

آزری

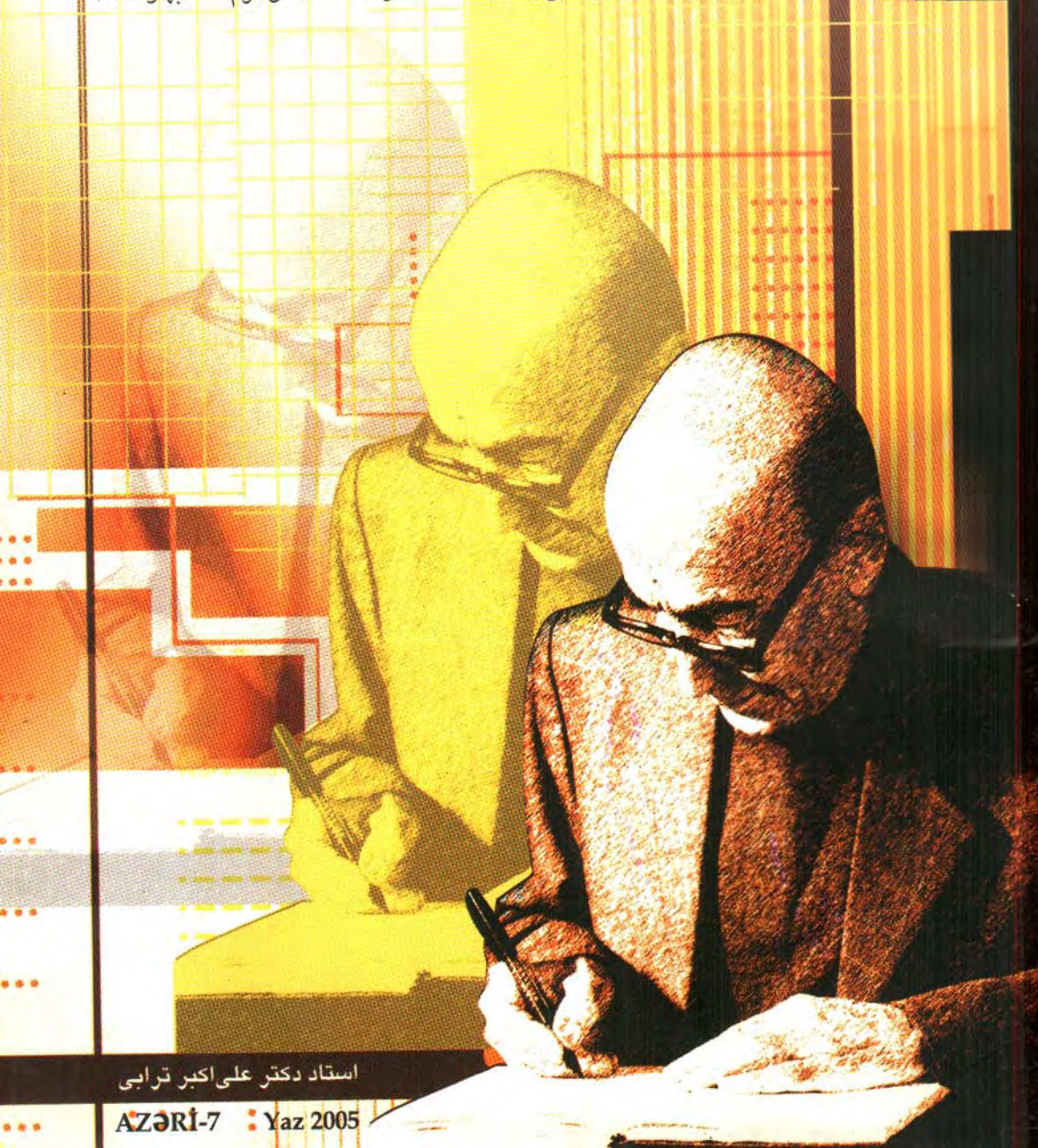
آل دیلی و ادبیاتی

بهار ۱۳۸۴

سال دوم

شماره: ۷

مجله بین‌المللی ترکی-فارسی، فرهنگی، اجتماعی، ادبی و هنری

استاد دکتر علی اکبر قرایی

AZƏRİ-7 • Yaz 2005

آذری

شماره ۷ بهار ۱۳۸۴

فصلنامه‌ی (بین‌المللی) به زبان ترکی و فارسی
مجله‌ی فرهنگی - اجتماعی - ادبی - هنری
شماره‌ی ثبت: ۱۲۴/۳۸۳۸

صاحب امتیاز و مدیر مسئول: بهزاد بهزادی
مدیر داخلی: حشمت حافظی
مدیر اجرایی: حسن ریاضی (ایلدیلیم)

ویراستار: فریدون محمدی
حروف‌نگار: کاوس نصیری
با همکاری هنری: لاجین اسماعیلی - وقار فرشلاف
صفحه‌آرا: فاهید نقی‌زاده
چاپ و اجرا: چاپ و تصویر، نشر نخستین
بهای تک‌فروشی: ۱۲۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، سعادت آباد، میدان کاج، چهارراه شهرداری، ساختمان اداری - تجاری سرو،
طبقه ۷، واحد ۲، دفتر وکالت بهزاد بهزادی. کدپستی: ۱۹۹۷۸۵۵۳۴

تلفن: ۲۰۹۴۹۰۰

فاکس: ۲۳۵۲۲۶۷

پست الکترونیکی: Azari_Eldili@yahoo.com

مجله در حکم و اصلاح مقالات وارده آزاد است.

بسم الرحمن الرحيم فهرست

۳		تبریز شهرینده کتچیریله جک...
۴	بهزاد بهزادی	دیل چیلیک باخیمیندان عثمانی ایصطیلاح لار
۷	حسن ریاضی	استاد علی اکبر ترابی، جامعه شناس برجسته ی ایرانی
۱۷	دکتر علی اکبر ترابی	سیمای انسانی - هنری ایرانی
۲۱	کند اوشاغی	تویوق بیر قیجیلی دیر!
۲۳		تورک دیل لی خالق لارین شعریندن...
۲۷	مرتضی مجدفر	حسن آغا کومور ساتان
۳۱		از اسناد تاریخی
۳۵	ماکسیم قورکی	شاهین ماهنی سئ
۴۱	قیزیل اوزن	پاییز دوشونجه سی
۴۴	م. امین مؤید	آرتور میلتر اوره ک لرده یاشایاجاقدیر
۴۷	نیما یوشیج	شعر
۴۸	عمران صلاحی	بیردن - بیره
۵۱	دکتر حسین محمدزاده صدیق	تمثیلات تماشاخانه و میرزا محمدجعفر قراجه داغی
۵۷	حبیب فرشباغ	صنکارلیق دان بؤیوک
۶۵	عزیز نسین	تاختالی کؤیون مکتوب لار
۷۰	چینگیز آیتما تون	مانقورت
۸۱	دوختور فیروز رفاهی	آذربایجان دیلی گؤنئی آذربایجان دا
۸۷	جلال مندوون	هاله
۹۱	نریمان ناظم	بختیارلار
۹۴	محمد قاضی، قاراقوش، چاپار	شعر
۹۶	رضا نوه سی	گولگو
۹۹	پژمان ائل غمی	اینجه دوشونجه لر
۱۰۱	قوجامان مؤعلیم	ساری ایلیس
۱۰۵	اسماعیل ممذلی	ترلاتین طالئی
۱۰۷	رحیم کاویان، ائلچی، بنی مجیدی	شعر
۱۰۹	مجید تیموری فر (صفا)	گزارشی از جلسه ی برگزاری اولین دوره ی...
۱۱۴		گورکملی ادبییات خادیمی اوستاد مظفر درفشی
۱۱۶	حسین آیدین یاشار	بؤیوک تورک یازیچی سئ یاشار کمال لا مؤصاحیه
۱۲۲		یثنی درگی لر، یثنی کیتاب لارین تائیتماسئ
۱۲۵	ای. ولی یثو	بیلقامیس
۱۲۸	یوسف قوسی (فرزانه)	یثنی کیتاب لارین سیئاهیسی

تبریز شهرینده کتچیریله جک «آنا دیلی» قورولتایشنا گۆنده ریلیمیشیش پشامین متنی: تأسوف کی، بو قورولتای تشکیل تاپمادی.

حۆرمتملی قلمداشیمیز صرافى جناب لاری؟

آنا دیل گۆنۆ مۆناسیبتیلە سیزین مۆدیرلیشینیزلە قورولموش ایکینجی قورولتای سیزه، امکداش لاریشیز، قورولتایا قاتیلان مۆحترم خاتیم لارا، آقالارا تبریک دئیته، اوغورلار دیله ییریک. اۆره کدن قویان سلام لاریمیزئ قبول ائتمه یینیزی ريجا اندیریک.

بیز ده سیزین کیمی ایناتیرئ کی:

«اللاهین قودرت نیشانه لریندن دیر کی، گۆی لری و یشری یاراتدئ و سیزین دیل لریزی و رنگ لریزی مۆختلیف قرار وئردی. البته، بونلاردا بیلگین اینسانلار اۆچون آیتلر وار». [قرآن-ی مجید، الروم سوره سی، ۲۲-نجی آیه].

بیز ده سیزینله هم رأی لیک بیلدیریریک کی:

- بشر حوقوق لاری شیراسیندا، بیرلشمیش میللتلر، هابئله ایران دؤولتی طرفیندن رسمیتله تائیمیش میللی حوقوق لار، اۆزله لیکله آنا دیل حاققی، ایلکین و اۆتکم اینسانی حوقوق لاردان دیر.
- بئین الخالق آنادیل گۆنۆ، بو اینسانی حاققین داها دا اۆنملی اولدوغونو گۆستریر. آنادیلده دایشماق، یازماق، مطبوعات، تحصیل آلماق دایلماز بیر حاق دیر.

بیز، سیزینله گله جک چالیشمالاردا هم فیکیر اولدوغوموزو بیلدیریریک.

- خالقیمیزین، اوشاق لاریمیزین طبیعی و بشری حاققی اولان آنادیل حوقوقو، ایسلام جۆمهوری سینین اساسی قانونون ۱۵ و ۱۹-نجی اصل لر اساسیندا، حیانا کتچیریلمله لی دیر. بو آماج اوغروندا وار گۆجۆموز ایله چالیشمالی یئق.

بیز ده سیزینله بیرلیکده سۆز وئیریریک کی:

بو میللی و اینسانی حاققیمیزئ حیانا کتچیرمک اۆچون یۆرولمادان چالیشاجائیق.
ایناتیرئ کی، آلاهین عینائی ایله بو طبیعی حاققیمیزا چاتاجائیق. اینشالله.

«آزادی» و «اغل دیلی و ادبیاتی»

یازیچی لاری و ناییت امکداش لاری طرفیندن

بهزاد بهزادی

تهران ۸۳/۱۱/۲۹

دیل چلیک باخمیندان

علمی اصطلاح لار

علمی اصطلاح لار سۆزۆن مجازی معناسیندا ایشله نیر. اوللارین آنلامی، وئریلن تعریفله ایضاح اولونا بیلر. دنمک، بیر اصطلاحی تشکیل ائدهن سۆز و یا سۆزلر بیرلشمه سی نین حقیقی معناسی اونون آنلامینی یتتیرلیکله و آیدین جامئینا گؤستره بیلمیر. قبول اولونموش تعریفلرینه گره ک دیققت یتتیرمک.

بیر نئچه اؤرنک:

۱- قراماتیکا

فارسجا «دستور» دنمک دیر.

«قراما»، یونانجا «حرف» معناسیندادیر. آنجاق «حرف» و «سس»-ین اؤنملی اولدوغونا گؤره قراماتیکا «دستور» آنلامیندا ایشلنمیشدیر [تاریخ زبان شناسی].

قراماتیکا بئله تعریف اولونور:

۱- دیلچی لیک علمی نین سۆز و جۆمله نین قورولوشونو اؤیره ن و بونا مۆوالیق اولاراق ایکی حیصه دن - مۆرفولوگیا و سینتاکسیس-دن عیبارت اولان بۆلمه سی.

۲- هر هانسی بیر دیله خاص اولان سۆزلرین دیشمه سی و جۆمله ایجری سینده بیرلشمه سی اوصول و قایدالاری تین مجموعو // بیر دیلین همین اوصول و قایدالاریندان بحث ائدهن درس کیتابی» [یضاحلی لؤغت].

۳- سۆز فورمالاری تین یاراتیشی و ایشلنمه سی قانونا اویغون لوقلارین اؤیره ن دیلچی لیک بحثی (ACE اینسکلوپدیتاسی).

۲- مۆرفولوگیا

یونانجا: فورما + تعلیم. عربجه / فارسجا: «صرف».

۱- اؤر قانیزملرین، ... رئال ماده لرین، تۆپاقلارین قورولوشو حاققیندا علم.

۲- هر هانسى بىر دىله سۆز فورمالارىنىڭ دىشمەسى، ھابىئە قرامماتىكا سۆزلىرىن فورمالارنىڭ ئۆزىنىڭ شۇجەسى، [يىضاحلىق لۇغىت].

۳- سېنتاكسىس

يونانچا: تىرىپ.

عربچە / فارسچا: «نحو»

۱- بىر دىله خاس اولان جۆملە قورولوشو ۋ جۆملەدە سۆزلىرىن بىرلشمەسى اۆصولو.

۲- قرامماتىكا، جۆملە قورولوشونو ۋ جۆملەدە سۆزلىرىن بىرلشمەسى اۆصوللارنىڭ ئۆزىنىڭ بۆلمەسى، [يىضاحلىق لۇغىت].

۴- فونىتىكا

يونانچا: سىسە آئىد.

۱- دىلېن سىس قورولوشو، سىس تركىبى.

۲- دىلچىلىق، دىلېن سىس تركىبىنىڭ ئۆزىنىڭ بىشى، [يىضاحلىق لۇغىت].

۵- اورفوقرافى

يونانچا: ۋۆز + يازىرام.

عربچە / فارسچا: املا.

«قرافى» ئىلىتىز «حرف» لرى يازماق مەناسىنىدا دىئىل، خط، جىزگى، جىزىق چىكىمك ئۆلىلە دە يازماقنى قازايتىر.

اۆرنىكلر:

كارتوگرافىيا - جۇغراپىيا خرىپىلەلرى دۆزەلتمىك اۆصولوندىن بىت ائىدەن عىلم. ھابىئە بو خرىپىلەلرىن تىرىپى.

كارديوگرافىيا - كارديوگراف واسىپىلەسىلە اۆزەك فعالىيىتىنىڭ يازىلماسى.

كارديوگرام - [ئۆز. اۆزەك + يازىق] اۆزەك فعالىيىتىنىڭ قرافىك تەسۋىرى.

قرافىكا - ۱- اشىياتىن شىكلىنى بۆتاسىز اولاراق خىطلار، جىزگىلر واسىپىلەسىلە چىكمە اۆصولو.

۲- جانلىق نىطقىن يازىق ايشارەلرى ايلە تەسۋىرى، يازىق ئاخود چاپ ايشارەلرىنىڭ، حرفلرىن شىكلى.

اۆرتوقرافى اىصطىلاھى بارەسىندە «امرىكانا» - دا اۆچ مۇختىلىف ساحەدە ايشلىندىنىڭ كۆستەرەك ھەرسىنىڭ تەرىفىنى وئىرىر. بو اۆچ ساحە بىللەدەر: ۱) مەتمارلىق ۲) موسىقى ۳) عۆمومى ۋ دىلچىلىك.

«فرهنگ انگلیسی - فارسی حمیم» - ده اورتوقرافی نین فارسجا قارشئییغی، «املا» یازئیلیب. البته، دۆزگۆن یازی یا «اؤرفوقرافی» ایشلنیر.

اورتوقرافی ایصطیلاحی نین آذربایجانجا قارشئییغی «یازئیلیش» اولاییلر. «یازئیلیش»:

۱- یازئیلماق طرزی، اؤصولو؛ یازماق ایشی، یازما پروئسسی.

۲- ایملأ «ایضاحلی لؤغت».

یوخاریدا دئیلن لر گۆره:

- عملی ایصطیلاح لار، اونو تشکیل ائدهن سۆز و یا سۆز بیرلشمه لری نین حقیقی معناسیندا

یؤخ، اولنلارین مجازی معنالاریندا اولور.

- بیر ایصطیلاح نئجه ساحده ایشلنن بیلر.

- هر ایصطیلاحین آنلامی، اونون قبول اولونموش تعریفیندن آستیلی دیر.

- یابانچی دیل لرده ایشلنن ایصطیلاح لارین، آنا دیلده قارشئییغی، اونون سۆز و یا

سۆزلرین حقیقی معناسی تین ترجمه سیله وئرمک دۆزگۆن اولاییلمز.

- آئینما یابانچی دیل ده اولان ایصطیلاح لاری، اولدوقجا تائیش سۆزلرله ایفاده ائتمک،

مقصدده اویغون دور.

ایصطیلاح لارین آنلام و تعریفینی نظره آلاراق آشاغی داکئ میثال لارا دیققت یتتیرین:

قراماتیکا ← دیل قورولوشو

فونئتیكا ← سس قورولوشو

مؤرفولوگینا ← سۆز قورولوشو

سینتاکسیس ← جۆمله قورولوشو

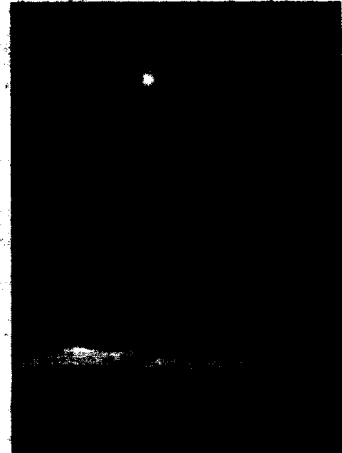
اؤرتوقرافی ← یازئیلیش

بهزاد بهزادی

استاد دکتر علی اکبر ترابی

جامعه‌شناس برجسته ایران

• حسن ریاضی

استاد دکتر علی اکبر ترابی (حلاج‌الوغلو) زاده‌ی تبریز (۱۳۰۵)، دانش‌آموخته‌ی دانشگاه سوربن فرانسه، دارای درجه‌ی دکترا در رشته‌ی جامعه‌شناسی و فلسفه‌ی علوم، یکی از چهره‌های برجسته‌ی علمی و از اندیشمندان بنام ایران هستند که از نخستین دوره‌ی فعالیت علمی و فرهنگی خود در دانشگاه تبریز - دکتر ترابی در سال ۱۳۵۹ بازنفسه شده‌اند - تا به امروز، پیگیر و خستگی‌ناپذیر در راستای نهادینه کردن دانش اجتماعی و گسترش بینش علمی جامعه جان‌فشانی می‌کنند.

ایشان، به خاطر کوشش و مجاهدت پی‌گیر در آگاهی‌بخشی مردم و دانش‌پراکنی و تأثیرگذاری‌اش بر بخش گسترده‌ای از جریانات روشنفکری، دانشگاهی و نیروهای مبارز و ترقی‌خواه جامعه؛ در بین نخبگان کشور، به مفکری ژرف‌بین، آزاداندیش، مستقل و مردم‌گرا شهره می‌یابند. همچنین در بین اساتید علوم اجتماعی به خاطر داشتن جامعیت علمی، نوجویی، نوآوری و پیشگامی در طرح مسایل و مباحث علمی مورد نیاز جامعه، از جایگاه ارجمندی برخوردار هستند. چنانچه دکتر غلامحسین صدیقی (بنیانگذار جامعه‌شناسی در ایران) در نامه‌ی مورخ سوم مهر ماه ۱۳۴۱ می‌نویسند: «دانشمند عزیز و محترم: پس از عرض سلام و ارادت، نامه‌ای که همکار ارجمند آقای دکتر شاپور راسخ پس از مطالعه‌ی کتاب سودمند «مبانی جامعه‌شناسی» تألیف جناب عالی به حقیر نوشته‌اند، تقدیم می‌دارد و مزید توفیق آن دانشمند گرامی را در خدمت به علم خواهان است. ارادتمند غلامحسین صدیقی»

و همچنین استاد دکتر امیر حسین آریان‌پور، هنگام نام بردن از اساتید برجسته‌ی جامعه‌شناسی ایران، از استاد ترابی به عنوان استاد برجسته‌ی جامعه‌شناسی ایران یاد می‌کنند.^۱ اغلب صاحبان اندیشه نیز با اذعان به دانش گسترده و عمق علمی او استاد را به خاطر آثار گران‌قدرش که موجب پویایی و اعتلای دانش اجتماعی قشر آگاه جامعه و همچنین شکل‌گیری بینش جامعه‌شناسانه و نگرش علمی مردم در دوره‌های حساس تاریخ سرزمینمان شده‌اند، از ذخایر گران‌قدر علمی جامعه می‌شمارند. چنانچه سردبیر مجله آدینه

۱- عکس: استاد ترابی اثر آقای جدیدالسلام

۲- مجله‌ی آدینه: مصاحبه با دکتر امیرحسین آریان‌پور (قرن آینده عصر فوتونیک) شماره ۷۵ تهران نوروز ۱۳۷۰.

می نویسد: «دکتر علی اکبر ترابی از معدود جامعه شناسان برجسته کشور و یکی از استادان بنام جامعه شناسی ایران است. بسیاری از جامعه شناسان و استادان رشته های گوناگون علوم انسانی در سال های پربار تدریس دکتر ترابی از دانش و درس و محضر او بهره گرفته اند و دکتر ترابی، با بیش از ۱۰ کتاب معتبر در مباحث جامعه شناسی، از متفکرانی است که در غنا بخشیدن بر تفکر علمی در زمینه علوم اجتماعی و این آب و خاک نقش کارساز و بارآور داشته است...»^۱

برای شناختن جایگاه و نقش سازنده استاد ترابی در پایه گذاری دانش اجتماعی مراکز دانشگاهی و تأثیر ایشان در شکل گیری، رشد و گسترش اندیشه های ترقی خواهانه در جامعه ایران، گزارشی هر چند گذرا و طرح گونه از تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی دوران زندگی او ضروری به نظر می رسد. دوران کودکی و نوجوانی استاد ترابی (تبریز ۱۳۰۵) مصادف است با اوج قدرت حکومت خودکام رضا شاهی. برهه ای که جنبش های متعاقب مشروطیت درهم شکسته و سکوت مرگبار بر کشور حاکم گشته است. تبریز (شهر انقلاب) نیز در سکوتی پرمعنا، طلیعه ای آفتاب مردم اش را به انتظار نشسته است.

دوران جوانی استاد، دوران فرو ریختن کاخ پوک و موریانه خورده ی استبداد شاهی و غارت خفت بار دیکتاتور از کشور است. با تغییر شرایط اجتماعی و افزایش شور و شوق، و امید به آینده جامعه را فرا می گیرد و باعث باز شدن فضای سیاسی، فرهنگی و تحولات چشم گیر تاریخی در کشور می شود. در آذربایجان نیز روی کار آمدن حکومت ملی - دموکراتیک منجر به شکوفایی فرهنگ مردم و اصلاحات ضروری اقتصادی، اجتماعی در این دیار می شود - دانشگاه تبریز یادگاری از اقدامات مهم آن دوران است - اما متأسفانه با پورش اوتش شاهنشاهی و کشتار پیش گامان جنبش مردمی، خفقان پلیسی بر آذربایجان حاکم شده و تا نهضت سراسری مردم ایران برای ملی شدن نفت می باید. متأسفانه نهضت مردمی ملی شدن نفت نیز با کودتای (آمریکایی - انگلیسی - دربار پهلوی) ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ شکست می خورد و فعالان سیاسی و اجتماعی در زندان ها زیر شکنجه و یا در پای چوب های اعدام جان می یازند. این شکست فاجعه بار موجب از هم گسیختگی وحدت فکری و هم بستگی اجتماعی مردم می گردد. و به جای آنها جو سوءظن، پریشان فکری و بی عملی اجتماعی بر محیط روشنفکری حاکم می شود. و کشور نیز زیر سایه ی سرنیزه ی اوتش شاهنشاهی و سلطه ی دربار و با هدایت مستشاران نظامی آمریکا، هر چه بیشتر از لحاظ سیاسی و اقتصادی به کشورهای امپریالیستی وابسته می شود.

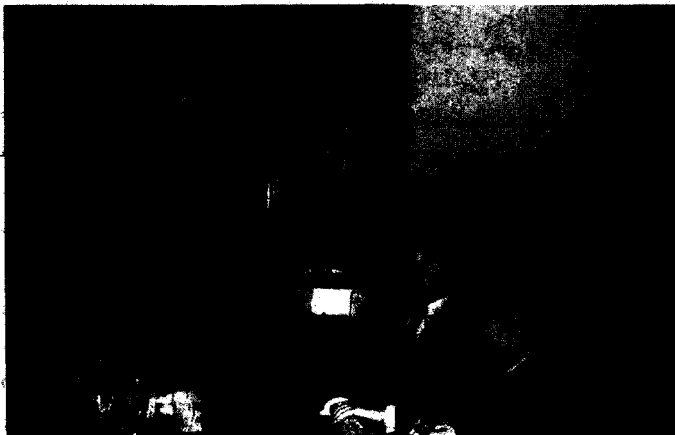
دهه ی پهل فرا می رسد. در این دهه، رژیم پو شالی اریاب و رعیتی با تلنکر طرح مشهور گندی (رنیس جمهور وقت آمریکا) در هم فرو می ریزد. در اثر این تغییرات اجتماعی و تحرک طبقاتی، آرایش نیروهای اجتماعی جامعه دگرگون شده و لایمندیهای جدیدی در ساختار اجتماعی کشور شکل می گیرد. سالکین دیروزی در هئیت بورژواها و کشاورزان فقیر ده در هئیت کارگران فصلی ظاهر می شوند. به دنبال این دگرگونی ساختاری رژیم پهلوی به رفرم و مدرنیزاسیون گسترده در همه ی سطوح جامعه اجتماعی دست می زند. در اثر مدرنیزاسیون کشور، کارگزاران امپریالسم در رده های بالای مدیریت دولتی قرار می گیرند و با حمایت مالی آمریکا و صندوق بین المللی پول، اقتصاد کشور در بخشهایی رشد نسبی می کند و زمینه را برای تسلط روابط سرمایه داری بر کلیه سطوح جامعه فراهم می کند و در سایه ی این تحولات، سرمایه داری دولتی و دلالی رشد می یابد. البته افزایش قیمت نفت نیز این رشد را تسریع می کند. و به دنبال آن شعبه های شرکت های چندملیتی همچون اختاپوس بر بخش های زیادی از اقتصاد کشور تسلط می یابد و

بانک‌ها با سرمایه مالی امپریالیست‌ها دایره نفوذ و سلطه‌ی خود را گسترش می‌دهند. به دنبال مدرنیزه شدن اقتصاد کشور، توسعه‌ای هر چند سطحی در سطوح مختلف اجتماعی و بخش‌های مختلف اقتصادی، در راستای منافع طبقه‌ی حاکمه و همسو با خواسته امپریالیسم آمریکا صورت می‌گیرد. در نتیجه نیاز به نیروی‌های انسانی ماهر و تحصیل کرده در عرصه‌های مختلف کار اجتماعی افزایش می‌یابد که بخشی را با استخدام نیروهای خارجی تأمین می‌کنند و به منظور تربیت و آموزش بخش دیگر نیروهای مورد نیاز آموزش همگانی را توسعه می‌دهند. بدین منظور در سطح کشور علاوه بر مدارس ابتدایی و متوسطه‌ی موجود، هنرستان‌ها، مدارس عالی زیادی ایجاد شده و همچنین دانشگاه‌های جدید ساخته می‌شود. رشته‌های جدیدی در شاخه‌های مختلف علوم، خصوصاً در حوزه‌های علوم اجتماعی در دانشگاه‌ها دایر می‌گردد. سیستم آموزشی دانشگاه‌ها را نیز از روی نظام‌های آموزشی غرب الگوپذیری کرده و آنها را به توسط عمال تربیت یافته و دست‌آموز خود در دانشگاه‌ها به کار می‌بندند. خصوصاً در زمینه‌ی علوم اجتماعی مثنی تئوری‌های آبنکی بنگاه‌های نظریه‌سازی آمریکا تحت عنوان‌های دهان‌پرکن نظریه‌ها و تئوری‌های اجتماعی - سیاسی اشاعه داده می‌شود. هر چه پایه‌های رژیم تحکیم و تثبیت می‌شود، فرهنگ منطبق سرمایه‌داری وابسته از جمله بی‌پندوباری، هرزگی، مصرف‌گرایی و انواع نحله‌های منطبق فلسفی غرب در جامعه بیشتر رواج می‌یابد. به همراه رواج فرهنگ منطبق غربی در جامعه، خفقان سیاسی و فرهنگی در جامعه، عرصه را بر اندیشه‌مورزان، هنرمندان و روشنفکران آگاه از هر قشر و طبقه‌ای تنگ‌تر می‌کند و دانشگاه‌ها به عنوان مراکز مهم علمی و محل تجمع اکثر نخبگان فکری و نیروهای جوان و پرشور کشور، بیشتر از همه جا تحت کنترل نیروهای امنیتی رژیم شاهنشاهی قرار می‌گیرند.

اما این تحولات اجتماعی و فرهنگی، باعث شکل‌گیری و رشد جنبش ضد استبدادی و ضد سلطنتی در میان نیروهای آگاه جامعه می‌شود. در نتیجه، روزبه‌روز مبارزه با مظاهر فرهنگی و اجتماعی مدرنیزاسیون رژیم پهلوی تشدید می‌شود. این تحولات نسلی را در بطن خود پرورش می‌دهد که یک دهه بعد رژیم شاهنشاهی را به زیاده‌دان تاریخ می‌اندازد. در دانشگاه‌ها اساتید شریف و آگاه و دانشجویان پرشور و انقلابی که بیشتر از طبقات زحمت‌کش و قشر میانی جامعه برخاسته‌اند، جبهه‌ی نیرومندی در مقابل جریان فرهنگی و سلطه‌ی حکومتی تشکیل می‌دهند. اساتید علوم اجتماعی با ترویج دانش اجتماعی به جنبش عدالت‌خواهانه و ظلم‌ستیز، کمک فکری بزرگی کرده و باعث غنای فرهنگ مبارزه با عوامل وابستگی سیاسی، اقتصادی و عقیداتی مادی و معنوی جامعه می‌شوند.

دانشگاه تبریز که یکی از کانون‌های مهم تفکر و اندیشه‌ی انقلابی کشور بوده و این بار نیز با داشتن استادان ترقی‌خواه و دانشجویان اندیشه‌مورز و انقلابی یکی از سنگر مهم فکری و مبارزه بر علیه رژیم عدالت‌ستیز و وابسته و ضد مردمی سلطنت پهلوی می‌شود.

استاد تربی با اندیشه‌ی والا، بینش علمی و شیوه‌ی بدیع تدریس و منشی و شخصیت اجتماعی و مردمی‌اش یار و یاور دانشجویان و عدالت‌خواهان شده و با دانشمندان دروغین، عمال قدرت و خرافه‌پراکتان دست‌آموز سرمایه و عمال دیوار در می‌افتد و با بررسی واقع‌گرایانه‌ی تحولات اجتماعی و تحلیل علمی رویدادهای جامعه در تحول اندیشه‌ی بخش قابل توجهی از نیروهای جوان و پیکارگر کشور نقش مهمی ایفا می‌کنند.

استاد ترابی در حال سخنرانی، دکتر ساعدی و جلال‌آل احمد در حالت نشسته

دکتر ترابی همراه اساتید بزرگوار می‌همچون استاد دکتر آریان‌پور، استاد دکتر هلی شریعتی و... علم جامعه‌شناسی را از محدوده‌ی بنگاه‌های تحقیقاتی و مباحث خشک و بی‌روح آکادمیک و از دست‌های استاد هازده‌ی غرب و مروجان تئوری‌های جامعه‌شناختی غیرعلمی و بی‌پایه و خدمت‌گزاران قدرت رهانیده و آن را به جایگاه واقعی‌اش، یعنی جامعه بازگردانده و با جنبش اجتماعی پیوند می‌دهند و باعث تسریع حرکات اجتماعی و سمت‌گیری جنبش مردمی بر علیه حکومت ضد مردمی پهلوی می‌شوند.

در این برهه، استاد ترابی با آن بینش عمیق، واقع‌بین و آینده‌نگرانه‌اش، با تشخیص به موقع ضرورت‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه به تألیف آثاری دست می‌زنند که در بخش عمده‌ی آنها به تبیین و تفسیر مباحث پایهای و مبانی نظری و اساسی حوزه‌ها و زمینه‌های گوناگون علوم اجتماعی پرداخته می‌شود. انتشار عمومی آثار فوق نقش چشم‌گیری در ارتقای فکری جوانان جامعه و پیوندگان راه دانش و ترقی داشته‌اند که در اینجا به اختصار به آنها اشاره می‌شود:

در حوزه‌ی فلسفه‌ی علوم - فلسفه‌ی علوم یکی از درس‌های مهم دانشگاه‌های معتبر جهان است. وزارت علوم وقت کشور نیز با دایر کردن درس فلسفه‌ی علوم، برنامه‌ی تفصیلی درس فوق را مطابق مباحث و موضوعات و فصل‌بندی‌های این رشته‌ی دانشگاه‌های معتبر جهان و با تأکید بیشتر بر علوم اجتماعی در برنامه‌ی خود منظور کرده بود. استاد ترابی نیز در کتاب مشهور «فلسفه‌ی علوم»^۱، «در انتخاب سرفصل‌ها و توضیح و تفسیر موضوع‌ها، برنامه‌ی تفصیلی در فلسفه‌ی علوم دانشگاه‌ها را در نظر گرفته و تا آنجا که از حد و روش علمی به دور نیفتد، مطابقت به برنامه‌های مذکور را مهم شمرده است. به ویژه اصل مطابقت را در نگارش موضوع‌های «علم و معرفت علمی»، «انسان و فرهنگ انسانی»، «تاریخ»، «روان‌شناسی»، «جامعه‌شناسی»، «علم ریاضی»، «علوم طبیعت: علوم فیزیکی، شیمیایی»، «علوم طبیعت: علوم زیستی» که مهم‌ترین و اساسی‌ترین قسمت برنامه‌ی تفصیلی درس فلسفه‌ی علوم دانشگاه تهران و دانشگاه تبریز را تشکیل می‌دهد، منظور نموده است»^۱.

^۱ دکتر علی اکبر ترابی، فلسفه‌ی علوم، تبریز، انتشارات چهر، چاپ سوم، ۱۳۵۷.

فلسفه‌ی علوم که سیستمی از بینش علمی است، به معنای شناخت قوانین پدیده‌های طبیعی، اجتماعی و تفکر است. به عبارتی دیگر به کار بستن منطق نوین است در شناخت هستی یکران، شناسایی و تعیین حدود استقلال حوزه‌های علوم طبیعی، اجتماعی و تفکر و نیز شناخت ویژگی‌ها و قوانین پدیده‌های مربوط به علوم مختلف و تبیین متدولوژی ویژه‌ی آنها. بدین جهت مؤلف دانشمند در بخش‌های اول کتاب به اصول و مبانی، روش‌شناسی نوین و طبقه‌بندی علوم می‌پردازد. حدود و ثغور استقلال هر یک از دانش‌ها را مشخص و روش‌شناسی علمی هر کدام از حوزه‌های علم را تبیین کرده و روش و اسلوب‌های تفکر انسانی را معین می‌کنند. در بخش دوم کتاب نیز به علم و معرفت علمی، شناسایی علمی، جبر علمی، قانون علیت و... پرداخته می‌شود. به واقع، استاد در این مباحث، اصول و مبانی فلسفه‌ی علوم را به زبانی ساده و همه‌فهم تفسیر و تبیین نموده‌اند. این کتاب نخستین کتابی است که در این موضوع، به وسیله یک استاد ایرانی نوشته شده است و سال‌هاست که در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود، تاکنون نیز آن طوری که من اطلاع دارم، کتابی در سطح این اثر و به جامعیت آن توسط هیچ استاد داخلی نوشته نشده است.

در قلمرو مردم‌شناسی: مردم‌شناسی یکی از دروسی است که استاد سال‌ها آن را تدریس کرده است. درس‌نامه‌ی ارزشمند «مردم‌شناسی» محصول سال‌ها تحقیق و تفحص ایشان در این زمینه است که در دو بخش تدوین شده است. در بخش نخست، مردم‌شناسی و در بخش دوم، قوم‌شناسی مورد بحث قرار می‌گیرد. در بخش اول کتاب، علوم اجتماعی، تکامل طبیعی انسان، دانش مردم‌شناسی و جایگاه آن در بین سایر علوم اجتماعی به طور مفصل مورد بررسی قرار گرفته و سیر تکوینی آن با دید موشکافانه تحلیل و تقسیمات دانش مردم‌شناسی و ارتباط آن با دانش‌های نوین معین می‌شود. مردم‌شناسی و متدولوژی آن و همچنین فرهنگ و ویژگی‌های آن از مباحث پایه‌ای کتاب است که به طور عمیق مورد مطالعه قرار گرفته است. در دیگر فصل‌ها، انسان‌های ابتدایی، اقوام ابتدایی معاصر به طور مشروح، مستدل و علمی مورد مطالعه قرار می‌گیرند. در بخش قوم‌شناسی نیز، تاریخچه‌ی این علم، نیازمندی‌های انسان، انواع و ویژگی‌های نهادهای اجتماعی، فرهنگ، خانواده، حکومت در جوامع ابتدایی به طور مفصل شرح داده می‌شود.

استاد تریبی، علم مردم‌شناسی را این گونه تعبیر و ارزش‌گذاری می‌نمایند: «از دیدگاه علمی امروز مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی به ترتیب مقدمه و متن یک موضوع و یا دو مرحله متوالی از تحقیقی واحد در زمینه‌ی حیات طبیعی و اجتماعی انسان‌ها در گذشته و حالند. در واقع مردم‌شناسی روشنگر منشأ انسان و سپس جوامع انسانی به ویژه در مراحل نخستین آن است»^۱.

«این کتاب، اولین کتاب در موضوع مردم‌شناسی است که در تمام ایران توسط یک استاد دانشگاه تبریز - دکتر تریبی - نوشته شده است». این درس‌نامه سال‌هاست در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود. هم قبل از انقلاب از سوی دانشگاه تهران و مؤسسه‌ی مطالعات و تحقیقات اجتماعی کتاب سودمندی ارزیابی شده و به دانشگاه‌ها جهت تدریس ابلاغ گردیده بود؛ هم بعد از انقلاب نیز در شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران به عنوان کتاب درسی دانشگاهی در رشته‌ی مردم‌شناسی تعیین و جهت تدریس به دانشگاه‌ها ابلاغ گردیده است.^۲

^۱ - دکتر علی اکبر تریبی، مردم‌شناسی، چاپ چهارم، انتشارات چهر تبریز، ۱۳۵۷.

^۲ - مجله‌ی آدینه، ویژه‌نامه‌ی ارتحال دکتر غلامحسین صدیقی، خرداد ۱۳۷۱.

در باب تاریخ ادیان: تاریخ ادیان و مذاهب یکی از عرصه‌هایی است که استاد ترابی با ژرف‌نگری و تخصص در آن زمینه، اثر کم‌نظیری تألیف کرده‌اند. به عبارت می‌توان گفت که کتاب «نظری در تاریخ ادیان» دکتر ترابی، بعد از کتاب «مبانی و نظریه» شهرستانی که آخرین کتاب مهم در این زمینه به سبک قدیم هست، برای نخستین بار با سبک و روشی جدید و از دیدگاه علمی تألیف گردیده است.

مؤلف دانشمند دیرپای روش تدوین و تنظیم کتاب می‌نویسد: «برای اینکه از دشواری مطالب و مسائل علمی و فلسفی ادیان مورد بحث کاسته شود، هر بخش به ده فصل و هر فصل به قسمت‌هایی بخش گردیده است. به علاوه، برای اینکه مقایسه در میان ادیان مختلفی که در این کتاب موضوع بحث قرار گرفته‌اند، برای خوانندگان آسان باشد، این تقسیم‌بندی با عنوان مخصوصی را آنجا که امکان یافته، ادامه یافته است...»

این کتاب در دو بخش تنظیم یافته: در بخش نخست به معتقدات ابتدایی در اجتماعات اولیه و در بخش دوم به ادیان بزرگ در جوامع مرفه پرداخته شده است.

در زمینه‌ی جامعه‌شناسی: یکی از عرصه‌های مهم دانش علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی است. استاد ترابی که خود یکی از جامعه‌شناسان پرآوازه‌ی کشورمان است، در این زمینه و در شاخه‌ها و شعبه‌های مختلف آن آثار باارزشی همچون: «مبانی جامعه‌شناسی»، «شناخت علمی جامعه»، «جامعه‌شناسی روستایی»، «جامعه‌شناسی قلمیاری»، و در مقالات، مجامع و مباحث مهم این علم به ویژه جامعه‌شناسی نهادها و سازمان‌های چون: خانواده، اقتصاد، سیاست و همچنین در موضوعات مهم جامعه‌شناسی، از جمله: تغییرات اجتماعی، حرکات اجتماعی، توسعه‌ی پایدار و موزون، دین‌پندار اجتماعی و... کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشته است. کتاب «جامعه‌شناسی و دین‌پندار اجتماعی» استاد یکی از نوشته‌های مشهور و پرخواننده‌ی ایشان در دهه‌ی پنجاه شمسی است. این کتاب در واقع حاوی چکیده‌ی نظرات استاد ترابی در مورد مطالعات علمی پدیده‌های اجتماعی است. در این اثر جامعه‌شناسی به عنوان تئوری علمی جامعه که وظیفه‌ی کشف و بیان قوانین پدیده‌های اجتماعی است، ارزیابی و سپس به زبان ساده و موجز به قوانین اجتماعی و طبیعی پرداخته و تفاوت‌های هر کدام از آنها شرح داده شده است.

در بحث زمینه‌ی جامعه‌شناسی، به اجتماع، قوانین اجتماعی و حرکات اجتماعی پرداخته می‌شود. در باب شناخت اجتماع، سیستم‌شناسی‌های طبیعت، جامعه و تفکر بطور عام بررسی و زیر ساخت جامعه، شعور اجتماعی و رابطه‌ی متقابل آن دو با بیان علمی تبیین می‌شود. مقوله‌هایی از قبیل رابطه فرد و اجتماع و تأثیر ساختار اقتصادی جامعه بر حیات معنوی انسانها و نقش فرد در اجتماع و بالعکس بطور فشرده اما دقیق تحلیل شده و رابطه متقابل شخصیت و اجتماع به طور مستقل بیان نموده می‌شود. در این بحث همچنین بر چشمدی حقیقت و قدرت قهرمانان نشان داده می‌شود. مؤلف با پرداختن به مقوله‌ی بسیار مهم علم جامعه‌شناسی یعنی نقش انسانها بطور عام و افراد فعال و اندیشمند بطور خاص در تسریع تحولات اجتماعی از مباحث قبلی تأملی این اثر است.

در مورد نظریه جامعه‌شناسی: یکی از مباحث مورد پژوهش استاد، موضوع خاص‌نگار نظری و علمی جامعه‌شناسی ایران و مکانیت موجود جامعه‌شناسی جهان معاصر است. در این زمینه دو کتاب او هستند: «مکانیت جامعه‌شناسی معاصر» و «جامعه‌شناسی در ایران امروزه» را می‌شود نام برد. در این کتاب‌ها، استاد

با دانش عمیق و گسترده‌اش با تحلیل انتقادی مکاتب جامعه‌شناسی معاصر غربی همچون: «فشارگرایی»، «کارکرده‌گرایی»، «قدرگرایی»، با استدلال علمی و تحلیل روشگافانه‌ی این نظریات، منشأ و عمل کرد و محدودیت هر یک از این نظریه‌ها را نشان داده و برای محققان جامعه‌شناسی نیز پیشنهاد می‌کنند که با زدودن جنبه‌های غیر علمی، تاریک‌اندیشانه و سطحی‌نگرانه‌ی این نظریات و اوج آنها تا سطح تنوری علمی، به عنوان پیشروانه‌ی محکم در خدمت جامعه‌شناسی عملی قرار دهند. در مورد جامعه‌شناسی عملی ایران نیز - که از پیشروانه‌ی نظری محکم بی‌بهره بوده - صلاح می‌فانند که جنبه‌های مثبت و واقع‌گرایانه‌ی این شیوه‌ها پذیرفته شده و با تلفیق و آمیزش جنبه‌های نظری و عملی دانش جامعه‌شناسی ایران را کارآمد ساخته و آن را در حوزه‌های پژوهشی و مطالعات اجتماعی بکار ببندند. استاد تنها این نوع جامعه‌شناسی را بعنوان شیوه مطلوب و کارساز برای جامعه‌شناسی ایران، قرار دهند.

در عرصه‌ی جامعه‌شناسی ادبیات؛ جامعه‌شناسی ادبیات یکی از شاخه‌های نوپای جامعه‌شناسی است. این رشته نه تنها در کشور ما، که در جهان هم از ریشه‌های علمی پیچیده و برونجی هست. چرا که، علاوه بر دانش جامعه‌شناسی از محقق این عرصه، در زمینه‌های علوم دیگر از جمله: تاریخ، فلسفه، نظریه‌ی ادبیات، زیبایی‌شناسی، زبان‌شناسی، صلاحیت علمی زیادی طلب می‌کند. به این دلیل تا حالا حتی در جهان عده‌ی معدودی از دانشمندان از جمله «لوکاچ»، «گلدمن»، «گولدر» و... در این عرصه آثار ارزشمندی برجای مانده. در ایران نیز عده‌ای انگشت‌شماری مثل زنده‌یاد محمد جعفر پیرونده در این زمینه کار کرده است. فعالیت این محقق گرانقدر هم، بیشتر در زمینه‌ی ترجمه‌ی منابع خارجی دست اول بوده تا نگارشی البر تحلیلی در موضوع مشخص جامعه‌شناسی ادبیات کشورمان. استاد دکتر قربانی با هم بنا نوشتن سه کتاب مجزا با موضوع‌های متفاوت و مطرح کردن مفولات و مفاهیم تازه در جامعه‌شناسی ادبیات، بنای این دانش نوپا را نیز در کشورمان پایه‌ریزی کرده و خصوصاً در این مورد مدلول‌وزنی تحلیلی و رویکرد استفاده به حوزه‌ی جامعه‌شناسی ادبیات قابل تأمل و آموزنده بوده و چشم‌اندازی روشن و نو برای محققان آینده گشوده است.^۱

دکتر قربانی در کتاب جامعه‌شناسی و ادبیات (نسخه نو، هنری در پیوند با تکامل اجتماعی) با مطرح کردن نظریه‌های تازه و روش تحلیلی نوین و علمی، پیشایش و تکامل شعر نو و جنبه‌های مختلف این شیوه‌ی جدید شعری را از حیث محتوا، فرم و شیوه‌های بیان، توصیفی و صورت خیال از دید جامعه‌شناسی پویا تجزیه و تحلیل کرده و پیوند گسسته‌ناپذیر دینامیسم اجتماعی را با دینامیسم ادبی و همبستگی تجلی و بازتاب مجموعه‌ی روابط اجتماعی را در آثار ادبی و بالعکس، تأثیر متقابل آثار ادبی را در ساختار نهادهای اجتماعی و اندیشه‌ی انسان‌ها تفسیر و تأویل نموده‌اند. در کتاب جامعه‌شناسی ادبیات فارسی، که برگزیده‌ای از مباحث اجتماعی در ادبیات فارسی از فردوسی تا پهلویین اختصاصی را در بر می‌گیرد، بیشتر به درون‌مایه‌ها و مضامین و محتوای آن آثار پرداخته و دیدگاه‌های اجتماعی، اخلاقی، تفکر و بینش مؤلفان را در رابطه با مباحث جامعه تحلیل می‌نمایند. به واقع در این اثر بیشتر به موضوع «اجتماع‌شناسی» در آثار گویندگان و نویسندگان مذکور پرداخته شده است.

در کتاب جامعه‌شناسی هنر و ادبیات و (فلسفه هنر)، بعد از بحث اجمالی و مفید درباره‌ی شیوه‌ها، اصول، مبانی و نظریه‌های جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، با انتخاب سه شاعر نامدار ایران: فردوسی، نسیما و

۱- از پیشگامان دانش جامعه‌شناسی هنر و ادبیات در ایران استاد دکتر آوین‌پور می‌باشند، کتاب جامعه‌شناسی هنر ایشان هنوز هم اثر معتبر و ماندگاری در این زمینه است.

شهریار و تطبیق نظریات فوق بر آثار آنها و بررسی ویژگی‌های هنری و مشخص کردن زمینه خلاقیت، موضوعات و مضامین هر یک از آثار این گویندگان، آنها را تحلیل و تفسیر می‌نمایند. چکیده‌ی نظرات دکتر ترابی درباره‌ی جامعه‌شناسی ادبیات را می‌شود به صورت عبارات‌های زیر خلاصه نمود:

جامعه‌شناسی ادبیات، به عنوان دانشی اجتماعی، به بررسی ادبیات، این بخش از شعور اجتماع می‌پردازد و با روشی علمی جوهر اجتماعی آثار ادبی و مقتضیات محیط اجتماعی، دربرگیرنده و پرورنده‌ی شاعر و نویسنده، جهان‌بینی و موضوع فکری و فرهنگی آنان، مباحث و موضوعات و سفارش‌های اجتماعی مورد توجه در آثار ادبی را مورد مطالعه قرار می‌دهد.^۱

زبان و ادبیات آذربایجان: زبان مادری برای استاد ترابی مقوله‌ی دیگری است. او در راه ترویج و گسترش زبان مادری‌اش مشقات زیادی را متحمل شده است. یکی از جرم‌هایش در هر دستگیری و محاکمه‌ی زمان رژیم شاهنشاهی علاوه بر دانش‌پراکنی، آگاه کردن جوانان و فعالیت‌های اجتماعی ترویج زبان آذربایجانی بوده است. هر زندان او تلاشی بود که به خاطر دانش‌دوستی، آگاهی‌بخشی و عشق به زبان مادری بازپس می‌داد. استاد چه در فعالیت‌های دانشگاهی و مطبوعاتی و چه در کارزار مبارزات اجتماعی و یا برگزاری جلسات بحث و سخنرانی، هیچ وقت دین‌اش را نسبت به شهر زادگاهش تبریز و مژده دلاور آذربایجان فراموش نکرده است. در این راستا هر عملی یا نوشته‌ای که موجب گسترش و غنای فرهنگ مردم آذربایجان را فراهم ساخته، عاشقانه استقبال نموده و محققان جوانی را که در راه اعتلا و گسترش زبان و فرهنگ پربار آذربایجانی و پیوند آن به ادبیات پیشرو جهان تلاش می‌کردند، تشویق کرده و برای کتاب‌هایشان مقدمه می‌نوشتند، یا برای چاپ آثار اساتید عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و ادبی جان‌فشانی‌ها می‌کردند. نمونه‌اش: آثار اولیه‌ی دکتر رحیم رئیس‌نیا: کتاب‌های «زمینه‌ی اقتصادی و اجتماعی مشروطیت» و «دو مبارز مشروطه» با مقدمه‌ی استاد ترابی چاپ شده و یا کتاب «زبان آفری ادبی معاصر» استاد دکتر محمدتقی زهتابی که با مقدمه و ویرایش دکتر ترابی منتشر شده است...

اگر مقدمه‌ها، نقدها، مصاحبه‌ها و معرفی‌های ایشان که در زمینه‌های گوناگون ادبیات و فرهنگ آذربایجان در مطبوعات محلی و یا سراسری منتشر شده گردآوری شود، کتاب قطور و درخور توجهی خواهد شد.

دیگر اثر ارزنده‌ی استاد مجموعه شعر «اینانی، ایلان دایاغی، تبریز گونش یوردو» است. این منظومه‌ها و اشعار صمیمی و پربار در وصف تبریز (شهر آفتاب) و آذربایجان: سرزمین صلح و دوستی، مبارزه و پایمردی سروده شده است. این اثر، عمق مین‌دوستی و عشق بی‌آلایش دکتر ترابی را به این دیار و مردمانش به نمایش می‌گذارد. می‌شود گفت که این کتاب تاریخ منظوم شهر تبریز است. در این پیرانه‌سری باز ترابی، خستگی‌ناپذیر و کوشاست. قلم سلاح اوست که شب و روز از دستش نمی‌افتد.

یکی از مشتاقانش می‌نویسد: «روزی به عنوان درد دل به نگارنده چنین فرمودند: به علت نوشتن زیاد، انگشتانم دیگر قادر به گرفتن مداد و خودکار نیستند، به دکتر مراجعه کرده‌ام. ضمن نوشتن نسخه، سفارش

۱- دکتر علی اکبر ترابی، جامعه‌شناسی ادبیات فارسی، انتشارات فروغ آزادی، تبریز، چاپ اول، ۱۳۷۱.

کردند که مدتی از نوشتن خودداری کنم. به شوخی جواب دادم: مقدار دارو را زیاد کنید، این کار (ننوشتن) را از من نخواهید!!^۱

این در واقع جز تجلی عشق به اندیشه‌ی انسان‌ساز، عمل آگاهی‌بخشی و زندگی خلاقانه چیز دیگری نیست. به راستی که ترابی خود عشق متجسم است. این گفته‌ها مرا به یاد استاد بهزادی، یکی دیگر از فرزندان پاک‌دل، سخت‌کوش، مردم‌دوست و عاشق زبان و ادبیات آذربایجان انداخت. مردی که فروغ چشمان آبی‌اش را به تکتک واژگان زبان مادری‌اش بخشیده تا در پرتوی آن، فرزندان سرزمین آفتاب به گنجینه‌ی عظیم فرهنگ‌نامه‌های آذربایجانی، خصوصاً به «آذربایجان دلی‌نین یشاحلی لؤختی» (فرهنگ تفصیلی زبان آذربایجانی) کار عظیم آکادمی علوم آذربایجان شوروی، دسترسی یابند و این میراث بی‌بدیل را قدر بدانند و همچنان تابناک و پربار به نسل‌های بعدی بسپارند. و استاد ترابی با آن دید ژرف‌کاو، پویانگر و پویایی‌بین‌اش این اثر عظیم و ماندگار را حادثه‌ای مهم در ادبیات و فرهنگ نیم قرون آذربایجان ارزیابی کرده و مقاله‌ی مفصلی درباره‌اش نوشته است.^۲

درباره‌ی استاد ترابی خیلی چیزها می‌توان نوشت اما این کار از توان تنها یک نفر (و آن هم چو منی) ساخته نیست. شاگردان او، جامعه‌شناسان، متخصصین علوم اجتماعی و دیگر صاحبان قلم را وظیفه است که درباره‌ی این افتخار ملی آذربایجان و ایران و همچنین دیگر بزرگ‌مردان اندیشه و عمل کشورمان بارها و بارها بنویسند. دوستان نزدیک این بزرگان باید، دیده‌ها و شنیده‌های خود را از منش، سلوک و سجایای این عاشقان میهن و مردم مکتوب کنند. من این را به دوست مشترک استاد ترابی و خود آقای هلی نائلی‌پور گفتم که «بردار، درباره‌ی زندگانی استاد ترابی دانسته‌هایت را مکتوب کن». حالا این نوشته را با سخن یکی از شاگردان استاد ترابی، آقای روشن خیابوی که خودشان محقق مشهور هستند، به پایان می‌برم: «استاد گرانقدر دوره‌ی دانشگاهم، جناب دکتر علی اکبر ترابی (حاج‌اوغلو)... این استاد بزرگوار زندگی‌شان در نوع خود شاهکاری می‌تواند باشد، در طول سالیان پرتلاش تعلیم و تدریس خود تأثیر بسیار ارزنده و قاطعی در تکوین اندیشه و جهان‌نگری نسلی از جوانان جامعه داشتند. جامعه‌ی ما از خیلی جهات مدیون استاد دکتر ترابی است. من به عنوان یکی از شاگردان ایشان در لحظه لحظه‌ی زندگی خود تأثیر و حتی حضور استاد را حس می‌کنم و از این بابت بر خود می‌بالم».^۳

من نیز این احساس را نسبت به استاد ترابی و دیگر بزرگان سرزمینم در خود حس می‌کنم و برای استاد ترابی و آن بزرگواران - مردانی که سعادت فردی خود را در سعادت همه‌ی انسان‌ها می‌جویند - آرزوی سعادت و طول عمر می‌کنم. عمرشان دراز باد!

^۱ - ابراهیم فائق، (استاد دکتر علی اکبر ترابی «حاج‌اوغلو») روزنامه‌ی مهد آزادی، ۸ آبان، ۱۳۷۵.

^۲ - روزنامه‌ی عصر آزادی، ۲۰ دی، ۱۳۷۶.

^۳ - روشن خیابوی، مقدمه‌ی فرهنگ تاریخی - تطبیقی زبان‌های اورال - آلتایک، انتشارات بخشایش، چاپ اول،

تۈزلۈ سازىم

دكتور على اكبر تىرايى
(حاللاج اوغلو)

اوخومورسان داھا بو اتل لره آى سۈزلۈ سازىم!
قم لىرىم دىرمى قونوب تىل لره آى تۈزلۈ سازىم!

★

بىر عۆمۈر كىلمەدى بىر كىلمە يالان سۈز دىليۈە!

سحر - آخشام اوخوتاردىن نە اۆرەك دن اتليۈە!

نە گۈلردىن اوجا سىسلە ال آتанда تىليۈە!

سىلىرىم بس نىئە دىنگىلدەمىسن سۈزلۈ سازىم؟

داغ كىمى بس نىئە جىنگىلدەمىسن تۈزلۈ سازىم؟

سىس وئىرەردىن نە گۈزەل جە سىيىمە، آوازىما،

دۈغروسو اقبال ايدىن، بۆلبۈل ايدىن شىن يازىما،

آغلامىرسان بىلىرم قىلدە ايندى «يازى»-ما

گىزلە نىرسىن داھا شىئىرىمدە منىم، سۈزلۈ سازىم!

گۈرۈسنى قىش دى ھە، يۈخ چىمنىم، تۈزلۈ سازىم!

اۆمىدىم وار ھە دە عشقىمە ايمداد ائدەسن،

باشىنى سىنەمە قۇيماقلارنى ئاد ائدەسن،

دىنەسن، دىندىرەسن، «عاشىق» ىنى شاد ائدەسن،

بۇشلايتىبسان ھەلىك زىرلە بىمى سۈزلۈ سازىم!

سىلىمە ئىرسىن اۆرە ئىمىدن بو قمى، تۈزلۈ سازىم!

«حاللاج»-ام پامىتىق آتанда باخ اۆرەك دە ھايتىما،

بىر تىل ايلە ھەدە سىس وئىرى، آلتىش «ئاي»-ىما.

باخما او شاختايا، باخ قىلدەكى ياز - ياتىما،

قۇي گىلە ايسىتى گۈنش، بىر تازا آى، سۈزلۈ سازىم!

سىلىكەلن، پارلا، اوخو بىر داھا آى تۈزلۈ سازىم!

سیمای انسانی - هنری ایرانی

♦ دکتر علی اکبر ترابی

هنرمند راستین، این وجدان بی آرام دوران، خود شاخه‌ای است پربار از فرهنگ اجتماع و هنرش نیز عصاره‌ای است از فرهنگ و هنر جهان پیرامون او. از سوی دیگر هنرمندان برجسته، اگرچه زاده و پروده‌ی محیط خود و وابسته به زمان و مکان خویش‌اند، ولی به هنگام اوج‌گیری در فضای هنری و تعالی بخشیدن به هنر، از دایره‌ی تنگ محیط و عصر فراتر می‌روند و گذشته و حال و زمان و مکان را پشت سر می‌گذارند و به افق‌های نو و آینده‌ی آرمانی چشم می‌دوزند و سرانجام به ابدیت می‌پیوندند.

این گفته درباره‌ی زندگید محمدرضا ایرانی، نقاش چیره‌دست معاصر ایران بیشتر صادق است؛ زیرا او از سویی فرزند برومند این اجتماع، و هنرش محصول فرهنگ این سرزمین بود و او خود این میراث فرهنگی به ویژه هنر پیش‌کسوتان نقاشی ایران مانند استاد کمال‌الملک، یاسعی، قن‌دیریز و حیدریان را تجلیل می‌نمود و از سوی دیگر با فرا رفتن از مرزهای زمان و مکان، نوابغ نقاشی جهان مخصوصاً رامبراند، وان‌گوگ، دلاکروا، مونه، پیکاسو، لوتزک، دگا و مانه را به عنوان نقاشان برجسته‌ی تاریخ فرهنگ جهانی ارج می‌نهاد.

با این همه گفتنی است که چه او هنر نقاشی جهان دیروز و امروز و آثار نقاشان شاخص دنیای معاصر را به شایستگی مورد ارزیابی و استفاده قرار می‌داد، ولی خود در سال‌های آخر عمر کوتاهش، پس از گذر و نظر همه جانبه به سبک‌ها و شیوه‌های هنر نقاشی، سرانجام به شیوه‌ی خاص خویش دست یافت و شخصیت هنری خود را به عنوان نقاشی با احساس و ماهر کشور خود سخن‌بگوید و آثار بالرزشی را تقدیم هنرمندان، هنردوستان و هنرشناسان و علاقمندان ترقی فرهنگ جهانی نماید، تثبیت نمود.

بخش مهمی از گار او که تأثیر سبک‌های مورد علاقه‌اش، رئالیسم و امپرسیونیسم، بر دوخشندگی و زیبایی‌شان افزوده است، رنگ و بوی محیط طبیعی و اجتماعی و ویژگی‌های سرزمین خود را به صورت گل‌ها و سبزه‌ها دامان کوهستان‌ها و چشم‌اندازهای روستا و حیات و فعالیت‌های روستاییان منطقه‌ی آذربایجان با خود دارند.

ایرانی حتی در مواردی که در شاهراه هنر پای جای پای نقاش بزرگ جهان می‌گذارد و با نگاه همه سونگر، الهامات و تأثیراتی از مشاهیر هنر زمان‌ها و مکان‌های دور و نزدیک می‌پذیرد، باز به ابزار شخصیت هنری خویش و شیوه‌ی خاص کار خود به ویژه در آثار پایانی عمر خویش می‌اندیشید؛ در واقع او بهترین راه پیوند میان گذشته و حال، سنت‌نگری و نوگرایی، هنر غرب و

شرق را برگزیده است؛ و این، ویژگی روش ایرانی است که در کاوه‌هایش نه سبک نقاشی هستی را یکسره نفی کرده و نه به سبک‌های غربی به عنوان آخرین الگو در قلمرو نقاشی بها داده است. روشن‌تر بگوییم: امتیاز روش نقاشی وی در این بوده و هست که او از میراث هنری گذشته، آنچه را که ارزشمند و پویایی بخش یافته است، در تابلوهایش مورد استفاده قرار داده و از هنر امروز جهانی نیز آنچه را که در راه اعتلای هنرش می‌توانسته نقشی سازنده و مؤثر داشته باشد، برگزیده و ارج نهاده است؛ و بدین ترتیب از سبک‌های نقاشی گذشته، عناصر زنده و بالنده و پویا را گرفته و به خدمت اعتلای نقاشی هنر نقاشی و نوآفرینی گمارده است و در این راه نه تنها از جذب عناصر پویای هنر نقاشی غرب، لحظه‌ای غفلت نورزیده، بلکه آنچه را در این رهگذر برای تسریع پیشرفت شیوه‌ی نقاشی خود، ارج دارد و سرنوشت‌ساز یافته، مورد استفاده قرار داده است.

این «به‌گزینی» و «تعادل‌جویی» و اهمیت تعلیم و تعمیم آن تا آنجا در کار و اندیشه‌ی ایرانی برای خود میدان عمل وسیع گشوده و تأثیر ژرف و دیرپا نهاده است که حتی دیده‌گاه‌های هنری هنرآموزان جوانی را که وی عاشق آموزش نقاشی به آنان بود نیز، تحت تأثیر قرار داده است.

اینکه به کار و خلاقیت این نقاش شوریده‌ی پرکار و سخت‌کوش که همواره مانند چراغی فروزان فواراه علاقمندان گسترش و درک در این دیار بود، چراغی که با فروغی خیره‌کننده به یکباره و نابینگام خاموش شد، از نزدیک نظری بیفکنیم و «سیمای انسانی - هنری» او را با هم دقیق‌تر و سیری تحول تکنیک نقاشی و به اعتباری دگرگونی ظاهری و بیرونی کار و فعالیت هنرش را به همراه تحولات درونی و فکری او عمیق‌تر مطالعه نماییم.

گفتیم نخستین حقیقتی که دریای ایران جلب توجه می‌کند این است که او یک عاشق شوریده‌ی نقاشی و شیفته‌ی هنر بود و اضافه کنیم که در مورد شیفتگی او به نقاشی هو چه گفته شود گزاف نخواهد بود؛ زیرا این شوریدگی و شیدایی، اساساً حد و مرزی نمی‌شناسخت و ایرانی تا پایان عمر به این عشق و شیفتگی به نقاشی و اصالت آن وفادار ماند و مهم‌تر از آن، او که زاده‌ی درد و تندیس رنج کشیدگی بود، تمام رنج‌ها و دردها و همچنین ذوق و شوق و شیفتگی خود را در قالب هنرش ریخت و سرمشق اوزنده‌ای از عشق و شیفتگی به نقاشی را ارائه نمود و در تاریخ هنر ایران ثبت کرد.

سادگی و بی‌پیرایگی و به ویژه پاکی و وارستگی‌اش سبب می‌گردید هر گلسی از همان آغاز آشنایی با او به خوبی دریابد که با شخصیتی بارز، درون‌نگر و بلندطبع و در عین حال با نقاشی شیفته و پر حرارت که چشم به قله‌های هنر دوخته است، سروکار دارد. بدین ترتیب، به تدریج و با گذشت زمان که میدان کار و فعالیت و تجربیات ایرانی گسترده‌تر و اندیشه‌ها و نظریات هنری‌اش ژرف‌تر می‌شد، ارزش و اعتبار هنر و آموزش‌های هنری او نزد دوستداران و شیفتگانش فزونی می‌یافت. هر کس که با تابلوهایش آشنا می‌شد و جزئیات تلاش و خلاقیت او را تعقیب می‌نمود، به خوبی می‌توانست احساس کند که او هرگز نایستاده و مدام در حرکت و تکاپوی هنری است.

ایرانی همچنان که در جوانی و دوره‌ی تحصیلات دانشگاهی، اساس کار خود را بر طراحی گذاشته بود، با همان دیده‌گاه، هر روز طراحی‌های مختلفی را با خلاقیت تمام و سرعت کار باور نکردنی که زیانزد همه بود، می‌آفرید و تا آخر عمرش نیز بر این حقیقت که «طراحی اساس نقاشی است» پای می‌فشرد و تحت هیچ شرایطی از این اصل روی گردان نبود.

مطرح و مورد بحث واقع شدن طراحی‌های او در محافل هنری شهر، هرگز او را مغرور نساخت و او همان حرکت‌های را با قلم مو روی بوم ادامه داد و درست در همین مقطع بود که در پرتوی قدرت معجزه‌گرش، آناتومی‌ها و فرم‌ها دقیقاً جای مطلوب و شایسته خود را و رنگ‌ها و نورها، حالت‌های ویژه‌ی خود را پیدا می‌کردند؛ رنگ‌های گرم و شاد ولی جدا از هم که پهلوی یکدیگر قرار می‌گرفتند و کافی بود تماشاگر تابلو را از نزدیک نگاه کند تا به قلم‌های تند و قدرت و صلابت شیوه‌اش که خود را به رخ نگرند می‌کشید، متوجه شود.

نکته‌ای که در این میان باید تصریح کرد، این است که کار و هنر ایرانی به موازات پویایی زندگی اجتماع پیوسته جلو می‌رفت و تحولات و دگرگونی‌ها به خود می‌دید و در مجموع استوارتر و ارزشمندتر می‌گردید.

ایرانی پس از اتمام تحصیلات دانشگاهی در تهران به تبریز برمی‌گردد. در این مرحله از زندگی علاوه بر ایجاد یک تحول مثبت در محافل هنری شهر، فرصت پیدا می‌کند تا بیشتر با مردم تماس داشته باشد و محیط‌های کار و فعالیت آنان از گوشه‌های ناشناخته‌ی تبریز تا روستای دور و نزدیک، از زندگی افراد ساده و زحمت‌کش شهری گرفته تا کار و فعالیت چوپان‌ها و کشاورزان یا نگاه تیزبین و نکته‌یاب نظاره‌کننده و ضمن آشنایی عمیق‌تر با زندگی، درد و رنج‌هایشان، سرانجام اندوخته‌های احساسی و فکری‌اش را به صورت تابلوهایی زیبا و پر خورده‌ایز یک طراحی استوار و رنگ‌های قوی و با شیوه‌ای استثنایی، حیات جاویدان می‌بخشد.

بازتاب زندگی اجتماعی به ویژه، تأثیر حیات خانوادگی در افکار و آثار وی تا آن حد گسترده و عمیق است که به راحتی می‌توان این تأثیرات را در آثار او نشان داد؛ در این مورد کافی است گفته شود که معاشرت او با خانواده‌های پاک و اصیل شهر، سرانجام به انتخاب شریک زندگی‌اش می‌انجامد و توافق فکری و فرهنگی و عاطفی و جو حاکم بر زندگی جدیدش، از او نقاشی پر قدرت‌تر می‌سازد؛ قدرتی که این بار خود را به صورت لطافت و ظرافت و ملائمت در آثارش بنیان می‌دهد. یک نگاه به آثار وی پس از ازدواجش در سال ۱۳۵۹ بیانگر واقعیت فوق است.

از این مرحله به بعد است که مهر و وفای خانوادگی در آثار او، خود را به صورت لطافت و ظرافت نشان می‌دهد؛ دیگر از آن رنگ‌های تیره و تار در آثار او خبری نیست و حرکات لطیف قلم و ظرف شده و از تکه‌های درشت و خشن و تند اثری دیده نمی‌شود. آثار این دوره کاملاً آثاری دلپذیرند و از پایی و بی‌آلای حاکمیت می‌کنند. گویی مهر و وفای ژرف زندگی مشترک با همسر، لطافتی بیشتر به ارمغان آوردند. رنگ‌ها در آثار این دوره کاملاً زنده و شاد و موضوعات دلکش، و شیرین‌اند؛ شاد و شیرین به حلاوت محیط گرم خانواده. با قاطعیت می‌توان گفت که بخش بزرگی از بهترین آثار وی بازتاب و آفریده همین دوره‌ی فراموش‌نشده‌ی خانوادگی است.

قدرت ایرانی در این دوره به مت‌های درجه می‌رسد و ایرانی خستگی‌ناپذیر، حند و مرزی در نقاشی‌های خود نمی‌شناسد و هر روز برای خلق آثار جدید و ویژگی‌های خاص خودش به جان می‌کوشد. این توجه و کوشش دایمی به کیفیت آثارش و کاربرد شرده‌های حرفه‌ای و ارزنده‌ای این نقاشی به ویژه تعهدات هنری خود را سنگین‌تر سازد. با این همه او با شور و عشق وصف‌ناپذیر، خستگی‌های توان‌فرسا را به هیچ نمی‌گیرد. و به کار و کوشش دم‌افزون خود ادامه می‌دهد. هنوز تابلویی تمام‌نشده، ده‌ها موضوع دیگر در ذهنش جوانه می‌زند. در این دوره، اگرچه تنگناهای اقتصادی و واقعیت‌های اجتماعی روز و سنگینی هزینه‌های زندگی او را به سوی پذیرش سفارشات «نظیره‌نگاری» سوق می‌دهد، ولی او بسیار زود خود را از چنین سفارشات خالص کرده و نقی از آن تاریکی به سوی نور می‌زند و راه هنر خود را ادامه می‌دهد.

عزیمت به تهران در سال ۱۳۷۲ و اقامت در محیط جدید، نقطه‌ی عطفی در زندگی وی می‌گردد و عقاب بلندپرواز هنرش در افق‌های تازه‌تری اوج می‌گیرد و با روحیه‌ای بهتر و آرامشی بیشتر آثار بسیار گران‌بهایی را خلق نموده و خود را برای برپایی نمایشگاه انفرادی آثار خود در پاییز ۱۳۷۳ در تهران آماده می‌سازد؛ نمایشگاهی که هرگز توسط خودش برپا نشد و این شوریده، ناباورانه فقط چند هفته قبل از برپایی آن به ابدیت پیوست و جامعه‌ی هنری ایران را داغدار ساخت.

و اما سخن آخر درباره‌ی ایرانی آن که او در پرتوی خدماتی که در راه اعتلای نقاشی انجام داده و با پیروان و نقاشان جوانی که پرورده و تحویل جامعه‌ی هنری ایران نموده و بط‌آثاری که گنجینه‌ی بالرش هنر ایران زمین را غنا بخشیده، علی‌رغم خاموشی زودرس و نابهنکام خود در شهریور ۱۳۷۳ در آستانه‌ی ۴۰ سالگی، تازه حیات جاوید خود را در دل شیفته‌گان‌ش از سر گرفته است؛ و بی‌هیچ گفتگو نسل‌های هنرشناس، رمز کامیابی و راز جلودانی او را در این حقیقت خواهد یافت که ایرانی به عنوان نقاشی توانا، انسانی پاک‌دل، بزرگ‌مردی عاشق با عشق به نقاشی و با مهر به خانواده و با ارج‌گذاری به پاک‌ی و صفا و لطف و وفا زندگی کرد و به آزادگی و وارستگی، با سرافرازی و بلندآوازی عمری پربار، هرچند به کوتاهی عمر گل‌های بهاری را که در خدمت به تاریخ هنر نقاشی کشورش به سر آورد، تا جایی که امروز نیز آثار باقی‌مانده‌اش را و گشایی ارزشمند برای هنر نقاشی ایران است و تا روزی که از هنر و عشق و زیبایی‌نشانی هست، آثار ایرانی، این نقاش عاشق، از هنر و عشق و زیبایی با نسل‌های هنردوست داستان‌ها خواهند گفت. ایرانی با عشق زیست و با عشق زیستن را برای ما به یادگار گذاشت.

هرگز نمیرد آن که دانش زنده شده به عشق ثبت است بر جریده‌ی عالم دوام ما.

توتوق

بیر

قینچلی دیر!

◆ کند اوشاغی

۱. یتنه آلاها شوکور، سنجکی زامانی گلدی یاخین لاشدی، بیز ده یادا دوشدوک. قولتوغوموزا بیر قاریز وثریرلر کی، گل گوره سن! ان سون، باشی بللی بیر آغا — آذربایجان ایرانین گوزودور — دنمیشدیر. ساغ اولسون! دنمک، بو تزه بیز گوزله لمه دیر. قدیم دن «آذربایجان ایرانین باشی دیر» بوئوراردیلار. باشی، گوزو، اوره یی، اوزه یی، دیره یی... نه ایسه، عزیز ایرانین بیر پارچاسی دیر، بونا سوز یوخ. باشقا بیز سوزله دنمک، آذربایجان بالا، ایران آنادیر و البته هر بیر آنا بالاسی نین بوئی آتماسی، دیل آچماسینی ایستر. یقین کی، آنامیز ایران دا بیزیم دیل آچماغیمیزی گوزله ییر. اینشاآلله بونو گوره جک دیر.

۲. قازتده اوخودوم کی، تهران بیل یوردونو (دانشگاهینی) گنیش لتمه پوزوژه سی اوچون ۱۵۰ میلارد تومن بودجا آیریلیمیشدی. ایکسی — اوچ هنکسارا قده ران — بونیونا آرتاجاقدیر. بللی دیر، اوزادا آلاهاین قورو تورپاغی قیزیل قییمتیه ساتیلیر، یتیرین قارینجی قان باهاشیندیر.

ساغ اولسونلار. عثلم اوغروندا هر نه خرجه سن آزدیر. حایثیف کی، توستولو شهرین گوبه یینده کی بو عثلم اوچاغینا گیرمک اوچون قالین تیرافیک دیوارین یارماق گره ک دیر. بلکه ده بیر بئله آغیر پولو کول ائلمک یتیرنه اورداکی موجود دام — داشی دا ساتیب، اونون دوردن بیرینه، آسلاندوز، اهر، خوی، نمین... دنمیرم آیتیب اولارا هنج اولماز سا کرج — قزوین یولو اوسته بیر عثلم اوچاغی، اویرنجی شهرجیکی سالسایدیلار، داها فایدالی اولوردو! پولون قالانی ایله ده دورد قارداغ کیمی ماحالی آبادلاماق اولاردی. بو توستو — تیرافیک عیفریته سی اسیری شهرین گوندن — گونه یوکونه یوک قالاماقدان فایدا وار؟ من بیلمیرم. قارداش! ایران تکجه تهران و یا کیرمان دننیل!... بیزدن دنمک، یتنه ده اوزونوز بیلرسیز، آلاها ائلمیشدن، خاطیریزه توخونموش اولمایاق.

۳. مکتب ایل لری تاریخ - جوغرافیا درس لرینده پیس دئییل ایدیم. ایییرمی ایل دیر ده کی، آرائیق سیز قازنت - مازنت اوخوئارام، رادیئو - اخبار دینلهرم. آما جانئیزا آند اولسون، سیزین کی، منه یالانئیز یوخدور، «بئنین» آدا مملکت آدی قولاغئما دئیمه میشدیر. آلاها شوکۆر کی، شوگیلی رئیس جومهوروموز آفریقایا سفره چئخدی، من ده بیلدیم کی، بو آدا دا بیر اولکه وار، من قافیل اییمشم. نه اولار، اینسان اولونجه اوئرمنه یه مؤحتاج دئیر. یئری گلیمشکن خاهیش ائلردیم کی، اورانئین کشفی بیزیم آدیئمیزا ثبت اولسون. اینشاللاه بوندان سؤنرا اورادان بیزه بول - بول خئئیر - برکت یاغارا

۴. تنقراسلی مال یایان (کۆبۆ) داوا داغارجیغی باشقان جورج بوش، ایکینجی باشقانلیق دؤنمی اوچون قیرخ میلیون دولارا مال اولموش طنطنه لی بیر مراسیم ده آند ایچدی - (ئشه ده دئشین بیز پول کۆل ائله تیریک، وللاه اینصاف دا یاخشی زاددیر). دؤنیادا دئمۆکراسی یا یاغائینا سۆز وئردی.

دئمک دئمۆکراسی آدینا اونا - بونا ساتاشماق داوام ائده جکدیر. هر کیم منیمله دئشیل، دئمۆکراسی دؤشمنی دیر. «نهم منه کۆر دئشیل، هر گله نه وور دئشیل».. البته بوشون وعده سی بۆم - بوش دا دئشیل. اوج - قولاغئندان عیراق دا گۆرۆرۆک. بوگون داها صدقام دوشۆرۆلدۆک دن سؤنرا بۆتون عیراق خالقئ برابرجه سینه سفیل یاشاماق و یا دئمۆکراتیک اولمک اوچون حاق قازانمیشلار. دئمک، دؤنیا جورج بوش ایله اونون یاراتدیغی زرقاقی به تشککۆر بۆرجلودور.

۵. بشینجی سی ده وار. آما بیلیرم یازسام، چاپلاما یاچاقلار. من ده «آغیر اۆتور، باتمان گل!» دئته، اۆزۆمۆ یۆنگۆل ائله مه ییب، یازمیرام. سیز ده چۆخ اۆز وورما یشین کی، سۆزۆنۆز یئره دؤشر، خاجالات اولارام. تۆنۆق بیر قیچلی دیر کی، بیر قیچلی!

ساغ اولون قلمداشلار!

یازچی ن شاعیرلریمیزی تشویق اتمک اوچون اونلارین «آذری» درگی سینده یایتلان افرلرینی یئنی دن چاپ ائده ن مطبوعاتا «ساغ اول» دئیریک. بو، اونملی بیر مدنی ایش دیر. مطبوعاتدا مرسوم اولدوغو کیمی، قایناغین یازماغئنی اونوتما ماغی تاپشیریریق.

ساغ اولون

• تۆرك دىلى خالق لار ئىن شئىرىندىن:

آنا دىلى

على بايرام (بولقارىستان)

دنىز قدهر انگىن سىن سىن
آهنگلى وزنگىن سىن سىن
منىم بىر تىك دىنگىم سىن سىن
گۈزل تۆركجەم، آنا دىلىم.

سىن سىز دۇنيا حارام مە
سىن سىز ياشام - ورم مە
نشە، سئۇنىچ وئرن مە
گۈزل تۆركجەم، آنا دىلىم.

گۈندۈز مىنىم گۈنشىمىن
گىنجە ياتان اۋز قند دىلىم.
واز كىچىلمز بىر ائشىم سىن
گۈزل تۆركۈم، آنا دىلىم

بىر سو كىمى آخىجى سان
دىلبىر كىمى پاخىجى سان
هم دادلى سان، هم آجى سان
گۈزل تۆركجەم، آنا دىلىم.

آرزو قوشو

تىر كىشى مىللىتىمىز (تۆركمەن)

آرزو قوشون اوزاقلارا اوچوروب
اينسان، باخ، بۇيلەجە بۇيۇمكەدەير
باخ ها، يىنى آياق توتان چاغاجىق
هر آددىمىنا سئۇنىير ها، سئۇنىير
آدم اوغلو

باشارمايىچاق ايشىنە
باش قۇيۇب گۈر،
سئىنايتىب گۈر،
سئىنايتىب!

... اۆرەيىندە سئۇنىيىب آددىملايتىر چاغاجىق
منسە اوچماماغىما دارىليرام...

ايىك كىمى بۆكۈلۈرسىن
يوماق كىمى سۆكۈلۈرسىن
اينىجى كىمى تۆكۈلۈرسىن
گۈزل تۆركجەم، آنا دىلىم.

چۈخ نازىك سىن يارباق كىمى
مۆقدەس سىن تۇرپاق كىمى
شرفلى سىن بايراق كىمى
گۈزل تۆركجەم، آنا دىلىم.

يوزغون دښيلم

(اؤزدميز اينجه) (تورکيه)

سنى گۈزلمکدن سنى دۈشۈنمکدن كينچن
گۈنلردن

يىنى دن باشلاسام دا، بير باشقا يىنى ليه
يوزغون دښيلم

نه عشقون، نه دوستلوق فلان، نه ده اولۇم دن
گنجبه يه گۈزلريمى آچاراق باخيرام

يوزغون دښيلم

نه آجى دان، نه اوموددان، نه ده قۇرخودان

سن باهارلا بيرليكه قازى تا باشلايىرام

يوزغون دښيلم

نه كنجميش دن، نه ايندى دن، نه ده گله چك دن

بير يالڭىزليغىم واردى، گتىدىكجه آشيرام اۇنو.

بالىغام

(آمان دورودو آنادوردى يئو) (تورکمن)

اگر بو دريائين سويو آزالسا،

بو احوالى سئزه ر اتركن باليق لار

درين يئره اۆزه ر ايميش باليق لار.

سنين ايله بيليرسن،

بو دۈنيادا وارليغيم.

سن سئزيرميسن،

سن اۆزۈرمۈسن

منه طرف

بالىغيم.

شاعير

نجاتى زكريا (يوقوسلاوى)

يالڭىزلىق اۋلدۈرمك ايستەدى شاعيري

شاعير يالڭىزلىغا اۋيره تدى ياشاماغى.

چكى لر اۋلدۈرمك ايستەدى شاعيري

شاعير چكى لر اۋيره تدى ياشاماغى.

دوست لار اۋلدۈرمك ايستەدى شاعيري

شاعير دوست لارا ياشاماق اۋيره تدى.

دۈشمان لار اۋلدۈرمك ايستەدى شاعيري

شاعير دۈشمان لارا ياشاماق اۋيره تدى.

شاعيري هنج بير شى اۋلدۈرمەدى

اۋنو آنجاك شئعرلر اۋلدۈره چك.

منده اؤميد وار

(ديميتري قاراجويان) (قازاقووزمولداوى)

اول هم شن، اول هم شن

قۇۋاقتا قوش جيغاز

گئيشلن، گئيشلن

سس سيزليكه يۈل جيغاز.

اييل، اييل چاينا

گۈزەل قۇخولو سۇيۇد

محبت اۋيرنمە يە

منى ده گل سن بۇيۇت...

سيز اوزون، اوزون

اوزاغا بولودلار

تۈي اولاجاق بو پايىز

منده اؤميد وار

يارالى قوش

◆ نسرین اریل (عراق- اریل)

«اۋنو گۆردۆم» دئدی
 «سنین اۋچۆن آغلار
 یاراسی وار ایرماق- ایرماق
 دردلری وار داغلار دولوسو
 سنه سالام گۆندهردی
 تۇرپاق قۇخولۇ
 آنا کیمی سیجاق بیر سالام»
 سۇنرا جان وئردی یارالی قوش
 جانلاناں عملیمه
 سیلکیندی سنه
 تۇزلانمیش خاطیره لردن
 وقاباردی آرسلان هیزیم
 پاس لانمیش دمیرلر آراشیندا
 پارلادی خنجیم
 ددهمین گۆمۆش قیلچیندا
 نهرلر داشدی یۆل وئردی
 گئیشله دی دوستلۇغو اونودولموش دار
 یۆل لار
 گریلدى سواش ایل لری نین یلچین
 تا... کرکۆکه، اریله قدهر

بیز ده تۇرپاغیندا یتیشین
 بیر باشاغین دانهلری یتدیک
 دلی جه رۆزگارلار
 دینار- دینار
 مملکت- مملکت داغیندی بیزی
 کئچدی نئچه دۆرد مۆسۆملر
 دۆرد رنگ ایچینده
 آرزولاریم
 دمیر چمبرلر ایچینده اونودولموش
 بیر آسلان هیرسی
 خنجیم
 ددهمین گۆمۆش قیلچینی قیسه سینده
 تۇزلانمیش
 بیر یانار، بیر سۇنر
 یالشیز اولدوزلو بیر سما اوتغوسو
 آیدین لادار دردلریمیزی
 بیر گۆن
 اوزاق بیر دیناردان
 یارالی بیر دیناردان
 حال سیزدی، بیتگین دی، نفس سیزدی.

باغبان

جاری آشیراوا (تورکمن)

یارین لار سیزین اولاجاق

علیرضا ساراج اوغلو یونانیستان

یارین لار سیزین اولاجاق
 گۆنلرینیز اولتورور قوتلو
 پاشا پاجاق سیئیز موتلو...
 اینا ئیئیز گنر چک دیر بوا
 یارین لار سیزین اولاجاق
 آدمین چوجوقلاری سیز
 یارین اینی کچینیمیز
 قووقالاردان قاچئیز
 یارین لار سیزین اولاجاق...
 قلیبیزه گیرمیسن کیم،
 اوزگه اولسا دا دیل و دین...
 بوتون اینسانلاری سئوین
 یارین لار سیزین اولاجاق...
 سون وئرین دوشمانلیق لارا!
 سیزلر؛ پشاض، ساری، قارا...
 سالام بوتون چوجوقلارا
 یارین لار سیزین اولاجاق.

قدیم ایام بیر باغدا
 بیتیرمیشلر، یتیمیش لر
 گۆزه ل گور بوداق لاردا
 سایرارمیش دۆرلۆ قوش لار
 بایقوش لار دا سایرارمیش
 بۆلبۆل ده سایرار ایکن
 قارغائین قاققئیلنی سئ
 داغ - داشا یاتلار ایکن
 باغئین قافیل باغبان
 اوزون زامان دینله میش،
 کیمین یاخشئی اؤتدور یون
 هئچ جور آنلا یا مامیش
 «گۆزه ل اؤتن قوش» - دئییب
 دوشر قارغا ایزینه
 بۆلبۆل تک کیچیک قوش لار
 گلمز اونون گۆزونه
 باغبان اگر تائیماز گۆزه ل اؤتن قوشونو
 عالمی یاسار بیر گۆن قارغلارین قوشونو.

هانس کیرستیان آندرسون

يىنى آد تاپماق ماجراسى، منىملە بىر كىلاسدا اورتاق درس اوخۇتقان اوشاقلارنىڭ آدلارنىڭ
نە اولدوغۇنى كەشفتىمەكچى ئىدى. مەنەر ئاتىنىڭ بىرگە ۋە ئۆچۈنچۈگۈنلىرىنى ئارخادا قۇتاندان ۋە
آز- چۈشە مەدرەسە بىلەن تەشەش ئۇلۇب، ئۇنىڭ مۇھىتىگە ئادەت ئاندىن سۇنرا، ئۇز مۇئەللىمىمىز-
آغا ئاتى بىلەن دە تەشەش ئۇلۇق. «ئاتى» نىڭ ھەلە دە مۇرتەب دارانمىش تۈكلەرنى ۋە
دۇداقلارنىڭ تەشەش بۇتۇن ئۆستۈنۈ دۇلدوران بىلەن ئۇلۇق ئۇلۇق ئۇلۇق ئۇلۇق ئۇلۇق ئۇلۇق
گۈن، آغا ئاتى بىلەن دەشەش ئۇلۇق، ھەم دە شۇ ئۇلۇق ئۇلۇق، دۇستلارنىڭ سۇيىلەشەش،
بىزىم ئۇلۇق فارىسجا بىلەن دىيىمىز ئۇچۇن، بىز بىلەن تام تۈركچە دىيىمىز ۋە بۇتۇن سۇرغۇلارنىڭ
بىزىم ئۇلۇق ئۇلۇق دىل ۋە كەلمەكلەر سۇيىلەشەش. ئۇ بىر- بىر، بىزىم ئۇلۇق - نام - نام خانوادەگى ۋە فامىلە
كىمى سۇزلىرى سۇيىلەشەش سۇرۇشۇردۇ: «ئادىن نەدەر؟» ۋە جاۋاب ئۇلۇق سۇنرا، دىيىمىز:
«سەيلىلىن نەنەدەر؟» ۋە ئۇلۇق كەلمەكلەر «مۇعارىفە زىگى» بۇتۇن بىر درس سەئەتلىك دۇلدورۇر ۋە اوجا

قلملرین خیشیلتنی سئنی و گۆنشین کیلاسا گیره سۆزگۆن ساچ لاری ایله برابر، بیزیم تعلیم- تریپته بینۆرهمیز قازیلیر و کریچ لریمیز بیر- بیرلرین اؤستۆنده قالاق لاتیردی. هم ده، صبا مدرسه سی نین بیرینجی کیلاشیندا، دوستلوق تعللری، ابدی اولاراق، دوستلارین یاد داش لاریندا یازیلیر.

اوشاق لارین بیرى اؤزۆنۆ قاتیتدیردی: «علی».

- «علی بالامین سیجیللی می نمه دیر؟! مۆعلیم، سؤرغو وثره رک، سؤروشدر.

- «علی شوآز!»

من، علی نین آدینى انشیتدیکن سؤنرا، اۆچ دؤنه تیکرار اتتیم: «علی شوآز، علی شوآز...» گۆن اورتا چاغى، دوستلاریمین آدینى قارداشیم دئیرکن، او تعجۆبه دئدی: «شوآز؟ شوآز نه دئمک دیر؟ فیکر اندیرم یاخشى انشیتمه میسن... چۆخ عجیب دیر...»

صباحیسی گۆن سحر، آغا آتشی، شوآزی، آیری بیر جۆر سسله دی: «علی پوآز» و پتنه ده گۆن اورتا چاغى، قارداشیم دئدی: «پوآز» دا یوخوموزدو. یانلیش انشیتیمسن... دیققتله قولاق آس...

صباحیسی گۆن مۆعلیم، «شوآز» قاراتخته آرخاشینا چاغیردی و دئدی: «یاخشى... اوشاق لارا ایندی «شوآ» بیر داها تیکرار اولاراق، بو لۆحه لرین حنکایه لرینی من سیزه سؤیله دیشیم کیمی تۆوضیح وثره جک دیر...»

او گۆنۆن ماجراسینى دا قارداشیم دئدی. آغیل لى آدم بیر دلی ته باخدیغى کیمی، هیرسله منه باخیب دئدی: «بیر باخ منه! دۆز دی. گۆرۆم، بو اوغلان آدی نه دیر؟»

من دئدی: «شوآ».

قارداشیم، بیر صحیفه کاغیذی قباغینا چکدی و اونون اؤستۆنده یازدی: «شعاع! آنجاق چۆخ تنزیکله منیم اوخوماق بیلمه دیشیمی آنلادی. ائله اونا گۆره اعصابلاری تین سیملری بیر- بیرى ایله قاریشدی. و هیرسله دئدی: «باخ بیر! شوآز، پوآز، شوآ معناسیز بیر کلمه دیرلر. کلمه نین گره ک معناسى اولسون. بلکه بو اوغلان، حاج رسول شعاع نین نومه سی دیر». سؤنرا ایسه، گۆزلرینی منه بره لده رک، شعاع دا اولان هر ایکى «ع» حرفینی مۆحکم و بۇغازینین او سۆن حیصه سیندن ادا اتدی و من ده اۆره کدن گۆلدۆم.

صباحیسی گۆن، جوما ایدی و من ایله قارداشیم، سحر دن- آخشاما قده ر، دوستومون آدینى تیکرار اندیردیک. قارداشیم هر نه یی دوستومون آدینا باغلا تیردی و دؤنه- دؤنه اونون آدینى تیکرار اندیردی: «پوآزین یۆلداشی! منه بیر بارداق سو گتیر... آهای شوآزین دوستو! کل ناها رینى یی... او ی حضرت ی شوآ! کل باشینى قۆی یات...»

شبه گۆنۆ کیلاسا گیره ندن سؤنرا، گۆزلریمی آغا آتشی نین دۇداق لارینا زیلله میشدیم و ایسته ییردیم «شعاع» نین نجه دئیلدیشینی اۆز قولاق لاریم اانشیدیم. ائله اونا گۆره بیر آن دا آغا آتشی نین گۆزلریمین اۆتۆندن بوراخمیردیم. نهایت، آغا آتشی، علی نى سسله دی: «اوغلو م، شعاع! گل بورا، سنله ایشیم وار... آنجاق، شعاع دا اولان هر ایکى «ع» حرفى، بۇغازینین ان سۆن

حېصه سېندن چىمىخىردى؛ حتا على نېن سۆي آدى ئېن سۆن حېصه سېندە «ر» حرفىنى دە انشىدېردىم. او واختا كېمى، بىر تىكجە لۆۈملىرىن يارى ئېنى ئوخوموشدوق و «الف - بى» اۆيىرەنىشى ھلە باشلانمايشىدېر. ئىتە دە دىققەتە قولاق آسدىم؛ دۆز ايدى: آغا آتشى اولنا دئىيىردى: «شعاع»، «على شعاع». بىلەلىكلە، آخشام باشى، ئىتە دە قارداش ئىمىن منلە شوخلوق لارنى باشلانان زامان، آنلا دېم كى، دوستومون سۆي آدى دۆغرو دىن «شوعار» دېر و شوعارلار ايسە، تېرىز شەھرى نېن راستا كۆچە محللە سېندە ياشانان حورمتلى و انعتىيارلى آيىلەردىدېر. سۆنلار، بۆيۈدەك دىن سۆنرا، بو آيىلە نېن فضلى، مەرىفىتى انلەجە بو آيىلەدن قالخان مۆعللىملىرىن، بۆيا - باشا چا ئېب، تەلىم - تەربىيە يۇلونا دۆشەن تېرىزلى اوشاق لارنى دېر چەلمە سېندە بوراخدىق لارنى تائىرلىرى آنلا دېم.

«شوعار» سۆي آدى ئېن راز - رەزىنى، بىر آي چا ئىشدىق دىن سۆنرا آيدىن لاتىمىشدىق؛ آنچاق آنا مىندىن «قارداش ئايشىم وار» سۆزۈنۈ انشىتدىكە، ظن اندىردى كى، من دئىيىم: «داداش! اوغلان ئىن سېچىللىسى شوعار دئىل، باشقا بىر زاد دېر». آما من باشقا بىر آد و ئىتى بىر سۆز اۆيىرەنمىشدىم. او كۆن سحر، آغا آتشى، اۆزۈ ايلە كىلاس، رنگلى - بۆيالى و كۆزەل شىكىللىرى اولان بىر كىتاب كىيىرەمىشدى. او، كىتاپ ئىن اۆزۈندىن بىزە خىكايە اوخوئوردۇ. چۆخ كۆزەل و انشىتمەلى خىكايە ايدى و آغا آتشى اونو بىزە اوخودوقدا، ھامىمىز اويوموش و خىتال كۆلۈندە اۆزەكەدە ايدىك. آغا آتشى، ھەردىن - بىر دايانئىر، خىكايەدە ايشلەنلىن فارسجا كىلەلرىن يترىنە مۇناسىب و مەناسىنى راحاتلىقلا بىزە چاندېران تۆركجە كىلەلر تائىر و اوخوئوردۇ. آنچاق بىز، خىكايە نېن كىتابدا فارسجا يازىلدىقى، آغا آتشى اونو اوخوئا - اوخوئا بىزە تۆركجە چۆيىرەسى و مۆعللىمىمىز نە چىنلىك چەكمە سېنە باخماپاراق و ھىچ نە بىلمەدەن، خىكايە نېن كىنىش يارادىجى و اۆيىرەدىجى مېتەدائىندا اېلنمىشدىك.

خىكايە سۇنا چاتتى و آغا آتشى، بىزدىن انشىتدىمىز خىكايە ھاقىقىدا داتىشماق ايسەدى. ھەر بىر سۆز دئدى. مۆعللىمىمىز دە ھامىمىز ن سۆزۈنۈ تائىد اتتى. سۆنرا كىيىندىن بىر شىكىل چىخارتتى و اونو قاراتتە چا ئىنان مېخدان آسلا دى. بىر ھىتىكلى، اۆزۈ اوزون، بورون و قولاق لارنى ئىكە كىشى نېن شىكىلى بىزە باخىردى. آغا آتشى دئدى: «سېزە اوخودوغوم خىكايەنى بو كىشى يازىدېر... بو كىشى فقير بىر آيىلەدە بۇيا - باشا چا ئېب و بۆتۈن خىكايەلەرنىدە چا ئىشقان و پۇل سوز اوشاق لارنى ياشا ئىشىنى، ناغىل شىكىندە سېزە يازىدېر. اونون آدى «ھانې كىرىستىيان آندىرسون» دور. ئىتە دە سېزە اونون خىكايەلەرنىدەن اوخوئا جاغام».

مۆعللىم اونون آدىنى چەكندە مدرەسەمىز ن خىتاواتىندىن سۆرەتە بىر ماشىن كىچدى و من اونون آدىنى ياددا ساخلايا بىلمەدېم. بىر داھا اونون آدىنى آغا آتشى دىن سوروشماغا اوتاتىردىم. اوندىن علاوه، شىكىل، سامان مېتەدائىندا دۆكاننى اولان «حسن آغا كۆمۇرساتان» اوخشا ئىيىردى. حسن آغا دا شىكىل كىمى ھىتىكلى دىر. حسن آغا ئىن دا اۆزۈ، اوزون دور، ھەم دە قولاق لارنى و

بورنو یتکه... دئمک، حسن آغا، حنکایه یازمیش، بیزیم خبریمیز یوخ ایمیش. بوندان علاوه آغا آتشی دئیته آدین دا، حسن آغا کۆمۆر ساتانا چوخ اوخشاری وئر ایدی.

قارداشیمی تاپماق کیمی دندیم: «داداش! حسن آغا کۆمۆر ساتاتین کیتابینی گۆرمۆسن؟!»

قارداشیم دندی: «نه دئییرسن؟ یتنه ده آغلین آزیب دیر؟!»

دندیم: «یوخ! بو گۆن آغا آتشی، بیزه بیر حنکایه اوخودو، چوخ گۆزل بیر حنکایه. سؤنرا

ایسه بیر کیشینی شکلینی دیوارا ووردو و دندی حسن آغا کۆمۆر ساتان، فقیر بیر آیلده

بوئا- باشا چاتیپ و بۆتۆن پول سوز اوشاق لارین یاشاییشینی حنکایه شکلینده یازمیشدیر...»

قارداشیم سۆرۆشدو: «هانس! حسن آغا؟ سامان مئیداتیندا اولان کۆمۆر ساتان حسن آغا؟!»

دندیم: «هن!»

دندی: «اوغلان اونون اصلن ساوادی یوخدو. حنکایه یازماسی ایسه چوخ گۆلمه لی دیر...»

سؤنرا، یتنی بیر زادی تاپمیش اینسان کیمی، دۆز منیم قاباغیمدا یتره اۆتوردو و دندی: «آغا

آتشی سیزه اوخوتان حنکایه نه ایدی؟! یادیندا قالیب دیر؟!»

دندیم: «هن! آغا آتشی بیزه اوخوتان حنکایه، کیفیر بیر اۆرده ک جۆجه سی حاققیندا ایدی.

او جۆجه نی هامی هده له تیر و اۆزلریندن اوزاق اندیردیلر...»

من دایانمادان حنکایه نی قارداشیما سؤیله تیردیم و او اۆره کدن گۆلۆردۆ... دندی: «دا بس دیر...»

دا بس دیر... اوغلان حسن آغا کۆمۆر ساتان هارا، هانس کریستیئان آندئرسون هارا؟! نه اۆچۆن

اۆزۆندن آد دۆزه لدرسن؟! شۆعاردان سؤنرا، هانس کریستیئان آندئرسونو، کۆمۆر ساتان اندیب...»

قارداشیم یتنه ده گۆلدۆ. سؤنرا ایسه دانمارکلی هانس کریستیئان آندئرسون حاققیندا منه

دایتیشدی. دایتیشدی، گۆلدۆ، دایتیشدی، گۆلدۆ و صاباحیسی گۆن آندئرسون دان اۆچ کیتاب منیم

اۆچۆن آلدی و هله یازیپ- اوخوماق باجارمادیغیما گۆره، اونلاری منه اوخودو، ترجۆمه انتدی

و شکیل لرینی گۆستردی.

ایندی او گۆنلردن قیرخ نئچه ایل کئچدیکدن سؤنرا، اوزاق یۆل لاردان قارداشیملار، تلفون

واسیطه سی ایله دایشان و اختلار، منه سلام و ثره زامان «نئجه سن آقای پواز، نه وئر- نه یوخ

آقای شوعارا» دئییر و ساغ اول لاشماق زامانی - «حسن آغا کۆمۆر ساتانا سلام یتتیر»- دئیته

سۆزۆنه سۆن قۇتار.

دوغرودان دا گۆره سن رحمت لیک کۆمۆر ساتان حسن آغا، اصلن حنکایه دئمک و یا حنکایه

یازماق باجارمیش؟! آتا- بابا حنکایه لری نئجه؟! گۆره سن ایندی کی، کۆمۆر و یا دیگر زادلار

ساتان حسن آغالار دا اوشاق لارینا حنکایه دئییرلر؟! گۆره سن نه اۆچۆن منیم اوشاق لیق

عالمی مین تاتیماز ذاتی، کۆمۆر ساتان حسن آغا پین وۆجودوندا هانس کریستیئان آندئرسون

گۆرۆرمۆش؟!»

• از اسناد تاریخی

(مصوبات حکومت ملی که برای نخستین بار در تاریخ ایران در آذربایجان
به مرحله اجرا درآمد)

قانون کار و بیمه کارگران

[با توجه به مراجعت نامه‌ی فرقه‌ی دموکرات آذربایجان، «حکومت ملی آذربایجان» در ماده ۱۴ برنامه‌ی خود اعلام داشت:

«۱۴- به منظور سامان دادن معیشت کارگران و زحمت‌کشان از طریق اصولی، لایحه‌ی قانون کار و زحمت را تهیه نموده و به مجلس تقدیم نماید و همزمان با آن باید تدابیر لازم برای بیمه اجباری کارگران اتخاذ نماید».

هیئت رئیسه مجلس ملی در جلسه‌ی مورخ ۱۳۲۵/۲/۲۲ قانون کار و بیمه‌ی اجباری را در ۵۲ ماده تصویب نمود.

قانون کار و بیمه‌ی اجباری کارگران برای نخستین بار در ایران در زمان حکومت ملی آذربایجان تصویب و به مرحله‌ی اجرا گذاشته شد و دولت مرکزی بعد از آن، تحت تأثیر این قانون و مبارزات گسترده کارگران ایران به رهبری شورای متحده‌ی مرکزی کارگران ایران به تأسیس اداره‌ی کار و تصویب قانون کار و بیمه‌ی کارگران اقدام نمود.

به نکات برجسته‌ی قانون کار مصوبه‌ی مجلس ملی آذربایجان به اختصار اشاره می‌شود:

فصل اول - شامل مواد ۱ و ۲ و ۳ مربوط به تعریف کارگر و کارفرما و مؤسسه‌ی کار.

فصل دوم - قرارداد کار مواد ۴-۹.

قرارداد کار بین کارفرما و اتحادیه‌ی کارگران و یا جمعی از کارگران معتبر است. کارگران خارج از قرارداد نیز مشمول مزایای قرارداد خواهند بود.

اگر کارفرما بنا به دلایل موجهی مجبور به اخراج کارگر گردد، باید مراتب را یک ماه قبل به کارگر و اتحادیه اطلاع دهد. اگر سابقه‌ی کارگر ۶ ماه تا یک سال باشد معادل یک ماه مزد و اگر سابقه‌ی کارگر از یک سال تا دو سال باشد معادل دو ماه مزد و سه سال و بیشتر معادل ۲/۵ ماه مزد باید بپردازد.

چنانچه در آینده، کارخانه به استخدام کارگر احتیاج داشته باشد، این کارگران اخراجی حق تقدم خواهند داشت.

اخراج کارگر به علت عدم انجام وظایف خود طبق قرارداد و یا تمرّد و خیانت و سرقت با تصویب کمیسیون حل اختلاف خواهد بود. اگر کارفرما بدون رعایت موارد فوق الذکر کارگری را اخراج کند، کمیسیون حل اختلاف به شکایت کارگر رسیدگی می کند و در صورتی که مشخص شود که اخراج کارگر غیرقانونی بوده، کارگر به سر کار خود برمی گردد. مزد ایام بیکاری کارگر باید پرداخت شود و معادل آن نیز به عنوان جریمه به صندوق تعاون کارگران پرداخت شود.

اگر کارگر از کار خود استعفا دهد، مراجعت او به کار بسته به موافقت کارفرما است. کارفرما می تواند مؤسسه را به هر مدتی تعطیل نماید، در این صورت مزد کامل کارگران باید پرداخت گردد و اگر تعطیلی کارخانه به علت فورس مازور باشد، نصف مزد به کارگر پرداخت خواهد شد. تعیین موارد به تشخیص کمیسیون حل اختلاف می باشد.

فصل سوم - مزد

- حداقل مزد کارگران همه ساله در خرداد و آذر از طرف کمیسیون مرکب از نمایندگان وزارت کار و اتحادیه ی کارگران و کارفرمایان تعیین می گردد.

- مزد باید روزانه پرداخت شود، ولی در قرارداد فردی و یا دسته جمعی کار می تواند حداقل ظرف یک ماه پرداخت شود.

مزد کارگران کارخانجات ماهانه تعیین می گردد که در سه قسط مساوی باید به کارگر پرداخت گردد.

- کارفرما غیر از مالیات و حق بیمه ی کارگران نمی تواند به هیچ عنوان مبلغی از مزد کارگر کم نماید.

- مزد کارگر دارای حقوق ممتاز است...

- کارگر حق دخالت در امور مربوط به مدیریت کارخانه را ندارد. اگر کارگر از انجام وظایف خود عمداً خودداری نماید، مزد این ایام به او پرداخت نخواهد شد و اگر خسارتی در نتیجه ی سهل انگاری کارگر به کارفرما وارد شود، پرداخت خسارت و مبلغ آن طبق تشخیص کمیسیون حل اختلاف خواهد بود.

- کارگر متعهد است حداقل محصولی را که از طرف کمیسیون مرکب از نمایندگان وزارت کار، کارفرما و کارگر تعیین شده روزانه تحویل نماید. در غیر این صورت باید خسارت وارده را جبران نماید.

- مزد کلرگران شب کار ۱۰٪ بیشتر از مزد عادی خواهد بود. کار شبانه باید نوبتی باشد.

- کارفرما باید هر سال دو دست لباس کار به کارگران بدهد.

- ماده ی ۲۰- کارفرمایان باید کلیه ی کارگران و افراد خانواده ی آنها را به حساب خود بیمه نمایند.

تبصره: وزارت کار و بهداری به اتفاق اتحادیه ی کارگران باید لایحه ی قانون بیمه را ظرف مدت یک ماه تهیه و به مجلس تقدیم دارند.

فصل چهارم- استخدام- مواد ۲۱-۲۳

استخدام کارگر با اطلاع و از طریق اداره ی کاریابی وابسته به وزارت کار خواهد بود، به استثنای اقوام نزدیک کارفرما و کارگران متخصص و فنی.

فصل پنجم- مدت کار- مواد ۲۴-۲۶

ماده ۲۴- مدت کار روزانه ۸ ساعت است که در هفته نباید از ۴۸ ساعت تجاوز نماید. آیین نامه ی کارهای زیان آور مطابق نظام نامه ی خاص خواهد بود.

- کارفرما در صورت تخلف از ماده ی فوق باید معادل دو برابر مزد به کارگر و معادل یک ماه مزد کارگر به صندوق تعاون کارگران جریمه پرداخت نماید.

- مزد اضافه کار ۱/۵ برابر مزد عادی خواهد بود. کار در ایام جمعه و تعطیلات رسمی اضافه کار محسوب می گردد.

- کارفرما با جلب موافقت اداره ی کار و اتحادیه ی کارگران می تواند کارگر را به کار فوق العاده بگمارد (به استثنای یک روز که نیازی به موافقت اداره ی کار ندارد).

- کارگران بی سواد روزی یک ساعت در کلاس سوادآموزی شرکت نمایند.

فصل ششم- شرایط اشتغال به کار زنان و کودکان- مواد ۲۷-۳۲

- استخدام افراد کمتر از ۱۳ سال ممنوع است. افراد ۱۳ تا ۱۶ ساله را می توان استخدام کرد، مشروط بر این که برای کارآموزی در مقابل دریافت مزد باشد و ساعت کار آنها در روز ۴ ساعت خواهد بود. استخدام این افراد با اطلاع اداره ی کار و مطابق نظام نامه ی خاص خواهد بود.

- اشتغال زنان و افراد کمتر از ۱۶ سال به کارهای سخت و زیان آور ممنوع است.

- افراد کمتر از ۱۶ سال را نمی توان به کار سخت گماشت.

- زنان حامله ۶ هفته قبل از زایمان و ۶ هفته بعد از زایمان به شرط دریافت مزد از مرخصی

استفاده خواهند کرد.

- زنان شیرده تا ۹ ماهگی کودک، هر سه ساعت نیم ساعت برای شیر دادن به کودک خود

استراحت خواهند داشت.

- دختران کمتر از ۱۸ سال را به عنوان خدمت کار در سینما، کافه، رستوران و... نمی توان

استخدام کرد.

فصل هفتم - تعطیلات - مواد ۳۵-۳۳

کارگر با دریافت مزد حق استفاده از یک روز تعطیل هفتگی، تعطیلات رسمی و روز اوّل ماه مه روز جهانی کارگران را دارد.

- کارگر حق استفاده از مرخصی سالیانه ۱۵ روز تا یک ماه با استفاده از حقوق، بر حسب نظامنامه را دارد.

فصل هشتم - امور صحتی - ماده ۳۶

کارفرما مکلف است با رعایت نظامنامه‌ای که از طرف وزارت بهداشت تهیه می‌شود، امور صحتی محل کار و کارگران را تأمین نماید.

فصل نهم - اتحادیه - مواد ۴۱-۳۷

کارگران می‌توانند برای دفاع از منافع صنفی خود اتحادیه تشکیل دهند.

- کارگران، با تصویب اتحادیه حق اعتصاب دارند و حقوق ایام اعتصاب از طرف کارفرما باید پرداخت گردد.

- اتحادیه‌ها می‌توانند صندوق تعاون کارگران تشکیل دهند.

فصل نهم - شورای حل اختلاف

کمیسیون حل اختلاف با تعداد نمایندگان مساوی از طرف کارفرماها و کارگران و با حضور نماینده‌ی اداره‌ی کار به کلیه‌ی اختلافات بین کارگران و کارفرمایان رسیدگی خواهد کرد. رأی صادره قطعی و برای طرفین لازم‌الاجرا است.

در مواردی که کمیسیون، رسیدگی را خارج از صلاحیت خود تشخیص دهد، مورد را به مراجع قضایی احواله خواهند کرد. دادگاه خاصی برای رسیدگی به این اختلافات اختصاص خواهد یافت و این دادگاه باید ظرف ۷۲ ساعت رسیدگی و رأی صادر نماید.

فصل یازدهم - مجازات - مواد ۵۰-۴۶

مقررات جزایی برای تخلف از اجرای مفاد این قانون پیش‌بینی شده است.

به منظور بررسی راهکار اجرای قانون کار و بیمه‌ی کارگران و افزایش تولید و بهره‌وری کارخانجات و تأمین رفاه کارگران در تاریخ ۱۳۲۵/۳/۲ کنگره‌ی کارگران با حضور ۱۸۵ نماینده از تبریز و ۱۲۰ نماینده از طرف کارگران شهرستان‌ها در تبریز تشکیل یافت. این نخستین کنگره کارگران در ایران بود.

شاهین ماهنی‌سی

◆ ماکسیم قورکی

چئویرن: ممد عاریف

کوچورن: عزیز محسنی

ماکسیم قورکی روس خالقیتین بؤیوک یازمچیسى ۱۸۶۸ میلاده آغادان اولوب و ۱۹۳۶-نجی ایلده حیاتا گۆز یوموبدور. اونون یازدیغی و یاراتدیغی اثرلر «دنیانتین بیر چوخ دیلینه ترجمه و نشر اولونوب دور. «آنا»، «آرنامانولارین ایشی»، «چنلکاش»، «ایزگیل قاری»، «شاهین ماهنی‌سی»، «حیات دییینده»، «دوشمنلر»، «ایتالیا ناخیل لاری» و باشقا بیر چوخ اثرلری فارسجا یا ترجمه ایلدیلیم و یاییلمیشدیر. ییز بورادا ۱۹۲۶-نجی (۱۳۲۵) گۆنش ایلینده) باکی‌دا آذربایجان تورکجه سینده نشر اولونان «سنچیلیمش حنکایه لر» ادلی کیتاپیندان «شاهین ماهنی‌سی»نى ساھمان لاییب کۆچۆرمۆشۆک. بو حنکایه درین مؤحتوا و معناسیندان باشقا آذربایجان تورکجه سینین قۇدرت و زنگین لیشینی، ادبی اثرلرین ترجمه سینده حیاتی صورتده گۆستریر. اؤمید ائدیریک کی، حۆرمتلی اوخوجولاریمیز اونندان بهره لنسین لر.

ساحیل ده تنبل- تنبل نفس چکن گئنیش دنیز آیشین ماوی شفق لرینى سپدینی اوزاقلاردا یوخویا دالمیش و حرکت سیز ایدی. یوموشاق و گۆنش رنگلی دنیز اورادا جنوبون ماوی سماسیله قۇوشور، اولدوزلارین قیزیل ناخیش لارینى گیزلمه تین حرکت سیز پامیق بولوتلارین شفاف توخوماشینى اؤزۆنده عکس اتدیره رک مؤحکم- مؤحکم یاتیر. گۆی یوخولو- یوخولو ساحيله سۆرۆنرک سوسماق بیلمه تین دالغالارین نه پشچیلدا دیقلارینى آنلاماق ایسته ییرمیش کیمی گئندیکجه دنیزین اؤزه رینه چوکۆر.

تۇنقالى مېزىن آلۇۋۇ بو قايتان داغ طرفىندىن
ايشىقلاندىرىر. آلۇۋۇ تىترەدىكچە يارىقلار
شېكەسىلە اۇرتۇلمۇش قۇجامان قايتاين
اۋزەرىندە كۆلگەلر اۋىناشتىر.

من رحيم ايلە برابر ايندىجە
توتدوغومۇز بايققان شۇرپا بېشىرىپك، ۋ
ايكىمىز دە ھەر شىئىن آداما، اۋز داخىلى
عالمىنە ايمكان ۋىردىنى قەدەر شىفاف ۋ
جانلى كىمى گۈرۈندۈيۈ، صاف ۋ كەدرسىز
اۋزە كەدە دۈشۈنمەكەن باشقا ھىچ بىر آرزو
اۋلمايدىغى زامان اينساين كىچىردىشى بىر
احوال - روھىنە ايجرى سىندە ئىك.

دنىز ايسە ساحىلە دۈغرو سۈرۈنۈر،
دالغالار نۈزۈشە سىلەنەر، سانكى اۋنلار
ايسىنمەك اۋچۈن تۇنقالىن ياتىنا
بوراخىلمالارنى رىجا ائىدىرلر. بعضن
سولارنى شىرىلتى سىتەن غۇمۇمى آھنگى
ايجرى سىندە يۆكسەك ۋ جۈشغون بىر سس
ائىشىدىلەر - بو بىزىم ياخىن ئىقىمىزدا
سۈرۈنۈپ گلەن داھا جىسارتلى بىر دالغائىن
سسىدىر.

رحيم قومون اۋزەرىندە دنىزە طرف
اۋزۇقۇيۇلۇ اوزانمىش، دىرسەكلىرىنى ىترە
دايا ئىب باشىنى اۋۇتۇجىلارنى ايجرى سىنە
آلاراق، دالغىن - دالغىن توتقون اوزاقلاردا
باخىر.

اۋنون، قۇيۇنون درىسىندە تىكىلمىش
تۈكلۈ پاپاغى پىتسىرنە دۈشمۈشۈر.
دنىزدن اسن مە اۋنون خىردا قىرغىشچىقلاردا
اۋرتۇلن گىنىش آلىنى سىرنەدىر. منىم، اۋنو

شىمالى - شىرق كۆلەپى نىن ائىرەك
غىنىجە جىر شىكلە سالدىغى آغاچلاردا اۋرتۇلۇ
داغلار اۋز زىرۋەلرى ايلە ماۋى بۇشلوقلاردا
دۈغرو يۆكسەلەر، جنوب گىجەسى نىن اىلىق
ۋ نۈزۈشكار قارائىغىنا بۆرۈنمۈش كىكىن
چىۋىلەر دىرمىلىرىدى.

داغلار ۋىقارلا دۈشۈنمەكەن دالمىشىدىر.
داغلارنى قاپارمىش ياشىل، مۈتلۈ پال لارنى
اۋزەرىنە داغلاردان قارلا كۆلگەلر دۈشۈر ۋ
بو كۆلگەلر سانكى ىنگانە ىركى
داياندىرماق، سولارنى سوسمايان
شىرىلتى سىنى ۋ كۈپۈكلەرنى نىسنى
بۇغماق، ھلە داغلارنى دالىندا گىزلىنىش
آيىن گۈي، گۈمۈش شىقىتلىرىلە بىرلىكەدە
اىراقى سارىمىش شىرىلى سۈكۈتۈ پۇزان
بۆتۈن سىرلى اۋدىماق اىستە ئىرمىش
كىمى، دالغالارنى بۆرۈنۈر.

آللا - ۋ اكىر - دىنە قۇجا كرىمەلى
چۈبان اۋجا بۇيۇلۇ، چال ساققال، جنوب
گۈنشىندە ياتىب قارالمىش آرىق ۋ دۈنيا
گۈرۈمۈش بىر قۇجا اۋلان ئادىر رحيم اۋغلو
ياۋاشجادان آھ چكىر.

بىز داغدان قۇپمۇش، كۆلگەنە
بۆرۈنمۈش ۋ يۈسۈنلاشمىش بۇيۇك بىر
قايتاين قىلى - توتقون بىر داشىن دىيىندە
قوم اۋزەرىندە اوزانمىش قايتاين دنىزە باخان
بۇرۇنۇ داغلاردا، دنىز اۋتۇلارنى ۋ
يۈسۈنلاردا اۋرتۇلمۇش ۋ بو اۋتۇلارنى
ساللاپ قالدىغى قايا، داغا دنىز آراسىندا كى
ائىن سىز قوم زۇلاغىنا باغلى كىمى گۈرۈنۈر.

من كۆهنە بىر ماھىنى ئى دىنلەمەك
ايستەيرىم، او دا ماھىنى تىن اۆزۈنە مخصوص
منلۇدەيتامىنى ساخلا ماغا چايشاراق، حزين
بىر آھنگلە اوخوماغا، ناغىل ائتمەيە
باشلايتىر.

«كۆرامال داغلار ئىن يۆكسكلىشىنە
دېرماشيب، اۆزادا رۆطوبىلى بىر تارغاندا
قىوزىلاراق اوزاندى و دىيزە باخماغا
باشلادى.

گۆيۈن يۆكسكلىكلرىندە گۆش
بارلايتىر، داغلار ايسە اىستى نفسلىرىنى
گۆنە بوراخىر، آشاغى دا دالغالار قايتالار
چارپىردى...

يارغا تىن ايچرى سىلە قارائىقىدا
جوشغون لوقلا آخاق سئل داشلارا دىيب
سىسلەرك دىيزە دۇغرو شىغىتىرىدى...

آغ كۆپۈكلەر قىرق اولموش بۇز و
قوتلى سئل داغى ئارۇر، حىددتلە
ھايتقىرراق دىيزە تۈكۈلسۈردۈ. بىردن
كۆراما ئىن قىوزىلىپ ياتدىغى يارغانا گۆيدن
كۆكسۈ پارچىلايمىش و قانادلارنى قانا
بولاشمىش بىر شاھىن دۈشدۈ...

او گىرىقى بىر ياغىرتى ئىلە يترە دۈشۈپ
گۆج سۆز بىر حىددتلە كۆكسۈنۈ سرت داشا
چىزىپدى...

كۆرامال قۇلخىندو، جلد گىرىيە
سۈرۈندۈ، لايىن تىز آنلادى كى، قوشون
ايكى - اۆچ دىقەلىك عۇمرو قالامىشدىر...

دىنلە ئىب - دىنلە مەدىشمە فېكىر و ترمە ەرك
او، دىزلە داتىشتمىش كىمى فېلۇسوفلوق
اندىر:

- اللأھىن صادق بندەسى نىن ىترى
جنت دىر. بس اللأھا و پىنغمبرە ايطاعت
ائتمەيە نىن ىترى، بلكە او باخ بو كۆپۈيۈن
ايچىندە دىر... سولاردا كى او گۆمۈش لكەر،
بلكە او واخ اۆزۈدۈر... كىم بىلىر؟

قارا، عظمتلى دىز ايشىق لاندادىر،
اونون اۆزەرىندە آئىن اۆزاي - بوراي
سىپىلمىش شۇالارنى گۆرۈنمەيە باشلايتىر.
آى، آرتىق داغلار ئىن آغاچلا اۆرتۈلۈ
تەلرى نىن آرخاسىندان چىخىمىش و ايندى
دالغىن بىر حالدا اۆز ايشىقىنى، ياتاشجادان
آە چكەرك، اونو قارشىلايان دىيزە، ساحىلە
و بىزىم دىيىندە اوزاندىغىمىز قايتا سېر.

- رحىم! بىر ناغىل داتىش... دىئە من
قوجادان رىجا اندىرم.

رحىم مە طرف دۈنمەدى:

- نىتە؟ - دىئە دۈشۈنۈر.

- ائلە بىللە! من سىن ناغىلارنى
خۇشلايتىرلم.

- من آرتىق ھامى سىنى سەنە
داتىشمىشام... داھا ناغىل بىلىمىر.

او منىم بىر داھا رىجا ائتمەيمى
ايستە دىنى اۆچۈن بىللە اندىر. من رىجا
اندىرم.

- ايستەيرىم سە سە بىر ماھىنى
سۆيەلەيم؟ - دىئە رحىم راضى اولور.

كۆرامال ايسە دۆشۈندۈ: اۈنۈن بىلە
اينلەمەسىندىن گۆرۈنۈر كى، گۈپلردە
ياشاماق دۈغرودان دا خوش دورا..

اۈ، آزاد قوشا بىلە تكلېف اتتى: «سەن
يارغاينى كىرگىزگەن ۈشەنچى يا توللان!
بىلكە قانادلارنى سەن قالدۇردى ۈشەنچى
بىر آز دا اۈز گۈپلرىنلە ياشادىن»..
شاھىن سىكسەكلى ۈشەنچى
چىغىراق جاتىناق لارىلا داش لار اۈزەرىندە
سۆرۈشە- سۆرۈشە اوچوروما دۈغرو
گىتىدى. اۈشەنچى لاشىدى، قانادلارنى
دۆرەلتىدى، بۆتۈن كۆكسۈ ايلە بىر آە
چىكىدى. گۈزلىرىنى پارلاتىدى ۈشەنچى يا
يۈرۈرلەندى.

اۈ قايتالاردان داش كىمى سۆرۈشەرك،
قانادلارنى قىرا- قىرا لىكلىرىنى ايتىرە-
ايتىرە سۆرەتە دۆشۈردۈ..

سەلىن دالغاسى اۈنۈن آلتى، قاتىن ياتاراق
اۈزۈنۈ كۆپۈكلەر بۆرۈدۈ، سۆرەتە دىزىزە
آپاردى. دىزىن دالغالارنى ايسە حىزىن بىر
نەرە ايلە داش لارا چارپىردى... ۈشەنچى
جىدى گىنىش دىزىدە گۆرۈنمەپىردى...

II

كۆرامال يارغاندا اۈزىناراق، اۈزۈن
مۆددەت قوشون اۈلۈمۈنۈ، اۈنۈن گۈپلەر
اۈلان انىتىراسىنى دۆشۈندۈ. سۈنرا اۈ،
گۈزلىرى دائىم سەادت خىيالىلە اۈخشايتان
اۈزاق لارا باخدى.

- اۈ شاھىن بو اۈجو- بوچاغى اۈلمايتان
بۈشۈلۈقدە نە گۆرۈمۈشۈدۈ؟ نە اۈچۈن اۈنۈن

اۈ، كۆكسۈ پارچالانمىش قوشون ياتىنا
سۆرۈندۈ ۈدىك اۈنۈن گۆرۈنۈن اۈچىنە
ئىشلىدادى:

- نە ۈر اۈلۈرسەن؟

- بلى، اۈلۈر! دىتە شاھىن درىندىن بىر
آە چىكەرك جاۋاب ۈشردى، - مەن شەرفلە
ياشادىم... مەن سەادتىن نە اۈلدۈغۈنۈ
بىلىم... مەن اۈگىدجەسىنە چارپىشىدىم... مەن
گۈپلىرى گۆرۈدۈم... سەن اۈنۈنلە ياخىن دان
گۆرە بىلىمسەن!.. ائى يازىق!

- ائە، گۆندە نە ۈر كى؟ - بۈش بىر
پىردىر... مەن اۈرادا نىجە سۆرۈنۈم؟ مەن
اۈچۈن بورا چۈش گۆزەلدىر... ايللىق ۈ
رۈتۈپتلى!

كۆرامال آزاد قوشا بىلە جاۋاب ۈشردى
ۈ اۈرەينىلە اۈنۈن بو سايغى لاملارنى گۆلدۈ
ۈ بىلە دۆشۈندۈ: اۈچسەن دا، سۆرۈنسەن دە،
آخىرى مەلۇم دور: ھامى پىردە ياتاجاق،
ھامى دۈنۈپ تۈز اۈلاچاق دىر...

لاكىن جىسارتلى شاھىن بىردىن
چىرىندى، بىر آز قالخىدى ۈ يارغانا گۆز
گزدىردى. بۆز داشىن آراسىندىن سو
سۆزۈردۈ، قارائىلىق يارغاندا ھاۋا
بۈغۈنۈق دە؛ اۈرادان چۆرۈتۈۈ اۈى گلىردى.

شاھىن بۆتۈن قۈۈسەنىنى تۈپلەدى،
حسرت ۈ آغرى دوتاراق باغىردى:

- اۈ، بىرچە دىفە دە گۈپلەر قالخا
بىلسەيدىم... مەن دۆشەننى كۆكسۈمۈن
يارالارنى سىخسايدىم ۈ اۈ مەنم قاتىمدا
بۈغۈلسايدى!.. اۈ، دۈيۈش سەادتى!

قۇيۇ يىرى سۈنۈ بىلمەنلر آلداتىشلا
ياشاينلار. من حقيقى بىلىم. من
اونلارن چاغىرىشلا رينا اينانمىرام. منى يىر
ياراتمىشىدىر، من يىرلە ياشايمىرام.
اۋ، اۋز-اۋزۇنلە اۋىۋىنك داشىن
اۋستۇنلە قىۋىلدى.

دىز نور ايجرى سىندە پارلايىش، دالغالار
دەشتلە ساحىلە چارپىردى. اونلارن
ارسلان نەرەسىندىن مغرور قوش حاققىندا
ماھنى گورلايىشردى. اونلارن قىزىلرىدىن
قايتالار سارسىللىر، قورخونچ ماھنى دان گۆز
تيرەتيردى.

يىز، جسورلارن جۇشغونلۇغونا -
عشق اولسون - دىئىرىك!

جسورلارن جۇشغونلۇغو بودور
حىتايىن حىكمى! ائى جسور شاھىن! سن
دۆشمەنلە وئروشدا قاتىنى آخىتىدىن...
لاكىن بىر زامان گلەجىك كى، سىنىن ايسى
قانى ئىن داملالارنى قىغىلجىم كىمى حىتايىن
قارائىلغىندا پارلايىچاق و بىر چۇخ جسور
اۋرەكلر، چىلغىن آزادلىق آتشىلە ايشىق
ياراداجاقدىر!

سن اۋلمۇش اولما.. لاكىن روحجا
جسور و قۇۋىلى اولانلارن ماھنى سىندا
سن ھر زامان جانلى بىر تىمىشال آزادلىغا،
ايشىغا مغرور بىر چاغىرىش اولاجاقسان!
يىز جسورلارن جۇشغونلۇغونا
ماھنىلار قۇشوروق!..

... اوزاقلاردا دىزىن ھامار سطحى
سوسور، دالغالار آھنگدار بىر سىسلە

كىمىلر اولركن گۆزلەر اوچماق سۈنكىسى
ايله اۋرەكلرنى سىخىرلار؟ اورادا اونلار نە
آنلايىشلار؟ من آز مۇددەتدە بىلە گۆتە
اوچارامسا، بونلارن ھامى سىنى اۋىرەنە
بىلىم.

اۋ، دىدىكى كىمى دە ائىدى. حالقا كىمى
قىۋىللىب ھاۋاينا سىچرادى و ائىن سىز بىر
شريد كىمى گۆنش دە پارلادى.

سۈرۈنمك اوچون يارانان اوچا بىلمىزا..
اۋ، بونو دانساراق، داشلارن اۋستۇنە
دۆشۈد، لاكىن اۋلمەدى، گۆلدۈ...

باخ گۆتە اوچماغىن لذتى بوندا ايمىش
اۋ يىرە دۆشمەك دە ايمىش، گۆلۈنچ
قوشلار! اونلار يىرى تاتىمايىراق اونون
اۋرەرىندە سىخىلاراق گۆيۈن
يۆكسكىلىكلرىنە جان آتير و قىزغىن
بۇشلوقلاردا حىتاي آختارمىلار. اورادا يالىش
بۇشلوق دور. اورادا ايشىق بۇلدور، لاكىن
جانلى وۆجود اوچون يىتتەجىك شى و
ايسىنادگاھ يۇخدور. ايفتىخار نە
اوچون دور؟ مەمت نە اوچون دور؟ بونلار
اۋز آرزولارنى چىلغىنلىقلارنى اۋرت -
باسدىر ائىمك و اۋزلىرىن حىتاي ايشىنە
يارامادىق لارنى گىزلىتمك اوچون دورمۇ؟
گۆلۈنچ قوشلار! لاكىن اونلارن سۇزلىرى
ايندى بىر داھا منى آلدادا بىلمىزا! من اۋزۇم
ھر شىنى بىلىم. من گۆيۈ گۆردۈم... من
اوراينا اوچدوم، اۋنو اۋلچدوم، يىخىلماغىن
نە اولدوغونو آندادىم، لاكىن پارچالانمادىم،
آنجاق من اۋزۇمە داھا مۇھىم ايناتىرام.

ماۋى سامادا اولدوزلار ئىزىل
ناخىش لار ئى كىش اولوناجاق بىر سىر ئىزىن
شىر ئىن ايتىپ تار بىلە اۆرە ئىى والىئە ائىدەن،
آغىلى چاشدىران طنطنەلى بىر شىئى
ياز مىش دىر.

ھەر شىئى مۆرگۈلەيىر، لاکىن چۈخ
سايىقى مۆرگۈلەيىر ۋە آداما ائىلە گلىر كى،
بىر ئانىئە سۇنرا ھەر شىئى چىرىناراق جانا
گىلە جىك ۋە اىضاحى چىتىن، شىر ئىن
سسىلر ئىن مۇنتىظىم آھنگىلە سىلنە جىكىدەر.

بۇ سسىلر دۇنيائىن سىرلىرىنى ناغىل
ائىدە جىك، اۇنلار ئى آغىلا اىضاح ائىدىكىدن
سۇنرا ايسە خىئالى بىر شۇعلە كىمى
سۇندۇرە جىك ۋە اىنسان ئىن روھىنى اۋز
دا ئىنجا تۇند ماۋى انگىن لىكلىرىن
يۈكسىك لىتىنە قالىدىراجاق، بىر ادا
اولدوزلار ئىن سايىرىشان ناخىش لار ئى سىرلىر
آچان اۋز قىرىبە موسىقى سىلە اۋنىو
قارشىلاپا جاقىدەر.

قۇملار ئىن اۋستۇنە سېلىنىر. دىزىزە باخاراق
من دە سوسورام. آى شۇالار ئىن سۇئا
سالىدىغى گۆمۈشۈ لىكەر گىتىدىكچە آرتىر...
قازا ئىمىز ياۋاش - ياۋاش قاينائىر.

دالغالاردان بىرى اۋىنايا - اۋىنايا ساحىلە
آچىلىر ۋە مىتىدان اۋخۇنار جاسىئىنا سىلنەرك
رحىمىن باشىنا طرف سۇرۇنۇر.

- ھارا گلىرسىن؟.. چىكىل! - دىئە رحىم
الىلە اۋنىو قۇۋۇر ۋە دالغا مۇطىع بىر
صورت دە دىزىزە قاينىدەر.

رحىمىن، دالغالارلا جانلىلار كىمى
رفتار ائىدىشى مەنە آز اولسا دا، نە گۆلۈنچ
گلىر، نە دە قۇرخونچ. اطراف دا ھەر بىر شىئى
قىرىبە بىر طىرزە جانلى، مۇلا ئىم،
نۇزىش كاردىر. دىزىزە ساكىت دىر ۋە اۋنىو ھە
گۆندۈزۈن حرارتىنىدن آزاد اولما مىش
داغلارلا گۆندردىشى سىر ئىن نىسىندىن خىئىلى
قۇدرتلى صرف اولونما مىش قۇدرتىن
گىزلىنىش اولدۇغۇ خىس ائىدىلىر. تۇند

بایز دوشۆنبه‌سی

◆ قیزیل اوزن

- آرخا صندلی ده اۆتوران ایکی نفر بیر- بیرینی دیرسکه‌لرک اونا ایشاره اندیب قییمیشدیلار.
- دئیته‌سن بو دا قاتیپ!
 - اۆزۆ ده لاپ تزه قاتیپ.
 - ندن بیلیرسن؟
 - آخی هله اۆستۆ- باشی آدم کیمی دیر. اۆزۆ ده کی، اوجادان داتیشمیر. یقین کی، یازغین چئکی قایئیدیپ.
 - یوخ، آلتورچی یه اوخشامیر.
 - آلتورچی اولماسا کارمنددیر. نه نیته بیلیر، نه ده آلتیغینی چاتدیرا بیلیر.
 - من قول و تیرم، نه آلتورچی دیر، نه ده کارمند.
 - اولما ایش سیزدیر؟
 - آده! جاماعه‌تین یاری سیندان چۆخو ایش سیزدیر. اۇندا گره‌ک هامی قاتا. یوخ، بونون ایشی یا ایداره‌یه دۆشۆب، یا دا خسته‌خانایا!
 - یان صندلی دن بیرى بونلارا طرف اییلیب، الینی آغزی‌تین بیر طرفینه توتاراق دئدی:
 - ایکی نیز ده سهۆ اندیرسینیز، آشنام مۆستاجیر دیر.
 - آیری بیر نفر اۇنلارا قۇشۇلدۇ:
 - آدم هر تله- تۆله شى‌دن اۇتۇر قاتسا، اۇندا آغۇل‌لۇ قالماز کی.
 - کیپرک‌لرینی دقیقه‌ده یتمیش ایکی دفه وئوران اینیری یئددی یاشلی بیر گنج دبللندی:
 - دئیته‌سن نفسین ایستی یتردن گلیر، به‌یم مۆستاجیر اولماق تله- تۆله شى‌دیر.
 - یوخ، مقصیدیم او دئیتیل. دئمک ایسته‌تیرم کی، آدم مۆستاجیر اولماق نان قاتماز.
 - مۆستاجیر اولمايان اۇنون نه قدر عذاب‌لۇ اولدۇغۇنو بیلمز.
 - یاخشى، سن اۇزۇن مۆستاجیر سن یا یوخ؟
 - مۆستاجیرم.
 - بس سن نیته قاتمیرسان؟

ايتىرمى يىتدى ياشلى گىج بوراداجا قىغىل لادى. كېيىركلىرى ايسە كۆكۆ قورتارمىش ساعا تىن عقربەلىرى كىمى دا ياندى.

آرخاداكى آروادلار ئىن بىرى نىن پىچىلتى ئا اوخشار سسى ائشيدىلدى:
- آلاە آمان دى، مىرخدىجە نىن اوغلو دا ائله بو جور اولدو. اولر اوز- اوزونە داتىشىردى، ايندى ايپە- اوملوغا ياتمىر، يازىق زنجىرلەملى دىر.

ھىمىشە تام باشقا اولماق، ھامى دان آيرى مؤوقئع توتماق لا سىچىلمك ايسە ئىن بىر اورتا ياشلى كىشى آيىلە باشچى سى ارک يانالىغى ايله اونلار سرت لندى:

- من بئله باخىرام، سىز صاف آدمى دا دلى ائلسىز. اوتورون يىرىزدە، يازىغا آد قوتمايئىن.
ھامى ئىن كۆپۆ آئىندى. ائله بىل قورباغا گۆلۈنە داش آتدىلار. البتە بو سۆكوت حۆرمەتن ايرەلى گلمىردى. داھا دۇغروسو اونون ارک ائتدىنى بو آدم لار ئىن ھىچ بىرى اونو سايا سالىمىردى. اصلىندە ھىچ كىمىن جسارت ائدىب دئىتە بىلمەدىنى بىر سۆز دئىمىشدى. دلى! بو دا او دئىمك ايدى كى، ھامى اونون دلى اولدوغونو تصدىق ائتمىشدى.

ائله بو آندا دلى آدى قوتولموش آدم ياتىنداكى ئا دۇنەرك، «بو خط تزه مئىدانا قەدر گئىدىر؟»- دئىتە سۆزوشدو. لاپ اولدە اونو بىر- بىرىنە گۆستىرىپ قىمىشانلاردان بىرى آمان وئىرمەدى:

- خط تزه مئىدانا گئىدىر، آما سن؟ بلكە قىربانا گئىدە جىك سن؟

و اطرافداكى لارا دۇنۆب گۆز وورراق بىچ- بىچ گۆلدۆ.

دلى آدى قوتولموش آدم چۆخ قىرىپە بىر جاواب وئىردى:

- منىم ھارا گئىدە جەننىمىن سەنە دخلى تۆخدور. اونسوز دا سندن سۆزوشمايمىز، بو آغادان

سۆزوشدوم.

بو دىفەكى سۆكوت داھا درىن، داھا معنالى ايدى.

يىتمىش ياشىنا باخما ياراق سۆمە يە دۇنموش ساچلار ئىن بىر جەسىنى دە ايتىرمەمىش و ايندىتە كىمى لاقتىد گۆركمى آلمىش، اصلىندە دە اوزونۆ آغىل درئاسى كىمى آپاران بىر نفر دئدى- قودوپا سون قوتورموش كىمى دىللندى:

- سىز بىلمىرسىز، بو آدم ساوادى ئىن دلى سى دىر. بو زمانە دە بىلن آدم ئىن ائوى يىخىلىپ، بو

دا سىزىن كىمى ھىچ نە بىلمەسە ئىدى، نە قاتاردى، نە دە دلى اولاردى.

ئىنە آروادلاردان بىرى نىن سسى ائشيدىلدى:

- كۆل اولۆسۆنۆن گۆزۈنە، گۆلدارە خاتىمىن دا اوغلو بو گۆنە قالدى. نە قەدر

اوخومايئىشدى، ساغلام آدم ايدى، ائله كى، اوخودو، آلاە گۆركزمەسىن...

كىشى لردن بىرى:

- بئىيلە اوخوتان بس نىتە دلى اولمايئىپ؟

آرۇاد اۇنو جاۋاب سىز قۇيمايدى:

- ھەر اۋخوتان مۇللانپناھ اولسايدى، ھەر اۋخوتان دا دلى اولاردى.

بو آندا سۆرۈچۈ ماشىنىنى ساخلايدى.

بىش آلتى نفر بىر آياغى گلر، بىر آياغى گلمز دۆشمەلى اولدو. مېنىن ئۇخ ايدى. ماشىنىنى ھىركەت ائەلەدى. غۇمرونۇ صىنىف اۋتاقلارىندا كىچىرىمىش ۋ آرتىق تقاۋدە چىخىمىش باشى شاپكالى، الى چىلىكلى بىر نفر اۋز- اۋزۈنە دائىشىرمىش كىمى گۆچنن سىزىلەسى سۆزلر دىنمەيە باشلايدى:

- دىنمىك بىز غۇمرون بۇنو دلى بىجىرىمىشك. ساۋادسىز آدام كۆردور، ساۋادلى دا دلى. بىس نە ائەلەمگ؟ ايلامى بىزى بو غۇمرونى يۇلۇخوجولوقدان قۇرو...

قالان آداملار سىنكى بونو گۆزلەيىرمىشلر:

- قاباغە كىدەن بىچ دېر، دالى قالان كىچ.

- آتام مەنە تاپشىرىپ، ائەل ھاياتا سىن دە اۋ يانا!

- بىلى، ائەلنى چايشلاپ تۇتۇدور.

- ائەلدىكى تۇتۇقلار چايشلاماقدان پىس دېر.

- تۇي دا اولسا تۇتۇغون ياسى دېر، ياس دا اولسا.

- ائەل بىلىرسىن ياسىن خىرجى تۇتۇدان آزدېر؟

- ھە، باخ، آتان رىھمەت، ائەلدى گىلدىن قوش ھىددىنە.

- آدە، قوش دىندىن تۇتۇق يادىما دۆشۈد. مىندن سىزە ۋىسىيەت تۇتۇق آلمايىن.

- ياخشى كى، دىندىن، يۇخسا گىدىپ تىزە مئىداندا نە قىدەر تۇتۇق ۋاردىسا آلاجاقدىم.

- ائە، كىچى جانى ئىن ھايتىندا قىصاب بىن آختارمىز. اشى، تۇتۇق آلان كىمدىر. سۇمۇ پۇلون

تاپسان پاپاغىنى گۆتە آت...

...

...

سۆرۈچۈ ماشىنىنى نۆۋبەتى دايانماجاقتا ساخلايدى. -«آخىرى دېر، دۆشۈن»- دىدى.

آدى دلى قۇتۇلموش آدام ايسە چۇخونون ائشىدە جەنى بىر مىسلە. -«بو دلى ائىسانلارنى

ئىتىردىن ايلامى!»- دىدى ۋ ماشىنىدان ائىنپ گىتتى.

آرتۇر مېلئور

اۆزەك لودە پاشا پاجاقدىر

♦ م. امين مۇيد

بىر نەچچە ۋاخت بوندان اۆنچە بۇيۇك ۋ ادلى- سانلىق آمىرىكالىق يازىچى ۋ دراماتورق «آرتۇر مېلئور» دۇنيادان كۆچىدۇ ۋ اينچە صنت عالمى بۇيۇك بىر يارادىچى، قاباقچىل، دۇشۇنچەلى اينسانى الدن ۋىتردى. او دۇخسانا ياخشىن غۇمۇر سۆردۇ ۋ بو اوزون غۇمۇرۇندە ايغىرمىنجى عصرىن جىنايتلىرىنە، اينسانلارنىن دردلىرىنىن دۆزگۈن بىر شاھىدلىق اولدۇ. او، اينسانلار، خۇصوصىيەلە ضىيالىلار اولونان ظۇلملەر قارشى اتعتىراض سىسىنى اوجالداردى ۋ ھمىشە مۇبارىزە اندەردى. او اوزون بىر مۇددەت دۇنيا قلم انجۇمنىنىن رىيسى ايدى ۋ اينسانلارنىن حۇقوقۇ ھەلەلەنن زامان اونون عدالت خاھلىق سىسى اوجالداردى ۋ دۇنيا قلم اھلىنى دە مۇبارىزە چاغىئىراردى. ايراندا اولدۇرۇلن يازىچىلار ۋ شاعىرلر حاققىندا او مۇبارىزە بايراغىن قالدۇرىپ ۋ بو جىنايتلەر اتعتىراض اتتمىشىدۇر.

آرتۇر مېلئور بىزىم اۆچۈن، اينچە صنت ۋ ھۆنر دۇنياسىندا اولمز بىر اينساندۇر. او زامانادك كى، اونون دۇشۇنچەسى ۋ اثرلىرى يىزە ۋ دۇنياغا مەنا ۋىترە بىلر، او دىرى ۋ اولمز اولوب، نور ساچاچاقدۇر. او، تەرىپىن ۹۰ ايل قاپاق نىيۇئوركدا ائادان اولموش ۋ ۱۹۳۸-نجى ايلدە درسىنى كىچىرىپ، ھۆنر دۇنياسىغا ۋارىد اولوبىدۇر. جلوبانلىقىندا دۇنيا مۇحارىبەسىنى ۋ فاشىزىمى

گۆره‌رکن صۆلج و بارئشی اۆزۆنه مۆقددس بیر ایدئال سئجیمیشدیر. اونا گۆره بیرنجی تائینمیش اثری «منیم بۆتۆن اوغوللاریم» آدلی، مۆحاربه‌یه قارشئ و صۆلج و بارئش‌دان دیفاعیهته عۆنوانیندا ایددیغانامه‌دیر. بو اثرله او، دۆنیادا بۆیۆک بیر یازمچی کیمی تائینمیش دیر. ١٩٤٩-دا «آلوترچی‌لرین اۆلۆمۆ» (مرگ پیشه‌ور) آدلی بیر اثر یازدی کی، ایران‌دا دا «عطا نوریان» اۆنۆ فارسجاا چئۆریب‌دیر. بو نۆمائیش کاپیتالیستی رایبئه‌لری آچئق جاسئنا گۆستریر و نیشان وئیریر کی، بو رایبئه‌لر هۆرۆمچک تۆرۆ کیمی هامئنی زنجیره چکیب و آرادان آپارماقدادیر. هامئ و هر شئی بو رایبئه‌نین قوربانی اۆلور، اینسان‌ئیق هده‌لنیر و بئله‌لیکله پاک اینسان‌لار دا آرادان گئدیر.

ایکینجی دۆنیا مۆحاربه‌سی‌نین دالئیینجا «سۆیۆک ساواش» آمئریکائین ان اساسی ایدئاسئ اۆلور. آمئریکا ایمپئریتاسئ دۆنیایا تسلۆط تاپماق اۆچۆن کۆره مۆحاربه‌سینی شۆعله‌لندیریب و «سۆل» خطرین گۆجلۆ تبلیغات‌لا آمئریکالی وطنداشلارا تعمیل اندیرلر کی، گویا آمئریکا خطرده‌دیر. مک کارتی آدلی سئناؤور بو ایرتیجاعی مۆباریزه‌نین باشئندا اولماقلا شهید-سی آمئریکائی فعالیتلر کومیسئسی تشکیل اندیر و آمئریکائین بۆتۆن قاپاقچیل مۆباریز، دئمۆکرات یازمچی، هۆنرپیشه، کارگردان و ساییره‌لرینی ایستینطاق آلتینا آئیر و اونلارا آغیر تۆهمتلر وئورور. نئجه کی، بیلیرسیز، چارلی چاپلین بو وضعیته قارشئ ائعتراض اندیب آمئریکادان چیخئدی. آرتۆز میلئر ده محکمه‌یه چکیلدی. بو ایرتیجاعی حرکت‌دن نئجه ایل سؤنرا، آرتۆز میلئر «آغ سارای» دعوت اولوناندا بیر مۆصاحبه‌ده دئدی کی، بو بیرنجی دفعه‌دیر کی، دۆۆلتی تشکیلات دعوتینه نیتاران سئزلیق‌لا گئدیرم. بو اۆ دئمک‌دیر کی، هر بیر چاغئیریش دا ضیئالی‌لارین اۆزه‌یی دۆنۆرمۆش و وحشت او جامیعه‌ده حۆکۆم سۆرۆرمۆش.

بئله بیر فضاا قارشئ ائعتراض ائده‌رک، آرتۆز میلئر «سلیم شهرینی جادوگرلری» نۆمائیش‌نامه‌سینی یازدی. بو نۆمائیش اون یئددینجی عصرده کئچن بیر دهشتلی حادیه‌دن ایلهام آلاراق گۆستریر کی، دهشت و قۆرغور فضاشیندا نئجه بالاجا قیزین تۆهمتی ایله یۆزلرجه پاک و شرفلی اینسان‌لاری توتوب ایشکنجه وئیریب و ائعدام اندیرلر. ایییرمینجی ایلدن سؤنرا دۆۆلت باشا دۆشۆر کی، بو تۆهمتلر تۆپنه ایمیش. بو سیمبۆلیک اثر منیم اۆچۆن چۆخ ماراقلئ ایدی. آخئ بیز ده بونا اوخشار بیر دهشتلی شرایطده آغیر تۆهمتلره معروض قالمیش و حتا ائعدام چکیمیشدیک. یۆلداش لاریمیزی ائعدام ائتمیشدیلر و بونلارین هامئسئ تۆپنه ایدی. هامئسئ نفقت داواسئ ایدی. هامئسئ آمئریکالی‌لارین امنیئت سازمان‌لارینا باغلی ایدی. بو کیتاب منیم الیمه دۆشجک فارسجاا چئۆیردیم. منه ائله گلیردی کی، من ده ایران‌دا کئچن جینایتلره بو سیمبۆلیک وسیله ایله ائعتراض ائده بیلم.

بو اتر ۱۹۵۶-دا مولوى تالاریندا ایجرا اولونوب دور و ایل لر سؤترا «ساحره سوزان» آدیندا
یتنی دن باشقا بیر مۆترجم واسیطه سیله فارسجا یا چنؤریلیب دیر. هابله، نچه ایل قاباق شهر
تئاتریندا دا اونو ایجرا اندیب لر. آرتور میلترین «کۆرپودن بیر باغیش» آدلئ ایکی پرده لی
اثرینی ده من و عزیز دوستوم آغا کاظم پرکار جناب لارئ فارسجا یا چنؤیردیک کی، «کتاب
هفته» نین ۴۷-نجی نؤمره سینده یاخشئ تیراؤلا ساتیشا بوراخیلدی. بو آرتور میلترین بیرینجی
دفعه ایران دا تایتیدیریلما سئ ایدی.

آرتور میلتر فاشیزمه قارشئ ائتعیراض اوچؤن «ویشی ده کی حادیشه» اثرینی یازیب کی، بو
اثری ده «دکتر اصغر زاده» فارسجا یا چنؤیرمیش دیر. هابله، «تاجو زلر» آدلئ داستان و
«سوقوطدان سونرا» آدلئ نؤمایش نامه ده اونون اثرلری سئراسیندا پارلائیئر. آرتور میلتر بؤیوک
دراماتورق و جسور بیر مۆباریز ایدی. اونون خاطیره سی همیشه لیک اؤره ک لرده قالیب و
پاشایا جاق دیر.

شب هست

نیما یوشیج

هست شب یک شب دم کرده و خاک
رنگ رخ باخته است.
باد، نوباوه‌ی ابر، از برگوه.
سوی من تاخته است.

هست شب، هم‌چو روم کرده تنی گرم دراستاده هوا،
هم ازین روست نمی‌بیند اگر گمشده‌ای راهش را
با تنش گرم، بیابان دراز
مرده را ماند در گورش تنگ.
به دل سوخته‌ی من ماند
به تنم خسته که می‌سوزد از هیبت تباه
هست شب. آری، شب

گنجه‌دیر

جنوب‌پرن: ائلدار موغانلی

گنجه‌دیر، بۆرکۆ گنجه.
و یتیرین رنگی قاچیب.
یتل، بولدودان تۆرمه،
داغ‌دا ئیئندان شیغیتتارکن منه دؤغرو یول آچیب.
گنجه دیر. هاوا شیشمیش جانا اوخشار کیمی
قیزدیرمالی، دورغون.
و بونونچوندو گۆرتمیرسه...

یول آزمیش دا یولون.
ایستی جانئ ایله اوزون چؤل...
ائله بیل

دار- داریسقال گۆز ایچینده اولودور.
بنزه‌ئیر باخ بو یاتیق قلییمه ان.
بنزه‌ئیر جاتیم، یورغوندو،
و قیزدیرما ایچینده آلتیشیر گۆز او نجه
گنجه‌دیر، باخ! گنجه‌دیر.

يىردىن - يىرە

آردىچىل ھىكايە

◆ عمران صلاحى

كۈنلەرنى بىر كۈنۈندە بىر نىر كۈناھكارى داردان آسماق اىستە يىردىلەر. اۋتون. اللىرىنى باغلايىپ، چارپاياتىن اۆستۈنە چىخارتدىلار. مۇھىم بىر ايبى كىراۋات كىمىن اۋتون بۇتونىنا سالدىلار. (كىراۋات پارچادان دۆزلەمىش بىر شىۋىر كى، قىدىم زامانلار كىشىلەر فۇرس وثرىمك اۋچۇن بۇتونلارنى باغلاردىلار) ھۆكمۈ ايجرا ائلەين مامور تېشى ائلە ووروب چارپاياتى سالدى كى، كۈناھكار ىتر ايلە كۈيۈن آراسىندا آسلىنى قالدى.

ھۆرمەتلى تاماشاچىلارنى كۈزلەدىكلىرى بو ايدى كى، اۋتون كۈزلىرى ائشىتە پىرتلايىپ، دىلى آغزىندىن چىقىپ سالىتسىن؛ آنچاق بىلە اولمادى. كۈناھكار دار آغاچىندىن آسلىنى قالاراق دوزلو بىر كۈلۈش لە ايجرا مامورلارنى كۈلدۈردى.

جەمىيەت بو منظرەنى خوشلاپاراق ال ووروب باغىردىلار: «تزدەن... تزدەن».

ايجرا مامورلارنى كۈناھكارى دلردان آشاغى ئا كىتىرىپ اۋنا دندىلەر: «تاماشاچىلارنى اىستەدىشە كۆرە، بىز سنى تزدەن داردان آسمالى ئىق، اۋنا كۆرە سۈنۈنچو آرزو - اىستەيىزى دىتە بىلرسىنىز».

كۈناھكار دندى: «بۇغازىم قورويوبدور، مۆمكۈن سە مە بىر اىستىكان چاى وثرىن». ايجرا مامورلارنى دندىلەر: «البە مۆمكۈن دۆر. بىزىم رفتار ئىمىز عدالتلى دىر. بو ئورون بو دا چاى».

كۈناھكار چاينى ايجىندىن سۇنرا دندى: «چاىدان سۇنرا سىغار ئامان ئىشارە». بىر دانا سىغار وثردىلەر اۋ چكىدى. سۇنرا خاھىش ائلەدىلەر تزدەن چىقىپ چارپاياتىن اۆستۈندە دايتانسىن. كۈناھكار چىقىپ چارپاياتىن اۆستۈندە دايتاندى. بىرنامەنى ايجرا ائلەين مامور تزدەن چارپاياتىن ووروب سالدى ۋ ايبى بوخارنى چكىدى. كۈناھكار ىتە دە ىترى ايلە كۈيۈن آراسىندا آسلىنى قالدى. آنچاق بو دۈنە دە اۋتون نە دىلى آغزىندىن سالىتدى، نە دە كۈزلىرى برەلدى. ىتە دە اۋتون مفلوك قىتاقسىندىن دوزلو كۈلۈش آخىردى. اۋتون اولۇمۈنۈن اۆستۈندە مرج ائلەينلەر

اودوزدولار. تاماشایا، پول وثریب بیلئت آلانلار بو گۆن تعطیل گۆنلرینین کۆرلنمسینداندان قوزخاراق تزه دن چیغئیردیلار: «اؤنون اوچ اولماسا اولماز».

برنامه نی ایجرا ائله تین مأمور، اوچونجو دونه ده برنامه نی ایجرا ائله دی. اوچونجو دونه گوناھکار یاریم ساعاتاجاق ایپدن آستیلی قالدی. یاریم ساعاتدان سونرا جاماعاتا گۆز ائله یرک، دیلینی چیخاردیب، اؤنلاری ساریدی.

جاماعات اعتیراض لاندی لر: «بو ایش ده بیر زاد وار. بو گۆز ویاغلاشیجی دیر. اؤنا گۆره برنامه ایجرا ائله تین لر بیزیم بیلئت پول لاریمیزی قایتارمالی دیرلار». برنامه ایجرا ائله تین لر آند-آماند ایچدی لر کی، بو ایش لرین هامیسی دؤغرو دان ایدی. گۆز و باغلی بیر ایش یوخدور.

او مملکتین قانونونا گۆره هر کس اوچ دفه دار ایپینی قیرسایدی، اولوم جواسی اؤنون اؤستوندن گۆتورولردی. دندیشیمیز گوناھکار دار ایپین قیرماسا دا اؤنون ائله دیشی ایش ایپ قیرمادان دا بشش بئتر ایدی.

برنامه نی ایجرا ائله تین لر، گوناھکارا دندی لر:

- ایندی کی، جان قورتاریب سان، دۆزۆن دیء گۆره ک نه ائله دین کی، اولمه دین.

او شخص دندی: «واللا من دؤولت کارمندیم، ایندی ده آتین آخیرلاری دیر. هامی بیلیر کی، آتین آخیریندا کارمندلرین نفیس یۆلو دا بختلری کیمی چئوریلیب ترسه - آوند اولار».

اوخودوغونوز شئی لطیفه ایدی. اولای بیلسین کی، سیز بو لطیفه نین باشقا شکیل لرین ده انشیتیمیش اولاسیز. تزه لیکده، یازیچی لارین بعضی چۆخ ساتیلان رومان لارینا قویروق یازماق مود اولوبدور.

میثال اوچۆن: «برباد رفته» نین قویروغو یاخود «رئبئکا» تین قویروغو فیکیرلشیریک. اثر بیز-ده بو لطیفه نه قویروق یازماق نئجه بیر شئی چیخار.

...جاماعات بیلئت پول لارینی ایسته تنده برنامه ایجرا ائله تین لر دندی لر کی، سیز هئچ ده اینجیمه یین بیزیم چالیشدیغیمیز سیزی راضی ساخلاماقدیر. اؤنا گۆره هر جور ائله ملی اولسا دا بیز اؤنو اولدۆره ریک.

جاماعات سؤز وشدولار: «نه جۆره؟»

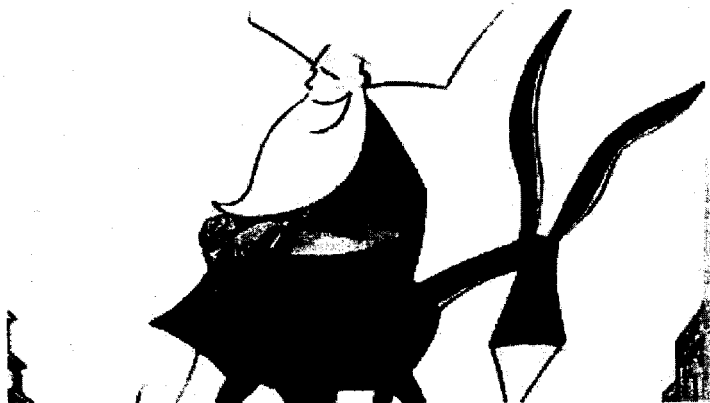
ایجرا ائله تین لر دندی لر: «بو جۆره، گوناھکاری سالاریق بیر قابی سئ باغلی اوتاغا، سونرا بیر مینی بوس راننده سینه دئتیریک مینی بوسونون ایقروزونو دیوارین دئشیشندن اوتاغا سالیب، ماشین تۆستۆسۆنۆ دولدورا اوتاغا. جاماعات اعتیراض ائله دیلر کی، بئله اولماز اوندایا بیز گوناھکارین جان وثرمه سینی گۆره بیلمه ریک. ایجرا ائله تین لر سۆز وثردی لر کی، بیز اؤنون جان وثرمه سیندن ویدیئو فیلمی حاضیرلائیپ حۆرمتلی تاماشاچی لارین ایختیاریندا قوتاریق. تاماشاچی لار دا بو ایشله راضی لاشدی لار.

اولوم جزاسینئ دندیکلری کیمی ائله دیلر. یاریم ساعات دان سونرا اوتاغین قاپی سینی
آچدی لار کی، گوناهاکارین جنازه سینی اوردان چیخاریب آمبولانسا قویوب آپارسین لار، آنجاق
گوردولر جنازه اوزو اوز آتاغی ایله چیخیب گلدی انشیته. اونا هنج زاد اولما میشدی، آنجاق
حاجی فیروز تکین قارالمیشدی.

ایجرا مأمورلاری دندیلر: «گئدین بیر نچه مینی بوس دا گتیرین». گوناهاکار دندی: «هنج فایداسی یوخدور، اونا گوره کی، بو شهرده بو هاوا ایله یاشاماغا
اویرنمیشیک».

ایجرا ائله ین لر بله قارار گلدیلر کی، گوناهاکاری گولله له سین لر. گوناهاکار دندی: «بو دا فایداسیزدیر، اونا گوره کی، بو شهرین هاوا سیندا لازیمی قدەر منه
سورب دئیبدیر. سیز ایشلتدیینیز گولله نین ده ایچی سورب اولدوغونا گوره منه هنج اثری
یوخدور».

بیز بو حثکاته نی بورا کیمی اوزادا بیلدیک. ایز ناشیرلر بو ایشی قارشئ لاسالار سیز ده اونا
باشقا بیر قوئروق یازا بیلیر سینیز.

تمثیلات تماشاخانه

و

میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی

♦ دکتر حسین محمدزاده صدیق

میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی ملقب به «منشی تحقیق» یکی از بنیان‌گذاران ادبیات نمایشی در زبان فارسی به شمار می‌رود. گرچه او تنها به عنوان مترجم آثار دراماتیک میرزا فتحعلی آخوندزاده، شناخته شده است، اما به دلیل نگارش آفرینش‌گرانه‌ای که از برگردان‌های این آثار داشته و تصرفاتی که در آنها به وجود آورده، در تاریخ ادبیات نمایشی ایران در دوره‌ی مشروطیت نقش عظیمی ایفا کرده است و بلکه در این باب نخستین تأثیر عمیق و راهگشا را گذاشته است.

او را می‌توان اولاً «راهگشای واقع‌گرایی انتقادی در تاریخ نمایش‌نامه‌نویسی دانست و ثانیاً» بنیان‌گذار ساده‌نویسی و توجه به زبان زنده و شفاهی فارسی و بهره‌وری از گویش مردمی در کتابت به شمار آورد. در واقع باید گفت که نوگرایی در نشر فارسی، از سوی ابوالقاسم قائم مقام فراهانی و میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی آغاز گردید.

میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی با ترجمه و نگارش «تمثیلات» میرزا فتحعلی آخوندزاده به زبان فارسی، در واقع توانسته است پیش از میرزا آقا تبریزی^۱ نخستین متون نمایش‌نامه را در این زبان انتشار دهد.

^۱ - کلیات آثار میرزا آقا تبریزی تحت نام «چهار تن‌آتر و رسالهی اخلاقیه» اخیراً انتشار یافت.

قراجه‌داغی، خود در صفحه‌ی عنوان و در مقدمه‌ای که بر «تمثیلات تماشاخانه» نوشته، کار خود را تألیف و ترجمه می‌داند و به اعتباری، می‌توانیم او را در کار مترجمی، صاحب سبک و شیوه‌ی نگارش بدانیم.

متأسفانه درباره‌ی دیگر آثار و زندگی قراجه‌داغی، تاکنون چیز مهمی به دست نیامده است. آنچه ما تاکنون در باب زندگی‌نامه‌ی وی فراچنگ آورده‌ایم به شرح زیر است:

آلفوس سیلیر در سال ۱۸۸۸ در مقدمه‌ای که بر ترجمه فرانسوی دو نمایشنامه «وزیرخان لنکران» و «وکلاهی مدافعه» نوشته است، درباره‌ی میرزامحمدجعفر قراجه‌داغی گوید: «چند سال پیش «باریه دومینار» خبر داده که میرزامحمدجعفر فوت کرده است. ولی «سیدنی چورچیلی» ادعا می‌کند که او زنده است و اکنون ۵۴ سال دارد».^۱

اگر این گفته صحیح باشد، می‌توان گفت که وی در سال ۱۲۱۳ ش. (۱۸۳۴ م.) متولد شده است. سعید نفیسی می‌گوید که وی، در دیوان‌خانه‌ی عدالت به عنوان منشی مشغول به کار بوده است.^۲ و ملک‌الشعرا بهار گوید که وی، منشی جلال‌الدین میرزا، فرزند فتحعلی‌شاه بوده است.^۳ از نوشته‌ی خود او نیز پیداست که «منشی تحقیق» لقب داشته است.^۴

بدین گونه باید گفت که میرزامحمدجعفر قراجه‌داغی پس از مرگ جلال‌الدین میرزا در سال ۱۲۸۹ به عنوان «منشی تحقیق» به خدمت وزارت عدلیه درآمد، در سال ۱۲۹۲ به وزارت انطباعات انتقال یافته و مؤلف اصلی «مرآت البلدان» شده و دو سال بعد کتاب «تاریخ کرت» را ترجمه کرده است. این کتاب هنوز چاپ نشده است و یک نسخه‌ی خطی از آن در کتاب‌خانه‌ی ملی تهران مضبوط است.

از میان تمثیلات خمسه‌ی آخوندزاده، میرزامحمدجعفر قراجه‌داغی، نخست نمایش‌نامه‌ی «میرزا ابراهیم خلیل کیمیاگر» را ترجمه کرده و آن را در ذی‌القعدة‌ی سال ۱۲۸۸ هـ.

^۱ - Deux comedies torques de Mirza Fath-Ali Akhondzade Traduite Alphonse Cillere, Paris, ۱۸۸۸, P.XXXIX

^۲ - سعید نفیسی. مجله‌ی پیام نوین، س ۵، ش ۳، ص ۷.

^۳ - ملک‌الشعرا بهار. سبک‌شناسی، ج ۳، تهران، ۱۳۳۷، ص ۳۷۲.

^۴ - تمثیلات تماشاخانه، تهران، ۱۳۹۱، ص ۲۰.

«حکایت میسیو زوردان، حکیم نباتات» و در سال ۱۲۹۱ هـ. (۱۲۵۳ ش.) دیگر نمایش‌نامه‌ها را به همراه رمان «ستارگان فریب‌خورده» با عنوان «تمثیلات تماشاخانه» انتشار داده است. محمدجعفر قراجه‌داغی در سال ۱۲۹۰ هـ. در حاشیه‌ی تمثیل سوم از «تمثیلات کتاب تماشاخانه» موسوم به «خوس قولدورباسان» می‌نویسد:

«چندی قبل دو تمثیل از این «تمثیلات کتاب تماشاخانه» محض تصحیح و امتحان به چاپ رسانیده تقدیم حضور اعظم و معارف نمود. چون در نظر خاص و عام مقبول و فوایدش نسبت به عموم مردم مشهود و محقق گردید، لازم آمد "اذا قلت فی شیئی نعم خاتمه فان نعم دین علی الحر واجب" باقی تمثیلات این کتاب نیز به عون‌الله به چاپ رسید.

ولی از آنجا که خواه به صیفه‌ی انعام و خواه به اعطای قیمت، از هیچ جا اعانتی به عمل نیامد، برای متصدی موجب کسالت و سبب تأخیر این تمثیل سیم آمد. تا این روزها به مفادالامور مرهونه باوقاتها، این تمثیل نیز به هر نحوی که بود، به چاپ رسید. امید از قدردانی خداوندان تربیت آن است، این نسخه‌ها که از عدم شهرت و سازگی، تقدیم حضور ایشان می‌شود، هر که را میل قبول نبوده باشد، "الیأس احدی الراحین" نسخه را به رافع رد فرموده، متصدی را منتظر نگذارد. و اگر، چنان‌که به صرافت طبع، به ملاحظه‌ی آن رغبت فرمودند، برای یک همچو نسخه‌ای که دوهزار قیمت و پنج هزار انعام قرار داده شده، مضایقه نفرموده، حین قبول نسخه، یکی از دو التفات را درباره‌ی حاصل بفرمایند که متصدی را امیدواری حاصل شده، از توجه تربیت ایشان همه‌ی کتاب به چاپ برسد و از فواید مندرجه، خاص و عام بهره‌مند شوند. هو المستعان و علیه التکلان».

این مطالب نشانگر آن است که وی، اصرار وافر به انتشار نوع نمایش‌نامه به عنوان نوع جدید ادبی در میان مردم ایران داشته و اهداف خاصی از این کار را دنبال می‌کرده است. میرزا محمدجعفر قراجه‌داغی، ایجاد زبان تئاتری را برای فارسی‌خوانان یکی از اهداف خود می‌شمارد. خود در مقدمه گوید: «برای طالبان تحصیل زبان فارسی، تاکنون به این سادگی و بی‌حشو و زوایدی نمونه‌ای نوشته نشده».

میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی، ایجاد زبان تئاتری را برای فارسی‌خوانان یکی از اهداف خود می‌شمارد. خود در مقدمه گوید: «برای طالبان تحصیل زبان فارسی، تاکنون به این سادگی و بی‌حشو و زوایدی نمونه‌ای نوشته نشده».

این بیان، نشانگر آن است که قراجه‌داغی آگاهی کامل داشت که نوع جدید ادبی در زبان فارسی، سبک نگارش نوینی را نیز طلب می‌کند و این سبک، با سبک و شیوه‌ی قدما و پیشینیان باید فاصله داشته باشد. خود، در همان مقدمه گوید:

«بر خلاف سلیقه‌ی چیزنویسان قدیم، از قید عبارات مغلطه و الفاظ مشکله رها نمیده، به زبان عوام و سخنان روان و کلمات مأنوس و عبارات معروف، این کتاب مستطاب را نوشته به اتمام رسانید که بی‌سواد و باسواد، هر دو به خواندن و شنیدن از فواید آن بهره‌مند شوند و اطفال مظلوم که همیشه برای یادگرفتن ترکیب کلمه و آموختن هجی در ورطه‌ی عبارات مغلطه مستغرق و گرفتارند، به خواندن این کتاب که به زبان خود آنها مسطور است، خلاصی یابند».

البته باید گفت که پیش از میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی، میرزا آقا تبریزی اقدام به برگردان و نگارش تمثیلات تماشاخانه کرده است.^۱

میرزا آقا تبریزی، در اصل با «فن دراما» از طریق آثار فتحعلی آخوندزاده، تحت نام «تمثیلات تماشاخانه» آشنا شد. ماجرا از آنجا آغاز شد که میرزا فتحعلی شاه قاجار نسخه‌ای از «تمثیلات» را برای ترجمه به تهران، پیش جلال‌الدین میرزا فرزند فتحعلی شاه قاجار فرستاد. جلال‌الدین میرزا ترجمه‌ی آنها را اول به عهده‌ی میرزا آقا منشی‌باشی گذاشت. ولی به علت قصور میرزا آقا، تمثیلات را به «میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی» سپرد که به فارسی برگرداند.^۲

میرزا آقا تبریزی علت عدم ترجمه‌ی تمثیلات را چنین بیان می‌کند:

۱- ر.ک: «چهار تئاتر و رساله‌ی اخلاقیه»، انتشارات نمایش، ۱۳۸۲.

۲- نامه‌ی میرزا یوسف مستشار، ۸ نوامبر ۱۸۷۵ (ر.ک: مکتوبات آخوندزاده).

بدین گونه می‌توانیم ادعا کنیم که اولین نمایش‌نامه‌های فارسی که تحت تأثیر تمثیلات آخوندزاده نوشته شده است، آثار قلمی میرزا آقا تبریزی به شمار می‌رود. این نمایش‌نامه‌ها اولین بار در اواخر دی ماه سال ۱۳۲۶ هـ. (۱۲۷۷ ش.) در روزنامه‌ی «اتحاد» چاپ شد. به نظر می‌رسد در این روزنامه، سه قطعه از این نمایش‌نامه چاپ شده که بعدها سیدحسن تقی‌زاده آنها را در مطبعه‌ی کایوانی برلن منسوب به میرزاملکم خان انتشار داده است.

اما، از سوی دیگر، میرزاحمدجعفرقراجه‌داغی پیش از وی موفق به انتشار نمایش‌نامه‌هایی به زبان فارسی شده است و توفیق ایجاد پیوند با خوانندگان فارسی‌زبان در این موضوع از آن اوست. میرزاحمدجعفر قراجه‌داغی که از طریق زبان ترکی با نمونه‌های نوع نوین ادبیات مدرن عصر خود آشنا بود، درباره‌ی مهجوریت و محدودیت زبان فارسی گوید: «علم شریف تهذیب اخلاق، که هرگز به نوع کم‌دی و به فن لطیف تئاتر که لطف سخنان و الذّ گفتگوهاست، به زبان فارسی نوشته نشده، هموطنانم از این تمتّع مهجورند».

از این سخن پیداست که او از اقدام «میرزا آقا تبریزی» به نگارش نمایش‌نامه بی‌خبر بوده است و به هر انجام، باید بگویم که توجه به عدم انتشار نمایش‌نامه‌های میرزا آقا، درواقع سال ۱۲۸۸ هـ. ق. (۱۸۷۱ م. - ۱۲۵۰ ش.) را سال تولّد و انتشار نخستین نمایش‌نامه به زبان فارسی به حساب آوریم.

قراجه‌داغی، گذشته از «تمثیلات تماشاخانه» به ترجمه و نگارش رمان «ستارگان فریب‌خورده» نیز به زبان فارسی می‌پردازد. باید گفت که «ستارگان فریب‌خورده» با ترجمه‌ی محمدجعفر قراجه‌داغی، اولین رمان به سیاق اروپایی در تاریخ ادبیات فارسی به شمار می‌رود. میرزاحمدجعفر قراجه‌داغی، اهمّیت زیادی به نزدیک ساختن نگارش و کتابت به فرم شفاهی زبان داشته است. در مقدمه‌ای که با عنوان «خطاب به کاتب» نوشته، گوید:

«مقصود از تحریر تئاتر، بیان هئیت متکلمین است به طور مکالمه و اظهار بعضی صداها که حین تکلم به خلاف املای تحریری آن لفظ از دهن بیرون می‌آید، از قبیل لفظ واسطه که واسه، و بردار / وردار، باز / واز و غیره و غیره گفته می‌شود...»

از سوی دیگر، وی فردی متدین و باتقوا و پای‌بند به اصول اخلاق و خواهان ترقّی و پیشرفت ملت ایران و ایجاد رنسانس و نوزایی در شیوه‌های تربیت است. در «سبب ترجمه» گوید:

«مقصود از تحریر تئاتر، بیان هنیت متکلمین است به طور مکالمه و اظهار بعضی صداها که حین تکلم به خلاف املای تحریری آن لفظ از دهن بیرون می‌آید، از قبیل لفظ واسطه که واسه، و بردار / وردار، باز / واز و غیره و غیره گفته می‌شود...».

از سوی دیگر، وی فردی متدین و باتقوا و پای‌بند به اصول اخلاق و خواهان ترقی و پیشرفت ملت ایران و ایجاد رنسانس و نوزایی در شیوه‌های تربیت است. در «سبب ترجمه» گوید:

«مراد از این تألیف و ترجمه، علم تهذیب اخلاق است. در ضمن مکالمه‌ی مضحکه به عبارت سهل‌تر و مصطلح، به طرز تماشاخانه‌های فرنگستان، به طور عمل در صورت تشبیه یعنی شناختن زشت و زیبایی خوی انسان است به تماشای شکل و شباهت و شنیدن سخنان خوشمزه‌ی بی‌اغراق و موافق طبع».

بدین گونه می‌بینیم که قراجه‌داغی به همگانی کردن فرهنگ که یکی از اهداف ادبیات نمایشی است، واقف بوده و نخستین اقدام عملی در این باب، از وی سر زده است.

میرزا فتحعلی آخوندزاده به محض مشاهده‌ی نخستین اثر قلمی قراجه‌داغی به وی می‌نویسد: «آفرین، آفرین، صداآفرین به قلم مشکین رقم شما...» و می‌افزاید که «... سایر کتاب‌ها را تفلیس فرستادن لزومی ندارد، همه را به چاپ برسانید، وقت خودتان را تلف نکنید. من به قلم شما بالکل به اعتبار و اعتماد دارم» و در نامه‌ای که به میرزا یوسف مستشار نوشته، گوید: «از خداوند عالم مسئلت می‌کنم که اولاً» به میرزا جعفر عمر طبیعی و با صحت و عافیت کرامت فرماید و ثانیاً او را خوش‌بخت و کامران دارد که در میان ملت ما این فن شریف را مشهور و منتشر کرد».

انتشار «تمثیلات تماشاخانه» تألیف و ترجمه‌ی میرزا محمد جعفر قراجه‌داغی، در تاریخ ادبیات معاصر نقطه‌ی عطفی به شمار می‌رود.

صنكارلىق دان بويۇك

◆ حىيىب فرشباف

سېدىن اورتوتۇنۇن قىراغىندىن، الينى سېدە اوزالتى، ئىنە بىر تۇيغۇن كىچ لارىندىن بىر- بىر توتۇپ، چىغىردا- چىغىردا، سېددىن بايىرا چىخارتىدۇ.

خىتىروللا تۇيۇق- خۇروزلار ساندېقچا پۇل لارنى بۇيۇندىن آسدىغى كىسەنە دۆلدورۇپ، ئىنە كۆيىنەننى دۆيىمەلرىنى باغلايىرىدۇ.

بو دۇنە الينى سېدە سالاندا، آناچ دان باشقا، تۇيۇق- خۇروزدان قالاننى يۇخايدۇ. آناچنى ساتماغا خىتىروللا ئىنە اۆرەنى يۇل وئىرمەيىپ، اۇنو ايكى دۇنە سېدە قايتارمىشىدۇ. ايندى اىستىر- اىستەمىز آناچنى سېددىن چىخاردىپ، اۇنون ساپ- سارى كىيلىنى دۇنە- دۇنە تومارلادى. سۇنرا اۇنو بىر- بىر باغرىنا بايىپ، بىر آن خىتالە جومدۇ: «كاش كى، شاھىنمىن سۇزۇنە باخىپ آناچنى شەھرە گىتىرمەنەيىدىم، آنچاق ايش، ايشىدىن كىچىپ، سېدە آيىن- اويون دۆلدوراجاغام، تىزەدىن اۇنو كىندە قايتارماق مۇمكىن دىيىل...»

بىردىن بىر چىخىش يۇلو تاپمىش كىمى گۆزلىرى سۇيىنچە بۆرۈندۇ، - نىئەتەك آناچنى پۇلونا شاھىنمە پالتار آلارام- دىتە، آناچنى ايكى الى يۇخاينى قالخىزىدۇ. بو آن شاھىنمە آناچنى گۆرەن كىمى، ئىنە كالاغىنى ئىنە اوجۇقلا گۆز ئاش لارنى سىلىپ، اۆزۈنۈ ئانا چىقىرىدۇ.

خىتىروللا خىتات يۇلداسنى شاھىنمە سارى گىتىمەك اىستەنەدىن اۇنون قۇلۇندىن تۇتمۇش مۇشتىرى آناچنى زۇرلا اۇنون اليندىن آلىپ، اۆچ تۇمىن گۆمۈش پۇل اۇنچۇنا قۇتۇپ نە زامان گۆزدىن ايتىمىشىدۇ.

خىتىروللا بىردىن اۆزۈنە گىلدى- بو پۇل لارنى باشقا پۇل لارا قارىشماسىن- دىتە، اۇنو بىر دىسمالا دۆيۈنلەيىپ، قۇلتۇق جىيىندە بىركىتىدۇ. بۇش سېدى داللىنا آلاندا قارنى قۇرۇلدادى- تارى ئاناسان، ناھار ئىتمەيمىش ھە- دىتەپ، سېدى داللىنا آتتى. آناچنى مىسەسى اۇنو بىر آز كۆرتسە دە، تۇيۇق- خۇروزو ياخشى پۇلا ساندېغىندىن، گۆن بازارىندىن راضى چىخىمىشىدۇ.

خنیرولا مئیدان آغزیندان حنیدر تکیه‌سینه طرف یولا دۆشدۆ. گۆن چیخان طرف‌ده تۇپا- تۇپا پایتیزین پامیلق بولودلارینی گۆره‌نده، قاراداغی خاطیرلائییب، وئجده گلدی. هنج بیلمه‌دی نه زامان آددیم‌لاری قۆربتی هاواسی‌لا قوشلاشدی... اونون ارسباردان اوچ گۆنلۆک آیریلیغی، اوچ آئی نظرینه گلیردی. صاباح الی دولو وطنه قایداجاغینی دۆشۆنه‌نده کتفی یامان سازالدى... ایندی داها اوشاق‌لارا باشماق آلماغدا پولو چاتیشیردی. - یۆخ هر شئی‌دن اول، بئش اون باتمان قند آلام گره‌ک- دئدی. کئچن قیش کلئیردن قوناق گلنده، کنده بیر اووچ قند تاپمادیغینی هله ده اونوتماشیدی.

- یۆکۆم یامان آغیر اولاجاق- دئیته، فیکره گتتدی: «هله اوستا ماحموددان سازیمی دا آلام گره‌ک».

یۆک سۆزۆنه چاتاندا، بیردن آئی یادینا دۆشدۆ...

- ائی دیل-ی قافیل! حنیوانی سحرردن کاروانسارادا آج- سوسوز قۆیوب چیخمیشام- دئییب، آددیم‌لاری تین سۆرعتینه داها دا آرتیردی...

هله قاری کۆرپۆسۆنه چاتماشیدی کی، چایین کناریندا بیر تۇپا یتره اۆتورموش آدم دیققتینی جلب ائتدی. ایره‌لی گئدیپ اییلیب یتره باخاندا یتره یان- یانا دۆزۆلمۆش اوچ وئراق گۆردۆ.

قارا خالچی- بیر قۆی، بئش آپار- دئیته، قاراخالئی هامی‌ئا نیشان وئردی. سۆنرا هر الی‌نین اورتا و باش بارماغی‌لا وئراق‌لاری چۆخ سۆرعت و مهارت ایله بیر- بیرینی اۆستۆنده آشیریب، یئنه سیرایلا یتره دۆزدۆ.

بو آن کناردا دایانمیش بیر جاوان اوغلان قاباغا گلیب بیر گۆمۆش بئش‌لیک یتره قۆیدو. او ایشاره بارماغینی ساغ طرف‌ده کی وئراغین اۆستۆنه اوزالتدی. وئراغی چنۆیریب، - آخ جان تاپدیم- دئییب، قاراخالئی هامی‌ئا نیشان وئردی. سۆنرا ایییرمی بئش قیران قارا خالچی‌دان آلیب. سۆنینه- سۆنینه گئدیپ، گۆزدن ایندی.

ایکینجی و اوچۆنچۆ نفرده. انله هامان ساییق بئش قۆیوب، ایییرمی بئش آپاراندا خنیرولا تاماه‌لاندی. تتر آپاریب سبدی دیوار دییینه قۆیدو. کیسه‌دن بیر بئش قیران‌لیق چیخاریب، قاییدیب یتره چۆمبه‌لدى.

او، قاراخالئی بیر آن بئله گۆزدن قۆیماییب، قاراخالچی‌نین ال‌لرینه دیققت‌له باخیردی. نهایت بارماغینی دۆز گۆردۆیۆ قاراخاللا اوزالدىب، قاراخالچی‌نین اۆزۆنه باخدی.

قاراخالچی بۆش وئراغی اونا نیشان وئرسه ده، او هله ده وئراغین خال اولمادیغینا اینانا بیلمیردی.

بش قیزان پولونو بو ساده‌لیکده ایتیره‌نده خئیروللا بیر آز عصبی‌لشدی. او یتنه کیسه‌دن بیر بش‌لیک چیخارتدی. بو دونه دیققتینی قات با قات آرتیریپ، گوزلری وئراق‌لارلا ساغا-سؤلا هرلنیردی. ایکینجی وئراق دا خال اولمایاندا بیردن گیجگاهیندا بیر قیزیما باشلادی...

بیر آزدان او داها هاردا اولدوغونو و نه ائتدیشینی بؤسبوتون اونوتموشدو...

آیاق‌لاری سانکی یتره. یایشیب، گۆده‌سی‌نین آغیرلیغیندا آتاغا قالخماغا ذره‌جه گۆجۆ قالمایشدی. ال‌لری تیر-تیر اسیر، اۆره‌یی گۆپ-گۆپ دۆنۆردۆ.

بوش کیسه بونیوندان آسلا تیر، بوش دسمال‌لا اۆز-گۆزۆنۆن ترینی سیلیردی...

بیردن-پاسبان گلدی-اٹشیده‌نده، ایلان وورموش کیمی یتیریندن دیک داشلا تیب، آتاغا قالغدی:

سرکار منیم پول‌لاریمی-دئته، اۆز دۆره‌سینه قیرلانا-قیرلانا پاسبان اختاریردی. تیریز جۆلیکلری نه زامان بیر دۆنگه‌نین آرخاسیندا گۆزدن ایتیمیش دیرلر.

دیوار دیبینده قالان بوش سبد هر تیرتهک آدیم‌لا، اوندان اوزاق‌لا شیردی.

آغ یتل، قلمه آعاج‌لاری تین پرده‌لرینده، حزین بیر ماهنی سسلندیریب، گنجه‌نین سوکوتونو بوزوردو. هر یتر ظولمات قارانیق ایدی. خئیروللا کاروانساراتین حیطینده باشینی ال‌لری‌نین آراسینا آلیپ، دیوار دیبینده اوتورموشدو. او گاهدان باشینی قالخیزیب گۆن چیخان طرفه باخسادا، سحرین آچیلماستندان هنج بیر اثر-علامت گۆزه دیمیردی.

هاچان‌دان-هاچانا زورلا آتاغا قالخیپ، یتنه یاتاغینا قانیئتدی.

بیر خیردا اوتاق‌دا بش-اون مۆسافیر یان-یانا یاتیب، خورولتو سسلری بیر-بیرینه قاریشمیشدی. او یتنه یاتاغینا اوزاتیب گۆزلرینی یومسدا، باشی‌نین آغری‌ستندان بیر آن یوخو گۆزلرینه یول تاپا بیللمه‌دی. نهایت قالخیپ حیطه قانیئتدی. آفتاب‌دان بیر نچه اۆزۆج اۆز-گۆزۆنه سو ووروب، ال‌نین یاشینی بۆتون-بوغازینا چکدی.

حتم کیشی سس-صدایا اوتاغی‌نین قایی‌ستینی جیرلا-جیرلا آچیب، حیطه چیخدی. خئیروللائی گۆره‌نده-باغیشلا آشیق دئته‌سن بو گنجه بیرلر سنی قویمادی یاتاسان؟! -دئدی.

کاروانساراجی اؤنو اوتاغینا دعوت ائتدی. حتم کیشی لامپاتین پیلته‌سینی قووترادی. اوجاقداکي قارا چای‌دان بیر ایستیکان چای سۆزدۆ.

خئیروللا چایی ایچیب بیر سیغار ائتدی. سیغارا بیر نچه نفس ووروب چایی‌نی ایچدی.

بیر آز اۆزۆنه گلیپ، سۆزه باشلادی: -مشدی حتم! آلاه‌دان گیزیل دئیل سندن نه گیزیل، آخشام بازاردا پول‌لاریمی جییمدن چیخاریپ‌لار-دئته‌نده، حتم کیشی -اشی! من ده دئتیرم بس نیته یوخون آپارمیر! هنج اۆره‌یینی سیخما. سحر آچیلیر، گنت حاج‌علی‌دن نه

ایستە ئیرسەن سە، آل آپار، پولونو کەندەن گۆندە رەرسەن گەر. شوکۆر آلاھا، آدلی - سانلی
 آشیق سان، ایستە سن لاپ اوزۆم دە گلیب ضامین اولارام - دندی.
 خئیروлла - عمی سنی چۆخ ساغ اول - دئییب، آباغا قالغدی.
 حتم کیشی نین اۆرەک - دیرەیی خئیروللانی بیر آز تۆختاندی. او تۆیلە بە گیزندە، کەر
 آتی نین گیشرتی سی اۆرەینی اۆخشادی.

خئیروлла کۆھنە بازارا چاتاندا ھە بیرجە ماغازا دا آچیلما میشدی. او، خینالا دالیش سفیل -
 سرگردان، تبریز خیناوان لارینی دولانماغا باشلادی.
 گجیلە، گۆلۆستان باغینا گەتدی. ساعات قاباغینا چاتاندا بیردن «خئیروлла» - سسی
 انشیدجک، دیک یتیرندە دا ئاییب، گئری دۇندۆ. ایکی نفر گۆلە - گۆلە اونا یاخین لاشیردی.
 خئیروлла اونلارین ھەج بیرینی تانیما دی. اونلاردان بیر: - ایە عابباس! دئییرم بو خئیروللادی،
 دئییرسن یۆخ - دئیە، قول لارینی اونون بوینونا دولادی. اۆز - گۆزۆنۆ اۆپندە بیردن خئیروлла
 آشیق حۆسەینی تانی دی. خئیروлла حۆسەین جاوانی قوجاق لاییب بیر آز کۆزەرەل دی.
 آشیق حۆسەین - خۆش گۆردۆک آشیق! ایە نینە بئلە پوزغون سان، ناساز کی، دئییل سن؟ -
 دئیەندە خئیروлла باشینی قالخیزیب - یۆخ قاغا - دئیە جاواب وئردی.
 آشیق حۆسەین زاراغات یانا - ایە! بلکە منیم شئەرلیری اۆخودوغونا خان - بی سە
 دولاشیر؟ - دئییب، هاوانی دیشمک ایستە دی.
 خئیروлла باشینی تۆرلاییب آستادان پیچیلدادی - پولومو ایتیرمیشم قاغا. کەندەن نەچە
 تۆپۆق - جۆجە گئیرمیشدیم، آیین - اویون آلام آپارام، پول لارینی ایتیردیم - دئیەندە آشیق
 حۆسەین - جاتین ساغ اولسون ادە! بو گۆن - صاباح تۆیلەر باشلائییر، قم ائلمە! - دئییب
 دۇنۆب عابباس بالابانچی یا گیزی بیر گۆز ووردو. عابباس توتقون حالدا باشینی بولایاندا
 حۆسەین جاوان فیکرە گەتدی...

بیر آزدان خئیروللانین قولوندان توتوب، بیر آز کنارا چکیب، قولاغینا پیچیلدادی:
 - نەجە دیر بو آخشام شمیل چایخاناسیندا بیر دئییشمە میندان قوراق؟ حۆسەین - سن منە
 قولاق آس! - دئییب خئیروللانین ائعتیراضینا مانع اولدو.
 ھە ناھار آفانی دئییلە میشدی، بۆتۆن تبریزە یانیلیدی کی، «قاراداغ دان بیر آشیق گلیب،
 حۆسەین جاوان لا دئییشمک ایستە یر!!»

خئیروлла سازینی آشیق حۆسەین سازینی اۆستۆنە ووراندا قەوۋەچی شمیل سیبیل لری نین
 اوجونو ائشە - ائشە اونا یاخین لاشیب - ادە! ھانسی کەندەن گلیب سن؟ ھەج بیلیرسن بو ساز
 کیمین ساز دیر؟! - سۆرۆشمۆشدو. خئیروлла اوزۆنۆ اوندان قویما ییب، تۆختاق - تۆختاق -

بلی، بیلیرم- دئیئەن دە، بۆتۆن چایخانادا اولان آدمالار ایستیکانی الیندن یشره قۇیوب، مات- مات اولنا باخمیشدیلار.

باپییز گۆنشی قیزیل شفق لرینی عئینالی داغی تین اته تیندن هله ییغیب قورتارما میشدی. خئیروлла تمیز پالتارلارینی گئیب، شوه کیمی ساچ لارینی دۆنه- دۆنه داراییب نیظاما سالدی. او، تمیز اۆز- گۆزۆنۆ، قاپ- قارا بیغ لارینی حامامین آیناسیندا سئیر ائدیپ، راضی لئی حیسله یولا دۆشدۆ...

چایخاناتین قاباغینا توبلاشمیش آدمالاردان هئج کس اونو تانی میردی. ایزدیحمی یارا- یارا ایجری کئجدی. آشیق لاردان بیر نجه سی خئیروللانی تانییب اونو باشقالارینا تانی تیردیلار. خئیروлла قالی تین اۆستۆنده سیرایلا دۆزۆلمۆش بۆتۆن آشیق لارلا ال وئریپ گۆرۆشدۆ. اونا قالی تین اۆستۆنده یش وئردیلر.

خئیروлла آغیر باخیش لارین آلتیندا تیره ک ال لرله تازا سازینی کۆکله ییب قورتاردی. او تاوار سازیشین یاخشی چیخدیغیندان دۆنه- دۆنه اوستا محموددان راضی لئی اتمیشدی. خئیروлла هله چایینی ایچیب قورتارما میشدی. بیردن انشیک ده کی لرین چپیک سسیندن هامی بیرلیکده آتاغا قالخدیلار.

آشیق حۆسئین گۆرۆلتۆلۆ آلقیش لار ایچینده چایخانایا وئرید اولدو. او- ایله شین- دئیئە، آغ ساقال لارا باش ایدی. سۆنرا آشیق خئیروللایا یاخین لاشیب -خوش گل دین- دئییب اونا گۆله- گۆله بیر گۆز ده ووردو. سازینی زیل- بمینی کۆکله ییب حاضیرلاشدی. ایکسی آشیق چایخاناتین ایکسی باشیندا اۆز- اۆزه دایان دیلار.

آشیق حۆسئین سازینا بیر تک میضراب وئراندا بۆتۆن سسلر کسیلدی، داها کیمسه دن بیر جیئتیر دا چیخما میردی.

آشیق حۆسئین اۆزۆنۆ آشیق خئیروللایا توتوب -قوناق قارداش! بویور باشلا- دئیئەن دە، خئیروлла یوخاری باش دا اۆتورموش آشیق لارا باش اییب -اوستا دلارین ایجازه سیله- دئیئە، میضرابی سیم لره تۆخوندوردو.

خئیروللایا ال لری اسیر، اۆره یی چیریشیردی. آشیق حۆسئین- یین مئهریسان باخیشی اونا تۆختاق وئیریدی. خئیروлла دیوانی هاواسینی چالا- چالا سۆزه باشلادی:

منډن سلام اولسون خوښتین جاوانا،
یا ییایب شوهرتی میله، موغانا،
عزیز اوستادا ننجه سوزغوم وار سانا،
جاواب بویور، ائل سسینی دینله سین.

او نه دیر کی، سیلینمز دیر قاراسی؟
او نه دیر کی، هنج تاپلماز چاراسی؟
نه قدهردیر یتله گویون آراسی؟
لرگی احمد بو دفتری یازار هنی؟..

ختیروللاتین ملاجتلی سسینی دینله ییب، باخیش لار گنت به گنت اوئا منهربیان لاشدی. او، سوزونو قورتاران کیمی احتیرام لا آشیق خوښینه باش اییب، چکیلیب کناردا دایاندی. آشیق خوښتین سازینی باغرینا باسیب، میضرابی تین ریتمی ایله چایخانانین منیدائینی ووقارلا دولانماغا باشلادی. او گاهدان سازینی چالا-چالا چایخانانین آستاناسینا چیخاند، بایشیرا توپلاشمیش پرستیش کارلاری تین منهربیان باخیش لاری لا آلقیشلا تیردی. نهایت گلیب آشاغی باشدا آشیق لارین اوئونده دایاندی. اوئون هر میضرابی لا بوتون باش لار ساغا-سولا هرلیردی.

بىردىن- بىرە، ايلدىرىم چاخان كىمى چاينخانائىن فۇساسى جىنگىلدەدى. بو آن تاخچالارا دۆزۈلمۈش اىستىكانلار لىزەيە دۆشۈپ بىر- بىرىنە تۇخوندولار. اونون سسى گۆي مچىدىن كۆنيزىندىن آشىپ، تىرىزىن خىيانلارنى يايىلدى...

اۋاۋرەك دىر بىلىنمىزدىر ياراسى،
اۋاۋلۇم دۆرەنچ تاپىلماز چاراسى،
دوخسان مىن ايل يىرلە گۆيۈن آراسى،
خستە قاسىم بو دىقترى پوزارەنى...

آشلىق خۇستىن سۇزۇنۇ قورتاران كىمى گۆمۈش پۇل چاينخانائىن اورتاسىنا قۇيولمۇش سىنىيە ياغىش كىمى ياغماغا باشلادى.

بو آن شىمىل بىر اۋۇج اۋزەرلىشى اۋچ دۇنە آشلىق خۇستىن باشىنا دولاندىرىپ، تۇولامائىن اۋدونا آتدى. ئىت سسى لە گۆرۈلتۈلۈ آلتىش لار چاينخانائى تىترەدىردى. سس لىر كسىلەك بىلمىردى، نىھائىت آشلىق خۇستىننى الى نىن ايشارەسى لە سس لىر كسىلدى. خىتىروللا ايكىنجى و اۋچۇنچۇ قىغىل بندىنى دە اۋخويۇپ، آشلىق خۇستىن دىن جاۋايىنى آلدى. سۇنرا نۇويت خۇستىن جاۋانا چاتدى...

دئىشمە اۋچ ساعات دان آرتىق داۋام اتتى، هر ايكى آشلىق بىر- بىرى نىن سۇرغۇ- سۇلئىنا لايىقىنچە جاۋاب وئردىلر. سۇز گلىپ سۇن مقامىنا چاتمىشدى. قەۋەچى شىمىل ياۋاش- ياۋاش تدارۇك فىكىرىندە ايدى...

هر زامان آشلىق خۇستىن دئىشمە سىندىن سۇنرا، شىمىل اۋز حىسائىنا بۇتۇن مۇشترىلرە شىرىن چاى پايلاردى. ايندى دە اىستىكانلارنى يۇيۇپ، اليندە قورولايتىپ، سىنىيە دۆزۈردۇ. شىمىل ايشلە دىنىيى حالدا دا، بىر آن بىلە گۆزۇنۇ آشلىق خۇستىن دىن آيىرا بىلمىردى. خىتىروللا سۇن قىغىل بندىنى بىلە باشلادى:

بىر حىكىمت گۆرمۈشم خىيالىم چاشىپ،
هوش باشىمدان گىلدىپ، دىلىم دولاشىپ.
شاھىن قوللۇغۇندا بىر قول ايلەشىپ
بدن بىردىر، ال- آياغى يىلدىدىر؟

خىتىروللا سۇزۇنۇ قورتاران كىمى ئىنە باش ايتىپ كنارا چكىلدى. آشلىق خۇستىن سازىنى چالا- چالا مئىدانى بىر دۆزە گزىپ، گلىپ دايتاندى. او، قىغىل بىندە جاۋاب وئرمەيتىپ، بىر آزدان دۇبارە مئىدانى دولانماغا باشلادى. بو ايش قىترى- عادى بىر حرىكەت اولسا دا، هىچ كسىن دىققىتىنى اۋزۇنە جلب ائىمەدى؛ اۋچۇنچۇ دۇزۇ دە قورتارىپ سۇزە باشلامادى. ياۋاش-

ياۋاش باخشىش لاردا بىر نىتاران ئىق ياراندى. بىردن قەۋەچى نىن يىندن بىر ايستىكان يترە دۆشۈب، چىلىك - چىلىك اولدو...

خىتىروللا باشىنى آشاغى سالىب، خىتالا دالمىشىدى:

«بلكە قىغىل بىندىن جاۋابى قاغامىن يادىندان چىخىب؟! يۈخ! بو اصلن اولان ايش دىتىل، او يقىن بىلە - بىلە جاۋاب وثرىمىكەن بۈتۈن قاچىرىر» دندى.

خىتىروللا تىن گۈزلىرى دولدو، اۆرەنى قوش كىمى چىرىنىماغا باشلادى...

بىر نىچە نفر آياغا قالخىب، سىغار ياندىرىپ، چايخانادان بايىرا چىخدىلار. بىردن چايخانانىن قاباغىنداكى ايزدىحام دىز كىمى چالخالايىب، بىر الى آعاجلى جاۋان انىشە توللاندى. او، سۈيۈش وثرە - وثرە اىچرى گىرىپ، خىتىروللا تىن طرف يۆيۈردۈ. آشىق حۈسنىن جلد اونو قوجاق لايىب، آغاجىنى يىندن آلدى. جاۋان اوغلان باشىنى حۈسنىن سىنە سىنە سۈيىكەيىب، ھۈنكۈر - ھۈنكۈر آغلاماغا باشلادى؛ ھامى چاخناشدى. عابباس بالابانچى تىز خىتىروللانى آرادان چىخارتدى. بىردن آشىق حۈسنىن اوجا سىلە سۈزە باشلادى:

- قارداش لارا! قارداش لارا بىر مەنە ايجازە وثرىن. منىم عزىلرىم! بورا صنت مىندانى دىر، سۈزە سۈزلە جاۋاب وثرىمىكەن لازىم دىر. بىر داياننىن! اولن خىتىروللا منىم اۈز بالام كىمى دىر، بوندان علاوه، او منىم نىچە ايل شاگىردىم اولوب. مەن قاراداغىن بىلە بىر صنت كار يىتىردىشە فخر اندىرم.

بىر آن ھامى - كۈي سايىخا شىلاندى.

آشىق حۈسنىن - منىم حىسايمى ھامى تىن شىرىن چاي وثرىن - علاوه ائتدى. قەۋەچى شىمىل دىزلىرىنى قوجاق لايىب، باشىنى ديۋارا سۈيىكەمىشىدى...

بۈتۈن دۈكان - بازار باغلانمىشىدى. كىچەكەن بىر نىچە ساعات كىچەكە دە، ھە دە حىم كارۋان ساراسىندا بىر جە نفر بىلە ياتامىشىدى.

بۈتۈن مۇسافىرلر خىتىروللا تىن اۋتاغىنا توپلاشىپ، اونون صنت كارلىغىندان، اونون شۈھرىتىن بۈتۈن تىرىزە يايىلماسىندان سۈز آچمىشىدىلار...

خىتىروللا ايسە چايخانادان چىخدىقىدان بىرى داغىشىق فىكىرلرلە سىغارلى سىغارلا ياندىرمىشىدى.

بىردن كارۋان سارا تىن قاپسى تاققا - تاق چالدى. بىر آندان آشىق حۈسنىن يىندە بىر دولو دىسمال قاپىنى آچىپ اىچرى گىرىندە، ھامى بىرلىكدە آياغا قالخدىلار. خىتىروللا آشىق حۈسنىننى الىنى اۋپىمىك اىستەندە حۈسنىن اونا مانىش اولدو. ايكى صنت كار بىر - بىرىنى باغرىنا باسدىلار...

تاختالى كۆيدىن مکتوبلار

◆ عزيز نسين

چىتوئىن: ايسمايىل شىخلى

كۆچۈرۈن: آرش - بابىك

ايكى گۈزۈم ائششك آرىسى!

يارالىنى بىشىكداشلىق آدى ايله تاكسى ماشىنىنا آتدىلار. مەنى دە دىرى آدام كىمى يارالىنىن ياتىنا اوزاتدىلار. تەجىلى ياردىم ماشىنىنىن شۇفئرى ايله كۆمكچىسى دە تاكسى شۇفئرىنىن ياتىندا اۆتوردولار. يەنى ماشىندا اۆچ جانلى دىرى اولوب - اولمادىغىنىنى معلوم اولمايان بىر يارالىنى بىر دە مەنىم مەنىدەم وادى.

- بو ايسى دە اۆلۆ اىلەنە جەك - دندى.

- بىر شىنى اولماز - دئە تەجىلى ياردىم شۇفئرى اونا جاواب وئردى.

- بئە ايسى دە مەنىدەم اىلەر؟ گۆرمۆرسەن مى جەسە چۇخدان قورويوب دور.

دۆز دئىردى. اۆزۈم دە جەسە اندىردىم كى، ياواش - ياواش قورويوب قاخا دۆنۆردۆم. بايىردا كى ايسى بىر ياندا مۆتورون ايسىسى دە بىر طرفدن مەنى قورودوردو. ماشىنىن دىمىرلى دە قىزمىشىدى. باشا دۆشۆردۆم كى، بىر آز دا بئە گەتسە، امللى - باشلىق قوزۇرولاق دىم. ماشىنىدان قوروموش يۇخ قوزۇرولموش جەسە دۆشۆرە جەك دىلر.

ماشىن بىر داياناجاق دان كىچىردى. اۋرادا سۇنو گۇرۇنمەن دۇرد جىرگە نۇبە وارىدى، بىردن قىشقىرىق قۇپدو.

- قۇيمايىن يازىغىن اۆرەنى كىچىدى، ھوشونو ايتىردى!

يۇل تىزىم ائەلەن مامور بىزىم تاكىسىنى ساخلادى. نۇبەدە گۆن ووروب ھوشونو ايتىرن كۆك بىر كىشىنى دە بىزىم ماشىنا آندىلار. ايندى ماشىن دال طرفىندە بىز اۆچ نفر اولدوق. بىر اۇلۇ، بىر يارالى، بىر دە ھوشونو ايتىرمىش كىشى. بىردن ھوشونو ايتىرن دىللندى:

- اۋزۇمۇ ھوشومو ايتىرمىش لىنە وورماسايدىم، دۇغرودان دا ھوشومو ايتىرەجكەيم.
تاكىسى شۇفئرى كۆك كىشىنىن يالاندان اۋزۇنۇ ھوشونو ايتىرمىش لىنە وورماسايدىم چۇخ عىصبى لىشىدى. بىزىم شۇفئر اۋنو ساكىت لىشىدىردى:

- عىصبى لىشمە، بىلە ايسى دە سۇكان آرخاسىندا عىصبى لىشەك ياراماز.

تاكىسى شۇفئرى بوروندا دىئىنىردى. بىرى «جان» دىنە «چاتىن چىخىش» - دىنە اۆستۈنە يىرتىتەجم. شىشمان آدام دا گۆزەن بىرى ايمىش، آغزى آچىلمىشىدى، ھىچ سىين كىمىردى. اۋ دىئىردى كى، ھوسكار شۇفئرلىك كورسونا گىرمىش، اۆچ يۈز آدامدان آنجاق اۆچ نفرى كورسو قورتارا بىلمىش كى، اۋنون بىرى دە بو اۋزۇ ايمىش. شۇفئرلىك ايمتاحتىندا ان چتىن شى اىرى- اۋزۇ يۇلدا سانجىلمىش پائالارن آراسىندان كىچىك دىر. گرەك ماشىنى ائەل سۆرەسن كى، پائالار تۇخونما ئاسان. كۆك كىشى داتىشدىقجا تاكىسى شۇفئرى باشىنى تىرەدىب عىصبى لىكلە «تىرچ»، «تىرچ»، «تىرچ» دىئىردى. بىردن كۆك كىشى:

- ماشىنى پائالارن آراسىندان كىچىرمەك ھر شۇفئرىن ايشى دىئىل - دىدى.

بونو انشىدن تاكىسى شۇفئرى قىزىشمايدىمى:

- نە؟ من كىچىرە بىلمەرم؟ من ھا! اۋغلان من ماشىنى پائالارن آراسىندان كىچىرىم، سن دە

تاماشا ائەل!

تەجىلى ياردىم شۇفئرى:

- كىچىرەرسن آسلايىم، كىچىرەرسن گۇزۇنۇ يىتىم - دىنە اۋنو ساكىت لىشمەنە چالىشدىقجا،

اۋ داھا دا قىزىشىدى:

- يەنى دىئىرسن چتىن ايش دىر؟ باجارمىسان؟ آى ھاى من ماشىنى سىركەدى كىمى

فوكستىروت اۋنادرارم و پائالارن آراسىندان كىچىرەرم. كۆك كىشى دە قىزىشمايدى.

- آرخاداش! سىن ماشىنى كىچىرە بىلمەنە شۇبەم يۇخدور. آمما بو چۇخ چتىن ايش دىر،

اذىت چكرسن.

گۆنۆن ایستیسی، مۆتورون ایستیسی، قیزمیش دمبرلرین ایستیسی شوغثرین بئینینه وورموشدو.

- اذیت چکرم؟ باجارمارام؟ من سنین کیمی لری پاتا یترینه قوتار و ماشینی ائله سۆرهرم کی، روحونوز دا اینجیمز.

- آرخاداش، سنه بیر سۆز دئمهدیک کی، من دندیم کی، سینه سینه دؤنه شوغثرلر ده بو ایشی گۆره بیلمز.

- بونو منه دئییرسن؟ سینه سینه دؤنه شوغثر ائله منم. ماشینی ایکی جه بارماق یترین اؤستو ایله ائله سۆرهرم کی، خبرینیز اولماز.

- چوخ چتین...

- سن بونا باخ، هله بیر داتیشیر دا مرج گلهرم، سنینه آرخاداش اؤز ده بیر- بش قوئورام، نه دئییرسن؟

- آ کیشی...

- آرتیق- اسکیک سۆز لازیم دئیل، مرج لشمک؟

- آرخاداش...

- آرخاداش- زاد بیلهرم. بش من قوئورام، بیر ده سن، نه دئییرسن؟

- آئی آرخاداش...

- اوزون ائله مه، دندیم قورتاردی. من ماشینی لاپ قیل کؤرؤدن کچیریم، سن ده گۆر.

شوغثر اؤزؤندن چیخدی. بحثه گیریب میش کیمی قازی آرتیردی. ماشین ائله بیل قانادلایب

اوجوردو. بیز هامی میز «آلاه سن ساحلا»- دئیته یالوارماغا باشلادیق.

- هه، بیر سن قوی، بش ده من. بیر- بش. نتیجه دیر، راضی سان؟

موتور نریله تیردی. یول لار کله- کؤتور ایدی. شوغثر اؤز هؤنرینی گؤستریمک اؤچون

گئتدیکجه سؤرعتی آرتیریردی، ماشین لارین ساغیندان، تراموایلارین سولوندان، یوک

ماشین لارین قباغیندان، اوتوبوس لارین یاتیندان گۆللله کیمی اؤتوب کچیریدی. نتیجه ده آز

قالدی دیره نه چیربشین. تراموایشین یاتیندان قیل یاریب کچیدی.

- ایکی جه بارماق یتر اولسون، کچه جم. بیر- بش قوئورامان ناموس سوزدور. نه دئییرسن؟

لاپ قیلین اؤستوندن ده کچه جم.

- ایناندیق، قارداش ایناندیق. کچیره رسن، گۆردۆک کی، کچیره رسن.

شوفەر قىزىشىدىغان ھىچ نە انشىتىمىز، گۈزۈ ھىچ نە گۈرمۈردۈ. داللىمىزغا پۇلىس لار دۈشمۈشۈرلەر. نە قەدەر سىغىنال وثرىردىلرسە شوفەر ساكىت لىشىمىز. انلە تىز- تىز:

- نە دىئىرسىن؟ بىرە- بىش قۇيۇرام. راضى سان؟- دىئە باغىر ئىردى! - كىشى سىن چىخ مىنىدانا. ماشىنىن گۈللە كىمى گىتتىشىنى گۈرەنلردىن بىرى ساللاوات چىئىردى. او بىرى لىرىنىن رىنگى ساپ- سارى سارالدى، قۇرخودان چىنەلرى شاققىلدا دى و دىل لىرى سۈز توتىمادى كى، ساللاوات چىئىرسىنلار. بىچرى دە كىلر يالوارماغا باشلا دىلار.

- آى قارداش، آمان دىر ياولاش سۈز.

- سىن مرجى اوددون...

- آللە خاطىرىنا سۈرغىنىنى آزالت...

- سۈزۈمۈ گىرى گۈتۈرۈم.

شوفەر دىئىلن لره قولاق آسىمىردى. تىكرلىرىن آلتىندىن چىخان داش لار گۈلدە وىزىلدا يىئىردى. كۈك كىشى يالوارماغا باشلا دى.

- ساخلا مىن بورادا دۈشمەلى تىم.

شوفەر ھىچ كسە قولاق آسىمىز، قىر مىزى، ياشىل ايشىق لارا دا فىكىر وثرىمىردى. قاباغىنا كىچنى قوش دىستەسى كىمى اطرافا داغىداراق تۈز- دۈمان بىچىندە ماشىنىنى سۈرۈردۈ.

- بىر- بىشە راضى سان مى؟

بىئىنە آت تېمىش شوفەر ھىچ دا ئانا نا اوخشا مىردى. اىلاھى ھىچ اولماسا سىن كۈمك اول، قۇي مۈتۈر ياتىشىن، ئىكر پارتىداسىن، يا دا بىئزىن قورتارىشىن. ايشىن ترسەلىشىدىن بونلارنى ھىچ بىرى اولموردو. آدام تېسەندە ھر اىكى تۈز آدىم دان بىر ماشىنىن يا تىكرى پلوتدا يىش بيا بىئزىن تۈكەنر يا سو قوروپور يا دا ياغى قورتارىر، آمما ايندى... شوفەر ايسە...

- بىرە بىش- دىئە باغىرىم، سۈكەنى ساغا- سۈلا ھرلە تىردى.

ھىچ ماجرا فىلم لرىندە دە بىللە قۇرماقۇز اولمور. پۇلىس لار، قانگىستىرلر دە بو سۈرغىلە ماشىن سۈرە بىلىمىلر. ماشىنىن تىكرلىرىندىن، مۈتۈرۈندىن ايندىنە قەدەر انشىتمە دىئىم سىسلر چىخىئىردى:

- قىررر... زىنگ... قىس س س... چاك... چوك...

بىچرى دە كىلر ساغا- سۈلا آتلىر، بىرى او بىرىنىن بىلىنە مىنر، او بىرىنىن قوجاغىنا يىخىئىلدى.

مىن يۈك تىرىندە ايدىم. آمما نىچە اولورسا بىلىمىم گۈزۈمۈ آچاندا اۈزۈمۈ سۈلدا پنجرەنىن ياتىندا گۈردۈم. ماشىنىن سىلكەلىپ نە حالا دۈشدۈ يۈنۈ اۈزۈن تصۈۈرۈنە كىتەر. ماشىن بىردىن

داياندی، ایچری دە گۆرۆلتۆ قوپدو. باشیما بیر شئی دیدی. ماشین اول قاباغا سۇنرا دالی- دالی گئری گتتدی.

بیردن باخنیپ گۆردۆم کی، ماشین اورتادان ایکی یە بۆلۆنۆب، لاپ اورتادا بیر تئلفون دیرەیی دیم- دیک دورور. دیرەک ماشینی اورتادان ایکی بیچمیشدی. من بو گۆرۆلتۆدن تزه دن اۆلدۆم. آما اولدن اۆلمۆش اولدوھوم لاچۆن سسیمی چیخارتمادیم. قریبەر اۆلندە ایکی اۆلۆرلر کی، امللی- باشلی اۆلسۆنلر. یاشایاندا یاری جان یاشاییب لار، هئچ اولماسا اۆلندە ایکی قات اۆلسۆنلر.

کۆک کیچی سرەمەم کیچی داییشماغا باشلائی:

- آمان آلاھ، بیز ماشینا مینە دە اورتادا دیرەک یۆخ ایدی، ایندی بو هارادان تایشلیدی؟
تاکسی شۆفۆری نین آیاق لاری آنا قارینداکى اوشاغین آياغى کیمی قارینا ییغیلیمیشدی،
بۆزۆشۆب قالیمیشدی. آما یئنه باغیریرمى:

- بیرە- بئش وئیریم... بیرە- بئش. تاتیدین منى؟ سئە دئدیم کی، ایکی جە بارماق یئر اولسون ماشینی اوردان سۆرۆب کئچیرەم. گۆردۆن؟

باختیمدان بو دفە قضا شھیرین اورتاسیندا اولموشدو. پۇلیس لر تۆکۆلۆب گلدیلر. هامیمیزی باشقا بیر تاکسی یا دولدوردولار. بیر نۆۋ تۇرپاغین آلتینا گیرسم دە یعنی اۆلمۆش اولسام دا یئرلە علاقە می کسە بیلیمیریم. بو اینسان لاردان دیری واختی چکدیکلریم آزیمیش کیمی ایندی دە مئیدیمی اینجیدیلر.

سالامات قال قارداشیم انششک آرئسى. سئە خوش بخت لیکلر و جان ساغلیق لاری آرزولانیرام.

اۆلمۆش انششک

مانقورت

(«گۆن وار عصره برابر» رومانئیدان پارچا)

◆ چینگیز آتمانوون

چنوپرن: انه . ایبراهیم اوون
کؤچورن: کاوس نصیری

زمانه‌میزین بویوک یازمچیس، چینگیز آتمانوون «گۆن وار عصره برابر» رومانئ دنیائین بیر چوخ دیل‌لرینه چنوریلپ و ۲۰-نجی عصر دنیائین ان مشهور و تأثیرالدیجی رومان‌لاریندان ساییلتیر. رومانئین اساس مؤوضوعو، اینسان‌لارین آزادلیق و سعادت اوغرونداکئ مویاریزه‌سی و حاکیم طیفه‌لری طرفیندن اینسان‌لارا قارشئ قوالم و اینسان‌لارین من‌لیکلرینی پوزما باره‌ده سؤز گئله‌ر.

آتمانوون اسکئ یاشاییش طرزلی وحشی اینسانئین حیاتی، اینسان‌لار طرفیندن تاپدالانمیش یاشیل ستاره آدلانان نادیره و ماراقلئ حیاتی ایله، او زمانئین آزاد و خوش‌بخت اینسان‌لارئ ایله موقایسه‌لده‌رک، چوخ ماراقلئ نتیجه‌لر الله‌الدیر و اوغوجودا حاق سئزلیقلار قارشئ نهرت اوتادیر.

اوغودوغلونوز «مانقورت» حکایه‌سی «گۆن وار عصره برابر» رومانئین بیر پارچاسیدیر. آنجاق دلمک اولارکئ، قیرقیز خلقئین ناغیل‌لارئ لسانئیندا یازیلمیش بو پارچا، اوزلوقیونده کامیل و تام‌بیر حکایه‌سیجیه‌سی داشیدیلئ حالدا، رومانئین اساس مؤوضوعو من‌لیئینی ایتیره، مبللی وارلیقینا یاد قالما مسئله‌سین باجاریقلا و اولدوقجا ساده و پیغنجام شکیل‌ده ایفاده‌اتمیش‌دیر.

ایندی مانقورت و مانقورئسم اصطیلاحئ آتمانوون دیلیندن دنیائ دیل‌لرینه کئچهرک دؤنه-دؤنه ایشله‌نپ من‌لیئینی ایتیرمیش، سامئیش، پئتی‌پوش‌الی گؤجلو آدم‌لارا اطلاق اولونور.

آنابئیت قبیستان‌لیغئین اؤز تاریخی واردئ. اول باشدان روایت اونون‌لا باشلاتیردئ کئ، بو یش‌لری ضبط‌انله‌ین ژوانزوآن‌لار اسیر توتدوق‌لارئ دؤشمن عسگرلری ایله چوخ آمان‌سئیز رفتار انله‌ییرمیشلر. ایمکان‌لارئ اولاندا اسیری قونشو اولکهلره قول ساتارمیشلار، بو‌دا اسیر اؤچون خوش‌بخت‌لیک حشساب اولونورموش، چؤنکئ اؤمید یشری قالیردئ، کیم بیلیر،

بلكە ئالە بىر ايمكانى اولدو كى، قاچىب وطنە قايتىدئ... ژوانژوان لار ئىن اوزلىرى اوزچون قول ساخلا دىق لار ئى اسيرلىرى ايسە دەشتلى طالع گوزلە يىردى. اوللار اوز قوربان لار ئىن باشىنا زىف كىچىپ دوزولمز ايشىگىجە وئىرەرك اونون يادداشلىق تامام يۇخ ائەلە يىرمىشلىر. بو ايشى عادتن، داودا اسير آلشنىمىش جاوان دوزوشچولرىن باشىنا كىچىر مىشلىر. اولجە اوللار ئىن باشىنى قىر خىرمىشلىر، توكلىرى بىر- بىر دىيىنەن تەمىزە يىرمىشلىر. باشى قىر خىب قورنارانا جان ژوانژوان لار ئىن تەجربەلى قىصابلار ئىن لاپ ياخىندا قارت بىر دوزە كىرمىش. دوزەن دىسىنى سوتاندا، اولجە اونون ان اغىر و مۇحكىم اولان بۇتون درىسىندىن باشلاپ مىشلىر. او دىقە دە حىس لرە بۇلۇب، بوغلانا- بوغلانا باشى قىر خىلمىش اسيرلىرىن باشىنا كىچىرە مىشلىر، درىنىن چكىلىمەنى ايلە ساقىق زىفى كىمى يايشىماغى بىر اولورموش بىر- نۇن ايندىكى اوزگوزچولوك پاپاق لار ئى كىمى. باشىنا بىلە ايش كىچىرلىن ادام يا اغىر ايشىگىجە لرە دوزە يىب اولور، يا دا عومۇر- بىللە يادداشلىق ايتىرىپ مانقورت اولورموش- يەنى كىچىمىشنى خايطولايا بىلمەن قولا چنۇرلىرىمىش. بىر دوزەن بۇتون درىسى بىش- آلتن زىفە بس ائەلە يىرمىش. زىف سالىناندا سونوا محكومون بۇتون تاخا كۆندە كىچىرە مىشلىر كى، باشىنى يىرە چاندىرا بىلمەسەن. اوللار ئىن توك اوزىدە يىچى نالەلىرى بۇش يىرە نازاحات چىلىق وئىرمەسەن دىتە يازىق لار ئى بو وضعىتدە اوزاق يىرە آپارىپ، ال- ياقاقلار باغلى، لىج- سوسوز اتارمىشلىر

قىزمار گۆنۆن آلشنى. ايشىگىجە بىر نىچە گۆن سوزورموش. موعىن يىرلردە دە گوزلۇ گوزتەجى دستەلىرى قوزارمىشلىر كى، هله ساهكن قوهوم لار ئىندا، اقربا لار ئىندا گلىب اوللار ئى خىلاصى ائىمك فىكرىنە دوشسەلر، قوزماسىن لار. آنجاق بىلە حال لار چۇخ نادىر اولورموش، چونكى آپىق دوزن لىكدە هر جۇر حرىك اوزاقدان گوزورنۇر. سونرالار بىر نفرىن مانقورت اولونماغى خبرى گلىب قىلەنە چاتاندا، اونون ان ياخىن قوهوم لار ئى بىلە اونو خىلاص ائەلەمك، يا ساتىن آلپ قورتارماق ايستمىرمىشلىر، چونكى بو، آپلايندام- ئىن اوزونۇ يۇخ، موقواسىنى قاتارماق دىمك ايدى. روايتدە نايمان- آنا كىمى تاتىنان بىر جە نايمان قادىنى اوز اوغلونون بو بدبخت لىقى ايلە بارىشا بىلمە يىب. سارى- اوزك افسانە سىندە دە ائە بو بارەدە داتىشلىرلار. قىبرىستان لىقنىن آدى دا بونوللا علاقه داردىر، آنا بىتتى، يەنى آنا مسكنى.

سارى- اوزەن قىزمار گۆنشىنىن دوزىدۇق چۆلدە اغىر ايشىگىجە چكنلىرىن چۇخو دوزە يىب اولورموش. بىش- آلتن مانقورتدان بىرى، يا ايكىسى ساغ قالىرمىش. اوللار ئىن اولورمۇنە باعىث آچلىق، يا سوسوزلوق اولورموش، اوللار ئىن آخىرىنا چىخان گۆن آلشنىدا قوروقوب مانقورتون باشىندا گىت- گىدە امانسىز جاشىنا شىخىلان خام دوزە درىسىنىن وئىردىنى دوزولمز عذابلاردى. قىزمار گۆنشىن شوالار ئى آلشنىدا دورمادان شىخىلان زىف قولون قىر خىق باشىنى

ايت كىمى بىرچە اۆز صاحىبىنى
خاطىرلايتىردى، باشقا آدمالار باش قايىب
قارىشمازدى. بىرچە فېكىرى- قايغىسى
واردىسا او دا قارىتىن دۇيدورماقلىق. باشقا
درى-چۆرۈ يۇخ ايدى. غۇضىندە تاپشۇرىلان
ايشى كۆر-كۆرانە، جان-دىلدن، اينادلا يترىنە
يىتتىرەردى. مانقورتلار، عادتن، ان چىركىن و
اغىر ايشلىرى كۆردۈرەردىلەر، يا دا كى، كۆت
دۆزۈم طلب انلەين جان سىخىجى ايشلار
بويۇراردىلار. اوزاقلاردا اوتلايان دۈەرلەر
پاسيانلىق انلەين مانقورتدان باشقا ھىچ كس
سارى- اۆزك چوللىرىن تىھايغىنا،
كىمىسە سىزلىشىنە دۈرە بىلمزدى. بىلە بىر
ال چاتماز يترە بىرچە مانقورت نىچە-نىچە
خىدمەتچىنى غۇض انلەيتىردى. يىتمەينى
واختىلى-واختىندا وثر، يائى-قىش-قايىب
ايپلايشىنى گۇرسۇن، اۆزۈ دە تەكلىكىدن، نە
تىھايقدان شىكايەت انلەيسىن. صاحىبىن ئامرى
مانقورت اۆچۈن ھەر شىئىدن ارىقىدۇ، يىتمىكىدن،
بىر دە چۆلدە سۇيۇقلان دۇنخاماق اۆچۈن
كۆر-كۆھنە نىمداش پالتاردان باشقا بىر شىئى
ايسىتمەيدى.

بىر احوالات اۆ دۆزۈرلەر غايىدەر كى،
ژوانىزوانلار كۆچرى آسىيەتتىن جنوب
جىوارلارىندىن سىخىش-بىرىلىپ چىخارىل-
دېقلاى اۆچۈن شىمالا يىرىش انلەمسەمىش،
اوزون مۇدەت سارى- اۆزك چوللىرىنى ضبط
انلەيتىپ، اراضىلىرىنى گىنىشلىدىرەمك، قول الە
كىچىرەمك اۆچۈن قۇوغالار آپارىدەيلەر. بىر
اۆزۈجۈ قۇوغالارنى آرا وثرىدىشى ساكەت
گۆنلەين بىرىندە نايمان تۇرماقلاىنا كاروانلارلا
مال گىتىرن سۇۋدە گرگىر چىلى. مەجلىسىندە
سۈجىت واختى دايىشىلار كى، سارى- اۆزك

دەمىر مىنگە كىمى سىخىردى. عذابا معروض
قالان بىر يازىقلارنى ايكىنچى گۆن تۈكلرى
اوزاتماغا باشلايتىردى. آسىيەتلىلەرنى دۆز و
جۇد تۈكۈ بەغىن دۈەنن خام درىسىنە يىتىر،
چۇخ واختاشا يۇل تاپا بىلىمىر، قايىدىب تىرەدن
مانقورتون درىسىنە گىرەرك اۆنون عذابىنى
داھا دا آرتىرىدۇ. بىر سۇنۇنچو ايشىگىچە
واختى مظلوملارنى شۇغورو لاپ
پۇزۇلورموش. ژوانىزوانلار ياللىز بىشىنچى
گۆن گىلىپ اۆنلارنى يۇخلايتىرمىشلار كى،
گۇرسۇنلەر كىم اۆلۇب، كىم قايىب. اسىرلردن
بىرىنى تاپاندا بىلە ھىساب انلەيتىرمىشلار كى،
مەقسەدلىرىنە چاتىپلار. اونا سۇ وثرىر، قانداق-
كۆندەسىنى آچىر، بىر آز سۇنرا دا قوللۇق
انلەيتىپ گۆجە گىتىرەر، آياغا قالدۇرىدۇلار. او،
يادداشلىنى ايتىرىپ دېلايىتۇب اولۇردۇ. قول
مانقورت بونا گۆرە دە عادى ساغلام قوللارلا
نىسبتىن بىرە- اۆن آرتىق قىيىمتلىدىرىلدى.
ھىتا بىلە بىر قايدا وارمىش: اۆز آرالارىندا
ووروشما-زاد دۈشندە مانقورت اۆلدۈرۈرلەرسە
اۆز ھەم قىبىلەلىرىنە نىسبتىن اۆچ آرتىق اۆدەنىش
وثرىلمەلى ايمىش.

مانقورت كىم اۆلدۈرگۈن، ھانسى نىسپىلدن-
قىبىلەدن اۆلدۈرگۈن، آدىنى، اوشاقلىغىنى،
آناسىنى، آناسىنى خاطىرلايتىپ يادىنا سالا
بىلىمىرىش-قىزى كى، مانقورت اۆزۈنۆ اىنسان
كىمى درك انلە بىلىمىرىش. او، دىل سىز-
آغىز سىز ھىتىوان كىمى بىر شىئى اۆلدۈرگۈ
اۆچۈن تامامىلە مۇطىع و-تەلۈكەسىز ايدى.
مانقورت ھىچ واخت قاچماق فېكىرىنە
دۈشمەيمىش. بونا گۆرە دە اۆنو گۆدەمك،
كىشىكچى ساخلاماق، گىزلى نىيتلىرىندىن
شۈبھەلىمك لازىم كىلمەيدى. مانقورت صادىق

اولمادیغینى بيلمه يىنجه راحتلىق تاپمايماق.
چوخدان برى اۆره يىنده گهزله يىپ ساغلايدىنى
اوزوجو، قوزخولو بير شو به انا قلىينده يىتىدن
باش قالدېر ميشدى - اوغلو دۇيوش متيد ايتىندا
هلاک اولوب، يا يۇخ؟

اونون اوغلو سارئي - اوزک تور باقلا ريندا
ژوانژوانلارلا دۇيوشده هلاک اولموشدو. اري
ده بير ايل اول اولدورولموشدو. نايمنلار
آراسيندا آد چيخارميش، سايچلان كيشيلردن
ييري ايميش. اوغلو دۇيوشه گتميشدى كى،
آناسى تين قيصاصىنى آلسين. دۇيوشده
دوشمنله اوز- اوزه گليب سينه سينده گوزوبلر
كى، اونون اوغلو يىخىلپ آتتىن بۇيۇنونا،
دۇيوشون هاي- هشيريدن مۇركن كيزغين
آت كۇتورولوب، اوغلان دوروش گتيره
بيلمه يىپ يىخىلپ، بير آياغى ايليشيب
اوزنگى يه آتتىن بۇيۇندين آسلى قالمى. آت
اوغلان تين جان سىز جسدنى سۇرۇپ سۇرۇپ
اوز توتوب چوله... ترسه ليكدن آت دوشمن
طرفه قاچىپ.

نايمنلار بير نىجه گون دالبادال چولوز
كزيب اختاردىلار كى، اوغلان تين اولوسونوز
تاپسینلار، بير شى چيخمادى. نه متيدىنى
تاپدىلار، نه آتتىن، نه ده سىلاخىنى - ياراغىنى.
نه ايز واردى، نه علامت... اونون هلاک
اولدورغونا هنج كيمده شك - شوبه يۇخ
ايدى، چونكى يارالى اولسايدى بىله بو نىجه
گون عرضينده يا قان ايتكى سيندن، يا دا
سوسوزلوقدان اولردى.

او گوندن نايمن - آنا اوچون بو يۇمىش
دۇنيادا بۇمىش گونلر باشلايدى. او باشا
دوشوردو كى، دارادا هلاک اولانلار اولور
ايتهاسى اوغلونون متيدى نين دۇيوش

دوزلريندن كنجنده قوزولارين باشيندا
ژوانژوانلار طرفيندن ائله بير جسدنى
مۇقاريمته راست كلمه ييلر، چولوكده بۇيۇك
بير دوه سۇرۇسونوز گوزدن جاوان بير پاسيان
گوزوبلر. سۇرۇده گرلر اونونلا داتيشماق
ايسته ينده گوزوبلر كى، اوغلان مانقورت دىر.

باخان دتير كى، ساپ ساغلام آدم دىر، هنج
كسين آغلىنا گلمز كى، اونون باشينا بىله ايش
گتيرىلىپ. يقين او دا واخىندا سوز دتيرىپ،
سوز آنلايان اوغلانميش، اوزو ده لاپ جاوان -
جاهيل، بىخ يترى تزه ترله يىپ، سير - صيفتى،
گوزوكى ده پس دتيرىل، دى گل كى،
داتيشديراندا ائله بيل دوتن دۇيوشا گليب، يازىق
اوشاق نه آناسى تين آدينى بيلر، نه آناسى تين،
ژوانژوانلارين اونون باشينا گتيرديكلىرى
مۇصبيتى ده خاطىرلايا بيلمىر، هاردانيدىر،
كىملردندىر، اونو دا بيلمىر. نه سوزوروشان
دينمىر، بيرجه «ه» بيلر، بير ده «يۇخ» بير ده
قولاقلارينا جان كنجيردينى پاياغىندان برک -
برک توتوب داتاشير. دوتن دريسى بعضى
عومرلوك بيتيشيب قالير مانقورتون باشيندا.
بىله مانقورت اوچون اوندان بۇيۇك جزا
يۇخدور كى، دتته سن، گل، باشىنى بوغا
وتريب درينى قۇپارداق. دلى آيفير كيمى
چيريشناچاق، بير آدمسى دا باشينا ياخين
بوراخمايماق. بىله مانقورت هنج واخست
پاياغىنى چيخارتير، ائله پاپاقد دا ياتير.

بو صۇحبت گئدن واخست بير آرواد
سۇرۇده گرلر چاي سۇزوموش. دنمه او آرواد
نايمان - آنا ايميش... او گنجه نايمن - آنا
سحره جن چيمىر ورمور، باشا دۇيوش كى، او
مانقورت پاسيانى سارئي - اوزك چوللرينده
اختاريب تاپمايىنجا، اونون اوز اوغلو

مئیندا تېندا آتېلیب قالماغي، باسدیږلماماغي اونا
راسا تلیق وثرمیردی.

یو قارا فیکیرلری اوزوندن رد انله مک
اوجون اوغلونون اولدویونه گرک اوز گوزلری
ایله اینانا ئیدی. اونا هر شتیندن چوئخ شوبه
گمیرن اوغلونون آتی تین یتلی - دیلی یوخا
پچیمماغي ایدی، آت اولمه میشدی، آت
هورکوب قاجمیشدی. بوتون ایلخی آتلاری
کیمی، او دا گنج - تنز اوزنگی ته ایلشمیش
اولونو سوزوته سوزوته اوز ایلخی سینا
قایتمالی ایدی. اونا نه قدر دهشتلی اولسا دا
آتین سوزوته - سوزوته گمیردینی بو اولونون
اوسته آغلایار، اولام - اولام اولایار، اوز -
گوزونو جیراردی. عوضینه اوزه یینده کی
بوتون شوبه لری بیردفعه لیک چیخاردیب
آتاردی، اولومونه ده سونوق درراکه یله
حاضیرلاشاردی. آنجا ق نه فایدا کی، نه
اوغلونون شتیدنی تاپیلدی، نه ده آت قایتمیدی.
قیله جاما آتی بو حادیه نی یواش - یواش
اونودماغا باشلا ییتردی، چونکی زامان
کنج دیکجه هر شئی سیلینیب، اونودولوب
گمدر... بیرجه آتا تسکین لیک تاپیب اونودا
بیلیمیردی. فیکیرلری انله عتینی چنوره ده
جریان انله یردی. آتین باشینا نه گلیب، یهر -
اسباب نه اولدو، یار - یاراغي هارا ایندی؟ هنج
اولماسا بو علامتله گوزه اوغلونون طالعه نی
بلکه لوترنه بیلهدی! آخی اولایا بیلر کی،
چایب الدن دوشندن سونرا زوانلار اونو
ساری - اوزه تین بیر یترینه توتوب اپلاینه
کنجیره بیلیرلر. یهر - یوتنلی علاوه بیر آت دا
پس قنیمت دئیل. بس اونا زوانلار
اونون اوزنگی ته ایلشیب سوزونه - سوزونه
قالان اوغلونون شتیدینی گوره سن شتیه ییلر؟

باسدیږیلار، یوخسا قوتوبلار انله چولون
دوزونده حیوانلار ایشم اولسون؟ بیردن بلکه
دیری اییمیش او، بلکه آلاهمین ایشی دیر، اونا
اولوم وثرمه ییب؟ گوره سن اونو اولدوروب
عذابلارینا سون وثریلر، یا چولون دوزه نینده
آتیلار کی، اوزدا جانئ چیمشین، بلکه؟
شوبه لرین سونو یوخ ایدی. او کلمه
سوزده گرلرین هنج بیرین آغلینا گلمزدی
کی، او جاوان ماقورت حاققیندا دندیکلری
سوزلر نایمان - آتاین قوزورلان اوزه یینه تزه
بیر قیغیلیم سالاجاق. آنا باشا دوشدو کی، تا
او ماقورتو تاپمایینجا، اونون اوز اوغلو
اولوب - اولمادیغینی بیلمه یینجه ساکیت لیک
تاپمایاجاق.

صوبح آچیلاندا نایمان - آنا یوردان یولا
حاضیر چیخدی. کانداری آدلاییب قاپی تا
سوتیکندی، فیکره گتیدی، ائوی ترک اتمه میش
اطرافئ دیققتله سوزدو. آتاین گوزلری دولدو،
درین بیر آه چکدی. هنج آغلینا گلردیمی گی،
بئله - بئله گوتلر گوره جکا! سونرا اولونو اله
آلدی، دوعا تین بیرنجی سوزلرینی ییچیللادی:
«لا اله الا الله» (آلاهدان باشقا آلاهی یوخدور)
و قطعی آدیملارلا دوه ته یانینلاشدی،
دیزلرینی قاتلا ییب هیخلادی. نایمان - آنا
الینده کی هتیه لری تله سیک آلیخدان آشیریب
دوه ته میندی، سسله ییب اونو دیکله دی. آغما یا
ایندی باشا دوشدو کی، قارشیدا سفر وار.

بیر نهنجه گون ایدی کی، آغما یا یتک نسق
اینله مه کیمی بیر سسله، آتاقلا زینئ آستا بیر
خیشیلتی یلا یتره توخوندورراق اوجسوز -
بوجاقسوز ساری - اوزه تین چوکک دوزه نیله
یورتوردو، یتیه سی اونا امان وثریمز، کیمسه شیز
قیزمار چول لؤکله هایلا ییب قوزوردو. یالیز

الې چوماقلى پاسبان يۆكلۆ مينېك دوه سى نين
نوختامىندان توتوب گۆزۆنه جن باسدېغى
باپاغىن آلتىندان اونا باخىردى.

ياخىن لاشىب اوغلونو تاتىشان نايىمان - آنا
اۆزۆن دوه نىن بىلىندن يىشره نىجه آتدېغىنى
بىلمەدى.

- اوغولم، اوغول بالا سنى اختارماقدان
الدىن دوشموشما من سىن آنا ناما

و بىردن هر شىئى باشا دوشوب آجى بىر
دهشتله سىرتىن دوداقلارنى گمىرەرك يىرى
تېپىك لمەيە باشلادى، نه قدر چاللىشدى اۆزۆن
اله آلىن، اۆزۆيله باجارا بىلمەدى. اۆزۆن
آياقدا ساخلاماق اۆچۆن لاقىند داتايىب - باخان
اوغلونون چىتىنىدىن بىرك - بىرك يايلىشىپ
هۆنگۆرتۆيله آغلادى، چوخدان برى باشى ئىن
اۆستۆن كىسىر يىمىش درد ابىندى سىل كىمى
اؤنو آلتىنا آلىپ باسدېرىدى.

دى گل كى، اونون گلىشى اوغلونا هىچ بىر
تأثير گۆسترمەدى، هىچ آغزىنى آچىپ
سۆرۈشمەدى كى، آى آرواد كىمىس، نىيە
آغلايىرسان؟ بىر آن سۇنرا پاسبان اونون الىنى
چىتىنىدىن گۆتۈرۈپ، اۆزۆن يۆكلۆ مينېك
دوه سىنى چكە - چكە سۆرۈنۆن او باشىنا
گىتىدى كى، گۆرسۆن او ئاقلاماغا باشلايان
جاوان دوهلر سۆرۈن اوزاقلاشمايىشلار كى...

نايمان - آنا تېنەمەيىب يىرىندە قالدى،
چۆمەلىب اۆزۆن اللىرى ايله اۆرتەرك
خىسۇن خىسۇن آغلادى، باشىنى قالدېرمادان
بىر مۆددەت بو ۋەسىيەتتە قالدى. سۇنرا اۆزۆن
توپلايىپ اوغلونون ياتىنا گىتىدى، چاللىشدى
كى، اۆزۆن ساكىت ساخلاستىن. مانقورت
اوغول هىچ بىر شىئى اولمايىش كىمى معناسىز
ولاقتىد نظرلرله اونا باخدى، اۆزگۆن صىفتىندە

گىجەلرى دىنچە لىردىلر. سحر آچىلان كىمى
يىشە سۆدە گىرلرېن نىشان وئردىنى يىشە
بۆيۆك دوه سۆرۈسۆن، مانقورت پاسباننى
اختارمىردىلر.

سۆز يۇخ، سارى - اۆزكە اختارېب آدم
تاپماق آسان ايش دىتىل، بىلە يىشە آدم قوم
ذره سى كىمى بىر شىئى دىر، يۇخ، اگر او، دۆزە
يائىتلىپ اوتلايان بۆيۆك بىر دوه سۆرۈسۆن
يائىتلىدېرسا، گىج - تىز قىراقدا اوتلايان
دوهلردن بىرىنى گۆرە جىكىن، سۇنرا دا او بىرى
دوهلرى، آخىردا دا گىلىب چىخاجاقسان
پاسباننى ايزىيە. نايىمان - آنا ئىن اۆمىدى بونا
ايدى.

هەلىك هىچ ياندا بىلە بىر شىئى گۆرە
بىلمەمىشدى. آرتىق شۆبەلەنمەيە باشلامىشدى
كى، بىلكە دوهلرېن اوتلاق يىرىنى دىيىشيلر،
بىلكە زوآنزوانلار او دوهلرى ساتىلماق اۆچۆن
خىو، بوخارا بازارلارنى گۆندىرېلر. بىلە اولسا،
او پاسبان انلە اوزاق يىرلردن گۆرەرسن بىر دە
بورالارا قايتىدارمى؟

بىلە جىستلر ايجىندە قاباغىنا چىخان آلچاق
تېلرې آشىپ دۆزە چىخاندا بىردن
قارشى سىندا گىنىش بىر درەيە يائىتلىپ
اوتلايان بۆيۆك بىر دوه سۆرۈسۆ گۆردۆ.
شاىلىدى دوهلر آلچاق كۆللوق و تىكان ئىغىن
آراسىندا گىزىر، كۆل و تىكان لارېن اوجونو
گمىرېردىلر. نايىمان - آنا اولجە سۆنچىندن نه
انده جەيىنى بىلمەدى. آغمايانى ھايتلادى، سۇنرا
قۇرخدى، مانقورت اولموش اوغلونو
گۆرە جەيىندن قۇرخدى.

بودور سۆز اوتلايىش، بىس پاسبان
هانى؟ بورالاردا اولمايىدېر. و درەنېن او باشىندا
آدام گۆردۆ. اوزاقدان كىم اولدوغو بىلىنمىردى.

آنا اۋسون كىمى اولىدوغونۇ سۆزۈشماقلا
يۇخ، تلقىن لە باشا سالماق قارارنا گەلدى.

سەنن آدەن زۇلاماندېر. انشىدېرسەنمى؟ سەن
زۇلامانسان. آتاتەن دا آدەن دۇنئەبەيەن. آتان
يادىندا دىتەيىل؟ آخى اۋ، سەن ھەلە اوشاقلىقدان
اۋخ آتماقنى اۋىرەردى. سەن دە سەنن آتاتەن،
سەن دە سەنن اۋغولۇم. سەن ئايمانلار
قەيەلەسەن سەن، باشا دۇشەن؟ سەن
ئايمانسان...

آتاتەن دۇندىكلەپتە اۋ، تام لاقىتەلىكلە قولاق
آسىردى، ائەلە بىل بو سۆزلەرن اۋنا دىخلە
يۇخەدو. يقىن اولۇقدا جىرىلدايان چىنرەكەبە
دە بىلەجە قولاق آساردى.
ۋ اۋندا ئايمان - آنا مانقورت اۋغولۇندان
سۆزۈشەدو:

سەن سەن بورا گەلمەشەن نەلەر ۋارەن؟
- ھەنچ نە، - دىتە مانقورت جاۋاب ۋەردى.
- گەنچەيدى، ئا گۆندۈز؟
- ھەنچ نە، - مانقورت غەنىنى سۆزلەي
تەكرار ائەندى.

- كىم سەن داتىشماق ايسەن دىدەن؟
- آي-ئان. آنجاق يىز يىز - يىز يىزى
انشىتەمىرىك. اۋردا كىمە اۋتورۇب.
- سەن داھا نە ايسەن دىدەن؟
- ايسەن يەردەم كىم، سەن دە ھۆرۈتۈم
اولسون آغامەن كىمى.

- قۇي گۆرۈم اۋنلار سەنن باشىنا نە ايش
كەيىرەلەر؟ - دىتە ئايمان - آنا اىنى اۋسون باشىنا
اۋزاتىدۇ.

مانقورت كئارا سىچرايىپ چەكىلدى، اىلە
پاچىندان پاتىشەپ داھا آتاسى طرفە باخمادى.
آرۋاد باشا دۇشەن كىم، باشىنى ھەنچ ۋاخت
اۋسون يادىنا سالماق اولماز.

نە ايسە تەسۈمە بىز بىر شەي ايشادەن. آنجاق
گۆزلەي تەنە اولكى كىمى تامام انىتەنەيدۇ.

- اۋتور داتىشماق، - دىتە ئايمان - آنا دىرەند
بىر آھ چەكىدى.

اۋنلار پتەر چۆكەلەر.

ئايمان - آنا سۆزۈشەدو:

- مەن تاتىرسەن؟

مانقورت باشىنىلا «يۇخ» دىدى:

سەن آدەن نەيدىر؟

- مانقورت.

- سەن اىندى بىلە چاغىرەلەر، اولكى آدەن
يادىندايدۇر؟ بىر اصل آدەن يادىنا سال گۆرۈم...
مانقورت داتىشەيدۇ. آناسى گۆرۈردۇ
كىم، اۋ، آدەننى يادىنا سالماق چاتىشەي،
قاشلارنى تەنە آراسىندا ايرى تەنە چەينەدەي. آما
گۆرۈنۈر اۋغولۇن قاتەن بىر دىۋارا راست
گەلمەيدىر، دىۋارنى كەچە بىلمەيدى.

سەن آتاتەن آدەن نەيدىر؟ سەن اۋسون
كىمەن، كەلمەردەن سەن؟ ھەنچ اولماسا
دۇغولۇغون تەنە دە بىلمەرسەن؟
يۇخ، اۋ ھەنچ نە بىلمەي، ھەنچ نە
خاچىرەلەيدۇ.

- ايلامى، گۆر سەن نە گۆنە سالىلار -
دىتە آنا پەنچەلەيدۇ، تەنە دە اۋزەندەن آسەل
اولماپاراق دىردەن بۇغۇلا - بۇغۇلا آغلاما
باشلادى. آتاتەن بو دىدى - كەلدى مانقورت
قەلەمى تاتىر ائەلەمەيدى.

- تەنە باقىن آلمانلار، مال - دۇننى آلمان
اولار، لاپ آلماننەن چاتىشەن دا آلمانلار، -
دىتە آنا سۆزەندى، - آنجاق آلماننەن خاچەلەسەن
كىم قەلەمە بىلەر، بونۇن كىم فەكەلەشەي
تاتىپ؟

بو واخت اوزاقدان دۈەنە مېنىمىش بىر ادام
گۆرۈنىدۇ. او ياخشىلاشقىدۇ. نايمان- آنا
سۈرۈشدۇ:

- بو كېمدىر؟

- مېنىمچۈن يىمىك كىرىر.

نايمان- آنا تىنچىشە دۈشۈد. بو ژوانزۈان
اونو گۆرمەمىش تىز چىكىلىپ گېزلىنمەلى ايدى.
او تىز دۈەنە سىنى ھىچلاپىش مېنە- مېنە اوغلونا
خىبردارلىق ائەلەدى:

- اونا ھىچ نە دېمە. من تىزلىكە
قايتىدا جاغام.

اوغلو جاۋاب وئىرمەدى. اونون ھىچ ھېتىنە
دە دىتىلدى.

نايمان- آنا باشا دۈشۈد كى، دۈە اۋستە
سۈرۈ ايچىندىن كىچىككە سەۋ ائەلىپ. آما
داھا كىچىك دى، البتە، ژوانزۈان آغ دۈە اۋستە
اۋتوران ادامى گۆرە يىلىردى. گىرك اۋتلايان
دۈەلىرىن آراسىنىلا گېزلىنە- گېزلىنە پىشادا
كىچەپدى.

نايمان- آنا اۋتلاق يىرىندىن خەتلى
اوزاقلاشاندان سۈنرا قىراقلازىنى يۈۈشان
باسمىش درىن بىر درەپە گىردى. بورادا دۈەنى
درەنەن دېيىنە چۈكۈزدۈرۈپ يىرە دۈشۈد،
داھا آغمايائى قالاخماغا قۇتمادى. گېزلىنپ
باخماغا باشلادى. ژوانزۈان اونو گۆرمۈشۈد.
بىر آزدان او، دۈەنىنى يۈرتما سۆرە- سۆرە
گىلىپ چاتىدى. نېزە و اۋخلا سىلاح لائىمىشۈد.
تەرىندىن بېلىنىردى كى، ژوانزۈان مۇعطل
قالىپ، اطراپىنا بۇيلانا- بۇيلانا قالەمىشۈد-
اوزاقدان گۆردۈپ آغ دۈەنە مېنىمىش ادام ھارا
يۇخا چىخىدى؟ كىلىدەرە يىلمىردى كى، دۈەنى
ھارا سۆرسۈن؟ اولجە بىر طرفە سۆردۈ، سۈنرا
باشقا سىمە دۈندۈ. آخىرىنچى دۈە لاپ درەنەن

يائىندىن كىچىدى. ياخشى كى، نايمان- آنا
آغلىنا گىلىپ دۈەنەن آغزىنى يائىقلا چىكىپ
باغلامىشۈد. نە دىنن اوللا بىلردى- بىر دە
گۆردۈن دۈە بوردان سىس وئىردى. نايمان- آنا
يۈۈشانلىقنى داللىنا گېزلىنپ ژوانزۈانى لاپ
ياخشى گۆرە يىلمىشۈد. او، قىللى بىر دۈەنەن
اۋستە اۋتورۇپ اطراپىنا گۆز گۆدۈردى،
شىشكىن سىنىنى چۈخ گىرگىندى، باشىنداكى
قارا پاپاھىنىن اۋجلازى قاپىق بورنو كىمى
يۇخارلى قاتلامىشۈد، بۈتۈنۈن آردىندىن بىر
جۈت قارا، قورۇ ھۆرۈك ساللايتىردى.
ژوانزۈان اۋزىنى پلاپىدە دىكەلىپ نېزەسى
خاشىر وئىمىشۈد اطراپا بۇيلاتىردى، گۆزلىرى
دە تامان پارىلداپىتەردى. بو، سارى- اۋزەنى
توتۇپ خاللىقنى خەتلى ھىچەسىنى قول ائەلەن،
اونون اىلىسە بو قەدەر بدىختلىك كىرىن
دۈشمىنلردى بىرى ايدى. آنجاق آرواد خايلاغى
بۈش الەلە بو آمانسىز ژوانزۈان دۈۈشۈشۈسۈنە
نېلەپە بىلردى؟

ژوانزۈان بىر آزدان او يان- بو يانا
شىرىندىن سۈنرا گىرىپ، سۈرۈپە طرف
قايتىدۇ.

آخشام دۈشۈردۈ. گۆن باتسا دا ھەلە گۆنۈن
شىقى چىكىلمەمىشۈد. سۈنرا ھارا بىردىن
قارالدى. اطراپى قارائىق بىر كىچە بۆرۈد.
نايمان- آنا او كىچەنى دىرەسەر اوغلونون
اۋلدوغو ياخشى يىرلەردە كى چۈلۈكۈدە
كىچىردى.

اوغلونون يائىنا قايتىماغا اۋزەك
ائەلمىردى، قۇرخوردو باپاقكى ژوانزۈان
كىچەنى سۈرۈنۈن يائىندا قالا.
و او كىچە قەلى قارار كىلدى كى، اوغلونو
خىلاص ائەلسىن، چاللىشۇپ اۋزۈپلە آھارسىن.

ۋە ئىمىر، بۇش دا اولسا، يەنە ئۈمىد ئالەمىدى
كى، بىلكە بو قارالمىش شۆغۇردا بىر قېتىلجىم
ايشارە. نە فايدا كى، آروا قېغىللى بىر قايىنى
دۈيىلە يىردى. آنا يەنە دە ئۆز دىنىنى
دەتتيردى:

آدىنى يادىنا سال! آتاتىن آدى دۈننىباي دى!
سۇنرا او گۆتۈردۈيۈ انىتىپادان اونو
يىتدېرىب ايجىرتدى، اوغلونو دۈيۈدۈراندان
سۇنرا اونا لايللا دىمەيە باشلادى.

لايلا اونون چۈخ خوشونا گەلدى. آروادىن
لايلاسى اونون اۆرە يەنە يايىلىرىدى. خوشلوقلا
قولاق آسىردى، اونون گۆند قاراللىپ
جۈدلەنمىش، دۈنۈق صېقىندە نە ايسە جانلى،
ايللىق بىر حالت عملە گەلمىشىدى. بونو گۆرن آنا
اونو ايناندىرماغا چاللىشىدى كى، بو يىرلىرى
ترىك ئالەمىيىب، اونا قوشولسون، اۆز يىرلىرىنە
قايىتىشىن، ژوانزوانلاردان بىردەلىك جايىنى
قورتارىشىن. مانقورت اغلىنا وورا بىلمىزدى
كى، نىجە دوروب گەتسىن، بس سۆزۈ نە
اولسون؟

يۈخ، اغاسى دىنىب كى، سۆزۈنۈ گۆزدن
قۇيماستىن...

ۋە يەنە دە نايىمان - آنا بۈزۈلمۈش يادداشلىن
او باغلى قايىمىنى تىكرار - تىكرار دۈيىلەمەيە
باشلادى، دىنىنى دىلدى:

- يادىنا سال كېمىس؟ آدىن ندىر؟ سىن
آتان دۈننىباي دىرا

آتاتىن باشى ئالە قارىشىشىدى كى،
آخشامىن نىجە دۈشۈدۈيۈنۈ جىس
ئالەمەمىشىدى، او راخت آيتىلىپ گۆردۈ كى،
ژوانزوان دۈە اۆستۈندە سۆزۈنۈن او باشىنا
ياخىنلاشتىر. بو دۈە او، داھا ياخىنلايدى،
دۈەسىنى دە گەتدىكىجە داھا بىرگ قۇرۇردو.

مانقورت اولسون قۇي، نىچ نە باشا
دۈشمەسەن، تىكى اوژ آداملارنى آراسىندا
قالسىن. آنا اۆرەنى بىلە دەتتيردى. باشقالارنى بىن
دۈزۈپ بارىشىدىنى ۋە نىچىتە او دۈزە
بىلمىزدى. او، رۈيا بىلمىزدى كى، قانى قايىندان
اولان دۈغمە اوغلو قول قالسىن. كىم بىلىر،
بىلكە دە دۈغمە يىرلىرى گۆرۈندن سۇنرا اغلىنى
اۆز يىرىنە گەلجىك، اوشاقلىق ايللىرى يادىنا
دۈشمەجىك...

سحرى نايىمان - آنا يەنە آغمايىنا سۆزۈر
اولدو. او، يەنە دە ايراقدان - ايراقا ھەلنە - ھەلنە
گەمچە غەزەپىندە خىللى آوالانمىش سۆزۈيە
ياخىنلاشماغا باشلادى. سۆزۈنۈ گۆرۈندن
سۇنرا دا خىللى فېكىر ۋە تىزىپ باخدى كى،
گۆرسۈن ژوانزوانلاردان اۆزۈر، يا يۈخ.
ھىچ كىسەن اولمايدىغىنى يەنە ئالەمىدىن سۇنرا
اوغلونو سىلەدى:

ژولامان! ژولامان! سلام!

اوغلو دۈنۈب باخاندا آنا سىمىنىچىند
ايجىنى چىكىدى، آنجاك ئالە او دىقە دە باشا
دۈشۈدۈ كى، اوغلو ئالە - بىلە سە دەۋۈب.

نايىمان - آنا يەنە دە چاللىشىدى كى،
اوغلونون يادداشلىنى دىرلىتىن...

- آدىنى يادىنا سال، تاپ گۆر آدىن ندىر؟
- دىئە يالوارىپ اونو قاندىرماق ايسەتتيردى.
بىلمىرسەن مگر آتان دۈننىباي دىر؟ سىن آدىن
مانقورت دىتىل، ژولاماندى... آدىنى اونونچون
بىلە قۇيىموشۇق كى، سىن نايىمانلارنى بۈيۈك
كۈچۈ راختى يۇلدا دۈغولموسان. سىن آنادان
اولاندا بىز اوچ گۆن كۈچۈ ساخلايتىپ
داياندىق. اوچ گۆن تۈي - بايرام ئالەدىك.

آتاتىن بو دىدىكىلى مانقورت اوغلاندا تايىر
گۆسنىمە دىيىشە باخمايىراق، داكىشىيىنا آرا

-الى نين يادداشئ هله ده قاليرا

نايمان- آنا يوواسىندان هۆرگۆدۆلمۆش قوش كىمى دۆزدە وىرنوخور، اۆزۆنە پىر تاپا بىلمىردى. بىلمىردى نىتلهسىن، نە گۆزلەسىن. گۆرەرسن، زوآنزوانلار اوغلونو سۆزۆنلە بىر پىردە اونون الى چاتمايچاق اۆز بۆتۆك اوردولارنا ياخىن يىرلرە آپاراجقلار، يۇخسا اونو توتماق اۆچۆن- پوسقۇ قوراجاقلار؟ بىلجە فىكىر- خىلاتلار بېچىندە او، هالاي ووروب گىزىلە-گىزىلە گىرىدى، نىھايەت، پوسوب گۆزىدە كى، زوآنزوانلار سۆزۆدەن گىتىدىلر، چۇخ سۆيىندى. نايمان- آنا خىتلى اونلارنى داللىچا باخىپ گۆزىدەن سۆزى كى، اوزاقلاشىپ گۆزىدەن ايتدىلر، قىرارا گلدى قايتىشىن ئىنە اوغلونون ياتىنا. ايندى اونون قىلمى فىكىرى اوغلونو ائوۋە آپارماقلىق. باشىنا نە گىلىسە اونون تەقىسىرى دىتىل، نىتلهسىن كى، بىختى بىلە گىرىپ- دۆشمىنلر اونو بو كۆكە سالىلار، نە اولورسا اولسون اناسى اونو قوللوقدا قوتمايچاق، قۇي نايمانلار گۆزىدەن كى، يادانلىق باسقۇچىلار اونلارنى ايتىدىلرىنن آغلىنى باشدان چىخارپ نىجە رذىل ائلەتتىلر. قۇي قىسبلىپ سىلاھا سارلىشىنلار. مىسلە تۇزباقدا دىتىل، تۇزباق هامىتا بىن ائلەتەر. مىسلە اوندادىر كى، زوآنزوانلارنى بو رذاللى اونلارلا ھىچ ياد قوشو اولماغا دا حق وىرمىر.

نايمان- آنا اوغلونون ياتىنا بو فىكىرلە قايتىدىردى. ائلە ھىچ گۆتۆر- قۇي ائلەتتىردى كى، نىجە اونو ايتاندىرىشىن، نىجە باشا سالىشىن كى، بو گىمچە بىر- بىرىنە قوشولوب قاچمايدىرلار.

نايمان- آنا قۇرستى ايتىرمەيىپ تىز آغمايانا مىندى و اوزاقلاشىدى. آنچاق او بىرى طرفدن دە بىر زوآنزوان چىخىپ اونون يۇلونو كىمىك ايتىدەدى. ايشى بىلە گۆزى. نايمان- آنا دۈەسىنى قۇپاراقلاشىپ اونلارنى آراسىندان كىچىدى. آياقدان يۆنگۆل آغمايانا اونو واخىشىدا آرادان چىخارتىدى، زوآنزوانلار داللىدا قالىپ چىخىرا- باغىرا، نىزەلرىنى اوتىنادارق اونو قۇوماغا باشلايدىلار. آغمايانا چاتماقنى اولارنى؟ آغمايانا سارى- اۆزىدە تىل كىمى قانادلاىپ نايمان- آنانى بو اولۇم- دىرىم قۇوماقۇوندىن اوزاقلاشىدىرىدى.

ايتىھامسى، اونون خىبرى اولمىدائ كى، اللرى بۇشا چىخان زوآنزوانلار اۆدەكلرىنى سۆيۇتماق اۆچۆن يازىق سانقورتو او كى وار دۇيدۇلر. آنچاق اوندان نە كۆزىلمىك اولاردى، ائلە دىتىپ دورودۇ:

-دىتىردى مىنىم آنامدى.

-آنان- زادىن دىتىل! سىنن آنان يۇخدورا ھىچ بىلىرسن نىتە گىلىپ؟ بىلىرسن؟ ايتىدەيىر كى، پاپاغىنى چىخاردىپ پاشىنى بوغا وىرسىن!- اونلار يازىق سانقورتون جاتىنا قۇرخو سالماغا چاللىشىدىلار.

مانقورت بو سۆزلىرى ائشىندە قارالمىش صىفتى بۇمبۇز اولدۇ. او، بۇتۇنۇ قىسىپ، پاپاغىندىن بىر- بىر كى پاپىشاراق، تىلەپە دۆشمۆش خىتوان كىمى ئان- يۆزۈرەسىنە باخماغا باشلايدى. زوآنزوانلار اونا اوخ- يائى وىرىپ دىدى:

-قۇرخما آل بونوا

-نىشانلا گۆرۈم!- دىتە زوآنزوان پاپاغىنى كۆيە آندى. اوخ پاپاغى دىلىپ كىچىدى. -گۆر ھا! دىتە پاپاق صاحىبى تىجۇبلىدى:

نایمان - آنا اوغلوندا نیکاران حالدا اونو
سسله ییردی. بیردن قانریلیب باخاندا اونو
گوردو. بیرجه:

- آتما! دئییه بیلدی، الله آغ ماغسان!
مهمیزلمک ایسته ییردی کی، دؤنؤب اوغلونلا
اؤزیه وز گل سین، یتیرمه دی - اوغ ویزیلستی یلا
اونون سؤل قولتوغونا سانجیلدی.

بو، اولومجول ضربه ایدی. نایمان - آنا
دوه نین بؤتونا سینیب ایلیشه - ایلیشه
یئخیلدی. آنجاق آنا تین اؤزوندن اول بلغم تین
پایلیغی آچیلپ دؤشدو، هاوادا بیر قوش
اولوب چیغیرا - چیغیرا اوچوب گتدی: یادینا
سال کیملردن سن؟ آدین ندیر؟ منین آنان
دؤننبای دیرا دؤننبای! دؤننبای!

دئییلنه گؤره، او واختدان ساری - اؤزکده
دؤننبای قوشو اوچور. دؤننبای قوشو یولچوتا
راست گلنده اونون پاخیلیغیندا اوچا - اوچا
سس لیر: یادینا سال کیملردن من! کیمین
اوغلوسان؟ آدین ندیر؟ آدین؟ دؤننبای،
دؤننبای!...

ساری - اؤزکده نایمان - آنا تین
باسدیملدیغی یشره او واختدان آنا - بئیت،
یعنی آنا مسکنی قیبرستانلیغی دئیهرلر.

توران قازیشیردی. گنجه ارمان ساری -
اؤزک چول لری اؤزه رینه چوکوردو. آغ مايا اؤز
صاحیبینی یونگوله، سربست بیر یشرله
بویوک دوه سؤروسونه طرف آپاریردی. باتان
گونشین شوالازی آنانی دوه نین دوتارلاری
اراسیندا چوخ آشکار ایشیق لاندیریردی.
نایمان - آنا تین رنگی - روحو اؤزوند دئییلدی،
چوخ جیددی گؤرکمی واردی. بودور او،
سؤرویه چاتدی، اوتلایان حنیوانلارین
آزاسیندان گنجدی، اطرافا گوز گزديردي، اما
اوغلونو گؤره بيلمه دی. اونون مینک دوه سی
یونگلو حالدا نؤختاسینی سؤرویه - سؤرویه
اوتلاشیردی. نایمان - آنا اوغلونو سسله ییب
چاغیرماها باشلادی:

ژولامان! هاراداسان؟ منم، آنا نام!
هاراداسان؟

او، تاراحاتلیقلا اطرافا بویلاسا - بویلاسا
قالدیغی اؤچون اوغلونون دوه دایقیدا
قالدالایب، دیزی یشره وشره رک اوغلا اونو
نیشان آلدیغی گؤرمؤردو. گونشین شوالازی
اونا مانع اولوردو، فورضت گؤزه ییردی کی،
اوخو بوراخسین.

ژولامان! اوغلولم!

○ آذربایجان دیلی گوئی آذربایجان دا؛

دیل قورولوشو معنایی

♦ دوختور فیروز رفاهی

firuzrefahi@yahoo.com

دیلیمیزین دیل قورولوشو معناییندا دا جنوب و شمالدا ادبی دیلین ایشلمه سینده فرق لر گۆزه چاوشیر. بو فرق لر دیلچی لیک باخیمیندا داها چوخ مارق دوغورور و دیلین فعالیت داییره سی باخیمیندا کنجیجی ساینلیئر. جنوبی و شمالی آذربایجاندا دیلیمیزین دیل قورولوشو معنایی باخیمیندا داها چوخ موزایی لیکلر موجوددور. عینتی حالدا جنوبدا اولچودن کنار حاللارا راست لاشیریق.

آذربایجان دیلین دیل قورولوشو معنایی سس و سوز اولچولردن فرقلی اولراق داها مؤحکم و ثابت چرچیوهیه مالیک دیر. دیل قورولوشو معنایی دینه ده بیز هم دیلین صرف شرایطینی، هم ثابت و قتییری ثابت بیرلشمه لر قانونا اوغون لوق لارینی و هم ده نحو قانون لارینی نظرده آتیریق.

دیلین دیل قورولوشو معنایی مین ایل لر چرچیوهیه سینده ثابت لشیئر و ائله بونا گۆره دیر کی، دیل قورولوشو معناییندا اولچودن کنار حال معناسیندا بیر آز چاتمامازلیق گۆزه چاربیر. معنایردان کنار حالا بورادا باشقا بیر معنا و ثرمه لی یکک. آذربایجان ادبی دیلیندن داییشارکن ائله بیر دیل نظرده توتولور کی، نتیجه مین ایل لر ایچینده اوز قانون لارینی تجرّیه دن کتچیردیب و نهایت اونلاری ثابت بیر وضعیته چاتدیریب دیر. بئله بیر جریاندا جمعیتین بوتون عوضولری و قاتلاری اوز پائینی و ثریر. دیل قورولوشو معنایی ثابت لشمیش بیر حال ساینلسا دا دیلده جریاتین قورتارماسی دئمک دئیل و دیل بیر جانلی وارلیق اولدوغو اوچون اوندان سئچمه و یئر به یئر ائتمک منلی موجوددور و جانلی دیر.

۱- حوزمتلی عالم، دوختور فیروز رفاهی جناب لارین یازی سیندا ایشلنن بیر پارا آذربایجان معنایی دیلچی لیک اصطلاح لاری، ایراندا رایج اولان کلمه لر و یاغود اصطلاح لارین آنلاشیقی آندیران آذربایجانجا سوزلرله عوض ائدیلمیشدیر.

بو گۆن گۆنئی ده دیل قورولوشوندان کنار حالتین ایکی شرایطده باش وثرمه سینی مۆشاهیده اندیریک. یعنی اولچۆدن کنار حال لار یا دیل داخیلی عامل لر یا دا دیل خارایجی عامل لرین تأثیری نتیجه سینده باش وثریرلر. یازان لاریمیزین معیاردان کنار یازیلار یا کیلاسیک یازیلاردان تأثیرلیر (دیل داخیلی عامل)، یا دا یازیلار ذهنی شرایطده فارس دیلین (دیل خارایجی عامل) تأثیری نتیجه سینده مئیدانا گلیر.

اولچۆدن کنار یازیلارین بیر قیسمی ده لهجه لریمیزین تأثیریندن (دیل داخیلی عامل) ایره لی گلیر. آنجاق بیر مسله نی نظرده آلمالی ئیق کی، لهجه لریمیزده اولان قایدالار دیلیمیز اۆچۆن یاد حال لار دئیل. عکسینه، بونلار بیرباشا جمعیتین فعالیتتی نتیجه سینده یارانان حال لاردیر. آنجاق ادبی دیل اوز سئجه جریاتیندا او حال لاری سئجه ییب و داها گئیش یاتیلیمیش و عوموم ایشلک اولان شکیل لری اونلارا اؤستۆن ییلیب و اونلاری سئچیدیر. میثال اۆچۆن جنوبی و شمالی آذربایجانین بعضی لهجه لرینده ایکینجی شخص منسوبیت حالی (و) سسی ایله گؤستریلیر. مثلن، «بابائی قارنوا سؤخمامیش ایتیل گؤزۆمۆن قاباغیندان»، «آتاؤمین آدیندان و... بیزه دایئشاسان». موعاصیر آذربایجان ادبی دیلینده آرتیق (و) یۆخ (ن) سسی علاوه اولونماسی معیار سائیئیر. دنمعلی سؤزۆن بئله تصریفی لهجه نین تأثیری سائیئیر و ادبی معیار اولایلمز.

جنوبی آذربایجاندا سۆن یۆز ایله ده دیلیمیزین رسمی فعالیتتی نین یاساق اولماسی و یالئیز شیفاهی مئیداندا ایشله نیلمه سی نتیجه سینده، بیر ده شمالی آذربایجاندا یارانمیش سیتاسی شرایطه گۆره ادبی، یازیلای باغلاریمیز کسيلمیش شرایطه گۆره جنوبدا یازای قاتناغی کیمی یالئیز کیلاسیک ادبیات اورتادا اولموشدور. شمالدان یازیلای ماتریال لارین کلمه سی، شمالین کؤمونیست اولدوغو اۆچۆن کؤفر سائیئیردی و بو دا جنوبون ماتریال یۆخسول لوغونا سبب اولموشدو.

بو عامل لر نظرده آلساق بو گۆن جنوبدا اولان دیل قورولوشو معیاریندان کنار اولماسینا بیر آز حق وثره بیلیریک. بئله حال گۆندن- گۆنه آرادان گئدیر. سۆن ایشیرمی بئش ایله ده نشر اولان کیتاب و هرگی لرده بیز گئت- گئشه بئله حالتین آرادان چئخماسینئی گؤرۆۆک. دیل قورولوشوندان کنار حال لارینئی داها چۆخ بدیی اثرلرده و دیلده مۆشاهیده اندیریک. دیل قورولوشوندان کنار حالی دیل قورولوشونون بۆتۆن ساحه لرینده یعنی سؤز بیرلشمه لری، صرفی قورولوشدا و سؤز یاراتما قورولوشوندا گۆرمک اولور.

سؤز بیرلشمه لری ساحه سینده اولچۆدن کنار حالی یشی بیرلشمه لرین ایشلنمه سینده مۆشاهیده اندیریک. بئله حال لار یشی لیک نتیجه سیندن عمله گلیر. بو گۆن ضیئالی لاریمیز و یازمچی لاریمیزدا سؤز یاراتما مئیلی چۆخ گؤجلۆدۆر. بو یانلئیش ایش دئیل. یازمچی لاریمیزدا بئله مئیل لرین اولماسی تقدیره لاییق، چۆخ گۆزه ل و آلقیش لانسالی دیر. یالئیز سؤز یاراتما

یول لاری دوزگون سنجیلمه لی دیر. بو تائیدا سؤز یاراتماق دا حرفی ترجمه یه داها چوخ منیل اندیرلر. ترجمه یولو ایله سؤز بیرلشمه لری باشقا دیل لردن و اساسن فارس دیلیندن آلیشب آذربایجان دیلینه کتچیردیرلر؛ مثلن: جامیعه تائیشان لار (جامعه شناس)، آدلار دفتربندن (دفتر اسامی)، آغیل اوزو ایله دئیل (از روی عقل نیست)، اوندان و یا یوزدن بیر (یک در ده و یا یک در صد)، حرکت دن دوشمه یین (از حرکت نیفتادن)، آدقوما (نام گذاری)؛ گونو- گوندن (روز به روز)، قلم محصول لاری (آثار قلمی)، اؤیره دیجی (آموزگار)، وئوودی ایمتیحان لار (امتحانات ورودی)، چوخ تنزلیکله (خیلی زود)، بانکی چشک (چک بانکی)، بؤیوک ننه (مادر بزرگ) و ساینره.

صرف ساحه سینده اولچودن کنار وضعیتی ان چوخ شکیل چی لرین واسیطه سیله یثنی سؤز یاراتماقدا گؤرورؤک. یوخاریدا قئید اتدیک کی، بیرلشمه لر ساحه سینده یثنی ترکیب لر ترجمه یولو ایله منیدانا گلیر. صرف ساحه سینده ده قئیر-ی فعال شکیل چی لرله یثنی سؤز یارادیلیر. مثال اؤچون: آخیم (آخین)، اوره یه یاتیم (یاتان)، ایندی لیکده (بورادا زامان بیلدیرن سؤزه آد یارادان شکیل چی علاوه اولونوب و سؤز آد بیلدیرن سؤز شکیل چی واسیطه سیله یثنی دن زامان بیلدیرن سؤزه چئوریلیب دیر. ایندی + لیک + ده)، ایندجه سینه (ایشیدلیکله)، واضح جه سینه (واضح یئرینه)، ائله جه ده (ائله یئرینه)، یالقیز جا (یالقیز یئرینه)، آدلیم (آدلی یئرینه)، یاتا جاقدا (یاتا قدا یئرینه)، تاییق (تائیش یئرینه). یوخاریدا قئید اتدیک کی، سؤز یاراتماق اوزو اوزلوتوندن یانلیش یول دئیل، چوخ دا واجیب دیر. بو دیلین جانلی واریلق اولدوغوندا انیره لی گلیر. دؤنیاتین هر بیر دیلینده کؤهنه سؤزلر شیرادان چیشخدیغی حالدا یثنی سؤزلر موختلیف واسیطه لرله دیله داخل اولور.

سؤز یاراما ساحه سینده معیاردان کنار حال لارین بیر قوروپو آشاغی داکئ شرایطده باش وئیریر. عومومیتله سؤز قورولوشو معیاریندا اولچودن کنار حال لار اساسن کیلاسیک دیلیمیزده و اثرلریمیزده اولان حال لارین تأثیریندن و دیگر طرفدن فارس دیلی نین تأثیری نتیجه سینده باش وئیریر.

۱- ایلن قوشماسی یئرینده داها چوخ اونون لهجه سائاغی و آر فعال سائیلان - نان، نن قوشماسی ایشله نیلیر:

حق سئل کیمی دریا ته آخیب یول تاپا جاقدیر،
داش آتماقین کیمسه اونو دؤنده ره بیلمز.

جناب-ی توئوغو چوخ احتیرام نان بیزیم آرواد سؤوندوردو... بو شعرین قوناغی یولا سالدیم.

بیر آز دا جای نان کیشمیش آلاسان.

۲- ایله قوشماسی داها چوخ ایلن شکلینده ایشله نیلیر. کیلاسیک ادبیاتیمیزدا دا بئله نومونه لره چوخ راست لاشیریق و گونئی ده اولان غنغنه نی کیلاسیک ادبیاتین بیرباشا تأثیری سایشیریق.

گلدی او چابک سواریم ناز ایلن
جان قوشون مید اتمگه شهباز ایلن
من گدا حالین تعقل ایله نیز
یتکج اول سلطانن حسن اعزاز ایلن
دین و دیلنن آفتیدور غمزه سی
هیچ بیلمن نتگای اول غماز ایلن
حق رضاسیچون زمانی مطربه
فارق انگیل بیزنی غمدن ساز ایلن
کسب ایله عاشقیننی پروانه دین
سعی ایدر جان ورمگه پرواز ایلن
عاقبت صاحب کمال بی زوال
عشق ایلر عاشقی اعجاز ایلن
ای امانی خرم اول کیم کچورور
عمرنون ایامینی همراز ایلن (محمد امانی^۱)

مؤعاصیر ادبیاتیمیزین نومونه لری:
گنجه لر یوخودا آغ آتا مینمک،
قای بی دؤیۆلنده اۆره ک سنۆینمک،
سازیلان، سۆزۆلن، اتلی گۆلدۆرمک
گۆره سن واریمیش یا بیر خیالیتمیش؟

باشقا شاعیرلر اۆچۆن قانارار^۲ بیر ایلن ایکی روبل آراسیندا اۆده نیلیر.

۳- منسوبیت شکیل چی سی ایکینجی شخص تکه ده تأثیرلیک، یتیه لیک و یۆنلۆک حال لاردا (ن) عوضینده (و) ایله گۆستریلیر. بئله حالی اساسن اسکی جنوبلو شاعیرلرین دیلینده گۆرمک اولور:

^۱ - محمد امانی، شاه عباس دؤورۆنده پاشامیش گۆزل لیریک شاعیرلریمیزدن دیر.

^۲ - روسجا حق-ی تالیف دئمک دیر.

«اۋزۋى سىندىرما قارىندان اۋترى» و يا «بىر دوستو جان كىمى باغىروۋا باسما». آناۋون خوزوزو اۋلسون.

۴- گيلن شكيل چى سى كىلاسيك ادبيياتدا ايشلك اولدوغو كىمى موعاصير ادبى دىل ده ده امر فورماستىنى ياراتماق اۋچون فعالدير. بىله حال موعاصير آذربايجان ادبى دىلى اۋچون اسكى لىمىش سايىلىير. آنجاك گۈنئى ده بىله حال بعضن بدىعى دىل ده گۈزە چارپىر. جانانه دىئير قالمگيلن جانە بيزىملە

بى فايده دير سۈزلىك افسانە بيزىملە. (امانى)

اىستىرم پىنوۋستە انى رعنا دولاتىم باشىنا،

قوي گيلن الدن عناتىم تا دولاتىم باشىنا. (قوسى)

۵- داها سۈزۈ يترىنه دىخى، داخى و داي سۈزلىرى فعالدير. بىله حال كىلاسيك ادبى دىلىمىزدە مۇوجود اولويدور و آرتىق موعاصير ادبى دىل اۋچون اسكى لىمىش حال سايىلىير.

درد و قم-ي هيجرانه دىخى تاب نۇخ ايدى

المنه الله كى، درمانه ايرىشدۇك. (امانى)

شۈكۈر آلاھا. داي حالين ياخچى لاشىب.

۶- موعاصير ادبى دىلدە ايشلك اولان كىمى سۈزۈ يترىنه گۈنئى تظاھۇرۋىندە كىمىن سۈزۈنە راست لاشماق اولور.

۷- گۈنئى تظاھۇرۋىندە ائله فعللى بيرلشمەلر وار كى، اولار آنجاك جنوب ادبيياتىندا ايشلەنيلير و آنلاشلىير. بىله تركيبلر و بعضن ثابت بيرلشمەلر فارس دىلى تائىرى آلتىندا ياراتىلار. مىثال اۋچون گۈز وورماق (قاش-گۈز اتمەك)، آمپول وورماق، ناۋارى قۇيۇشودور.

۸- «ا، + بىلمەك» مۇدئلى يترىنه اونون صرف مۇدئلى داها چۇخ فعالدير. بىله فورما فعليلن تركيبى شكيلنه گۈزە داها قديمدير، آنجاك بو گۈن دىلين گىنىش فعاليت دائىرەسىنە گۈزە تركيبى فعللر داها چۇخ ياراتىر و ايشلەنيلر. كۈرپە قاچانمادى، آرازا قالدى. (قاچ + ا + بىلمەدى).

۹- فعليلن قايتىدىش نۇزۇ معلوم نۇزۇ يترىندە ايشلەنير و يا عكسىنە اولاراق معلوم نۇزۇ يترىنه قايتىدىش نۇزۇ ايشلەنيلير.

عۇمرۈنۈن سۇنونا كىمى ياغىشلانما ياچاقدى (ياغىشلانما ياچاقدى).

۱۰- منسوبيت بىلدېرن سۈزلر تائىرلىك حالدا داها چۇخ قىيرى موعىن شكيل ده ايشلەنيلير.

تەلفونون دىستەيىن (دستەيىنى)، يىندە سىخىر... الين (الينى) «صادق» ئىن آلىنا قۇندۇ... الين (الينى) اوزادىب.

۱۱- بعضى (اساسن) آلىنما سۇزلردن ياردىمچى سۇز كىمى معنائى گۆچلندىرمك اۆچون اىستىفاده اولونور. بو سۇزلرين آتيلماسى جۆملەنين معناجا و سۇز قورولوشو باخيمىندان هىچ بىر دىئىشلىك ياراتمىر. بىلە مئىئاردان كئار حال فارس دىلى تائىرىندىن ياراتىر. بىز دىلىن اۆسلوبلارنىدان دائىشاركن بو حاقدا داها اطرافلى دائىشاجايىق.

منه خطابا دندى... اما لطفا بوقورون گۆرهك سىز اۆزۆنۆز نىشه بسى اۆ گۆنلر آتائىزى گۆرمك اۆچون ايرانا گلەمدىنيز؟

۱۲- سۆال عوضلىنى كىمى مۆعاصىر ادبى دىلىمىزدە اولان هانسى سۇزۆ يىرىندە هله ده اۆنون اسكى شكىلى و تائى اولان هانكى سۇزۆندىن اىستىفاده اولونور. ۱۹-نجو عصرىدن آرتىق هانسى سۆال عوضلىنى آپارىجى دىر. مىثال اۆچون:

هانكى شاعىرلرين شئعرلىله بىرگه آلماناخ چاپ اولاجاغىنى سۆرۈشدۈم. ايشلىكلىك تاپان هر هانكى بىر ئانلىش دۇغرو- دۆزگۆن سائىلار.

يوخارىدا قىتئد اولونان مئىئاردان كئار حاللار بىزه گۆستىرى كى، داها آرتىق چاللىشمالى ئىق. سۇز بوردادىر كى، بو گۆن اورتادا مئىئارلار مۇوجوددور. آنجاق دىلىن ايشلىك دائىرەسى نىن محدود اولماسى و مانئىلرين داها گۆچلۈ اولماسى بىزى مئىئارلاردان اوزاقلاشدىرىر. بو گۆن بىزىم كىفائىت قدەر ضىئائىمىز وار و آرتىق بۆتۆن اۆسلوبلار و يازماق شرايطى اورتادا گۆرۈنۆر. ائله بونا گۆره مېنىم گۆمائىم بودور كى، بىز گرەگ داها يازمىلارنىمىز دىققەت اندەك.

يازماق ياللىز يازماق اۆچون و يا شۆهرت قازانماق اۆچون دئىيل. يازماقدا بۇيۆك مسؤلىيەت حىسى اولمالي دىر. بدىعى اثر ياراتماق، عئلمى كىتابلار يازماق، مطبوعات و مئدىا ايشى ايله مشغول اولماق، دىنى كىتابلار يازماق و... هر بىرى نىن اۆز شرطلى و طلبلىرى وار. بو طلبلىرى رىعايت ائتمك يازماغىن ايلكىن شرطى دىر.

بىزىم آردىچىل يازدىغىمىز و مۆشاهىدەلرىمىز گۆستىرى كى، آرتىق كىت - كئدە مئىئارلار مېنىمىسەنىلير و ضىئالىلارنىمىز بو بارەدە داها و طنداشلىق دۆشۈنجه ايله ئاناشىرلار. بىز بونو بىلمەلى ئىك كى، يازمىمىز بىزىم تەككۆرۈمۆزۆن گۆزگۆسۆدۆر و گرەك بو گۆزگۆدە اردملى، ياراشلىقلى، جانا ئاتان و دۆزگۆن تصوىرلر گۆرۈنسۆن.

ھالە

◆ جلال مەدۇن

كۆچۈرۈن: ەلى ابرازى

خارىجى قۇناقلارلا نەفت داشلارنى كەتتىمىشىدىم. لابراتورىيادا مەنە چۇخ تاتىش كەن بىر قادىن اينكىلىس دىلىندە اىضاحات وئىرىدى. مەن اۈنۈن اۈرتادان ۈ يانلاردان اعارمىش قارا ساچلارنى، آلتىنداكى اىلكى درىن قىرىشىغا چۇخ اىفادەلى پارلاق آلا كۆزلىرىنە باخىپ ۈ خىتەرت اندىردىم. قۇجا دىتىلدى. عادەتن بو ياشدا قادىنلار، دن دۇشمۇش ساچلارنى مەھارتلە بۇتاتىش، خەتا وختىسۇز چۇكن قىرىشلارنى قارشى سىنى دا آلا بىلىرلر. اۈندا ايسە قاينى ۈ كدرىن بو مكرلى علامەتلىرىنە نە اينكى لاقىتدلىك، بلكە قىرىە بىر آلودەلىك وئار ايدى.

اۈ مەن اىلك قارىن ظرىف قىرۇۈ اىلە ىتىنچە اۈرتۇلمۇش پاتىشز طىبەتنى خايطىرلادىردى. ياشىل يارپاقلار ەلە تۇكۇلمەمىش، بوداقلار باھار طراۋىتىدن ەلە نەنى ايسە قۇرۇيۇپ ساخلايمىشىدىلار. لاكىن اساس مسلە بو دىتىلدى. مەنى دۇشۇندۇرۇن، ەتىجانلاردان باشقا شى ايدى. مەن اۈنۈ، شەكسىز تاتىتىردىم. ھارادا ايسە كۇرمۇشۇدۇم، صۇخەتنى اتتىمىشىدىم. اۈ زامان كۇرۇنۇر ايندىكىندىن چۇخ كۇزەل ايمىش. ىقىن كى، خىتلى دىشىمىش دىر. مەنىم يادداشۇم دا اۈل كى دىتىل... آخشام كۇش قۇرۇب اندەركەن اۈز اۈتاغىمەن عۇمۇمى اتىۋانا آچىلان قاى سىنا ياخىنلاشدىم. آچىق ھاۋانا چىخماق اىستەندە ھەمەن قادىن مەجرەتە سۇيكەنىپ دىققەتلە چۇخ قىرىە بىر دىققەتلە اۈزاقدا قارالان اۈفۇقە باخدىغىنى كۇردۇم. داىاندۇم. اۈنا مانئە اۈلماق اىستەمەدىم. بلكە بو آن اۈ قۇرۇبۇن مەصۇم ۈ قۇسەلى كۇزەللىشىدن باشقا ەنچ بىر شى كۇرمەك اىستەمىردى.

سەر تۇردن مەنى كۆلەين وئىشۇلتىسى، دالغالارنى زەملى كۇرۇلتۇسۇ اۈتاندى. پۇلاد سۇتۇنلار اۈزەرىندەكى اىكى مەرتەلى بىنا بەضىن آغىر بىشىك كىمى ىشۇرغاللىردى. قۇناقلارا باش چەكمە لازىم ايدى. تىز يۇيۇنۇپ كىتىندىم. اتىۋانا سارى آدىملايەركەن بىردن ىتنە اۈ قادىنى

گۆردۆم. باشىنا سارى شال باغلايىپ قالىن گىيىنمىش، يىنە ھىمىن طرزىدە مەجىرەدە سۆيگەنىب گۆزلىرىنى اۆفۇقە زىللەمىشىدى. گىرى چۆتۈرلە بىلەمدىم، خىتتىر باجارمادىم. اونون اۆزۈ معنالى بىر لۇۋىچ، سىرلى بىر سۆرەت، قازىتتى زامانى قىلقتىن تاپىلمىش و دۇغولارنى تىن دۆشۈنچەلىرىنىن اينىچە ماھىيتى ھەلە اۆخونمايىش بىر آيىدە ايدى. توفانلى دىزىن اوزاق دالغالارنى اۆنە اۆچۈن بىلە دىققەتەلە اۆزدە بۆرۈزە و تىرمەدەيىنى داخىلى ھىجانلا باخىر؟ آخشام قۇرۇپ چاغى دا اوساكىت دىيىلدى. لاکىن حساس قىلى اينىچە بىر موسىقى آلتى كىمى، اۆ آنلاردا باتان گۆنىش سۆكۈتۈنە دالغالارنىن جۇشغون لوغونا فرىادىنا قۇشولماق، عۆصيان ائىتمەك اىستەيىردى. من بونو، اونون گۆزلىرىندەكى قىيغىلجىم لاردان تىترەين دۇداق لارىندان، تىز- تىز قالخىپ - ائىن سىنەسىندىن گۆرۈردۆم. نەھىت آخشام اولدو. اوتاقدا خىتلى وىر- گل ائىدىب آرا- سىرا ائىوانا باخدىم. اۆ يۇخ ايدى. آى مەجىرەدەن آزاچىق يۇخارنى قالخىمىشىدى. ائەلە بو آن قۇنىشوم ائىوانا چىخىدى. گۆمۈش ايشىق اونون دالغىن، ايتىظارلى سىماسىنى ھالە كىمى دۆۈرەيە آلدى. من آز قالدىم سۆيىنچىدن، خىتتىر دىن قىشقىرىم. بو، اۆ ايدى. بىلى، نايىلە خاتىم ايدى. بىعض كىچىك بىر تىغۇغات بۇيۇك بىر لۇۋىچەنى حافىظەمىزدە ائەلە جانلاندىرۇر كى، اۆ زامان مۇھارەبەنىن سىرت گۆنلىرىندىن بىرىندە من اۆنۈ مەجىس بو جۆر آيىن گۆمۈش ھالەسىندە گۆرۈشۈدۆم. جىسارتەلە ائىوانا چىخىدىم.

- سالام، آخشامىتىر خىتتىر!

اۆ دېكىسىندى. مەنە تەعجۇبەلە باخىپ باشىنىنى آراملا تىغۇغالادى.

- سالام.

- دۆنن دىن فىكرلشىردىم كى، سىزى ھارادان تاتىرام، ايندى خاھىرلادىم.

- يادىما دۆشمۈر- دىئە اۆ، چىشىنلىرىنى چكىپ، چۇخ لاقىتىد جاواب وئردى.

بو دىقىقە يادىمىزدا دۆش. مۇھارەبەنىن اۆچۈنچۈ اىلى ايدى. يۇلداسىتىز مۆرۈت قورىبان اۆ ايكى نىر نىفتچى دۈستۈ ايلە ايكى دىفە سۇسئالىست امەنى قەرماننى آدىنا لايىق گۆرۈلمۈشۈدۆر...

نايىلە خاتىمىن اۆزۈندەكى لاقىتىدلىك ائەلە بو آن يۇخ اولدو. گۆزلى آيىشىپ- ياندى سىنەسى قاپاردى. دۇداق لارنى سىحرىكى توفاندا اولدوغو كىمى خففىفجە تىترەمەيە باشلادى.

- بلى- بلى، يادىما دۆشۈدۆ. سىز تىغۇرەيە ھىتتىندىن كىلىمىشدىنيز.

- رادىيۇدان.

- بلى، اۋتونون حاققىندا سحرەدەك بىر ماقالە يازمالى دىيىڭىز.

- ئالەمدىر كى، ۋار. سىز دە بىر ۋىرەۋىر ايدى كى، دۆۋۈ آرئىلايان كىم، گۇرۇتى تەمىزلەن كىم!
 اما سىز ھەلە مەدەن دە ايدى. سىز دىندىنيز، مۇطلق كەلەجەك يۇلداس لار ئى طلب ئالدىرلر. ئالەم بو
 كىچە بايرام اندەك، ئالەشىن كۆزلەنن.

- سىز ايلشەمە دىنيز. قايتىدىڭىز. ايكى - اۋچ ساعات سۇنرا كەلدىنيز. ئاخشى ئادىمەدەڭىز،
 مۇرۇت دىدى: بو كىفەدە - داماق دا مېلۇعات يۇلداس لا صۇحبت ئالەمەك اولار ۹۹
 اول جە ئالەشىن، بىز مەلە يىتتىن - ايجىن... يۇخسا مەل لى - باشلى سىياسى سەۋر بوراخار سىڭىز. اۋ
 بىلە ايدى: شىن - زارافات چىل.

آه! بو آن نايىلە نىجە خوش بىخت ايدى! مەن آرا ۋىر مەدەن ۋاتىشېر، سەلەكى اۋزۇم چەكەنم
 فىلىمى مەن سۇنرا كى كادىرلارنى نىجە اولورسا - اولسون لىكىمەك ايسىردىم.
 - بلى - بلى، مەن دە مەجلىسە قۇۋۇشۇدوم.

خىتلى يىتتىب - ايجىندەن سۇنرا اۋنو بىر تەر دىلە توتوب اۋ بىرى اۋتاغا اياردىم. ماقالە سحر
 اتقىرە كىتەملى، مۇسكۇلاتا، خارىجە كۆندەرىلمەلى ايدى. يارمەچە ساعات صۇحبت اتىدىك.
 قىشمتلى قىتلىرىمى كۆتۈرۈپ، سۇنرا چەك كىتەك ايسىتەدىم.

- اۋ قۇنمادى، بوراخىمادى. بىر آز كىفەلەنمىشىدى. نە قەدەر دىندىم كى، كىشى سحرەجەن
 ايشەلمەلى دىر، بوراخىمادى گەرەك كى، آنچاق كىچە ساعات ايكى دە كەلە بىلدىنيز.

- بلى، ايكى نىز دە مەن اۋتۇرمەنە چىخىدىڭىز خىط ايتتۇرنا. آي ايتىدىكى كىمى ئالە ۋىرە ايدى
 كى، گاه سىزىن اۋۇنۇز گاه دا مۇرۇتەن اۋزۇ اۋتون كۆمۈش دائىرە مەنەدە بارلايتىردى.
 - بلكە دە فىكىر ۋىرەمەشەم.

- بلى - بلى، مەنم ئاخشى ئادىمەدەڭىز. ئالە سىزى بو ھالەدە تاتىدىم. ايتاتىن كى، مۇرۇت
 حاققىندا ماقالە مەنم سىرخۇش ھالدا يازدىم. يەگانە اتردىر. باشقا چەلەر يۇخ ايدى. سىخرى
 كۆزلەنە بىلمەيدىم. ساعات دۇقۇزدا مەلۇپ، تەجىرىشە ھىتەندە ھاسىر اولمىالى ايدى. چىخ
 قىرەبە دىر كى، اۋنو اۋخۇيان كىمى اۋرەكەن بىتەندىلر، آلتىشلا ۋىلار. اما اۋندەن سۇنرا ھىچ واخىت
 اۋزۇمۇ شراب لا ايلھاما كىتەرمەشەم. اۋ، نادىر بىر ھادىئە ايدى. مۇھەببەتەن احوال - روھىنىسى...
 نايىلە خاتىمە سۆزۈمۇ كەلدى:

- سىز اونون نىچە ھلاک اولدوغونو بىليرسينىزمى؟

- بلى، بىليرم- دئيه بوغوق، تىترەك سىلە جاۋاب وئردىم. بونو كىم بىلمىردى كى؟! دىنىز

كشفيياتى بوروغونداكى او فلاكت، او چوۋوغونلو، توفانلى كىچە...!

من نه ائتمىشديم؟ اونون خاطيره لرینی نه اوچون تلاتومه كىيرمىش، اونو كدهر، اىضطىراب

توفانىنا سالمىشديم؟

چىخىش يولو آختارمىر تاپا بىلمىردىم. عاجىز- عاجىز اونون گۈزلىرىنى باخىردىم. بو گۈزلىرىنى

اوزاق اۆفۈكە تنھا بوروغون زورلا سۆزۈلن ايشيغينا زىللنمىشدى. لاکين بو دفه اونلاردا كدهر

علامتى يۇخ ایدی. نايىله اۇرايا قۇرورلا باخىردى. قۇرورلا، حتا سئوينجىله. من يئنه حئىرت

ايچىنده ايدىم. او خئىلى باخدى، سوسدو. بيردن منە سارى چئوزىلىپ دئدى:

- او بوروغو گۇرۇرسۇنۇزمۇ؟

- گۇرۇرم.

- ھۇنر اۇرادا ايشلەتير؛ كشفييات چىدیر. مۇرۇتین اۇغلو، منیم اۇغلو.

- احسن! آتاسىئین ايشینی داوام ائتدیریر.

- اونو دۆزلره، داغلارلا گۇندەرىردیلر- دندیم يۇخ سنین ده يترین اۇرادیر: دنىز.

بو دم او، ان عالى قهرمانلىق داستانىئین، قديم اساتیرین افسانهوى صورتى كىمى گۈزەل،

عظمتلى، بۇيۇك ایدی.

بختیارلار

◆ نریمان ناظم

شەھىر بۇيۇك پاركلار ئىزدان سايىلان «مىللەت پاركى» ئۆز ئوزون غۇمىق بۇيۇ، جۈرە جۈرە
 اىنسانلارنى قارشىلايىپ، اۇنلارنى احوال-روحىيەسىنى، سۈنۈچ ۋە كەدرىنى دۇزۇملۇ شاھىدى
 اولۇبدۇر. اۇنلاردان كىمىسى درد الىندىن قورتارىپ قاچمىش، پاركىن بىر بوجاغىنا سىغىنان،
 كىمىسى ئۆز اىستىكلىسى اىلە بىرلىكدە بىر دىنچ يتر آرايىپ آختارىپ، شىرىن رۇبىئالار دالان،
 كىمىسى انىتىپاد جايىناغىندا سىغىيىپ، يترسىزلىكدىن بىر گۆشەپە دالدىلايىپ گىجەلەپ، كىمىسى
 گىجەلەپ قانادلى آرزولارنى لا كىتاب الىندە آغاجلار كۆلگەسىندە واز-گل ائدەرك دانىشگاھ
 عشقى اىلە اوچوشان، كىمىسى... كىمىسى... آنچاق ھەرسى بىر دردە دالان، ھەر بىرى بىر رىنگە
 چالان ايدىلر...

پاركىن بۇيۇك دروازىنى ئىن ئاتىندا يترلىش قۇجامان چىنار، بىر آغ ساققال كىمى سانكى باشقا
 آغاجلارنى ھندە وىرىندىن گللىرى قارشىلايىپ، گىدەنلىرى يۇلا سالىردى.
 او گۆن ايسە بو قۇجامان چىنار ال-الە وثرىپ قۇشا گىدەن بىر اوغلان اىلە بىر قىزىن
 شىنلىكلە گىزىمەلرىنى، بختىيار جاسىنا اۇنون قاباغىندىن سۆزۈپ دروازادان چىخمالارنى
 ايرلەدى. اۇنلار دىتە-گۆلە خىتاۋانا چىخدىلار.

اوغلان ايشىرمىش، ايشىرمى آلتى ياشار ايدى، اۇنون ايتىندەكى قىسا قۇل سارىمىش
 «تى شىرت» بىن ھەر اوچ دۆيمەسى آچىق ايدى. بۇغازىندىن آسىلان بۇيۇن باغىنىن آلتىن زىجىرى
 ايشىلداتىردى، كىبرىتى مەخملدىن تىكىلمىش عىابى دار شالۋارنى اۇنون آرقى ۋە اوزون قىچلارنى
 داھا آرقى ۋە اوزون گۆستىرىدى. او آغ ايسپورت باشماغى لا تىلمەدەن يىرغالانا-يىرغالانا
 يىرىدى.

قىزىن زۇلاق-زۇلاق نازىك مانتۇۋا بۆرۈنمۈش نۆمودلو اندامى يۇلدان كىچىنلردىن باخىش
 اوموردۇ. قىز، اوغلان لا قۇل-قۇلا گىدىر، آستا-آستا يىچىلداتىر، اۇنون نىسە سۆنلەمەسىندىن
 نارىن-نارىن گۆلۈردۇ. بىغىن دە داياتىر اوغلاننى ائەتىراسلى، چىلغىن باخىشلارنىلا سۆزۈپ،
 سۇنرا باشىن اۇنون چىتىنە دۆھەرك اوغۇنوب گىدىردى.

اوغلان او بیرری الی ایله ایکی کمسییندن توتوب چکیردی. ایتین بۆیۆک قولاغی ساللاق، اتلی - جانلی بیر تازی ایدی. اونون زیلی قارا بۆتالی درسی پار - پار پارلدا ییگردی. بالاجا ایت اوزون و گۆدهک کیچ ایدی. یتیمه‌نده قارینی یترده سۆیۆشۆردۆ. اوزون قولاق لاری اوتاقلا ییگردی. آغیمیل گۆزلیم تۆک لری اۆنؤ املیک قوزویا اوخشادیردی.

اونلارین قاباغینجا ایییرمی - اوتوز آددیم آرائی بیر کیشی گئدیردی. النده کی بیرزنت ساکی الدن - اله وئیر، گاهدان بیر گئری ته چۆرلیب بۇغوق سسله «گنده یتین اول» - دئیته، کیمسه نی سسله ییردی. بو سسی انشیدجک اۆن - اۆن ایکی یاشار بیر اوغلان اوشاغی النده کی تۆربانی داپنا آتیر، قاچا - قاچا گئدیپ، اۆزۆنۆ کیشی ته یتتیریردی. آما هله بشش - اۆن قديم گتتمه‌میش دۆنۆب دالا طرف باخیردی. سؤنرا بیر آز گئدير، یتنی دن دۆنۆردۆ. آنجاق ایستر - ایسته‌میز یاواش - یاواش کیشی دن آرا آچیب، ایت لره یاخین لاشیردی. گاه اوتلارلا یاواشی گئدير، گاه دا اوتلارلار آرخادان ایزله ییردی. هردن ده بیر الینی اوزادیپ بالاجا ایتی تومارلاماق ایسته‌ییردی. آما قارا ایتین میزیداماسیندان قورخوب گئری چکلیردی. او بو ایشه دؤنه - دؤنه جان آتیر، آما ایتین چیمخیرینی اۆنؤ اوغورسوز قۇیوردو.

بیر آن اوشاق داپنادی. سؤنرا سئوینجک چۆمه‌لیپ، النده کی ییلاستیک تۆربانی قوردالاییب بیر تیکه چۆرهک چیخارتدی. - قاراشا قاراشا - دئیته چۆره‌نی ایته ساری اوزاتدی. ایت ایسه اۆنؤ سایمادی. موج - موج انله‌یب چۆره‌نی ایتین قاباغینا آتدی. ایت چۆره‌نی اییله‌دی، آما یتیمه‌دی.

اوشاغین اۆزۆنه کدهر چۆکیدۆ. قارا ایت اۆزۆنۆ قیزا ساری وئردی. اونون کیچینا ساری سۆرتۆشۆپ کۆچۆک لیمه‌یه باشلادی. قیز ایته دؤغرو دۇندۆ. الینی اۆنؤن باشینا چکیر، «ائی و آ... نه نازدی. بوو» - دئیته، اۆنؤن ایکی قولاغیندان یایشیب اۆزۆنه ساری چکدی. اوشاق تعجبۆب له قیزئ سۆزدۆ. قیز ایتین کمسین اوغلاندا آلدی. ایندیه ایتین بیرری بو الدن، بیرری او الدن گئدیردی.

اوشاغین قیریشینی آچیلدی. گۆزلری گۆلدۆ. او قۇرستی قۇوتا وئرمه‌یب، قانۆز قیراغی ایله بالا ایته یاخین لاشدی. آما اوغلان ایتی یاخیشیندان چکینه‌رک یتنه ده ایتدن آرا آچدی. کیشی نین - «گنده، یتین اول» - سسی یتنی دن انشیدیلدی. اوغلان ایکی کۆنۆلۆ اۆلان کیمی بیر کیشی ته طرف، بیر ده ایته باخدی. سانکی سۆن دفة اولاراق بیر داها ایتی تومارلاماق ایسته‌نی ایله تله‌سیک ایته یاواشادی.

هامان لحظه‌ده قارا ایت بیردن - بیره اۆنؤن اۆستۆنه سیچرادی. کمسیک قیزین الیندن چیخدی. اوشاق قانۆزجان آتلیپ خیتاوانا ساری قاچدیقدا، یوخاری باشدان گلن ماشین اۆنؤ حاخلادی. بوق سسی، سؤنرا تۆرموز قیزلیتی سئ انشیدیلدی... مۆسافیرلر ماشین دان یتیب اوشاغا طرف

قاچىدىلار؛ سۆرۈچۈ ايسە «آخ...» دىئەرك، اىكى الى ايله گۈزلىرىنى اۇرتۇب باشىنى فرمانا سۈنكەدى.

سۆرۈچۈ بىر نىچە لحظه او حالدا قالدى. سۇنرا جاماعاتىن ھاي- كۆيۈندىن اۈزۈنە گلمىش كىمى ماشىن دان يىتىپ، كىچىلارنى ھاللىنجا سۆرۈنە- سۆرۈنە اۈزۈنۈ صحنە يە يىتىردى. جاماعاتى يارىپ، اوشاغا باخان كىمى اىكى الى ايله باشىنا دۇيۇب «ۋايى...»- دىئە يىرە چۈككۈ.

اوغلان اوجادان بر قىشقا وىرىپ چىقىردى: «**Blacky!!**. ماشىنىن سىنىدىن ھۆركىن قارا ايت سسە دۇغرو دۇندۇ. اوغلان قاچىپ اونون كىمىنىن توتدۇ. قىز اۈزۈنۈ اوغلانا يىتىرىپ، تىجۈب پەلە سۈرۈشدۇ «اتو! آ... نە اولدۇ؟». اوغلان «نە اولاجاق ايدى، حامبال اوغلو حامبال، آز قالمىشدى **Blacky** نى اۈلۈمە وىرسىن»- دىئە، قىزىن قولوندىن پايىشىپ چىكىدى. سۇنرا يۈيۈرۈپ قانۇن قىراغىندا دوشۇب قالمىش برزىنت ساكا بىر تىپىك وورۇپ، قىزى دالىجا چىكىرك بوروغو دۇندۇ.

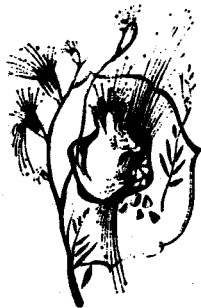
بالا ۋاي- دىئە اينىلدەن آتاتىن آرزولارنى «بىختىارلار»ىن ھازىن- ھازىن گۈلۈش لىرىندە بۇغولوردۇ. اوشاغىن اۈستۈنە آغ پردە چىكىلدىكە گۈي اۈزۈنۈ سانكى قارا بولودلار اۈرتۈردۇ. قۇجا چىنار يىنە دە دۇنوخوب قالمىش نظره گلىردى...

بیر سالخښم

داود امری (قارانقوش)

بیر تابلو،
ایکی باخیش،
بیر طرف دینج ساحیل
بیر طرف توفانلی دنیز،
آغ قوش لاریمیز باغلاشیرلار.
سیزین شهرده
گلیب
قالثری لرده آنلاشیرلار؛
بیزیم شهرده
قالثری یوخ،
ساریشین ساچ لاری
حیطلریمیزده
کسیلمیش مؤثر اغلاشیرلارا...

یوخو

محمد قاضی

کاروان کوچموش،
سن یتیب سان.
دوران وختدا گوره جکسن
بیر قارالتی، بیر اوزوج کول،
یتل سووورور بو اوفوقدن، او اوفوقه؛
سن قالخاندا کوکس اوتوروب
دئیجه جکسن
جان وثرسن ده بیر وفالی تاپیلمیر یتیر-
اوزونده:
یوخا! بیر وفالی تاپیلمیر...
هامی کوچوب گندیب چوخدان
سن یتیب سان
ده ون یتیب
هر ایکی نیز،
آغثیر،
بیر یوخو...

قاچانما دىم اوزۇمدىن

ع.ن. (چاپار)

ددەم باتىدى...
 گۆنش تىكىن،
 قامتىنى بۆكە - بۆكە باتىلاردا.
 دوستلار ئىمى...
 يارپاق كىمى،
 قۇپۇب دۆشەدۇ،
 گۈۋدەسىندىن حىياتىمىن.
 بىر مەن قالدىم،
 بىر دار بوجاق، دىنچ ئۈمىد،
 بىر دە،
 بۆتۈن ھادىشەلەر...
 ناخىش لائىمىش فېكىرىمدە.
 آنچاق تىكى،
 قاچانما دىم اوزۇمدىن...

قاچىرام.
 غۇمرۇمە كۆلگەلىك اولان -
 بو گۈندەلىكەن!
 قىشىشىرام،
 دارىسقال، دىنچ بوجاق،
 ئۈمىدە زىمدە!
 بۆكۈرمە مەلەدە،
 بۆزۈك - بۆزۈك بۆزۈك مۆش -
 بۆتۈن قۇتلىرىمىزىن،
 پۈتلىكالى وئاراق لارنى.
 چەنەمى اللىرىمدە،
 اوزۇج لائىمىرام!
 نەمە ايتىدى...
 اۋرەپەنى دوۋاقدان،
 دوۋمانلى گىلىن كىمى!

• گۆزگۆ

• رىۋايەت ئالدىن: رىضا نەۋەسى

• گۆزگۆدەكى آرواد ئېمىش!

قەدىم زامانلاردا، بىر شەكىلى آرواد، گۆزگۆ بارەسىندە بىر شەئىر ئاشىتسە دە، آنجاق گۆزگۆنۆن ئۆزۈنۆ كۆرمەمىشىدى. گۆن گلىر، ارى بىر گۆزگۆ ئاير. كىشى ھەر گۆن گۆزگۆتە باخىپ سۇنرا دا ئۇنۇ گىزلەدرمىش. گۆنلەرىن بىر گۆنۆ آرواد گۆزگۆنۆن يىرىنى ئۆتۈرەنەر ۋە ئۇنۇ الە كىچىرىر. گۆزگۆتە باخان كىمى دۈداغىن بۆزە- بۆزە دىئىر:

- باشىما خىتتىر!... مەن ئالە بىلىردىم كى، كىشى ئۆزۈنە باخىر، سەن دىنمە گۆزگۆدەكى آرواد ئېمىش!

• ئۇندا ئېكەر چىكمە:

بىرىنچى بىلەن سىنىمىش قۇلۇنۇ سىنىق چىق كىم كچە سالىر. بىر نىچە ھەپتەدىن سۇنرا خىستەنچىن ئالەن كىچىنى ئاچاندا گۆرۈر كى، ئالە ئېرى بىتىپ. ئۇ، ئۆزۈنۆ كىمە تۇتۇپ شىكايتلىنىر:

- آغا دۇقتۇر! بۇ نە ئىش دىر؟ مەن كى، ئازىق ئۆلدۈم. ھامى مەن ئالە ئېرى دىئەجىك.

دۇقتۇر سۆزۈشۈر:

- تار چالانسان؟

- يۇخ!

- رىئامسان؟

- يۇخا

- بىس نە سىتتىن صاحىبى سىن؟

- تاجىرىم، داھا. دۇغروسو ساتىجى ئام.

دۇقتور گۈلۈپ دىتىر:

- اۋندا فىكىر چىكمە، ال اۋز يىرىنە دۈشۈپ.

* شىر، قورد ۋ تۈلكۈنۈن اۋۋا چىخماسى

بىر گۈن شىر، قورد ۋ تۈلكۈ اۋۋا چىخىرلار. شىر بىر چۇل ائىشەنمى، قورد بىر مارال، تۈلكۈ

ايسە بىر دۈوشان اۋۋلايىپ قايىدىرلار.

اۋۋلار ئۇقۇرلار بىر- بىرىنىن ياتىنا، شىر اۋزۇنۇ قوردا توقۇپ دىتىر كى، باشلا بونلار ئۇ. قورد

دىتىر:

- باش اۋستە، آغا شىر! من دىتىرم كى، ھر كىم نە اۋۋلايىپ اۋزۇنۇن اۋلسون، بۈلمك-

مۈلمك لازىم دىتىل.

شىرىن بو بۈلمەدن ائەلە آجىغى گلىر كى، قوردون تېسەنە بىر قاپاز وۋروب، بىتىنىنى

چىخاردىر، آتير آغزىنا. تۈلكۈ گۈرەر كى، تۈستۈ چۇخ بىركدى. شىر بو دفە اۋزۇنۇ تۈلكۈيە

توتور:

- تۈلكۈ بى بونلار ئۇ باشلا بۇل گۈرۈم.

تۈلكۈ دىتىر كى، «شىرىن باشى ساغ اۋلسون، بونلار كى، اىلاھى دن بۇلۇتۇپ. باخ، بو دۈوشان

سنىن قلىان آلتىن اۋلسون. ياخشى، قالدئ مارالنىان چۇل ائىشەنمى؛ مارالى دا ناھارا مئىل

بويورسان، قالدئ كى، چۇل ائىشەنمى. اۋنو دا شامدا يىتەرەسن».

شىر گۈلۈر، دىتىر:

- آى تۈلكۈ بى! سىن نە ھوشلو حىيۋان سان. بىر بىلە آغىلى ھارادان اۋىرەنىپ سىن كى، بونلار ئۇ

بىلە يىرلى يىرىندە بۇلە بىلدىن.

تۈلكۈ دىتىر:

- شىرىن باشى ساغ اۋلسون! قوردون باشىنا گلن بلادان اۋىرنىدىم بونلار ئۇ!

* ائىشك ائۈدە يۇخدوا

مۇللا نصرالدىنىن بىر قۇنشوسو ۋار ايدى، تىز- تىز گلىپ مۇللانن ائىشەنمى امانت

آپاراردى. مۇللا بو قۇنشوسونون لىندن لاپ جانا گلىمىشىدى. بىر گۈن يىتە دە اۋ قۇنشو گلىپ

مۇللادان ائىشەنمى امانت اىستەيىر. مۇللا دىتىر:

- انششک ائوده یوخذو.

بو آندا انششک پته ده آتقیترماغا باشلادی. قونشو دئیر:

- سن کی، دئیرسن انششک ائوده یوخذو، بس بو آتقیترئی هارادان گلیر؟

موللا هیرس لیب دئیر: «آخماق کیشی، سن نه جور آدم سان! منیم کیمی آغ ساققال کیشی نین سوزونه یوخ؛ پته ده کی انششه یین سوزونه ایناتیر سان!»

* قویروغو خورجوندادیر

بیر گون موللا نصرالدین انششه یینی آپاریر بازارا ساتماغا. یولدا انششک باتیر باتلاغا. موللا هئی الله شیر، انششه یی چیخاردا بیلیمیر. آخیردا یاپیشیر انششه یین قویروغوندا، انششه یین قویروغو موللاتین الینده قالیر. بیله خره گوجه بیللاه نان انششه یی باتلاقدان چیخاردیر. اویان- بوئاتین تمیزله ییر، خورجونو آتیر انششه یین اوستونه، قویروغو دا قویور خورجونو. انششه یی سورور بازارا. هاجانان- هاجانا بیر موشری تاپیلیر. انششه یین دیشینه- باشینا باخیر بیته نیر. انششه یین دالینا کئچن کیمی تعجب بله سوروشور: «آئی موللا! نیته بو انششک قویروق سوزدور؟»
موللا دئیر: آئی قارداش، نیتاران اولما، انششه یین قویروغو خورجوندادی!

* توتو قوشو

بیر نفر بیر توتو قوشو آلیب اونو بسله ییر، دیل اویره دیر. قوشدان هر نه سوزوشا ییدین توتو- قوشو یالیز بو سوز دئیر:

- البته، شوبهه سیز.

ائله او آدم، بیر گون توتو قوشونو بازارا آپاریب ساتماق ایسته ییر. او، قوشونا مین تومن - او گونون پولو- قییمت قویور. اونو آلماق ایسته یین بیر نفر اوزون توتو قوشونا توتوب سوزوشور:

- دوز دئیر، سن مین تومنه دیره رسن؟

توتو قوشو تئز جاواب وئیر:

- البته، شوبهه سیز.

توتو قوشونو آلماق ایسته یین آدم، قوشون جاوابینی انشیده ن کیمی سئو ییر، مین تومنی وئریب اونو آلیب ائوه گتیریر. ائوده قوشا هر نه دئیر، هر نه سوزوشور، قوش جاواب وئیر: «البته، شوبهه سیز». بو آدم چوخ کده رلیب اوز- اوزونه میزیلداتیر: «گور من نه قدهر آخماق آدامام کی، بو قوشا مین تومن وئردیم». توتو قوشو بونو انشیدیب یته ده دئیر:

- البته، شوبهه سیز.

قوشو آلان آدم گولومسه نیر و قفسین قاپی سینی آچیب، توتو قوشونو آزاد بوراخیر.

◆ اینجه دوشونجه لر

حیثله کرلیک و یالتاقلیق حاققیندا

توپلایان: پڑمان اتل غمی

- صمیمی لیکدن چتین، یالتاقلیقدان آسان هنج نه اولای بیلمز.
(داستا یوسکی، روس یازیچی سی)
- یالتاق اهلی لشمیش حئیوان لارین ان قورخولوسودور.
دیسگن (آلمان فیلسوفو)
- حدن آرتیق تعریف لری من تظاهور حساب اندیرم.
کیریلوون (روس شاعیری)
- خیدمت گؤسترن یالتاق، دوشمن دن تهلوکه لی دیر.
کیریلوون
- یالتاق جینایت اوچون شرایط یارادیر.
جان گئی (اینگیلیس شاعیری)
- اینسانین ان موردار صیفت لریندن بیرى باشقاسینا ایکی اؤزلؤکلره رغبت گؤسترمه سی دیر.
لاتنسیس
- یالتاق اؤزؤ و اؤزگه لری حاققیندا یوکسک فیکیرده اولمادیغی اوچون یالتاقلیق اندیر.
ژان د لاپرویر (فرانسئز یازیچی سی)
- آدمی آلداتماغین ان ساده یولو اؤزؤنؤ دوست کیمی قلمه وثرمک دیر.
اونپیدی (روم شاعیری)
- آدم لاری اؤزؤنه تعریف لمک یالتاقلیق علامتی دیر.
افلاتون
- ساتقین لار هر شئی دن اول اؤز لرینی ساتیرلار.
افلاتون

- يا گۇرۇندۇيۇن كىمى اول يا دا اولدوغون كىمى گۇرۇن.
- مولوى
- حىيلە گرلىكلە اندىلن «خىتتىر خاھلىق» آشىكار اندىلن آچىق بدخاھلىقتان قات - قات آرتىق نىفرت دۇغورور.
- تولستوى (روس يازىچىسى)
- حىيلە گر آدم سىيرىلمىش قىلىنچا بىزەر.
- ابولفرج (سورىە مۇتەككىرى)
- فېرىلداقچىلار دوزگۇن لۇلۇيۇن اوستۇنلۇيۇنۇ دونا بىلسەيدىلر اوز منفعتلرى خاطىرىنە حىيلە گرلىكدن ال چكردىلر.
- فرانكلين (اوستراليا يازىچىسى)
- يالتاقلىق تابىع اولماق پردەسى آلىندا حۇكمرانلىق ائىمك اۆچۇن اندىلر.
- چترنىشوفسكى (روس مۇتەككىرى)
- ھامىنى تەرىف ائدەن آدم ھىچ كسى قىيىمتلندىرمىر.
- جانسون (اىنگىلىس شاعىرى)
- حىيلە ۋ خىيانەت آغاچى تىن بارى مۇسبىت ۋ فلاكت اولار.
- «كلىلە و دمنە» دن
- حىيلە گر آدم واخىتىندان اول اولر.
- عرب آتالار سۇزۇ
- ان بۇيۇك حىيلە گرلىك اوزۇنۇ خىتتىر خاھ كىمى گۇسترمك دىر.
- لاتىن آتالار سۇزۇ
- دۇنيادا اۆچ شى قۇرخولودور: پىچاق اوشاق اليندە، حاكىمىيەت آخماق اليندە ۋ تەرىف يالتاق اليندە.
- مۇغول آتالار سۇزۇ
- ايرى آدمىن كۈلگەسى دە ايرى اولار.
- اوزبىك آتالار سۇزۇ

سارى ايبليس

◆ قۇجامان مۇھللىم

ايىرىمى ايل اولاردى كى، بى بى اوغلو مو گۇرمەمىشدىم. بى بى اوغلو دا قۇئون سۆرۈسۈ ايلە پاكىستانا كىچىپ، سۇنرا آلمانا گىدىپ، ايندى اورادا ياشايتىر. يۇل اۆستۈ بىر گىنجە - گۆندۈز فرانكفۇرت دا گۇرۈشۈمۈز اولدۇ.

بى بى اوغلو سۇمەلى ۋايسى قانلى بىر گىنج ايدى. ايندى ايسە قۇجامان، نۈە صاحىبى آنچاق يىنە دە گۇلراۋزۇلۇ، آچىق اۆرەكلى بىر دۈست ايلە گۇرۈشمەك ماراقلۇ ايدى. ھۇنلېن كافەسىندە، دىنچ بىر يىردە اىلشدىك. آردى كىيىلمەدن چاي، قەھۋە، سىغار ... سۆرەكلى قۇنۇشۇق باشلاندى. اۋرۇندىن دىدى، آيىلەسىندىن، اوشاق لارنىندان، نۈەلرىندىن داتىشدى. او داتىشماقدان ۋە من دىنلەمكىدن يۇرۇلماق بىلىمىردىك. او، مۇھاجىرلەر ياشايتىشىندىن سۇز آچدى. سۇنرا «رضا» آدلۇ بىر يۇلداشنى ئىن احوالاتىنى سۇئىلەمەيە باشلاپتاراق دىدى كى، بو گىرچەك بىر احوالات دىر؛ دۇغرىدان اۋز سىياسى مۇخالىفلىرىنى اۋلدۈرۈن دۇولت لار يايىتلىرلار. من رضائىن كىچىرتىدى ياشامى اۋلدۇقچا قىسا ۋە يىغىجام اولاراق سۇئىلەمەجم. آنچاق بو دۇلاباج حىيات يۇل لارنىندا اولان دۇنگەلىرى خاپىرلاردا جاغام. انشىتمەلى دىر.

بى بى اوغلو سىغارنى ئايتىدىرىپ سۇزۈنە داۋام اتتى:

- من اورتا مەكتىپىن سۇن ايل لرىندە رضا ايلە تاتىش اولدۇم. عالى مەكتىبە اۋ حۇقۇق ۋە من مەعمارلىق رىشتەسىندە اۋىرنىچى ايدىك. رضا ۋە آناسى ئىن تەراندا كىمەسلىرى يۇخ ايدى. اوشاق ايكىن آناسى ۋەفات اتمىشىدى، آناسى ائولردە ايشلەيتىردى.

رضا كىچىك ياش لارنىندا تۇخوجولۇق كارگاھىندا چايتشاراق مەكتىبە اۋخوئوردۇ. اۋ عالى مەكتىبە اۋخودۇغو زامان گىزلى بىر تىشكىلاتا دا قاتىلەمىشىدى.

رضا سىياھكل حادىئەسىندىن سۇنرا تۇتۇلدۇ. ساۋاكىن الىندە يالئىز بىر آدرىس ۋار ايدى. رضا آغىر ايشىكنەلەر دۇزەرك، گىزلى ايشلىرىندىن ھىچ زاد دىنمەدى. يۇلداش لارنى ايسە اونونلا تاتىشلىق ۋەترمەدىلر. اۋ حىرى مەكمەدە عومۇرلۇك دوستاغا مەھكۇم اولدۇ. ايسلامى ايتقىلابدان سۇنرا رضا دا باشقا دوستلارنى كىمى بوراخىلدى. سىياسى مۇبارىزەنىن قىزغىن بىر دۇۋرۇندە گىنجە - گۆندۈز چايتىشماغا باشلادى.

رضا تىز - تىز ئاناسىلە گۇرۇشۇردۇ... ئاناسى سۈيىنچىنى گىزلەدە بىلىمىر ۋە ئانا دىتىردى كى،
رضا داھا آيىرلىق ئولماپاچاق. سىنىن تۈتۈنۈ گۇرەجەيم!

رضا يۈزلىرلە يىنى گىچ يۈلداش لارلا تاتىش اولور. اولارلىق آراسىندا «سىما» آدىندا بىر
اۋىرنىچى قىز دا ۋار ايدى... بىر گۈن رضا، سىمايا اۋزۇنۇ مۇدافىعە اوچۇن، تاپانجا ايشلىتمەنى
اۋىرەدىردى. آنسۇزىن باخشى سىمايىن گۈزلىرىنە ايلشىدى. سىما ماتدېم - ماتدېم رضايى باخشىردى.
بو باخشى بىر شىمشىك كىمى رضائىن بۈتۈن ۋارلىقنى ئاندىرىپ ياخىدى. او شاشىپ قالمىشىدى.
قىزىن چىكىملى گۈلۈشۈ اۋنو آزجا تۇختاندى. بو باخشى، بىللە گۈلۈش، سۈزلىرىن داھا آيدىن
دانىشىردى.

گىل گۈنلەردە مىسلەنى آچىقلادىلار. بىر - بىرىنە سۈز ۋەتەدىلەر كى، سىئاسى دوروم
دورولدىقدان سۇنرا ائولن سىنلر. تصادۇفى اولاراق رضا ايكى يۈلداشنى ايله توتولدى، دوستاغا
سالىندى. بو دۈنە دە ھىچ بىر سىند يۇخ ايدى. رضا آدىنى دىشىك دىمىشىدى. ايكى ايلدىن سۇنرا
رضا بوراخىلدى.

آنا ياشىندىن تىز قوجالىپ، آياقدان دۈشمۈشۈد. گىچ ياشلارلىندا رضايى سۈيۈق دىندە ئاناسى
تىرەمە تۈتۈر ۋە رضائىن باشى آغرىغاندا آنا قىزدىرما تۈتۈردۈ.

آنا ساۋادسىز ايدى، آنچاق رضا ۋە يۈلداشلارلىقنى پىچىقلىتىلارلىق دۈشۈنۈردۈ كى، سىئاسى
دوروم گرگىنلىشىپ، سىخىتىلار كىگىنلىشىپ. آنايىن خىستە دۈشمەنىدىن بۈنۈ دۈشۈنمەك
اولاردى.

رضا چۈخ زامان ئاناسى ايله قالير، اۋنا قوللۇق ائدىر، اولدىن آيىرلىماق اىستەمىردى. بو گۈنلر
رضائى آجى بىر خىر سارسىتىدى. سىما ايكى يۈلداشنى ايله بىر تىمى ائودە گۈللەنلىر. او ۋە
يۈلداشلارلىقنى بىرى بو دۈنيادان كۈچۈر ۋە اۋ بىرىسى تۈتۈلور.

رضائىن يۈلداشلارلىق تەلۈكەنىن ياخىن اولدوغونو اۋنا بىلدىرىپ، اۈلكەدن چىخماغا دعوت
ائىدىلر. رضا دىتىر: - بىس آنام! كىمىسە يۇخدور اۋنون بۇغازىنا بىر قورتوم سو دامىزدىرستىن. يۇخ،
من گىندە بىلىمەرم!

يۈلداشلارلىق دىتىرلر: - سىنىن بورادا قالماغىن اۈلۈمۈ قارشىلاماق دىمكىدىر. اۋندا آنانە
ائدەجك؟ بىزىم دە كى، صاباخىمىز بىللى دىتىل.

رضا ايكى يۈل آيىرىجىندا قالير: آنانى بوراخىپ اۋزۇنۇ قورتارماق يا آنا ايله قالماق ۋە اۈلۈمۈ
قارشىلاماق!

آنا سىمايىن اۈلۈم خىبرىنى ائشىدەندىن سۇنرا داھا بىر خىستەلىر. دۈقتۈر - داۋاپا يىتەر قەدەر
بوللارلىق چاتىشمىر. آنا گۈنۈ - گۈندىن آرتىق اۋزۇلور. رضا گىزلى اولدوغونا گۇرە گۈندۈزلر
ائىشىتە چىخمىر، ئاناسىنى ئاتىندا قالير. گۈزلىرىنى اۋنون سۈنمىكدە اولان گۈزلىرىنە تىكىر. آنا

رضائىن گۈزۈنۈن قاباغىندا آغىر نفس چكەرك اۆچ كرە آغزىنى بىر سوز دىنمەيە آچىر- يۈمۈر،
آنچاق سىسى چىخىمىر ۋە ابدى سۆكۈتتا داللىر.

رضا ھىچ واخت آغلامىشىدى، ئاناتىن باشى اۆستۈندە گۈزىياشلارنى بۆتۈن ياناقلارنىنى ۋە
اۋزۇنۇ بۆرۈدۈ...

رضا ھەر گۈن دەشتلى خىبرلر ائشىدىر: توتدولار، اۋلدۈردۈلر ۋە...

رضا اۋزۇلۇيۇندە دۆشۈنۈر: يۇلداسلارنىم قىرىلدى، عقىدەم ياساق اۋلدو، سئوگىلىم الېمدن
گىتىدى، ئانىمى تۇرپاغا تاپشۇردىم، داھا بىر اۋمىدىم قالمايىشىدىر. قالىپ اۋلمەكەن، قاچىپ ھەلىك
قورتارماق ياخشىراق دىر.

رضا يۇلداسلارنى تىن چاغىرىشى ايلە راضىلاشىر. تىزلىكلە قۇندارما پاسپۇرت الېندە دۆبى-
اۋچور...

بىبى اۋغلو كۆل قاينىنى بۇشالتىدىر. ئىنە سىغار آلىشىدىرىپ سۇزۇنۇن دالىسىنى توتۇر. ھەرم
دە رضائىن دىلىجە داتىشىر:

- دۆبىدە دۈستۈم يۇخ، گلېرىم يۇخ، يۈرد- يۈرۈم يۇخ... چىتىن گۈنلر كىچىرتىدىم. نىچە نفر
افغانلى، پاكىستانلى ۋە عرب ايلە بىر يىردە ياشايتىردىم. بىر آز بولۇم ۋار ايدى. الدە شى- شوى
آلىپ- ساتماغا باشلادىم، ھەلىك خىرجىم چىخىردى. آنچاق، منى عذاب ۋىرن بو نىياراناچىلىق
ايدى كى، اگر خىستە اولسام، اگر... بۇغازىمدان كىسىم، آز- ماز بول ئىغىدىم...

جاسىم قاچاق ايشىندە اۋلدوغونو بىلىردىم. منى دە بو ايشە شىرنىكىدىرىدى. دىئىردى: - قارا
چارشاپ چادرائىق پارچاسى تىن بازارى خۇددور. قازانچى داشىرىن دىر.

اۋزۇلۇيۇمدە دۆشۈنۈردۈم: - رضا آلۇثر ايشىنە باخا، اۋ دا قاچاق، اۋ دا چادرائىق؟! يۇخ،
اولاسى دىئىل. آلۇثر، مۇشترىنن ائىتتىناچىندان فايدالانماق دىر. قاچاق اخلاق قايدالارنىنا ضىد بىر
ايشىدىر... ايندى من بىللە چىركىن ايشىلرە قۇشولا بىلمەرم.

جاسىم واخت- بىواخت بو آلۇثرىن قازانچى بارەسىندە تۆكنىز دىلىل گىتىرىدى. گىتىدىكە
فىكرىمدە بىر ۋىسۈمە ياراندى: ايجىتماعى دىئىشلىك، بىر نفرىن ايرادەسىندن آسلىلى اۋلماز...
من دە بو ايشى گۇرمەسم چادرائىق پارچاننى قاچاق آپارىپ ساتاچاقلار.

جاسىم آغلاپاتان بىر يۇل گۇستردى: - سەن مە بىر تۇپ پارچائىن دىرى قەدەر بۇرج ۋىر.
بىر آز اۋزۇلۇيۇمدە چكىش- بركىشەن سۇنرا راضىلىق ۋىردىم. بىر تۇپ پارچادان باشلادىق.
گۈزلەنلىم قازانچ الدە ائىدىك. سۇنرا نىچە تۇپ، بىر كاتىنىش، نىچە كاتىنىش ايلە قاچاق ايشى داۋام
ائىدى.

جاسىم ايله شريكىنه ايشلەتيردىك. نەچە دولار، مەن دولار، مىليون دولار سىمەتە گەلدى. مەن مىليونىر اولدۇم! لىندە بىر آپارتمان آلدىم. سىمەتە مەن بىر بۆلۈمۈنۈ لىندە كىتىردىم. ايندى چۈشۈش ۋاقتى بولسا كىچىرىم...

بىبى اوغلو رىسادان سۈرۈشۈر:

- آرواد- اوشاق دا لىندە ياشايتىرلارمى؟

رىسا: - نە آرواد- اوشاق؟ انولنمە مەشەن ۋ انولنمەك فەكرىندە دە دىتىلىم.

بىبى اوغلو: - رىسا يادىندا دىر. اورتا مەكتەپدە اولدۇغۇن زامان، فەدئىل كاسترونو يامىسىلا ياراق ساقايتىنى اوزاتىشىدىن؟ سىندن سۈرۈشەندە كى، ساققال ايله اينقىلابچىلىق نە ايرىتىپاتى ۋار؟ دىتىرىدىن: - مىصرف، سىمەتە دارلىقنى خىتاتى دامارى دىر. بو دامار قىزىلارسا، سىمەتە دارلىق اولەك. اگر مەن، سەن ۋ ھامى ساققالنى قىزخىماسا، تەبى مىصرف انلەمەز. تەبى كارخانىسى باغلانار...

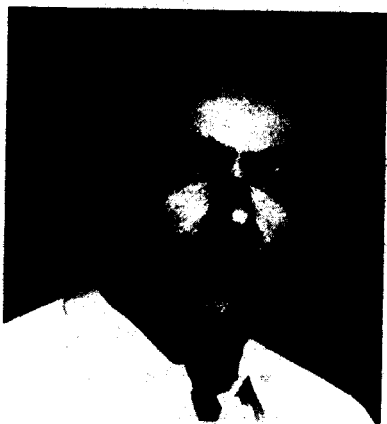
رىسا: - بو باياغى بىر فەكىر ايدى. گەنجلىك ۋ تەجرىبە سىزلىككەن دۇغولان بىر فەكىر ايدى. سىمەتە دارلىق ۋ جامىيەدە اولان آيرى-سىچكىلىك ۋ بوللاردان يارانان نەفرتىن تۈرەمەسى ايدى... بىبى اوغلو: - رىسا! مىليونلار سارى اىيلىس سەن ۋ سۈسە اندەكە سەن آلداداجاق، بۆلۈندەن سەپدەراجاق!

رىسا: - ئۇخ! اولاسى ايش دىتىل. بىر غۇمۇر چەكەشەم آچلىق ۋ زەردەن آچى خىتاتىم، اونودولمازدىر، آنام مەنەن خەپىرەمدە ياشايتىر سىزگىلى مەن آل قاتىندا بۇغولماسى، سىزگىلىن سۈچسۈز اولدۇرۇلمەسى ايدى. مەن اۋچ آلمالى يام. مەن ۋ آنام اۋز ايرادەمىز ايله بو دۇنيادا گەلمەشەدەك، بىر نەپە بىلە بىر دۇزۇلمەز آچى ياشاماغا مەھكۇم اولدۇق. بو ظۇلۇم ايجىمەدا ھەكەم اولان بىر رەئىمەن مەھسۇلدۇر. جامىيە گەكە بىلە قورۇلسۇن كى، ھەر اىنسان دۇغولۇشەن اولۇمۇنەك ائەتتەنچى قەدەر تەمىن اولسۇن. ئۇخ، ايلقارەمەن دۇنەمەم.

بىبى اوغلو سىغارىنى سۈندۈرۈپ سۈزۈنە سۈن قۇتاراق آرتىرىدى:

بو دا گەشەك بىر ياشامەن ناغىلى ايدى. سۈن سارى اىيلىس ۋورغۇسونا باغلى دىر!

ترلانین طالعی

◆ اسماعیل ممدلی.

ساوالان اته یینده کی یاریزلی کندینده آنادان اولموشدو، آناسی لاجین اونو یالادیقجا تۆکلری قوروپوب جانئ کیزیردی، سحره یاخین گوزلری آچیلیب آغا دورا بیلدی، بۆدۆرته- بۆدۆرته اغزینی آناسی تین امجه یینه یتیردی. شیرین ایلیق سۆدۆ امدیکجه بدنی گۆجله نیب تۆره لیردی، نئجه آئی سونرا اوتلارین یوموشاق یارپاق لاریندان یتمه نی ده اۆیره نمیشدی، اوتلاق دا آناسی تین یاتیندا او یاندان بو یانا، بو یاندان او یانا قاچیب اوتینا یتیب سونینچین دن یتیر- گۆیه سیغمیردی. اینجه بلی، نازیک تۆپوق لاری، بسته بۆیو اونون «قاراباغ» آت لاری تۆره مه سیندن اولدوغونو بیلیندیریدی، گۆنۆ- گۆن دن بۆیۆتۆب آز قالا آناسی بوندا اولاندا ایکی یاشلی «ترلان» ین مینیک واختی گلیب چاتمیشدی. اما ارکۆتۆن دایچانی هنج کیم مینه بیلیمیردی. یالیز بیر گۆن آخشام ایلخی اوتلاق دان کنده قاتیداندا «اتیواز» اونا یاخین لاشیب الینی ساغری لاینا چکیب یال لارینی تومارلامیشدی. بو ایش دن خوشو گلن ترلان او واخت دان بری اتیواز دان قاچمازدی.

نشریه لرین یازدیغینا گۆره، دۆرد آئی سونرا خرمن بایرامیندا قاراداغ دا، قاراباغ آت لاری تۆره مه سیندن اولان قولان لارین چاپماق یاریش لاری کئچیریله جک ایدی، اتیواز بو یاریش لاردا ترلان لا بیرلیکده ایشتیراک ائتمک قرارینا گلیب، صاباح دان اونا مینیکه اۆیره تمه یه باشلادی. مشق لر اولده بیر آز چتین اولسا دا سونرالار ایش لر یاخشئ قاباغا گئیدیدی. اتیواز ترلانین کۆره یینده اوتوروب کچج لارینی اونون سینه سی آلتیندا داراق لایاندا ترلان قولاق لارینی باشینا

يانتىردى، اۋخ كىمى سىچرايىب بىر گۈز قىرىشىندا اوزون بىر يۈل گىدىردى. ايش بىلە كىتسەيدى، ترلانتىن يارىش لار دا بىرىنجى اولاجاغىنا سۈز يۈخودو.

تاسۋاف كى، بىلە اولمادى، بىر گىنجە تىلۈزىيۈندا، ھىمىشە گۈلر اۋزۇلۇ مەھرەبان داتىشان «سارا» ھىجانلىق بىر حالدا مۇھارەبەنىن باشلاندىغىنىنى خىبر وئردى. اۋردونون ايستەينە گۈرە، بۈتۈن آت لار جىھەتە گۈندەرىلمەلى ايدىلر. ايكى گۈن سۈنرا گىلىب ترلانتى دا ايلخى دان آيىرىب آپاردىلار. اوزون- اوزاق يۈل لار گىندەندىن سۈنرا آج- سوسوز اۋستۇ آچىق بىر تۈپلەتە سالدىلار. اوردا ايكى يۈزە قەدەر آت وار ايدى. مۇختىلىف يىرلردىن گىتىرىلن آت لار چۇخ تىز بىرى- بىرىلە دۈست لاشىب، ھرە اۋز طاللىنىدىن داتىشىردى. بىرى دىتىردى: اون گۈن قاباق نرگىزىن تۈيۈندا بۈتۈن آت لارنى كىچىب، گىلىنى اۋزۇك قاشى كىمى بىلىندە ساخلايىب، قۇنشو كىندە آپارمىشىدى. اۋ بىرىسى دىتىردى: بو ايل يۈز ھىكتار يىر شۇملايىب، كىند اھلىنە تاپشۇرمىشىدى. باشقاسى دىتىردى: ايشىرى گۈندە آرابا ايلە اۋچ يۈز تۈن بوغدانى كۈۋىشەن دىن خىرمە داشىمىشىدى. بو آرادا تكى بىزىم جاۋان ترلانتىن ھلە دىمەتە سۈزۈ يۈخ ايدى.

آت لار باش لارنى نەلر گلەجىنى بىلىمىردىلر... مشقۇلر باشلانمىشىدى. اللىرىندە اوزون آغىر دىمىر پارچاسىنى اولان سىرباز ھر گۈن آت لارنى وورا- وورا تۈپلەندىن چىخاردىب، نىچە يۈز كىلۇ داش تۈز باغى كۈرەكلەرنە قۇيۇپ، بۈيۈك بىر مەيداننى بو باشىندىن اۋ باشىنا، سۈنرا دا اۋ باشىندىن بو باشىنا كىتىرىدىلر. سىربازلارنى بو جۈر آغىل سىز ايشىلرىنى باشا دۈشمەن آت لار داھا آچىقلايتىردىلار. تايلاقداكى تىزە عطىرلى اۋت لارنى عۈضىنە بوردا قورو سامان دان باشقا بىر زاد يىشمەن آت لار گۈنۈ- گۈندىن آرىق لايىب بىر درى، بىر سۈمۈك اولموشدولار.

بىر گىنجە، قارانتىقدا، ايكى سىرباز ترلانتىن باشىنا نۇختا وورۇپ تۈپلەندىن چىخارىپ آپاردىلار. بىلىنە يەر عۈضىنە پالان قۇيۇپ اۋستۈنە اوزون لۈلە كىمى آغىر دىمىرلر چاتىب، اىپەلە باغلايىب داغىن داشلىق يۈل لارنىدا اۋزۇ يۇخارى سۈردۈلر. يۈلداش لارنىدىن آيرىلان ترلانتىن يۈرغونلۇغو بىر ياندا قالسىن، تىكلىكدىن تامان دارىخىردى. بىلىمىردى نىتەسىن، يۈلۈ باشىنا آلىپ گىدىردى. سىلدىرىم بىر قايتاين باشىنا چاتاندا ھاۋا ايشىق لاندىشىدى، داغىن ھر ايكى طرفىندە تاشىل اۋتلاق لار، تاراشىقلى كىندلر، كىندلرىن كۈچەلرىندە گىلىب گىندەنلر گۈزۈنمەتە باشلامىشىدى. ترلانتىن دۈغمە كىندى يادىنا دۈشۈد... بىر آن اۋزۇنۈ كىندە سۈيۈدلەرنىن آلتىشدا ايلخىنىن آراسىندا ايتۈۋازلا بىرلىكدە گۈردۈ. ايتۈۋاز اونون قۇيۇرغونو گۈلدەستەسى كىمى يىغىب باغلايىب، يال لارنىنى ھۇرمۇشۇد، تىزەجە آنادان اولموش داپچالارنىن اۋىنماغىنى گۈرەن ترلان، ھارادا اولدوغونو اونۇتمۇشۇد. انلە بو آندا سىنەسىندە آرى سانجان كىمى بىر آغرى ھىس اتتى. سۈنرادا آغرىيان يىردىن قان آخماغا باشلادى. گىتدىكجە گۈزلى قارالدى، آتاق اۋستەدە دورا بىلمەيىب، قايتالارنى اۋستۈنە يىغىلىدى. اوزاق لاردان گلن شاققا- شاق سسى تاۋاشىدىقچا قوزقون لار باشىنىن اۋستۈندە دولاتىردىلار. نە يازىق كى، ترلان بىر داھا دۈغمە كىندىنە قايتىدىب قاراباغ آت لارى تۈرەمەسىندىن اولان قولان لارنىن يارىشىندا ايشىراك اتمەتەجىكىدى.

خیام‌دان تر جومه

رحیم کاویان شبستری

وقت سحر است خیز ای مایه‌ی ناز،
نرمک نرمک باده خور و چنگ نواز
کانه‌ها که بجایند نپایند بسی،
وانها که شدند کس نمی‌آید باز.

چون گلدی سحر، دور آياغا نازلئ مارال
ایچ باده یاروش - یاروش، گۆتۆر بیر سازچال
اونلار کی، یاشیر بو دۆنیادان کۆچمه‌لی‌دیر
اونلار کی، گندیب قابیتماغئ اولدو ماحال.

آنان که محیط فضل و آداب شدند،
در جمع کمال شمع اصحاب شدند.
ره زمین شب تاریک نبردند بیرون
گفتند فسانه‌ای و در خواب شدند.

اونلار کی، گلیب حاق یولونو جاخلادیلار،
حیکمت یولونو دائیم ایشیق ساخلادیلار.
بیر کس چیخا ییلمه‌دی قارانیلق گمجه‌دن
هر کیمسه بیر افسانه دئییب یوخلادیلار.

دورد روباعی

عباسعلی یحیی‌وی (انلجی)

چاغداشلیق

فیکریم دؤغولار گۆمانلا بیر یترده منیم
روحوم دولاتیر جهانلا بیر یترده منیم.
سۆز جۆنهری قان کیمین قلمدن آخاراق
نبضیم دؤیۆنۆر زامانلا بیر یترده منیم.

ایتگین

شعرین اوچاغیندا اودلو ایمان گزیرم
ساکیت دنیز آتیندیندا توفان گزیرم
دورد دؤوره‌می کۆز کاریکاتۆرلار بۆره‌یب
من بیر بئله بلبشودا اینسان گزیرم.

تاپماجا (ساوالان)

قۆرقود دده‌تک قالدین بیر آغ ساققالئ وار
سانکی قاراقاشقادیر، دارانمیش یالئ وار.
قارتال کیمی باش چکیب گۆیۆن سینه‌سینه
ۆکسک اوچامان‌دی، جان سنۆز بیر حالئ وار.

تاپماجا (پایمیز)

نیسگیل چیله‌نیپ، آغاجلارین هئیکلینه
شنگرف اله‌نیپ، یاماجلارین هئیکلینه.
چارداخلارئ قنطین یئنیخان چؤوغونلار
تیرتمه سالیب‌دیر آجلا رین هئیکلینه.

قرەكۆنۆن قوجاغىنىدا

آستارا - منصور بنى مەجىدى

ھامى اولاق اينسان ئىغا عدالتىن تۇرپاغىنىدا
دۆشمەنلىرى اونوتمايلاق ساغالمائىش ھلە يارا
قولدورلۇغا فرجام چەكەك مرد اوغولون ياناغىنىدا
گرچى بىزىم عۇمرۇمۇزۇن چۇخ ئارىسى يانار كىچىپ
اوشاق لارنى داي قۇتمايلاق يانار اودون ياناغىنىدا
بىزگۇرمۇشۇك يامان كۆنۆن كۆز ئاشى تىن چىشمەلەرىن
جىتەرىمىز يانان كۆنۆ سو ايچمىشك بولاغىنىدا
آيدىن اولوب بىزە بو كۆن قازانلىقتىن نھايتى
يۇخسا كزىپ دولانمازدىق اينسانلىقتىن سۇراغىنىدا
دۇنيا بوگۇن كۆز - كۆزەدى جانانلارنىك يىرتىجىلار
يىخىلاننى تىز يارالار حىتىوانلىقتىن چىرناغىنىدا
سۇزۇم چۇخىدو «منصور»، تواتىم يۇخىدو يازماغا
نەفسدى كىتتىدى كىلمەدى، جان دا چىخار چىخماغىنىدا.

چۇخ بىر ۋەقەلىق گۇرمۇشم آنا وطن تۇرپاغىنىدا
آغلامىشام كىچە - كۆندۇز ددە - بابا اوچاغىنىدا
ھر بىر سحر كىشىن كۆنۆ بوز باغلايىش آياق لارىم
اۆمىدلىرىم داشا دۇنۇب قرە كۆنۆن قوجاغىنىدا
ھر طرفدن قاپاز يىتدىم اوجالمايى باشىم منىم
روزگارنى آدى باتىشنى قان آئارنى دىرناغىنىدا
جاوانلىقنى كىچىرتەمەيش قۇجالمايىشام حسرت ايلن
سسىمە سس وثرەنمەدى بۆكۆلمۇشم بوجاغىنىدا
نە درمان اولدو دردىمە نە يۇل تايىب نىشان وثرەن
ۋەقەسى يۇخ بو دۇنياقتىن داينايشىق دايناغىنىدا
تۇتۇق كىمى كىسلىمىشك تۇيىلاردا دا، ياسلاردا دا
قۇنۇن كىمى ساغىلمىشنىق دەرلەرىن قىراغىنىدا
كلىن بو لىحظەدن برى ظۇلم آغاجىن كۆكۆن كسەك

گزارشی از جلسه‌ی برگزاری اولین دوره‌ی انتخابات اعضای هیئت مدیره‌ی

«انجمن صنفی کارگری ایفاگران موسیقی آذربایجان شرقی»

♦ مجید تیموری‌فر (صفا)

به دنبال ۳ نوبت فراخوان اعضای محترم هیئت مؤسس انجمن صنفی ایفاگران موسیقی آذربایجان در روزنامه‌های کثیرالانتشار، مبنی بر دعوت کلیه‌ی ایفاگران و پژوهش‌گران رشته‌های گوناگون هنر موسیقی، اعم از موسیقی ایرانی و آذربایجانی در تمامی ابعاد، جهت عضویت و حضور در اولین جلسه‌ی مجمع عمومی مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۱۴ سالن مجمع فرهنگی - هنری اداره‌ی کل ارشاد اسلامی تبریز، مراسمی با حضور قریب به هزار نفر از اعضای ثبت‌نام شده‌ی انجمن و آقای بشیری مدیر کل محترم اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی و جناب لطفی‌نژاد معاونت محترم اداره‌ی کار و امور اجتماعی استان و اعضای محترم هیئت مؤسس انجمن، جهت تأیید و تصویب پیش‌نویس اساسنامه و انتخاب اعضای هیئت مدیره‌ی انجمن، رأس ساعت ۱۴ روز جمعه آغاز گردید و تا ساعت ۲۲ همان روز ادامه یافت. استقبال و حضور هنرمندان به قدری بود که علاوه بر تکمیل ظرفیت سالن، تعداد کثیری نیز در خارج از سالن و حتی در فضای سرد و بارانی محوطه‌ی آن با شور و هیجان زایدالوصف و نظم و انضباط خاص هنرمندانه‌ی برنامه‌ی انتخابات مجمع عمومی را دنبال می‌کردند.

ابتدا آقای مهندس محمد زیدی رئیس هیئت مؤسس انجمن با خوش آمدگویی به حضار، گزارش کوتاهی از فعالیت دو ساله اعضای هیئت مؤسس انجمن و اهداف آن ارائه نموده و از اهمیت و نقش سازنده موسیقی و موسیقی دانان در جهت ترقی و تعالی جوامع و لزوم حمایت جامعه و دولت مردان برای رفع مشکلات صنفی آنها سخن گفت و از همکاری صادقانه برخی مسئولین و نهادهای دولتی و خصوصاً جناب آقای بشیری مدیر محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی و آقای روحانی مدیر کل اداری کار و امور اجتماعی آذربایجان شرقی، جناب آقای لطفی نژاد صمیمانه تشکر نمود. آنگاه با تشویق حضار محترم، مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی پشت تریبون قرار گرفته و ضمن برشمردن رهنمودهایی، از افتتاح هنرستان موسیقی تبریز در سال آتی (۸۴) سخن گفته و ادامه داد: به امید روزی که دانشگاه موسیقی نیز طی سالهای آینده در آذربایجان افتتاح گردد. ایشان به سیر صعودی آمار کنسرت های اجرا شده از سال ۷۵ به بعد و تزايد روز افزون مخاطبین کنسرت ها اشاره نموده و عمده ترین دلیل افزایش آن را بالا رفتن کیفیت اجرای کنسرت ها دانسته و اعلام داشت: جهت رعایت عدالت اجتماعی، بهتر است به مبلغ بلیط کنسرت ها توجه شود تا اقشار کم درآمد جامعه نیز از شرکت در کنسرت ها محروم نباشند.

آنگاه جناب لطفی نژاد معاونت محترم اداری کار نیز ضمن سخنانی از حضور هنرمندان محترم استان و زحمات مهندس زیدی و هیئت مؤسس محترم در جهت تشکیل انجمن، سپاس گواری نمود و ادامه داد: حضور پر شور گروه های مختلف هنر، موسیقی و چهره های شناخته شده ادبیات و فرهنگ آذربایجان و از جمله آقایان رحیم رئیس نیا و نجفی و سایر اساتید محترم در جلسه مجمع عمومی ایفاگران موسیقی، مؤید این است که هنر موسیقی مرز نمی شناسد و مرزهای صوری و ظاهری را در هم می شکند و در نتیجه، نقش برجسته ای هنرمندان موسیقی در تمامی جوامع آشکار می شود. سرزمین آذربایجان همواره گذرگاه تاریخ ایران بوده و همانند اندیشمندان، منبع فکر و اندیشه و شعور و چشم و گوش و هوشیاری است و این خصایص، پیوسته در آذربایجانی ها به وضوح مشاهده گردیده است. لذا هنرمندان موسیقی آذربایجان نیز بایستی میراث فرهنگی - هنری گذشتگان را حفظ نموده و ضمن ارزیابی و آرایش و پیرایش در جهت تکامل، آن را به نسل های آینده بسپارد و از این رو هنرمندان عزیزی که در گوشه و کنار این استان ساکن بوده و هنرشان را در اختیار مردم عزیز قرار می دهند، بایستی دارای تشکیلات منسجم و قدرت مندی باشند که از طریق آن به خواسته های صنفی خود نایل گردند. بدین ترتیب تشکیلات مردمی با هماهنگی کامل و در جهت تأمین خواسته های اعضای خود، به عنوان یاور سازمان های دولتی عمل کرده و برنامه های حرکت خویش را به سازمان مرتبط ارائه می دهند و سازمان دولتی با بهره مندی از نظرات آنان در پیش برد تصمیمات کارشناسانه، قادر خواهد بود راه صحیح تر و خردمندانه تر و مفیدتری را انتخاب نماید. در حقیقت (انجمن ها، سازمان های تخصصی اندیشه دستگاه های دولتی محسوب می شوند) خوش بختانه، انجمن صنفی ایفاگران

موسیقی آذربایجان شرقی با استقبال بسیار چشمگیری مواجه گردیده و ما آن را به فال نیک می‌گیریم و من نیز از عزیزی که پشت درب‌های سالن و محوطه‌ی مجتمع و هوای سرد و بارانی سرپا مانده و با شوق و ذوق مراسم انتخابات هیئت مدیره‌ی محترم انجمن را دنبال می‌نماید، عذرخواهی می‌کنم. او در ادامه‌ی سخنان، اهم موضوعاتی که از طریق انجمن صنفی و توسط هیئت مدیره قابل پیگیری است به شرح زیر برشمرد:

۱- پیمهی هنرمندان ۲- تعاونی مسکن^۱ ۳- تعاونی اعتبار ۴- بخش حقوقی ۵- خانه‌ی هنرمندان

در ادامه‌ی جلسه، رئیس هیئت مدیره‌ی مؤسس ضمن قدردانی از همکاری‌های ارزشمند مهندس ستاری هرزندی مسئول تشکیل‌های مردمی اداره کار آذربایجان شرقی دعوت نمود تا با انتخاب اعضای هیئت نظارت بر انتخابات و همکاری نمایندگان اداره‌ی کار و اداره‌ی فرهنگ و ارشاد اسلامی مراحل انتخابات هیئت مدیره و بازرسان را یاری نمایند.

با رأی حاضرین جلسه، استاد یونس عابدی آشتیانی به عنوان رئیس مجمع و استاد چنگیز مهدی‌پور نایب رئیس و آقایان صداقت گنجه‌ای و مجید خلیلی به عنوان اعضای هیئت نظارت مجمع و آقای علی جوادپور^۲ به عنوان منشی جلسه انتخاب گردیدند.

ابتدا تمامی موارد و تبصره‌های پیش‌نویس اساس‌نامه‌ی انجمن قرائت گردیده و مبلغ حق عضویت و تعداد نفرات هیئت مدیره و اعضای علی‌البدل و بازرسان (۱۱ نفر عضو اصلی و ۳ نفر علی‌البدل و ۳ نفر بازرس و ۲ نفر علی‌البدل) به شور و مشورت و رأی‌گیری گذاشته شد و پس از تصویب حضار محترم، از کاندیداهای هیئت مدیره و بازرسان اعم از خانم و آقا که تعدادشان افزون بر ۶۰ نفر بود دعوت گردید تا در اندک مدتی خود را معرفی نموده و از اهداف خود سخن گویند.

۱- تعاونی مسکن، تشکیلاتی جدا از انجمن بوده، ولی جزو فعالیت‌های انجمن محسوب می‌شود و با همکاری اداره‌ی تعاون استان تشکیل می‌گردد. لازم به توضیح است، تعاونی مسکن انجمن صنفی کارگری ایفاگران موسیقی آ. شرقی نیز با همکاری اداره‌ی تعاون استان و ۲۹ نفر از اعضای هیئت مؤسس انجمن تشکیل یافته و مراحل قانونی خود را طی می‌نماید و در آینده‌ای نزدیک با درج فراخوان ۳ گانه در روزنامه‌های کثیرالانتشار به استحضار اعضای انجمن موسیقی خواهد رسید. با تشکر از همکاری‌های صمیمانه‌ی مدیر کل محترم اداره‌ی تعاون، جناب اسماعیل‌نیا و آقای رشید دانشجویی مسئول پیگیری تعاون مسکن انجمن صنفی ایفاگران موسیقی آذربایجان شرقی.

۲- ۱۳۸۴/۱/۴ علی جواد پور متولد ۱۳۴۵ تبریز، نوازنده‌ی چیره‌دست و طراح و سازنده‌ی تار آذربایجانی که در نخستین روزهای بهار و حلول سال نو به ابدیت پیوست و مردمان هنردوست و هنرمند دپار آذربایجان را غرق در ماتم فراق نمود. روانش شاد و یاد و خاطره‌اش جاویدان باد.

مراسم رأی گیری با نهایت سکوت و آرامش و نجابت و انضباط خاصی راس ساعت ۱۸ به پایان رسید و شمارش آرا تا ساعت ۲۲ به طول انجامید و نتیجه‌ی انتخابات و شمارش آرا با قرائت صورت جلسه‌ای توسط مهندس محمد زیدی به شرح زیر به پایان رسید.^۱

(جلسه مجمع عمومی عادی مؤسس نوبت اول انجمن صنفی کارگری ایفاگران موسیقی آذربایجان شرقی)

بر اساس دعوت‌نامه‌ی رسمی مورخ ۱۳۸۳/۱۲/۱۴ در ساعت ۱۴ روز جمعه در محل مجتمع فرهنگی - هنری اداره‌ی کل فرهنگ و ارشاد اسلامی آ. شرقی (تبریز) و با حضور قریب به ۱۰۰۰ نفر از داوطلبین عضویت انجمن صنفی ایفاگران موسیقی آذربایجان شرقی تشکیل گردید. و تحت نظارت هیئت محترم رئیسه‌ی ناظر بر انتخاب و طبق دستور جلسه، ابتدا اساس‌نامه پیشنهادی قرائت و موارد آن مورد تصویب حضار محترم قرار گرفت. سپس نسبت به انتخاب اعضای اصلی و علی‌البدل هیئت مدیره‌ی انجمن اقدام شد و از مجموع ۸۷۶ رأی ریخته شده در صندوق، تعدادی رأی باطله و از بقیه‌ی آرا، آقایان حایز شرایط به ترتیب اکثریت رأی به شرح زیر اعلام گردید:

۱- آیت قنبری ۲- حسن اسکندری ۳- رشید دانشجویی ۴- فرخ مهدی‌پور ۵- رحیم نظری ۶- علی فرشلاف ۷- محمود شاطریان ۸- نادر رامدل ۹- بابک هلال ۱۰- بهزاد کیاست ۱۱- ایوب زینالی (صمدچایی) ۱۲- مسعود امیر سپهری ۱۳- اوختای شادی ۱۴- مجید تیموری‌فر

* - اعضاء هیئت بازرسان و علی‌البدل، آقایان:

۱- تقی قیصری ۲- افشین حقیقتی ۳- آیدین شاطریان ۴- علی اسکندری ۵- سیروس کیانی.

معرضین به انتخابات می‌توانند از تاریخ برگزاری لغایت ۱۳۸۴/۱۲/۲۱ به مدت یک هفته، اعتراض کتبی خود را به هیئت نظارت تحویل و رسید دریافت نمایند، بدیهی است به اعتراضات پس از سپری شدن موعد مقرر رسیدگی نخواهد شد.

اعضاء هیئت نظارت بر انتخابات

نمایندگان اداره‌ی کار و امور اجتماعی استان آ. شرقی، نمایندگان فرهنگ و ارشاد اسلامی آ. شرقی

لازم به توضیح است، رأس ساعت ۱۲ روز دوشنبه ۱۳۸۳/۱۲/۲۴ اولین جلسه‌ی هیئت مدیره‌ی منتخب در آموزشگاه استاد شاطریان برگزار گردید و طی انتخابات کتبی آقایان صمد چایی، به عنوان رئیس هیئت مدیره‌ی و آقای علی فرشلاف به عنوان نایب رئیس و رشید

^۱ - مراسم جلسه‌ی مجمع و انتخابات انجمن توسط مؤسسه‌ی فیلم‌برداری عصر جدید به مدیریت استاد محمد علی جدیدالاسلام فیلم‌برداری و تصاویر صحنه‌های آن ثبت گردیده است.

دانشجویی به عنوان دبیر اجرایی و بهراد کیاست به عنوان خزانهدار انجمن کارگری ایفاگران موسیقی آذربایجان شرقی انتخاب شدند تا بر طبق ضوابط اساسنامه‌ی مصوبه و انجمن، به فعالیت قانونی‌شان در جهت پیش‌برد اهداف انجمن و تأمین خواسته‌های صنفی اعضای محترم ادامه دهند.

تقدیر از اعضای هیئت مؤسس انجمن صنفی کارگری ایفاگران موسیقی آذربایجان شرقی بدین وسیله از طرف هیئت مدیره‌ی منتخب انجمن ایفاگران موسیقی آذربایجان شرقی و اعضای صنفی انجمن، از محضر اساتیدی که به عنوان هیئت مؤسس محترم انجمن صنفی موسیقی آذربایجان شرقی در مدت زمان ۲ سال و با برگزاری حدود ۱۳۰ جلسه‌ی شور و مشورت طولانی مدته و قبول زحمت مراجعات مداوم به افراد لایق و ادارات ذی‌ربط، موجبات شکل‌گیری و امکان فعالیت انجمن صنفی ایفاگران موسیقی را فراهم نموده و با صرف عمر گران‌قدرشان در جهت پیش‌برد اهداف انسان‌دوستانه‌ی هنر موسیقی و ارج نهادن به مقام هنرمندان زحمت‌کمش حرفه‌ی شرافتمند اصیل کشور، بی‌وقفه تلاش نموده‌اند سپاس‌گزاری می‌نماییم.

اینک، ثمره‌ی نیت خیرخواهانه و تلاش مجدانه هیئت مؤسس محترم حاصل و انجمن تشکیل یافته است. امیدواریم، هیئت مدیره‌ی منتخب فعلی و آیندگان با درک مسئولیت‌های مندرج در اساس‌نامه‌ی پیشنهادی هیئت مؤسس، در جهت رفع مشکلات صنفی اعضای انجمن تلاش نمایند.

اسامی اعضای اولیه‌ی هیئت مؤسس محترم صنفی ایفاگران موسیقی آ. شرقی

- ۱- محمد زیدی ۲- میرعلی سیدسلامت ۳- محمود شاطریان ۴- علی فرشباغ ۵- حسن اسکندری
- ۶- خسرو نژاد آریا ۷- چنگیز مهدی‌پور ۸- فرخ مهدی‌پور ۹- صمد چایلی ۱۰- حسن ایرانی
- ۱۱- بهراد کیاست ۱۲- ابراهیم قاراخانلو ۱۳- اسفندیار قره‌باغی ۱۴- خانم فریده اصغرنا
- ۱۵- مجید تیموری‌نر ۱۶- یعقوب اسفندی ۱۷- رامین مجلسی ۱۸- نادر رامدل
- ۱۹- مراد کاشف ۲۰- خسرو امیری ۲۱- خسرو سرتیپی ۲۲- آیدین شاطریان
- ۲۳- مجید خلیلی ۲۴- بهروز دیبازر ۲۵- رشید دانشجوی ۲۶- مسعود فیوضات
- ۲۷- حمید نامور ۲۸- حسین خدادادی.

کۆرکملی ادبیات خادیمی

اوستاد مظفر درفشی

آذربایجانین تانیتمیش ادبیات خادیم لریندن اولان اوستاد مظفر درفشی، ۶۰ ایلدن آرتیق دیر کی، آذربایجان مدنیتی نین اینکیشافی و خالق نین سعادت و اوغروندا یوزولمادان موباریزه اندیر؛ چتین لیکلره دوزور، شاهلیق دوزورونده دوستاقلاردا، تعبدلرده یاشاسا دا، آنجاق اونداکي موباریزه عزمی سارسیلمیر.

استاد درفشی ۱۳۲۴نجی ایل ده تبریزده قورولان شاعیرلر مجلسی نین ان گنج و فعال عوضولریندن، ۱۳۳۰نجی ایل ده تهران دا نشر اولونان بشیر آینده روزنامه سی نین فعال امکداش لاریندن و یازچی لاریندن اولوب، اینقیلاب دان سونرا تهران دا تشکیل تاپان «انجمن آذربایجان» نین باشچی لاریندن اولاریق انجومنین بوراخدیغی «مجموعه» نین مسولو اولوب، ایل لر اوزونودور کی، صابیر ادبی انجومنی نین صدری کیمی چالیشیر، ایندیته دک اوستادین فارسجا و آذربایجانجا ایکی شعر کیتابی نشر اولوب. «تبریز من»، «منیم تبریزیم» شعر کیتابیندان «شوعاریم» ادلی شعری اوخوجولارا تقدیم اندهرک حورمتلی اوستاد درفشی یه اوزون عومور و جان ساغلیغی و اوغورلو یارادیجی لیق آرزولایثریق.

شعاریم

مجازا کلمه کمانیم اگر قوری جانیا
 حقیقی انسانا قربان بسین بو جانیم دیر
 حقیقت عاشیقیم یوخدور تو زکمه مطلوبوم
 حقیقت ابلینه جان جزئی ار مغایم دیر
 صفا و صلح و سعادت بوتون بشرلر اوچون
 اوره کده شعله کچن آتش مخایم دیر
 کلون و زره ک ال - اله دنیانی انده ک جنت
 بویولد او اریغی بذل انیمک آرمایم دیر
 مظفرم کنجیب عسروم چتین ده غربته
 وفائی و زمره ره مالدن سون امتحایم دیر

بۈيۈك تۈرك يازىچىسى

ياشار كمال لا

مۇساحىبە*

چىنۇيرن: حسين آيدىن ياشار

* سىزىن آجىنا جاقلى تىجىرۋىلەر، قىيە ماجىرالارلا دولۇ خىياتىتىز، يىرادىچى ئىغىنىسىزدا، رومانلارنىسىزدا نىجە نە كىمى تائىرلر بوراخمىشىدىر؟

- بىش ياشىم وار ايدى كى، آتام تايفادا لارلىتىن بىرىندە اولدۇرۇلدى. اونون اولۇمۇندىن سونرا بىزىم وار - يۇخوموز اليمىزدىن چىخىدى، تامانجا كاسىب لادىق. او سرت و دۇزۇلمۇ شىرايىط نىتىجەسىندە، من باشقا آدم لارلىن تارلا لارلىندا ايشلەمەك مجبورىيتىندە قالدىم. ۹ ياشىمدا ايكن آيىلەمىزىن معىشتىنى تامين اتمەك اۆچۈن فەلەلىشە باشلادىم. كىچەلىرى «آدنا» ياشىدى، فابرىكالارلىن بىرىندە ايشلەيتىردىم، كۈندۈزلەرسە اورتا مەكتەپدە اۆخوئوردوم. آنجاق بو وضعىيت منىم اۆچۈن چۇخ چىتىن و دۇزۇلمۇ ايدى. اونا كۆرە تحصيلدن ال چكىب، تارلا لاردا ايشلەمەشە باشلادىم. ايش واختى كىندلىرىن، اكىنچىلىرىن اۆخودوق لارلى و سۆيلىدىكلىرى ماھىنىلار، نغمەلەر قۇلاق آستىر و اۆنلارلى اۆزىلەيتىردىم. بعضىن دە كىچىك حجملى قىسىملەر يازىر و اۆنلارلى ھىچ كىمسەشە اۆخومادان اۆز اۆرەيىمدە گىزلەيتىردىم.

دۆيۈزىملىرىندە سوچولوق وظيفەسىندە ايشلەيتىم زامان «آدنا» كىتاب خاناسىنى مۇدۇرۇ ايدىم. او زامان بۇللو - بۇللو كىتاب اۆخوئوردوم و ياولاش - ياولاش فىكىرلىرىم آيدىنلاش، تىجىرۋىلىرىم آرتىر و حىيات مۇشاھىدەلىرىم درىنلىشىردى. او واختلار دۇنيانىن «بۈيۈك» لىرى ايلە تائىش اولوردوم. ايلە كىتابلىرىم شىعر كىتابلىرى اولموشدور. او شىعرلر آنادولۇدا سۆيلىنىن «آغى» لار اۆسلوبوندا يازىلمىشىدى. او كىتابلىرىم ۱۹۴۱ - دە نىش اولوندو. ۱۹۶۶ - دا عىسگر كىتەيدىم. عىسگرلىك

زمانى ايلك خىتايلارنى يازماغا باشلادىم. ۱۹۵۱- نجى ايلده ايلك رومانىنى يازدىم. ۱۹۵۳- دە «ئىنچە مەد» رومانىنى يازماغا باشلادىم ۱۹۴۵- دە دە اوڭ تالام لادىم. ۱۹۵۶- نجى ايل دە تۈرك ادبىياتى تىن يۈكسك اۋرەشنى ايله تاليف اولوندوم. اوندان سونرا آنادولو حاقىقىدا اونون تارىخى، اينسان لارى، آنادولو جاماعاتى تىن عادت ۋ غەنەلرى، اۋرادا باش وئرن ايچىمىنى حادىشەلر منىم اثرلرەين مؤۋەسسونا چنۇزىلمىشدېر.

آنادولو طبیعتی و اونون اینسان لاری تین گۆزەل اۆزە ک لری، منی همیشه مفتون اتمیشدیر. ایندی ایسه بو یۆک حجمیلی بیر رومان یازماق نیتینده ایم کی، مؤوضوعو تۆرکیشده کاپیتالیزمین وضعیتینی حاققیندا دیر. آز زامان دیر کی، یئنی رومانیم سونا چاتدیر می شام. بو رومانین مؤوضوعو منیم شخصی بیوقرافی نام، هابئله آیلە میزین طالعی باره سینده دیر. من بیوقرافی یا تاز می رام. آنجاق، بو بیر حقیقته دیر کی، هر بیر یازمچی بیوقرافی یا اؤسلوبی و ایله ده تائیش اولمالی دیر. دئمەلی، بو سواکین جاوابی بئله دیر کی، حیاتیتمدا قازان دیغم آجیلی- شیرینلی تجربەلەر، باشیمدا اوتس چشید- چشید ماجرالار منیم یاردیمچی لیغیمدا درین تأثیر بوراخمیشدیر. بو تجربەلەر رومان لاریم زنگین لشدیریپ، حیاتی لشدیریسه ده، آنجاق بیر رومان اثری اۆچون کیفایت اندیمچی دئیل. منیم رومان لاریم رومان صستی نین تخنیکامسی اساسیندا رومان قورولوشونون اۆزە رینده یارانمیش دیر. اؤنو دئمک ایسته ییرم، هر بیر یازمچی نین حیات تجربەسی اونون صنت کار لیغینا بو یۆک تأثیر بوراخسا دا اوندان یاخشی رومانچی اولماسینی مۆطلق صنت کار لیغی تأمین اتمەلی دیر. چونکی، صستین اؤز عالمی، اؤز سیرلری وار و صنت کار ایسه بو سیرلرله تائیش اولمالی دیر.

۱۹۶۰-نجى ايلده هارداسا ايستانبوللارا داتشئيردئيم. چيخيشئيمئين مؤوضوسو آي سفرى بارهده ايدى. اورادا بئله بير سؤز دئدئيم: بو سفر (اينسائين آيا سفرى)، بو نائيليئت اينسائين باخشىئين اوفۇق لرى نين داها دا گئئيش لئمه سينده، اونون معنوى عالمى نين، عئلم ساحه سى نين، تئخؤل قؤدرتى نين اولدوقجا زنگين لشمه سينده دئرلى تائير بوراخاچاق، آنچاق حقيقته چاتماق اوچون هله بو آزئلق ائدير. بيز تاريخين ايلکين و اخت لارئندان ايندى نه کيمى حقيقت آردئنجا اولموشوق، آنچاق اونون کيچيک بير ساحه سى نى فتح ائده بيلمئيشيک. منه بئله گلير کى، اگر بيز بير زامان تامام حقيقته چاتا بيلک، او حقيقت ائله پارلاق اولاجاق کى، اونون ايشيغئندا گؤزلرئميز قاماشاچاق و بيزي حئيرت بورؤدهچک...

۲۵ ایل دیر کی، قچوخور اوۋادان یازیرام، چونکی، بو یتیرین داغ- داشینی، تۈرپاغینی قاریش- قاریش گرمیشم، اونلار منه دۈغمادیر. بیتگی لری، قوش لاری، اینسان لاری، اونون تاریخی منه ائله تانیش دیر کی، اونلاری اونوجومون ایچی کیمی تانیشیوام. امما ایل لردیر کی، ایستانبول دا یاشاییرام. اوزدا یاشاماغیما باخما یاراق، ایستانبول حاققیندا بیرجه سطر ده سۆز یازمایشام. چونکی، ایستانبول لا منیم آرامدا فاصیله چۈخدور. ایستانبول دا دیزی و بیر ده دیزی لری سنۈیرم. اونلار منیم ان یاتعشی دوست لاریم اولموش. بو قاراز گلیمیش کی، دیزی و

من اؤز رومان و حكاية لريمه چايشيرام كي، خالقئمه ياخين لاشام. ائله كي، انباهولونو گزيب، دولاشان، سينه سي سوز دولو، داستان لاري توكنمك بيلمه ين آئينق لارا بنزه بيرم، ائله كي، حكاية لريمي خالقئن قولايغا چاتديرا بيلم.

* پس دنمك اولار كي، سوزين رومان و حكاية لري نيزين حقيقي قهرمان لاري، پناش قهرمانی «دیل دیر»، ائله دیر می؟

- دنمك اولار كي، يئني تورك ديلي ايله خالقئن حياتئني ايفاده ائدهن و اؤ ديلي زنگين لشديرن يازيچي لارين ييري ده منم. بير نئجه ايل قاباق «پاشار كامال سوزلويو» آدلي بير لوغت كيتابي نشر ائديلدی. بو كيتاب ۹۰۰ سوزو ائحتيوا ائديردی. بو سوزلري من خالقئن ديليندن آليب و بيرينجي دفة اولوراق ادبي ديله داخيل ائتميشم و آما ديلچي عاليم لرين ييري دئير كي، من ۳۰۰ دن آرتيق يئني سوزو خالقئن داتيشيق ديليندن چيخاريپ و ادبي ديلميزه بخش ائتميشم. هر حال دا منيم سوز ياراديچي ئيغي ساحة سينده كي ايشيم اساسن آنادولو خالقئين داتيشيق ديلي اؤزه رينده قورولوب. منجه خالق ديلي توكنمز بير خزينه دير. بو ديلي تميزلمك، اونو يوكسك ادبي ديل سويته سينه قالديرماق ايشي ايله من يئني يئتمه دؤرومدن، اليه ايلك قلم آلدئيغم گوندن مشغولام. دئيه بيلرم كي، بو ياراديچي ئيغيئن كوكو همين اوشاق ئيغ ايل لرينده ازبرله ديئتم ماهني لاردان، شعرلردن سو ايچير...

* سن رومان چي سان، يوخسا اييك شاعيري سن؟

- من اييك و وسعت لي ادبيئاتا منسوب اولسام دا آرتيق، رومان چي يام. يئني اؤسلوب لا يازان رومان چي شانديل و فاكثره بنزه ين بير يازيچي يام. بو ايكي يازيچي هومرئين ايرث قوندوغو عنعنه لري داوام ائديريب، اونو تقليد ائتمه دن بو عنعنه ني زنگين لشديريپ و اؤز دؤرلرينه اونغون بير وضعيتده اينكشاف ائتميشلر و معاصير حياتي آچيق - آيدين تام ئيق لا تصوير و تمثيل ائتميشلر. فرانسيزلار مني «اييك شاعيري» آدلانديرلار، منجه ئانئيش دير. اولار منيم بير نئجه ايفاده مه اساس لاناراق بو ئيكي ري يورودورلر كي، من اييك روحلو اثرلر اؤسلوبوندا يازماغي سئويرم، بو ئانئيش دير.

* اگر قرار اولسايدئ يازيچي، رسام ياخود موسيقي چي اولاسيئيز، بيريجي سي هانسي

صتي سئچردينيز؟

- بيرينجي، يازيچي اولماغي سئچرديم. ايكينجي، رسام ئيغي و سئوزا تئيراكئور سوروجوسو اولماق ائسترديم.

* هانسي موسيقي ني داها آرتيق خوشلايئرسينئيز؟

- من خالق هاوالارين، خالق ماهني لارين سئويرم. موسيقي اونا دئيرم كي، اوشاق ئيغيم دان اينديته دك منيم اؤزه ييمي اوخشايب. روحوما دئيج ليك باغيشلایا بيلير. من كيلاسيك تورك موسيقي سيني خوشلاييرام. حنات يولداشيم «تيلدا» آوروپادا جريان ائدهن

کیلاسیک موسیقی حاققیندا های-کۆنیه منه چۆخ کۆمک ائله دی. من ایندی لیکده «موزارت»
«بتهوون» له یاناشی چایکوفسکی نی چۆخ سئویرم.

■ هانی یازیچی لاری داها چۆخ سئویرسینیز؟

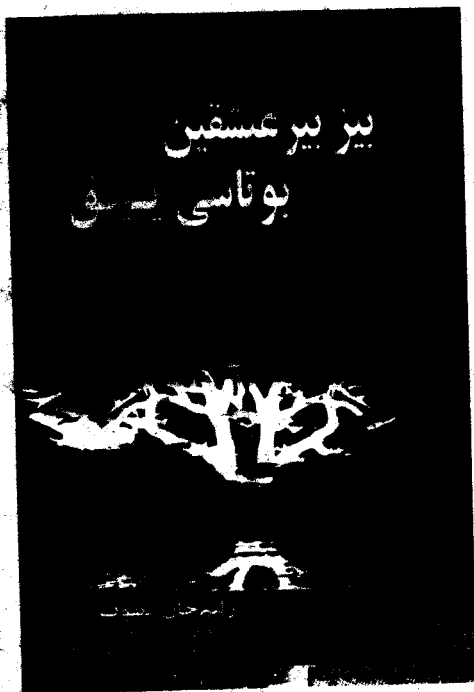
روسی یازیچی لاریندان چوخونو داستایوسکی نی، فرانسیز یازیچی لاریندان شانددلی،
آمریکا یازیچی لاریندان فاکتری، اینگیلیس یازیچی لاریندان دیکنزی، شکسپیتری سئویرم.
آلمان دیل لی یازیچی لاردا کافکانی و نه من کافکانی بۆیوک یازیچی ساتیرام و اونو یاخشی باشا
دوشورم. اما اونو دۆنیاسی دهشتلی حال دا قارائلیق و توتقون دور. بوتون یازیچی لار کافکا
کیمی دوشونوب، یازسالار داها دۆنیاتین آرپا دنه سی بویدا دا دیری اولماز. نه یاخشی کی، او
اوز اولوننده تک دیر.

من اوزوم فاکتره داها یاخین حیس ائدیرم. بیزی بیر- بیریمیزه یاخین لاشدیران جهت
بودور کی، او حیاتین جنوبی آمریکا فاجیه سی نین تصویرینه حصر ائلدی، من ایسه حیاتیتمی
آنادولو تۇرپاغی نین قهرمانلیق داستان لاری نین تمثیلی ایله صرف اتمیشم.

■ اوزونو ایتیرمه فاجیه سی سینن رومان لاریندا اساس بیر موتیو کیمی تیز- تیز تیکرار
اولونور. بو جاهه نه نی نتیجه ایضاح ائده یلرسینیز؟

- اوزونو ایتیرمه فاجیه سی موعاصیر مدنییتی نین انسان لارا باغیشلا دیغی هدیه دیر.
اینسایتین حیاتی قاندا باشی قالدیران بۇحرانین کۆکۆ دئمک اولار کی، انسان دیرلری نین
پوزولماسیندان سو ایچی موعاصیر انسان معنوی و اخلاقی سجه لری نین اوزاق لاشدیقجا روحن
پوزغون لاشیر، یوخسول لاشیر. سرمایه دارلارین سوزلرینه قولاق وئیررسینیز؟ اونلار همیشه وار-
دولت دن سؤز آجیره اونلارین بیرنجی سئوگی سی پول دور. پول، سرمایه دارلارین شیرین
رؤیتا لاری، آرزو لاری دیر. من اوز آپارتمانیم دان (ایستانبول دا) قاروشی کؤرفزه باخیرام، قاتیق لاری
گورورم، قاتیق لارین صاحب لرینی دوشونورم. اونلار بو قاتیق لارا او قونور. بو اونا بنزه ییر کی،
بیر قادین اوزونو بزه ییب- دزه ییب حیوانا چخیر و سئوینیر کی، نه یاخشی بزه ییب. بو چوخ
گولونج بیر حال دیر. فاجیه دیر کی، آدام تکجه وار- دولتی ایله فرج لنسین. اوزو پارلاق ایچی
قارا پولولارین معنیات یوخسولوغونا آجی تیرام. من بیر یازیچی کیمی داستایوسکی نی،
کافکادان داها آرتیق سئویرم. داستایوسکی نین قهرمان لاری قارائلیق لار ایچینده ایشیق آراتیرلار و
نهایت ایشیقی تاپیرلار. داستایوسکی نین هر بیر سطریندن اؤمید سوزولور. چنخوز دا اؤمیدسیر
دئیل. اونون مایوس لوغودا کؤره ک دیر. اونون اثرلری جاتیق ندان بال سوزولن یتیمیش شیوه لر
بنزه ییر. فاکتر دئیر کی، هر دؤره ده اینسایتین ان پارلاق سیموولو، دوزوم اولموشدور و من ده
یازیرام کی، یلکه اینسان اوز یولونو قورخونج دولای لارین ایچیندن سجه یللسین.

یئنی درگی لر، کیتاب لار

«بیز بیر عشقین بوتاسی یئنی» ادلی شعر مجموعه سی، آذربایجان جومهوری سی نین تائیمیش شاعیر و ناطیقی زلیم خان یعقوب ون مؤختلیف ایل لرده دورلو- دورلو مؤوضوع لار و فورمالاردا یازدیغی ییغجام، آخیجی و ائل ادبیات سئندان، آشئق شعریندن مایالانان شعرلرینی ایفاده ائدیر. آشئق یارادیجی ییغی زلیم خان یعقوب دؤنیاسینا حاکیم کسلیمیشدیر. آشئق لارا خاص اولان بیز نئجه سحیته او اوزوده مالیک دیر. او جومله دن ایتی حافیظه، درین یادداشت قابیلیتی، ایرتیجالی یارانان آخیجی میصرالار، شعرلرده حیسین گؤجلو و قاباریق شکیل ده تظاهور...

دوقتور دؤزگون جناب لاری تین زلیم خان نین شعرلری حاققیندا یازدیغی سؤزلر، دوشوندور و جودور.

کیتاب، ایتحاف صحیفه سی ایله باشلاتیر:

«آتامیز کیمی سئودیشیمیز اینسان، قوجامان موهلیم، بهزاد بهزادی به».

کیتابین متنی زلیم خان یعقوب ون گیریش سؤزو، ایله باشلاتیر. بو یازی دا شاعیر اوز کتایم حاققیندا، داها دوغروسو شعرلری حاقدا یازدیغی موقددیمه سینده فیکیر و ملاحظه لرینی جوشقون و قاینار حیس لر و دئیم لرله ایفاده ائدیر.

اوندان سونرا دوقتور حسین دؤزگون، زلیم خان یعقوب ون شعر و شخصییتی حاققیندا ملاحظه لری درج اولونوب. سون یازی فریدون محمدی (آرچان) جناب لاری تین دیر کس، کیتابین ترتیباتی و نئجه کؤچورولمه سی نی آچیق لاییر و هابله زلیم خاتین شعر، ناطیق لیک قابیلیتی حاققیندا اوز فیکرلرینی ایفاده ائدیر. سونرا شعرلرین متنی نی اوخووروق.

بو کیتابی آذری مجله سی نین امکداش لاری: فریدون محمدی (آرچان) و کاوس نصیری جناب لاری کؤچوروب و کیتابین قایغی مجله میزین گیرافیستی و طراح ح لاجین خاتیم اسماعیلی طرفیندن ایشله نیلیب دیر.

کیتاب ۱۳۸۳-نجی ایل ده تبریزده اختر نشریات قی طرفیندن ۱۶۰۰ تومن قییمتینده بوراخیلیب دیر.

ایواندا تار جالیرام

اوشاقلار اوچون جاذیبهلی بیر کیتاب

کیتابدا ۲۵ شیرین ماهنی نئین سؤزلری،
بسله نیلن موسیقی نین نوت یازئی لاری، آد و
مضمون لا اویغون گؤزه ل تصویر لر واردیر.
کیتاب لا برابر ماهنی لارین کاستی ده
حاضیرلانمیشدیر. رضا حسینی جنابلارینا بو
دیرلی ایشلرینه گؤره ساغ اولون دئییریک.

آذری

سارای درگی سی

الزهرا دانشگاهی نین آذربایجانلی اؤیرنجی لری نین هیمتی ایله بو درگی نین بیرینجی
سائی قیش فصلینده بوراخیلدی. سارای درگی سی نین اؤیرنجی نشریاتئی سیراسینا
قاتیلماستین اوتون مسول مؤدیری زیلا خاتیم محمدخانی و امکداهش لارینا تبریک
دئییریک.

آذری

صابیر ادبی انجۆمنی نین داخیلی نشریه‌سی

نشریه‌نین مۆدیره هئیتی طرفیندن
یازلمیش «انجۆمن ایله تائیش اولاق»
باشلیغیندا بئله اوخوتوروق:

«آذربایجان شاعیر، ادبیات و
موسیقی سی نی ترویج اندیب، کنج و پارلاق
ایستعدادلاری کشف و اونلارین
اینکیشافینا ایمکان پاراماق، صابیر ادبی
انجۆمنی نین عۆمده هدف لریندن دیر».

بو ۴۸ صحیفه‌لی مجموعه ده آذربایجان
و دۆنیا آدیم شاعیر لریندن شعر نمونه‌لری
کثیریلیر. تنقیدی مقاله‌لر و حشکایه‌لر گۆزه
دیر، دیل و فولکلور باره ده سۆز آچیلیر.
صابیر ادبی انجۆمنینه توتدوقلاری یولدا
اوغور دیله ییریک.

آذری

ایران علم و سنت دانشگاهیندا

ایسفند آهئین ۳- و (فئورالین ۲۱-ی) دۆنیا آنادیلی گۆنۆ مۆناسیبتیله ییغینجاق
کنجیریلدی. مراسیم، قوناقلار و اۆیرنجی لر طرفیندن یاخشئ قارشیلاندئ؛ بیر حالدا
کی، ۴۰۰ نفرلیک سالون سؤنا قدهر دۆلو ایدی. آنادیل و اونون حۆقوقلاری باره ده
بحثلر اولوندو. اوشاقلار واسیطه‌سیله شعرلر اوخوندو.

آنادیل و اوشاق دوغوسو ایله باغلی چکیلیب و مراسیمه گۆنده ریلن طرح لردن
تقدیر اولوندو.

آذری

◆ يىلقامىش

ھەر شى بىلەن ئادامىن داستانى

◆ چىنۇيرىن: ەى. ولى ىتۇ

كۇچۇرن: ائىل اوغلى

(.....)

ئىككىدۇ الە يىلقامىشا تۇخونوب

اۋنا بىلە سۇيەدى:

ھومباھانى مھوۋ ئىدىب

سىدۇرى مەن قىرمامىشام.

(.....)

(.....)

تەنرىلارەن تۇپلاشىپ ياشادىغى مىشەدن

تەك بىر جە سىدۇرى بىلە مھوۋ ئىلە مەمىشە مەن:

يىلقامىش بو سەدانى ئىشىدەرك اۋتاندۇ

قەرمانا سۇيەدى:

«سەن گۇردۇۋۇن خىتتىردىر، اوغوردور،

بىر آز چىتىن اولسا دا آخىرى خىتتىر اولار...»

(گۇرۇنۇر «نىۋانا وئىسىئاسى»-ئەدان اولان پارچا دا بوراىا آيىددىر. لاکىن

اولا بىلسەن كى، اۋئەدان اول يۇخارىدا وئىرىلەن «پىرىفىرىا وئىسىئاسى»-ئەدان چۇخ

فرقلى متن اولمۇشەدور. ئىككىدۇنۇن نىطقىندەكى چۇخ پۇزولمۇش بىر نىچە سىطىردەن

سۇنرا آشاغىداكى مىصرالار كلىر).

I.

ئەنكىدو صۇجىت آچىب يىلقامىشا سۆيلىمىز:
«كىل كىندەك ئىللىل دىن دە ايلتىماس ئىدەك!» دىتىر.
مەبىدىن قارشى شىندا آياق ساخىلادى ئۆنلار.
گۆردۆلر كى، اورادا آغاچ بىر قابى وادىر،
او قابى ئەنكىدو دان ئىللىلە ئادىگار دىر.
ئەنكىدو صۇجىت آچىب يىلقامىشا سۆيلىمىز:
«آغاچ قابى اوجوندان بو بلالار اۆز وئردى!»
(.....)

I.

ئەنكىدو نظر سالىب، قابى تا گۆز يىتتىر،
آداملا دائىشان تىك اۆنونا صۇجىت ائدىر:
«عادى، تاختا قابى دىر، حىسى يۆخ، دوغوسو يۆخ.
آغىل دىتىلن شى دىن بىر دىرناق دا يۆخودور.
اوجابو، قامتلى سىدىرى گۆرەنە كىمى
ايتىرمى منزىل كىچىب چۆخ آختارمىشام سنى
دۆنىادا او آغاچا مگر تاي مى تاپىلار.
بۆيۈن اۆن سىكگىز سازىن، ائىنن آلتى سازىن وار.
چىفتەن، ھىنجامان، سۆرگۆن اۆن ايكى دىرسىك اولار،
حاضىرلايتىب كىتىردىم، بىزە دىم نىپپوردا دا،
بىلسە ئىدىم عاقىيىتىن بو اولاجاق آخىردا
بىلسە ئىدىم او زىھىتىن بودور مەنە قالانى
سال باغلانىب بىر يۆللوق آخىداردىم سولارا
(سۆنرا دۆرد آنلاشلىماز مىصراع كلىر).

II

آنۆيلا ايشتار ايندى كىچمىرلر گۆناھىمدان!
سنى نىيە دۆزەلتمەدىم، نىيە بو ايشى توتدوم،
مۆمىن بىخشىشى ايله محو ائەلەدىم اۆزۆمۆ.
كاش سنى گلەجەق شەھى حاضىرلايتىدى،
كاش سنىن لايىلارنى تانرى نىظاملايتىدى،
منىم آدىمى پۆزۈب اۆز آدىنى يازايتى،
بو قابى نى چىنخارىب، او قابى نى آسايتى!

آغلادى! ايچىن - ايچىن ائىكىدۇنۇن سۇزۇندىن،
 گىلە - گىلە ياش آخىدى يىلقامىشىن گۇزۇندىن.
 يىلقامىش ائىكىدۇنۇن بوردا بىلە سۇيىلەدى:
 «تائى سە گۇزەل نىطق، درىن آغىل بىخىش ائىدىب.
 بو جۇر آغىلىندا سەن گۇر نەلەر دۇشۇنۇرسەن؟
 عزيز دۇست چۇخ گۇزەل دۇشۇنۇرسەن بو يىردە.
 بىر ئىللە قۇرخۇ يۇخدۇر، سەن گۇردۇقۇن يۇخودۇ.
 آخىرى خىيىرلى دىر، ناھاق دىي آھ و زارىن.
 مىلچىك قانادى كىمى تىرپەشىر دۇداق لارىن!
 قۇرخولو اولسا بىلە يۇزومۇ قىيىمتلى دىر،
 نەدەسە دىرىلرىن قلىنى قىملىرى دىدىر.
 يۇخولار قىم - قۇسەنى قىيىمت وئىرىر ساغ لارا
 ايندىسە قۇي يالوارىم مەن اولو تائى لارا
 رەھم اىستەيم.
 قۇي سەن تائىنى، اۆز چىقىرىم.
 تائى تىن آتامى ئۆز رەھم ائىسىن ئىنە
 لاپ ائىلىل دە، شاماش دا قۇي سە رەھم ائىسىنلر.
 اونلار سە بۆتلىرىنە ساي سىز آلتىن بىرەرم!»
 شاماش بونۇ ائىشىدىب گۇيىدەن اونا اۆز توتدۇ.
 «ئى شەھەر! آلتىن سە رەھم ائىدىب بۆتە، يۇرما اۆزۈنۇ
 تائى گىرى گۇتۇرمىز سۇيىلەدىنى سۇزۇنۇ.
 آتلىمىش بۆشكۆ داھا
 گىرى قايتارماق اولماز،
 اينسان گىلدى - گىلدەردى، دۇنيادا ھىچ نە قالماز!
 شاماشىن بونۇرغونا ائىكىدۇنۇ دوروب باخدى،
 شاماشىن قارشى سىندا اونون گۇزىياشى آخىدى.

(آردى وار)

پښتني کيتاب لارښي سيټاھيسي

ترتيب انډهن: يوسف قوسي (فرزانه)

- ۱- بيز بير عشقین بوتاسی ټيټي، زليم خان يعقوب، کوچوړن فريدون محمدی و کاوس نصیری، انتشارات اختر، ۱۳۸۳.
- ۲- شيخ محمد خيابانی، پروفیسور دوکتور محمدتقي زهتابی، انتشارات اژدهای طلائی، ۱۳۸۳.
- ۳- فرهنگ تاریخی - تطبیقی زبانهای اورال آلتایک، روشن خیای، انتشارات بخشایش قم، ۱۳۸۳.
- ۴- دیوان لغات الترك کاشغری (محمدابن الحسین الکاشغری)، دکتر صدیق، انتشارات اختر، ۱۳۸۳.
- ۵- آذربایجان حکایه لری، محمدصالح دل- فاطمه شیرین پور، یاز نشریاتی، ۱۳۸۳.
- ۶- دیلمیزین ساده قیرامثری، مهندس حسن راشدی، انتشارات اندیشه نو، ۱۳۸۳.
- ۷- پدیده حیدر بابا، توحید معبود، انتشارات اندیشه نو، ۱۳۸۳.
- ۸- جیرقدان، ناصر منظوری، انتشارات اندیشه نو، ۱۳۸۳.
- ۹- هیپریم - هوپروم، ناصر منظوری، انتشارات اندیشه نو، ۱۳۸۳.
- ۱۰- بیر چانتا اومود، مارال تبریزی، ناشر مولف، ۱۳۸۳.
- ۱۱- بیچاق و سوموک، علی داشین، نشر اختر، ۱۳۸۳.
- ۱۲- خیرداجا قارا بالیق، اماموردی ساماتی ایمان، ناشر مؤلف، ۱۳۸۳.
- ۱۳- پښتني شعرلر، بختیار واهابزاده کوچوړن محمدعبادی و قاراخانلو، نشر اختر، ۱۳۸۳.
- ۱۴- من مرگ را سرودی کردم، زندگی و آثار بهروز دهقانی، انتشارات بازتاب، ۱۳۸۳.
- ۱۵- ترانه های تارکان ترجمه هادی فرزاد، نشر سروینه، ۱۳۸۳.
- ۱۶- کلاغ سیاهه، صمد بهرنگی، نشر سروینه، ۱۳۸۳.
- ۱۷- چیچکلی داغلار، بخشعلی صحرگرد، باران، تبریز، ۱۳۸۳.
- ۱۸- شاهسون (ایل سون) مغان، قشقانی، قاراداغ، مقصود اثنی عشری، خیای، ۱۳۸۳.
- ۱۹- مزدک خانم زهره وفانی، انتشارات زینب، ۱۳۸۳.
- ۲۰- ائلچی مجموعه شعر، سئل اوغلو، ناشر مؤلف، ۱۳۸۳.
- ۲۱- تضادلار، هاملت عیسی خانلی، کوچوړن محمد عبادی قاراخانلو، ایشیق، ۱۳۸۳.

اٹل دیلی وادیشائی

۱۴

همکاران ثابت:

سرپرست تحریریه	بہزاد بہزادی
مسئول بخش ادبیات شفاهی مردم	علیرضا صرافی
مسئول بخش واژه‌های محلی و لهجه‌ها	اسماعیل هادی
مسئول ادبیات آشیفی	جواد دربندی
مسئول بخش قصه‌ها و افسانه‌ها	محمدرضا کریمی
مسئول بخش امثال و حکم (آتالارسوزو)	اٹل اوغلو (صدیاری وظیفه)

ویراستار: م. رزاقی
حروف‌نگار: کاوس نصیری

بو سايئين ايجينده كى لر

صيفه

۱۳۱	تاپشيريق	فولكلورتوپلاماق اوچون ايش لرى نىجه آپارماق باره سينده بير نىچه
۱۳۵	توركلرده ياغيش ياغديرما دبلرى	على برازنده خليلى
۱۵۱	آتالار سوزو	رضا كاظمى
۱۵۵	دئيم لر و كينايله	فريدون محمدى
۱۵۹	لاى لاي لار	ثرىا بخشى
۱۶۲	تاپماجالار	نگار خياوى
۱۶۴	طاهير - زوهره (۲)	محمد رزاقى
۱۷۷	كىتاب تانيتما	
۱۷۸	يتددى قارداش لار	محمد رزاقى
۱۸۰	اثلين سوزو گوز مينجىغي	حسن بى
۱۸۴	ياثيلتماج لار (۴)	على برازنده خليلى
۱۸۶	اودونچو كيشى ايله اسلان حيكايهسى	على نوروزى
۱۸۸	باياتى لار (۲)	ثرىا بخشى
۱۹۰	دوزگون يتر آدلار	مينا پزوم

فولکلور تۇپلاماق اوچۇن ایش لری نىجه آپارماق باره سینده بیر نىجه تاپشیرىق

بیلیریک کی، خالقیمیزین یاراتدیغی زنگین فولکلوروموزو تۇپلاماق بیزیم تارىخی بۇرجوموزدور.

بیلیریک کی، فولکلوروموز کندلرده، اوجقارلاردا، تايغالار آراسیندا گئیش میقتاس دا یایىلیب و اونلار ان خالیص فولکلوروموزون قۇرۇقچولاری دیرلار.

بیلیریک کی، فولکلوروموز چۇخ یۇنلۇ و چۇخ ساحه لی دیر و هامی نین آذربایجان شیفاهی ادبیاتی و فولکلورونون تۇپلاماسیندا ایشتیراکی گره کلی دیر. خوصوصیله بو زمینه ده دۇولت هنج بیر یاردیم ائتمیر و بو آغیر ایش آذربایجانین قاباقجیل آیدین لاری تین بۇتونونا دۇشور.

اوچ مسله باره سینده بیر نىجه تاپشیرىغی حۇرمتلی اوخوجولارا چاتدیراماق یترلی اولار.

هر ایشی عئلمی، دۇزگۇن و اوغورلو یتربنه یتتیرمک اوچۇن بو اوچ مسله باره سینده درین دن دۇشۇنمک لازیم دیر: هدف، برنامه و تشکيلات.

هدف

فولکلورون گئیش کۆتلەر آراسیندا یایىلماسی و چۇخ ساحه لی اولدوغونا گۆره کیمسه و یا کیچیک بیر عیدده اونلارین هامی سینى تۇپلایا بیلمز. اۇنا گۆره هر کیم و هر کیچیک دسته گره ک قاباقچادان ایش ساحه سینى بللندیر سین. دنمک،

فولكلورون ھانسى قول و يا قوللارنىدا چالئشمالى دىر، ھانسى قايناق لاردان فايدالانمالي دىر.

فولكلورون اونلارلا قول و اردىر. سىزى ماراقلاندىران قولونو گۆتورون و اونون اوزەرىندە ھەر طرفلى ايشلەين. قايناق مسلەسى چوخ اونملى دىر. مثلن اگر اوشاق لار اويونو ساحەسىندە عنعنەوى اوشاق اويونلارنى تۇپلاماق ايستەئيرىك، يالنىز اوز يادداشئيمىزا اينانا بىلمەرىك. گرەك بو اويونلارنى قىتئە آلاق. اونلارنى ايشلتدىنى دىلى، اىصطىلاحى عئتنى ايلە يازاق. اگر خىي-خىي اويونونو شرح ائدىرىك، مۆختلىف جىزگى لرى چكىب، اونلارنى ھەرسى نىن بارەسىندە اىضاحات وئرەك. اوشاق اويونو اىصطىلاح لارنى، ناغىل لار، لطيفەلر و... خالقنى دئىيلىشى كىمى يازى تا آئىنمالي دىر. البتە، اگر بىر ئىغىنچاق دا يا بىر ئىردە فولكلورىك تىزە بىر سۆز انشىدېرىك اونلارنى گرەك قىتئە آلاماق حتا اگر بىز ايشلەدىئىمىز فولكلور قولونا آئىد اولماسا دا. مثلن، بىر لطيفە، بىر ئىرلى لۇغت، بىر ماھنى و...

برنامه

چالئشمالارنى مۇوضو و ھەدى تەئىن اولدوقدان سونرا ايجرائى ايشلرى تىرىنە ئىتتىرمەك دن اۆترو برنامه حاضىرلانمالي دىر. ھارادان باشلامالى، كىم لىر ايلە گۆرۈشمەلى، ھارا گئتمەلى، كىمسەلرىن امكداشلىغىندان فايدالانمالي، نئجە و نە تەر الدە ائدىلن معلوماتى ساھمانلامالى و...

امكداشلار آراسىندا ايش بۇلگۆسۈ آپارئلمالى دىر. ايش بۇلگۆسۈندە فردى وظيفەلرى موعىن ائتمەككە برابر امكداشلارنى آراسىندا ھماھنگلىك ياراتماق اۆچۈن تدبىر گۆرۈنمەلى دىر. فردى ايشللىرىن محصولو باشقا يۇلداسلارنى طرفىندىن ئوخلانمالي، نقد و اىصلاح اولونمالي دىر.

آردمچيل و جیددی بیر ایشده زامان و واخت مسئلهسی اؤنملی یئر توتور. ایشلر واختی- واختیندا گؤرولمه‌لی دیر. واخت امکداش لارین ایمکانلارینا گؤره تعین اندیلمه‌لی دیر. گۆنده‌لیک، هفته‌لیک، آیللیق و... واحیدلری قبول ائتمک ایمکانلاردان آسئلی دیر.

فولکلور تۇپلاماق ایشی اوغورلو اولماقدان اؤترو برنامه اؤزره، آردمچیل و جیددی ایش یولو ایله ایره‌لی آپاریلما‌لی دیر.

تشکیلات

فولکلور آبیده‌لرینی تۇپلاماق ایشینی هر کیم تک‌لیکده گؤره ییلر. آنجاق البیر ایشلمک یولو ایله الله اندیلن نتیجه‌لر دؤزگۆن‌راق اولماسی گۆزله‌نیلیر. بیرگه ایشلمک اۆچۆن تشکیلات یاراتماق لازیم دیر. تشکیلات دئدیگه بۆرؤکراتیک بیر قورولوش یوخ، آنجاق ایشده امکداشلیق و هماهنگ‌لیک یاراتماق دان اؤترو ساده، تشریفات سیز بیر تشکیلات یاراتماق اولار. مثلن اۆچ، بئش و یا نئچه نفر یۆلداش موعین ساحه‌ده فولکلوریک آبیده‌لری تۇپلاماق اۆچۆن امکداشلیغا قرار آلیب، اۆزلری اۆچۆن هدف، برنامه، ایش بۆلگۆسۆ موعین ائده‌رک بیرگه ایشله‌مه‌یه باشلاپا ییلرلر. بیر شهرده نئچه- نئچه بئله بیر کیچیک دسته تشکیل تاپا ییلر.

ایران تۆرک‌لری نین فولکلوریک اثرلرینی تۇپلائیپ «آراشدیریب، قۇروماق و یایماق اۆچۆن دؤولت طرفیندن مالی و باشقا ایمکانلار وثریلیر.

آذربایجان آیدین‌لاری نین تاریخی بۆرجودور کی، ال‌لریندن گلیدی قدهر بو ساحه‌ده چالیش سئیلار. مرکزلشمیش بیر تشکیلات یاراتماق بۆیۆک مالی ایمکانلار طلب ائدیر. شرایطه اویغون ایشلری گره‌ک یولا سالماق. ییزجه هله‌لیک، کیچیک ایش دسته‌لری، کۆنۆلۆ اولاراق تشکیل تاپما‌لی دیر. تۇپلانان اثرلری چاپ ائتمک اۆچۆن «اتل دیلی و ادبیاتی» صحیفه‌لری سیزین ایختیارئنیزدادیر. و لازیم گلدیگه

فوق العاده ضمیمه شکیلنده توپلانان فولکلوریک اثرلری یایماغی اؤز عؤده سینه آلیر. اونا گؤره فولکلور توپلاماق ساحه سینده فردی و یا دسته جمعی چایشان دیلداشلاردان ایسته تیریک کی، بیزیمله علاقه ساخلاستیلار و توپلادیق لاری اثرلری بیزه گؤنده رسینلر.

«آذری» درگی سنین «اثل دیلی و ادبیات» بولومونده ایندی یه قدهر مین صحیفه دن آرتیق مطلب چاپ اولوب. دئمک اولار کی، هله چوخ ایش لر گؤرولمه لی دیر.

ایمیزه چاتان فولکلوریک اثرلری، توپلانیئن آدی ایله چاپ اندیریک. هامی علاقمندلردن ایسته تیریک کی، اؤز ایتیقاد و ایصلاحی نظرلرینی بیزه گؤنده رسینلر. کیفیت قدهر فولکلوریک اثرلر توپلانیدیقدان سونرا، هر ساحه ده صلاحیت دار اشخاصین ایشتیراکی ایله قورولاجاق کومیسیتونلار طرفیندن بو مطلب لر آراشدیریلیب کیتاب شکیلنده ترتیب اندیله جک. بو قاتناق کیتابلاردا توپلایانلارین آدی قئید اولوناجاق.

دوستلار، قلمداشلار، آذربایجان تهرلی گنج لری!

آتا- بابالاردان یادیکار قالمیش زنگین فولکلوریک اثرلریمیز اونودولماق و آرادان گئتمک تهلوکه سی قارشئ سیندادیر. بیزیم بؤیونوموزا دوشن تاریخی بۇرجو، شرفله یثرینه یئتیرمک و بو زنگین واریمیزی قوروئوب گله جک نسل لره چاتدیرماق اوغروندا ایره لی!

بهزاد بهزادی

تۈركلۈرە ياغىش ياغدىرما دېلىرى

ھلى برازىندە خىلىلى (تۈرك)

تۈرك اينسانىنىن بۆتۈن ياشايشىنا ايز سالان اينانجلارنى اۆلدوغو اۆچۈن بىر چۈخ فۈلكلۈر ساحەسى يارادىلمىش دىر.

بىر چۈخ اينسانلار كىمى تۈركلرەن دە ياشاملارنى اكينچىلىكدن آسىلى اۆلدوغوندان، ياغىشا ۋ ياغمورا چۈخ باغلى اۆلۈب ۋ بو ساحەدە گىنىش بىر فۈلكلۈر ساحەسى ياراتمىشلار. يازىش اورتا ۋ سۇنلارنىنا ياخىشلاشدىقچا ۋ اكينجىكلرەن سو اثتىياجى چۇخالىب ۋ بىر چۈخ يىردە سوسوزلوقدان يانىب، قوزۇرولان چاغلار اينسانلار ناچار قالاراق عادت ۋ غىنەلرە اثتىياجلارنى رفە ائتمەك اىستەمىشلر.

يادا داشى دېلى

يادا داشى افسانەلرە گۆرە تۈركلرەن اينىدە اۆلان مۆقدەس بىر داشمىش كى، تانرى طرفىندىن تۈركلرە ياغىش، قار ياغدىرماق ۋ فىرتىنا ۋ يىل اسدىرمەك اۆچۈن ھدىتە اۆلۈنمۈشدۈر. بو داش افسانەلرە گۆرە تۈركلرەن اولو باپالارنى «تافىث» نوح اۆلادى «تافىث» ۋ تىرىلمىشىدىر كى سۇنرالار اۇ دا تۈركلرە آرماغان ائتمىش. يادا داشى تۈركلر آراسىنىدا بىر اۆسطۇرەۋى بىر خط-ى سىر سايىلىشركى، سۇنرالار بو اۆسطۇرە ۋ باشقا قۇۋملار آراسىنىدا بىر اينانجا دۇنمۈشدۈر. بو غىنە حقا اىسلام دۇنملرەنە قەدەر سۆرمەكدەدى ۋ بىر چۈخ تارىخى قايناقدا دا يادا داشى ايلە ايلگىلى ھادىئەلر گۆرۈنۈر.

بو داشلار تۆرکلرین دینی و دین آداملارینین الینده اولوب ایسته دیکلری زامان یاغیش
یا دا قار یاغدیرا بیلر میشلر.

یادا داشینین دا داستانلاردا آماجینا باخیلدیقدا ایلگینج گۆرۆنن بودور کی، بو
داش تۆرکلرین قوراق بیر اولکده یاشادیقلاری اۆچۆن بو اۆزلیک اونلار وثریلمیشدیر.
داستانلاردا بئله گلیب کی، تۆرکلرین اولو بابالاری «یافیت نوح اوغلۇ» آتاسی طرفیندن
تۆرکیستان اولکهمینه گۆندریلنده آتاسینا بئله دئدی: «من بو قوراق اولکده نه ایش
گۆره بیللم» نوح پیغمبر ده اۆستۆنده «ایسمی اعظم» اولان یادا داشینین وثررک
تانرینین یاغیش یاغدیрмаق اۆچۆن وعده وثردیشینی سۆتله دی. روایتلره گۆره یادا
داشلاری سۆنرالار «اوغوز تۆرکلرینه» کئچمیش و اونلارلا باشقا تۆرکلرین آراسیندا بو
داشا صاحب اولماق اۆچۆن موجدایله باشلامیش. چۆن تاریخلرده بو داشلاردان آد
آپارمیشلار کی، بونلارین آراسیندان چین، ایران، ایسلامی قایناقلاردان و مسیحی
یازیلاردان آد آپارماق اولار.

یادا داشی تۆرکلر آراسیندا «یادا» (yada)، «جیدا» (cida)، «یاد» (yad)،
«یات» (yat)، «آدا» (ada)، «ساتا» (sata)، «سای» (say)، «یاتا» (yata)، «زای تاش» (jay
taş)، آدلانیشر.

ماحمود کاشغارلی دیوانی لؤغات و تۆرک کیتابیندا دا یادا داشلاریندان گئیش
بیر شکیلده سۆز آچیپ اونلاری اۆز گۆزۆ ایله گۆردۆیۆنۆ آچیقلامیش. اونون دندیینه
گۆره بیر بۆیۆک یانقینی تۆرکلر یازین اورتاسیندا قار یاغدیراق سۆندۆردۆیۆنۆ
گۆرۆب «یت» و «یاتاچیلیق» دان بحث ائتمیشدیر. بۆیۆک تۆرک شاعیری علی شیر نوائی
ده بیر شعرینده یادا داشینین تعریف ائدیپ:

«یادا تاشقا کان تیقنج یاغیش یاغکانداک، ائی ساقی!

یاغار یاغمورداک عشقین چون بولور سراب آلوده»

آذربایجان خالقینین آراسیندا بو داشلاردان یادیکار قالان ساینلار و نغمه‌لری

گۆرمک اولار. اؤرنک:

یادام گلدی یئل اولدو	آدا آدا آدا هئی
یادام هر یئرہ باشدی	یادا یادا یادا هئی
یادام داغلارا آشدی	آدام آدامی توتدو
یادام رحمتی داندی	یادام یادامی توتدو
یادام دردیمی آندی	یادام گۆر هویا دؤشدو
یادام یاغیمی ازدی	یادام گۆر سوتا دؤشدو
یادام ناباندا گلدی	یادام قارا داش اولدو
یادام آغ آندا گلدی	یادام یامان یاش اولدو
هئی وئردی هویوما یادام	آدا آدا آدا هئی
هئی وئردی هویوما یادام	یادا یادا یادا هئی
آدا آدا آدا گل	یادا یادامی توتدو
یادا یادا یادا گل	یادام گلدی یاش اولدو
یادام گلدی یاش اولدو	آدام گلدی یاش اولدو
اؤستو- باشیم یاش اولدو	باشقا بیر اؤرنک:
آدا آدا آدا هئی	یادام یاداما گلدی
یادا یادا یادا هئی	یادام آداما گلدی
	یادام گلدی سئل اولدو

گۆرۆندۆیۆ کیمی آذربایجاندا یادا داشینین ایزی ایلین سون آئی-نشین ایلک چرشنبه‌سینده یعنی سو چرشنبه‌سینده اوخونان ساینادا آیدینجا گۆرۆنۆر. بو ساین تکجه سو چرشنبه‌سینده و گلن ایلین سو و یاغیشی-نشین بۆل اولماسی اۆچۆن اوخونار. چۆمجه گلین دیننده ده چۆمجه گلینی داشیتاتین یانیئنداکئ اوشاقلاریئن دا اللرینده ایکی قاشیغئ بیر-بیرینه ووروب ساین اوخوماغئ دا بو دبین یادیکارلاریندان سایشلیئر.

بیلینن گترچکلیرىن بیری ده اسکی تۆرکلر آراسیندا داغین و داغلارین قوتساللیغی دئی. اونا گۆره کی داغ باشلاری تانرینا ان یاخین یتلر ساییلیردی. تۆرکلرین ایسلامی قبول ائتدیکلریندن سونرا ایسلامین یاغیش یاغدیرماق اۆچون دوعاسی بو تۆرک عنعنه سیله بیرلشیپ مۆسلمان تۆرکلر یاغیش دوعاسی اۆچون داغ باشلارینا اۆز گتیریپ و دوعالارینى بو اوجا یتلرده یتیرنه گتیرمیش لر؛ بو اینانجلا کی، یۆکسک یتلرده دوعالار تنز قبول اولونورلار. بو آرادا دوعا ائدیلم زامان گۆرۆنن بیر اۆنملی ایش، سو قویولارینا کیچیک داشلار سالماقدیر. ایندی ده بیر چوخ تۆرک تۆپلومو یادا داشلار ایزینی سو قویولارینا کیچیک داشلار سالماقلا سۆردۆرۆلر.

تۆرکیته ده ایستیسقا ویا یاغمور دوعاسیندا بعضن ۷۰۰۰۰ مین نارین داش گۆتۆرۆلۆب بیر دره یه یا دا قورو چایین آخان سوبونا تۆکۆلر. بو آماجلا کی، یاغیش یاغیب بو داشلاری قویوب آپارسین. گئنه داشلا یاغیشین تۆرکلر آراسیندا اولان ایلگیسی گۆرۆنۆر. باشقا بیر تۆرنده ایستیسقا یا چیشخیلان زامان بیر کیچیک داش گۆتۆرۆب اونون اۆستۆنه ۲۵ آیه قورانان اۆخونوب بیر تۆربایا قویوب آخار سونا آتارلار.

یادا داشلارینین بیر چوخ اۆزللینى وارمیش بئله کی تۆرکلر یادا داشلارینى جانلی و ارلق، سسلی و اۆزۆندن بیر ایستیلیک، جانللیق و اولۆمه بئله صاحب اولدوغونو سانیرمیشلار. یادا داشلارینین یاغیش یاغدیرماسی، قار، دۆندوروجو سۇقۇلار، یئل و اسیتیلر و بعضن فیرتینا یاراتماغی دا چوخ ایلگینج گۆرۆنۆر.

بو داشلارین اولدوغو یتلر ده ماراقلاندیرجی دیر. بو داشلاری سو قوشلارین قورساقلاریندا، ایلانلاردا، اۆکۆزلرین قارینلاریندا، و قیرقیز تۆرکلرین اینانجلارینا گۆره قۇیونلارین قارینلاریندا تاپماق اولار. یادا داشی داستانلاردا اۆستۆنده دامار-دامار جیزیقلاری اولان بیر یوموروق بۇیۆکلۆتۆنده مور رنگلی (کۆل رنگی) داش کیمی تانیئتدیرلمیشدیر. بو داشلار اۆچ ایل ایچینده اۆز اثرینی و گۆجۆنۆلدن وثریب آرادان گئدرمیش. یادا داشلارینى یاغیش و یاغمور یاغدیردیقدان سونرا سو ایچینده ساخلارمیشلار. یادا داشلاری اۆزلیک لرینی میثال اۆچون «حمدالله مستوفی» نین

«نەزھە القلوب» كىتابىنىدا اردبىل شەھرىدە بىر بۇيۇك داشدان ياغىش ياغدىشما بۇلۇمۇندە گۆرمەك اولار.

بىر چۇخ تۈرك قۇمۇنونۇن آراسىنىدا بو داشلارلا فال تۇتماق دا گۆرۈنمەكدە دىر. اسكى چاغاتاي ادبىياتىنىدا «عئلم-ى ئاي» اۇزۇ بىر فال تۇتماق و ياغىش ياغدىرماق اۇچۇن يازىلمىش كىتاب سائىلىتىردى.

چۇخ ماراقلۇ بىر كەلمە بو آرادا تۈرك مىللەتلىرىدە و يادا داشلارنىدان يادىگار قالمىش دىر او دا اۇزۇك قاشى و «قاش» سۆزۈدۇر. يادا داشلارنىسۇن بىر اۇزۇللىشى دە ايلدىرىمىدان اينسانلارنى قۇرۇماق و اونلارنى ايلدىرىما قارشى مۇحافىظە. ائتمەسى ايدى. اسكى تۈرك دىلىندە يادا داشلارنىسۇن بىر آيىرى آدى «كاش» و بو گۆنكۆ دئىيىمە «قاش» سۆزۈدۇر. بو سۆزە شاھىد بىر تۈرك آتالارسۆزۈدۇر كى، بئله دئىير «كىمىن ايلە كاش بۇلسا ياشىن ياكماز» يعنى كىمىن قاشى (ياد داشى) اولسا اونو ايلدىرىم چارپماز. بو سۆزە كاشقارلى ماحمودون «ديوان لغات الترك» كىتابىنىدا دا راست كەلمەك اولار. او دئىير: «كىمىن ياشىنىدا قاش بولونورسا اونو ايلدىرىم چارپماز، قاش ايچىندە ھىچ بىر لكة اولماز، اۇزۇكلرە قۇيۇلۇپ بۇيۇلە اۇزۇتۇ بو قاشلا بىر بئزە سارىب اودا آتسالار نە قاش يانار نە بئز. بو قاشى سوسۇز آدام آغزىنا قۇيۇش اولسا سوسۇزلۇغو كىچەر».

يادا داشلار ايلە ياغىش ياغدىرما دىيىنە «يادالاماق» «ياتالاماق» دئىيلىردى. ياغىش ياغدىرماق اۇچۇن گۆرۈنن ايشە دە «يات» دئىيلىرىمىش.

چۇمچە گلەن دىي

تۈركلەرنىن ان يايغىن ياغىش اىستەمە دىلەرىندىن و دئىمەك اولار ان اۇنملى دىلەرىندىن «چۇمچە گلەن» دىي دىر.

بۇتۇن تۈرك اۆلكەلىرىدە و تۈركلەردىن دە باشقا اولۇسلاردا يتر تۇتان بو دىب بىر چۇخ آدلا گۆرۈنمەكدە دىر. تۈركىيەدە «چۇمچە گلەن» (çömçe gəlin)، «بۇدى بۇدى» (bodi bodi)، «دۇدۇ» (dodo)، «گۇدە گۇدە» (göde göde)، «سو گلەنى» (su gölini)، «ياغمۇر گلەنى» (yağmur gəlini)، «بۇدى بۇستان» (bodi bostan)، «دۇدۇ» (dodu)، «گۇدە» (goda)، «گۇدە گۇدە» (goda goda)، «گۇدە گۇدە» (göde göde)، «گلەن گۇك» (gəlin gök)، «كېچە گلەن» (kəbçe gəlin).

«چوللو قادین» (çullu qadın)، «کېچە قادین» (kəbçə qadın)، «چالی گزمه» (çalı gəzmə)، «چوللا کېچە جیک» (çulla kəbçəcik)، «آدلای ایلە تاتیشیر، باتیشنا گتدی کجه بو دب تۆرکیسه ده یاقینلاشماقدادیر. قونیه شهرینده بو دبین آدی «کلیس» (kəlis) دیر.

بولقاریستان اولکه سینده، چۆمچه گلین دبینی یاپان قشیزا «دولدول» (duldul) و «پرشروگا» (perperuga) دثیرلر. یوقوسلاوی و آلبانی صربیستان و آرنووتلوقدا چۆمچه گلین قولچاغینا «دودولا» (dudula) یا دا «دودولجا» (dudulica) دثیرلر. مجار اولکه سینده ده قره چیلر و صربلر آراسیندا اولان دبدە «دودوله» (dudula) آدی ایلە گۆرۆنمه کده دیر. رومانیتادا دا چۆمچه گلین دبی گۆرۆنۆر و ایرانشین بیر چوخ یئرینده اولدوغو کیمی اونلار دا قولچاقلاری تابوت ایچینده داشیشیلرلار. عراقین کرکوک تۆرکلری ده بو دبی «چۆمچه گلین» آدی ایلە قوزروماقدادیرلار. اۆزبکیستان اولکه سینده ده بو دب «سوس گلین» (sus gəlin) آدی ایلە گۆرۆنۆر. چۆمچه گلین دبی او قدر یاقین بیر شکیل تاپیش کی، اونو قوزئی آفریقادا بنله گۆرمک اولار. سورینه ده «ام القوس» آدلی بیر دب بو دبه چوخ بنزه ییر. آذربایجاندا «کجه گلین» (kəbçə gəlin)، «چۆمچه گلین» (çömçə gəlin)، «ایری گلین» (əyri gəlin)، «کجه گلین» (kəbçə gəlin)، «گلین گۆی» (gəlin göy) آدلارین گۆرمک اولار. اوغور تۆرکلرین آراسیندا دا بو دب «یاغمور گلینی» (yağmur gəlini) آدلا آدلانیر.

چۆمچه گلین دبین کۆکۆنه باخیلدیقدا بو سۆنوجا چاتماق اولار کی، بو تۆره چوخ اسکی زامانلاردان قالیش تۆرکلرین یاغیش و یاغمور تانریچاسینین بیر سیمگه سی اولوب، بۆۆک تانرین اینسانلار اوچۆن برکت قایناغی سایشلان یاغیشین سببینی بیر اوشاق و پادا قیشر گلین داشیماقدادیر.

تۆرکلرین اینانجلارینا گۆره اوشاق و قشیزا اوشاقلاری برکت و ختیر قایناغی و بوللوق برکتلیک سیمگه سی سایشیلیر (عرب و فارس اینانجلارینین ترسی کی قشیزا ختیر سیزلیک و برکت سیزلیک ایلە برابر بیلبلر). بو دب چوخ یترده چشیدلی شکیل لردە گۆرۆنسه ده هامیشیندا اوتاق بیر یۆن گۆرۆنۆر؛ او دا یاغیش ایسته مک دیر.

بو عنعنەنین ساحەسی اۆقدەز گئیش و ئایغین دیرکی، دئمک اولار، اونون ایزینی بۆتۆن دۆنیائین هر بیر یئریندە گۆرمک اولار.

چۆمچە گلین مراسیمی اوشاقلار و گنجلرین یاراتدیقلاری بیر سیرا اویونلار و اوخونان سایلاردان تشکیل تاپیرکی، اونون بیر چۆخ یترده فرقلی شکیل لرینی گۆرمک اولار. بو دبین ان اۆنملی علامتی جانلی یا دا جانسیز چۆمچە گلین دیر کی، بیر چۆخ آدلار ایله آدلانماقدادیر.

چۆمچە گلین دبین دە ۴ مرحله نی گۆرمک اولار: (۱) حاضیرلیق. (۲) انۆ- انۆ دولاشماق و یتتەجک تویلاماق. (۳) اوخونان سایلار و تکرملەر. (۴) تویلانان یتتەجکلری و بیشیریپ تویلو حالدا یتمک.

چۆمچە گلین اۆزللیکلە آخشام باشلاری دۆزەلر. اوشاقلار بیر آرایا گلیب، بیر بوئۆک تخته دن اولان چۆمچە نی گلین کیمی بزه ییب اونا آغاجدان قوئل یاراشدیریپ باشینا بیر اورتۆک سالیپ بیر دۆن گئیدیریلر. بو جانسیز چۆمچە گلینە «دودو» (dudu) دئییلر.

اوشاقلارین بوئۆتۆ ساییلان اوشاق بو چۆمچە گلینی الیندە ساخلائیپ ایکی آیرئ اوشاق، بیرسی بیر تۆریا و دیگرى بیر سو قابئ الیندە ساخلائیپلار. باشقا اوشاقلار کندین ائولرینە ساری یولا دۆشۆب قابئ- قابئ دولاشیپ قاپیلاری دۆیۆب یتتەجک تویلاتاراق بیر چۆخ سایا سۆزۆ اۆخورلار. اۆرنک اولاراق آشاغیشداکی سایلاری گتیرمک اولار:

آذربایجاندا چۆمچە گلین دبی سایاچیلار طرفیندن اوخونماقدادیر. سایاچی قوراللیق چاغلاریندا ائولرە گئدیپ قابئ- قابئ دولاشاراق یتتەجک تویلار، سایاچینین یانینداکی اوشاقلارین اللریندە ایکى داش اولوب، داشلاری بیر- بیرینە چالاراق سایاچیلا ریتیم توتارلار. آذربایجاندا چۆمچە گلین بیر بوئۆک یاپراقلارلا اورتۆلمۆش و بزنمیش چۆمچە اولار، بیر چۆخ سایا بو تۆرندە اوخوناز کی اۇنلارین تویلو بیر شکیلی گتیریلیر:

الی قۆلو خیمیردە
بیر قاشیق سو ایستەر

چۆمچە خاتین نه ایستەر
شیرهاشیر یاغیش ایستەر

آلاہ بیر یاغیش گۆندەر
 آرپا بوغدا قورودو
 چاخ داشی چاخماق داشی
 ساینچینا پای داشی
 اولدوغوندان پای وثرن
 علی اولسون یولداشی
 وثر اولان الین قیسیسا
 یاسدیغی میسمار داشی
 وثرن ال آلاہ الی
 انل لرہ یاردیم الی
 چاخ داشی چاخماق داشی
 ساینچینا پای داشی
 امکچی قورو اینک
 گلین ساینی دنیجک
 آلاہ بیر یاغیش ییثر
 بال قایماغی بیز ییثرک
 بال قایماق اوتا بنددی
 اوت- علف سونا بنددی
 چای- چمن گۆته بنددی
 گۆنلر بولودا بنددی
 بولوتلار آی بولوتلار
 اکینجی یه اوموتلار
 دارینی سپدیم تپدیم
 شوخومو لاپ یثره اکدیم
 گۆی گۆزۆ قورو باخیثر
 شنه سینیه چکدیم

چاخ داشی چاخماق داشی
 یاندی اۆریم باشی
 بیچین لرین یولداشی
 اکین لرین یولداشی
 قلاق- قلاق خرمن لر
 هانی چایشین نم داشی
 چاخ داشی چاخماق داشی
 یاندی آلمالار باشی
 یاندی حنیوانلار باشی
 دۆزله ییر ساپا قاری
 آی بولوتلار سیز تاری
 گلین بو کنده ساری
 بو کند بی لر کندی دیر
 اییئت خئی لر کندی دیر
 داغلار قوراق- قوراقدی
 تیکان توراق- توراقدی
 تیکان نه یه کاریمدی
 منه اوراق لازیمدی
 چاخ داشی چاخماق داشی
 یاندی اۆریم باشی
 هانی گۆتۆن یولداشی
 یاندی داغلارین باشی
 آلاہ بیر یاغیش گۆندەر
 گۆرتسین داغی داشی
 آلا داغین بولودو
 اکینجی نین اومودو

امكچى قورو اينك
 گلين ساينى دئىك
 سايا ياخشى ساينى
 اونون ايشى پايدى
 ايسته دىيى ياغيش دى
 اوزو سارى چايدى
 چايلار آخين شاققا- شاق
 نهره چالاق لاققا- لاق
 كره قايماق سيزىكى
 آيرانا بيزده قوناق
 امكچى قورو اينك
 گلين ساينى دئىك
 سايا اتلين يولداشى
 يامان گونون قارداشى
 آي آلاه ياغيش گوندهر
 گوزرتسين داغى داشى
 ساياچىتيا پاي باغلى
 پاي وثرن يابا باغلى
 ناي حاصىلى سو ايستر
 حاصىل لر چاينا باغلى
 سو گلين داشا- داشا
 چايلاردان آشا- آشا
 موشتولوغون من وثرىم
 يانغين يادا يولداشا
 قارا بولوت چاققاشا
 ياغا ياغيشين دوزه
 اوشاقلار آي اويناشا
 امكچى قورو اينك
 گل سنى سو يثندىرك
 ياغيش ياغشين اوت اولسون
 اولندا سنى دىندىرك
 سايا سايا نه ايستر
 آلاهدان ياغيش ايستر
 پاي وثره نين اليندن
 آل قيرمىزى نار ايستر
 پاي وثرمه يه نين قيرين
 چوخ چوخ بير قارىش ايستر

بو سايتالار توپلو شكىلده بير ساياچى طرفيندن اوخونارمىش امما بير چوخ
 يترده ساياچى اولمايان زامان كندىن جاوانلار ئىندان بيرىسى چومچه گلين دوزه لىدب
 بو سايتالار ئى اوخونارمىش:

دودو- دودونو گوزدو نموز؟
 دودوئا سلام وثر دىنى؟
 قوشوم هاردان گليرسن؟
 قانلى قاينا دىيىندن
 قانين هاردا قورودو
 آلاه بئله بو قورودو
 آلاه بير ياغيش گوندهر
 دنم لرىمىز قورودو

اوتوردن پای آلتان سونرا بو سوز ده پای وئره نه دئییلر:

آلاه بیر یاغیش ائتله

بنده وی بخشیش ائتله

بیر چوخ یترده ساینچیلار قاپیلار دویهرک دئییلر:

هر قایشا دایانسا

چومچه گلین نه ایستهر

بیر نلکی پای ایستهر

آلاهدان یاغیش ایستهر

یا دا:

الی - قولو خمیرده

چومچه گلین نه ایستهر

آلاهدان یاغیش ایستهر

تانیردان یاغیش ایستهر

آذربایجانین بیر چوخ یترینده چومچه گلینه چومچه بالیق (çimçe balıq) دا

دئییلر و اونلارین ساینلاری دا بئله اولار.

بالالارین یاغیشا

چومچه بالیق نه ایستهر

خودایا شوکور ائتله یه

خودادان یاغیش ایستهر

اونودا دئمک گرکیر کی، آذربایجاندا اوشاقلار ایکی داشی بیر- بیرینه چالیب

ساینچی ایله بیرلیکده بو کیچیک سوزلری تکرار اندریمیش لر، ائو ییتهلری ده اونلار

ییته جک وئریب سونرا بو توپلنان ییته جکلری بیر آرادا کندین میتدانلاریندا یا دا بیر

مچیدده، بعضن بیر ائوده بیشریب بوتون آدمالار آراسیندا پای- یولوش اندیلریمیش.

اوشاقلارین اوخودوقلاری ساینلار بئله دی:

چاخ - چاخنی چاخماق داشی

چاخ - چاخنی چاخماق داشی

یاندی اوزیم باشی

یاندی اوزیم باشی

آلاه بیر یاغیش گونده

آلاه بیر یاغیش گونده

ایسلاتسین داغی داشی

دئم لریمز قورودو

یادا بو سوزلر دئییلر:

کچی دوشدو بوستانا

آی مستانا مستانا

آللاه بیر یاغیش گوندهر

آدانادا اوخونان سائا:

هوت بودو بودو

آنان بابان نه دن اولدو

بیر قاشیجیق سودان اولدو

تارلارلار یاریق یاریق

زیمی لریمیز ایسلانا

چیفچی لرین بئلی بۆکۆک

یتردن برکت گۆکدن یاغمور

وتر آلاهییم وتر

سیجیم گییی، سولو سولو یاغمور

اؤ صاحیبی قاشینا چیخیب الینده چۆمچه گلین اولان اوشاق بو سائانی اؤخور:

وتر آلاهییم وتر

سولو سولو یاغمور

باشیم یاغمور ایستهر

آیاغیم چامیر ایستهر

چۆمچه لی گلین چۆم ایستهر

بیر قاشیجیق یاغ ایستهر

یاغ وتره نین اوغلو اولسون

بولغور وتره نین قیزی اولسون

اؤ ییته سی چۆمچه گلین باشینا سو تۆکۆب اوشاقلارین اؤستۆنه ده سو

سپیپ، اوشاقلار دا بیرلیکده «دودو دودو» (dudu dudu) دئییب باغیرماغا باشلارلار.

سوئرا ائودن اوشاقلارا بوغدا، یاغ، دۆیۆ، دوز و سائیر ییته جک وئریلر. اوشاقلار دا

سائالاری تکرار-تکرار اوخویوب باشقا بیر ائوه ساری یؤلا دۆشهرلر.

موسییس بۆلگه سینده ده (تۆرکیته) چۆمچه گلین سائاسی بئله اوخونار:

تکنده هامور

تارلادا چامور

وتر آلاهییم وتر

سولو سولو یاغمور

چۆمچه لی گلین چۆم ایستهر

بیر کاشیجیک یاغ ایستهر

یاغ اولمازسا بال اولسون

یاغموروموز بول اولسون

کندین بۆتۆن ائولری دولانیب اوشاقلاریش و چۆمچه گلین اؤستۆنه سو

سهریلن زامان اوشاقلار بیرلیکده «بودو بودو» (budu budu) دئیهرک باغیرماغا

باشلارلار.

بیر باشقا تۆرکیته ده اوخونان سائالاردان بیریسینده بئله اوخونور:

اۆچ قۇيۇن قۇربان ايستەر

وتر آلاھىم وتر

سولو سولو ياغمور

بودو بودو نيە

بودو بىر كاشىچىك سوتا

بودو ياغمور كىزى ئاغ ايستەر

بالتا، كۆرەك، پىل ايستەر

ايتىرى بىر وارثانت تۆركىيەدە اولان چۆمچە گلېن دى بىلەدىكى اوشاقلار بىر
آرايا گلېب بىر اوشاغى تۆلكۆ كىمى گىيىندىرىپ سۇنرا ائولرە سارى ئۇلا دۆشۆب بو
سايتانى اۇخوماغا باشلارلار:

وترمىتە نىن بىر كىزى

اونو دا آلاھ اليندن آلدئ

گۆكتە برىكت

يترده برىكت

وتر آلاھىم وتر

سئلەجە رحمت

بودو بودو ...!

نە دن اۆلدۆ

بىر كاشىچىك سودان اۆلدۆ

تۆلكۆ تۆلكۆ نە ايستەر

بىر آتۇج جوك اون ايستەر

وترەنىن بىر اۇغلو اۆلسون

اٹۇيىتەسى قاپىشا چىشخىش تۆلكۆنۆن اۆستۆنە سو تۆكر، بو سو آز اولان
زامان تۆلكۆ ھىرسلەنىپ سوئون چۇخ اولماسىشنى ايستەر، بوندا بىلە اينانىشلاركى
تۆلكۆ اۆستۆنە نە قەدەر سو چۇخ تۆكۆلسە ياغىشش اۇ قەدەر چۇخ ياغار.
باشقا بىر دېدە بىر اوشاقى سۇيوندوروب اۆستۆنۆ ئاپراقلا رلا اۆرتەرك ائولرە

سارى ئۇلا دۆشۆب ائولردن يىتىجىك تۇپلارلار. بو سايتانى دا اۇخورلار:

يتردن برىكت گۆگدن رحمت

آلاھ، آلاھ، آلاھ، آلاھ

كۆك كۆگۆن قۇربان ايستەر

گۆبكلىجە حارمان ايستەر

دودو دودو نتردن اۆلدۆ

بىر قاشىچىك سودان اۆلدۆ

وترىن دودونون حاككىنى

گىتسىن باككىنى - باككىنى

تۆركيئه ده چۆمچه گلین دبینده اوشاقلار بیر آغاجی چارپاز (+) باغلاشیپ
اۆستۆنۆ پارچالارلا بزدیکدن سونرا ائولردن یتیمک تۆپلاشیپ بیر آرایا گتیردیکدن
سونرا کندین مچیدی نین اؤنۆنده بی شیریب یتیمک بو یتیمه گین بیر قیسمی نی ده بالیق
اؤلان گۆللره آپاریپ بالیقلارلا تۆکرلر، بو تۆرنلرده اؤخونان سایا بئله دیر:

چۆمچه گلین نه ایستهر	بالیق لارا یتیم ایستهر
آللاه دان رحمت ایستهر	وتر آلاهییم وتر
کۆچ-کۆتون کوربان ایستهر	بی یاغموردان بی سئل

ایراندا قاشقانی تایفالاریشندا اؤخونان سایلار بئله دی:

کۆسا گلین نه ایستهر	یاغ کی یتیم لر دؤنا
تاریدان یاغیش ایستهر	یاغ فاغیرین آریاسینا
آللاه یاغیش وتره یدی	یاغ قوجانین لته سینه
نذریم قبول اولایدی	تاری ایشی حنسابدیر
یاغ یاغیشیم سئل گله	کۆسا خاستی سئلابدیر

خوراسانین درگز بۆلگه سینده ده بو سایلانی اؤخورلار، خاطیرلاماق گرکیرکی

ایرانین بیر چۆخ یتیرنده چۆمچه گلینه کۆسا (kosa) یا دا قودو (qudu) دئیرلر:

کۆسان کۆسا نه ایستهر	آللاه یاغیش وترگین
تاریدان یاغیش ایستهر	نذریم قبول ائتگین
کۆسان ایشی حنسابدیر	یاغ یاغیشیم سئل گینه
قار دا یاغسا حنسابدیر	یاغ یتیمین بئلگینه
کۆسان یازیق کاسیدیر	یاغ ساغیرین باغچاسینا
چۆخ بۆرج اؤنوباسیدیر	یاغ قوجانین دیمه سینه

چۆمچه گلین دبی مراغا اطرافیندا جۆمه آخشامی (پرشنبه) آخشامی اوشاقلارین
و بۆیۆکلرین تۆپلانمالاریلا ایجرا اولونار. مراغاتین گۆلجان کندینده ده اوشاقلار بیر
چۆمچه گلینی بزه دیکدن سونرا بۆیۆکلر ده اؤنلارلا قاتیلیپ پالتارلارینین دستکلرینی و
پاجالارینی چیرمالاşıپ هره بیر آغاج گۆتۆرۆب ائولره سایا اؤخویا-اؤخویا یولا

دۆشرلر، ائولردن یئتیه جکلر تۇپلادیقدان سونرا اونلارئی بیر آرایا گتیریب مچیدده بیر قازان باشینا ییغیشیب بی شیرمه ته باشلارلار. یتیمک داغیدیلمادان اونجه کن دین موللاسی دوعا ائدیپ یاغیش دیله یندن سونرا بی شیریلن آشی هامیشین آراسیندا داغیدارلار. مراغا اطرافیندا بیر چوخ یترده ناماز گیلیمینی سونا باسیب ایسلادارلار یادا جانامازی سونا چکرلر.

اردیبل اطرافیندا داکئی «کلخوران ویند» یتیرنده چومچه گلین دبی ایستیسقا ایشیندن سونرا قیشلار طرفیندن گورولمکده ایمیش؛ بئله کی هامی موصوللادان «بیر سولطان بگیم» مزاریندان دوندن سونرا قیشلار چومچه گوتوروب ایکی داشی بیر-بیرینه چالاراق ائولردن شکر، اون و یاغ تۇپلائیپ حالوا و ترک بی شیرلر. آغ بیرچکلرده ساچلاری داغیشیق بیر شکیلده اوزلرینه توکوب ایکی نفر بیر بونودوروق بونولارینا سالیب قیزلارلا مچید قارشیشینا گئدیپ یاغیش طلب ائدرلر. اوشاقلار دا ال-اله و ترب چوزنیله دئیهرلر:

آلاه بیر یاغیش ائیله

بندە وی بخشیش ائیله

بو ایشلردن سونرا اگر یاغیش یاغماسا «قوجا بیر» مزارینن یاتینداکی بیر بویوک داشی آپاریب «علی درویش» دره سینه سالارلار. بو دره کن دین تک چا ئیدیر. اوندان سونرا گوزلرلر یاغیش یاغشین. یاغیش یاغاندان سونرا بو داشی سلام و صلواتلا یتیرنه قایتاریب «قوجا بیر»-ه تاپشیرارلار.

بو دب چوخ اسکی زامانلاردان بری اردیبلین بیر چوخ یتیرنده حتا اردیبلین اوزونده ده گورنویدور. «حمدالله مستوفی» «نزه القلوب» کیتابیندا بو دبی یاد ائتمیشدیر. او دئیر: «اوندا کی، اردیبله یتیشدیم بیر بویوک داشی گوردوم کی آغیرلیغی ۲۰۰ باتمان اولاردی!! سانکی دمیردن دوزلتمیشلر. قاضی بهالددین اردیبلدی دئدی: اردیبلده یاغیش یاغما یان زامان بو داشی شهره گتیرنده یاغیش یاغار و ائشیکه آپاران زامان یاغیش کسر...». «خواندمیر» ده «حبیب السیر» کیتابیندا بو داشدان بحث ائدیپ.

«قزوين» ده سولطان آباد کن دینده قیزلار بیر چومچه نی بزه ییب ائولری دولاشیب آش اوچون لازیم اولان یارما، چوغوندور، نوخود، لپه، مرجی، و باشقا شئی لری بیر

تۇرپاتا يىغىپ بىر ئۈتۈمە بېشىرىپ ايچىرك ياغىش آرزوسو ايله قابىلارنى ۋە قازاننى دامىدا
يولارلار. بو قابىلارنى يوللان سولارنى بىر قىيىلە سارى نۇداندان آشاغى تۇكۇلن زامان
چۈمچە گىلىنى بو سۈيۈن آلتىنا قۇنارلار. سۇنرا اۇتوروب ياغىش گۈزلىر.

ايران تۈركمەنلىرىنىن آراسىندا دا ياغىش ياغماتان زامان «سۆيۈد قازان» ۋە يا «قوتى»
آدلى بىر تۇرۇن كىچىرىلىر كى اۇندا ائلىن آغ ساققالى بىر نىچە باشقا كىشى ايله بىرلىكە
ائولترە كىدىب ائۇ يىتەسىنە بو ساياتنى اۇخودوقدان سۇنرا ائۇ يىتەسى اۋستلىرىنە سو
سېيىب اۋنلار قند يا پول وئەر.

سۆيۈد قازان آ سۆيۈد قازان	بىر بالاجاق بولوت كىتىردىم
سۆيۈد قازانا نا گرگ	ياغدۇرماننى گىدىرم
چىخىم چىخىم بىزا گرگ	بىرىنىنگ اۋغلو بولسون
آش بېشىردىم دۆشۈردۈم	بىرمەيەنىنگ قىزى بولسون
يىتىم اۋغلان چاغىردىم	قوت قوتونو گۈردۈنمىنگ
دۇيورماننى قايتارمارام	قوتا سالام بىردىنمىنگ
بىر ايشەجك كىتىردىم	شىي آى دۇغان بادى
آنقىردماننى گىدىرم	ياغان قارسىن گۈدۈنمىنگ

تۇپلاناتان پولا يىتەجك آلىب دوعالار اۇخوندوقدان سۇنرا ائلىن آراسىندا پايتلانات.
قاباقچادان دندىشىمىز كىمى چۈمچە گىلىن تۇرىنە چۈخ اسكى چاغلاردان بىرى
بۆتۈن تۇپلوملار، اۋزلىكە تۈركلىرىن اولو بابالارنى سايىشلان ۋە يادا تۈركلەر باغلى
اۋلان مىللىتلر آراسىندا، ياغىتىن بىر شكىلدە راستلاماق اولار.

بىر چۈخ دىلچىنىن گۈرۈشۈنە گۈرە چۈمچە گىلىن دىبى قورباغا بالاسى ايله
ايلگىلىدۇر. چۈن بىر چۈخ يترەد قورباغاتىن ايلك ياشام دۇنمى چۈمچە گىلىن آدىتلا
تائىنار كى بودا بو حىتواتىن سو ايله باغلىشىغى اۋلدوغوندان اۋزە چىخىمىشىدۇر. چۈمچە
نىن شكىلىنىن دە بو حىتوان شكىلنە چۈخ بنزى وادىش، سانكى چۈمچە قاشىغى بىر
قورباغا بالاسىنىن اۋتونچاق شكىلىدۇر!

حتا تۈركىيەنىن بىر چۈخ يترىندە بىر نىچە قورباغا بالاسىنى كۆزە ايچىنە سالىب
چۈمچە گىلىن تۇرىنىدە ائولترە سارى آپارىب اۋنلارنى اۋستۈنە سو تۇكۇب سايا

اوخورلار. ایراتین زنگان بۆلگه سینده ده قورباغا بالاسینا چۆمجه گلین (چۆمجه بالیق) دئییرلر. قورباغا بالاسی ایله یاغیش ایسته مک چوخ اسکی دؤنملردن بو دؤنیاتین ان اسکی اوجقارلیقلاریندا گۆرۆنمکده دیر. اسکی چین یازیلاریندا (۱۷۶-۱۲۲م-اؤن) تۆرکلرین اول بابالاری سایشیلان «یۆنه چی» لرین، اۆستۆنه قورباغا بالاسینین رسیملری چکیلیمیش بۆیۆک طویل لری چایب یاغیش ایستمه لری یازیلیب. ایندی ده اورتا آسیا اۆلکه لری نین چوخ یثرینده طویل لر اۆستۆنه قورباغا بالاسی عکسی چکیلیب چالینار. (کتاب کوچه - ب ا ج - احمد شاملو).

آسیانین گۆنئی اۆلکه لرینده ده قورباغا بالاسی یاغیش سیمگه سی دیر. هیندیستاندا دا بیر چوخ اینانجلار دا قورباغا بالاسی یاغیشین ایلگیسی واردیر. قیزیل دریلی آمریکا دا «پرو» و «بولیوی» اۆلکه سینده ده قورباغا بالاسی یاغیش گتیرن حنیوان سایشلماقدادیر. «کولومبیا» اۆلکه سینده قورباغا بالاسین اۆلدۆرمکله یاغیش یاغدیغینا ایناتیلار.

قایناقلار:

- دیوان لغات الترک - ماحمود کاشغری
 - آذربایجان ائل ادبیاتینا بیر باخیش - زارعی
 - آذربایجان فۆلکلورو - م. حصاری
 - کتاب کوچه - احمد شاملو
 - ساتاها - زهره وفائی
- Türk Folklor Yağmur Duasıyla İlgili Yapı Və Fonksion

آټالار سۆزۆ

اردیبل و ځنده ورینه
 ترتیب ائدن: رضا کاظمی
 تویلاتانلار: حسن فیضی،
 نوروزعلی فیضی،
 رضا کاظمی، محمود مهدوی،
 کاظم نظری بقا.

انششه میندیم تزه دردییم، گۆل آرزیم
 نه ده قالدئ. / انششک میندیم تزه ک دردییم،
 گۆل آرزوم نه ده قالدئ.
 انششه نه دی، دۆشه نه دی. / انششک
 نه دی، دۆشک نه دی.
 انششه نه بیلیش زعفران نه دی. / انششک
 نه بیلیر زعفران نه دیر.
 انششه نه بیلیش سبزی - قورما نه دی،
 دنئ اؤز پ...ومدی. / انششک نه بیلیر
 سبزی - قورما نه دیر، دئیر اؤز پ...ومدور.
 انششه یۆکه گلمه دی، یۆکی آپار
 انششه یه طرف. / انششک یۆکه گلمه دی،
 یۆکۆ آپار انششه یه طرف.
 انششه یه گۆجی چاتمئ، پالانی
 چیرپئی. / انششه یه گۆجۆ چاتمئ، پالانی
 چیرپئر.

اتمه ائده للر. / اتمه ائده لر.
 اثرکه آدامئ آل باسار. / اثرکه آدامئ آل
 باسار.
 اثرکه آدامئ قالدیزیب آلتینان بالا
 گۆتورلر. / اثرکه آدامئ قالدیزیب
 آلتینان بالا گۆتوره لر.
 اثرکه انششه یین آلتینان بالا گۆتی. /
 اثرکه انششه یین آلتینان بالا گۆتور.
 اثرکه قوش یوئا باغلاماز. / اثرکه قوش
 یوئا باغلاماز.
 انششه بی یول پالچیغا باتسا دای اوردان
 کشمز. / انششک بیر یول پالچیغا باتسا
 داها اوردان کشمز.

ائله بيل اورتا گۆلىدى. / ائله بيل اورتا
گۆلۆ دۆر.

ائله بيل پول چاپا وئىرىم. / ائله بيل پول
چاپا وئىرىم.

ائله بيل زهر تولوغودى. / ائله بيل زهر
تولوغودور.

ائله بيل قورت اۆرە ىى يئىيىدى. / ائله
بيل قورد اۆرەنى يئىيىدیر.

ائله بيل گنج اۆستە ياتمىشام.
ائله قودوغ اولوب تۆكى مخمل سالى. /
ائله قودوق اولوب تۆكۆ مخمل سالىر.

ائودە قالاندا كىچىق قىزام، ارە گئىندە
بۇيىك قىزام. / ائودە قالاندا كىچىك قىزام،
ارە گئىندە بۇيۇك قىزام.

ائۆ كۆپەيى، ائۆ كۆپەيىننن قۇرهماز. / ائۆ
كۆپەيى، ائۆ كۆپەيىندن قۇرخماز.

ائولادىن بىفرى قونشونون ساغ الى.
ائويمىن هاچارى آتيلدى دام. / ائويمىن
آچارى آتيلدى دام.

ات اولاندا چۆرەى اولمىنى، چۆرەى
اولاندا ات اولمىنى، ايكىسى دە اولاندا من
ائودە اولمىشام. / ات اولاندا چۆرەك
اولمور، چۆرەك اولاندا ات اولمور،
ايكىسى دە اولاندا من ائودە اولمورام.

اتى دىرناخدان آيئىرماغ اولماز. / اتى
دىرناقدان آيئىرماق اولماز.

ائىششە يە مين آتا چاتىنجاخ. / ائىششە يە
مين آتا چاتىنجاخ.

ائىششە ىى اولنە يۇل گۇرسدن چۇخ
اولار. / ائىششە ىى اولنە يۇل گۇسترن چۇخ
اولار.

ائىششە يىم اولۇب باشى قىزىلدىن، گۆتى
گۆمۆشدىن. / ائىششە يىم اولۇب باشى
قىزىلدىن، گۆتۆ گۆمۆشدىن.

ائىششە يىن دوعاسى مۆستجاب اولسا،
چاروادار يۇلدا اولر. / ائىششە يىن دوعاسى
مۆستجاب اولسا، چاروادار يۇلدا اولر.

ائىششە يىن س...ى قاباغىندا گۆل
آچىب. / ائىششە يىن س...ى قاباغىندا گۆل
آچىب.

ائشىد اينامما. / ائشىت اينامما.
ائشىد دىغوى دئمە، گۇردۆغوى دىء. /
ائشىت دىيىنى دئمە، گۇردۆيۇنۆ دىء.

ائىل ائله سىغىشار، ائۆ ائۆ سىغىشماز.
ائىلدىن دالا قالما.

ائىل گۆزەلسىز، سۆز - مىل سىز اولماز.
ائىل گۆزى ائۆجى اولار. / ائىل گۆزۆ
اؤزجو اولار.

ائىللىرى قابوندا گۆر. / ائىللىرى قايىندا گۆر.
ائىلوى ھۆركىت، آرىغ - آخساغىنا
يايىش. / ائىلنى ھۆركۆت، آرىق - آخساغىنا
يائىش.

اليمى اوزاددويم كۆمەيە، قۇلىم بىلنگىدن
گىتتى. / اليمى اوزاتدويم كۆمەيە، قۇلىم
بىلگىدن گىتتى.

الين يارسۇن بى شاھى چىخماز. / الين
يارسان بىر شاھى چىخماز.

امير باسار، سردار چىزر، خىردا مالىك
اىغ آلتا قالار. / امير باسار، سردار چىزر،
خىردا مالىك آتاق آلتا قالار.

انگ، ئوموروخدان قۇرخار. / انگ
(آغىز)، ئوموروقدان قۇرخار.
انگىن تاختاسى چىخىب.

اوت بى يۇل يۇلون آلتىندا بىتر، بى يۇل
اۋستۈندە. / اوت بىر يۇل يۇلون آلتىندا
بىتر، بىر يۇل اۋستۈندە.

اوت تۇشدىغى يىرى ياندىرار. / اود
دۇشۇيۇ يىرى ياندىرار.
اوت

وئىرماغ آساندى، سۇندۇرمغ چىن. / اۋد
وئورماق آساندىر، سۇندۇرمك چىن.
اۋتدان كۆل عملە گلر، كۆلدىن ھىش
زات. / اۋددان كۆل عملە گلر، كۆلدىن ھىج
زاد.

اۋتسان سۈيۈن نە ساز - بازى. / اۋدلا
سۈيۈن نە ساز - بازى.

اۋتومون اۋستۈنە سو سېدى. / اۋدومون
اۋستۈنە سو سېدى.

احمت احمت، سەنە نە زىھمت. / احمد
احمد، سەنە نە زىھمت.

ارە گىددى تاي - توشوم، يىئردە قالدئ
شوم باشىم. / ارە گىتتى تاي - توشوم،
يىئردە قالدئ شوم باشىم.

ارە مىك، سۈنسيز ار گىزر. / ارە مىك
(دوغمايان قىز) سۈنسوز ار گىزر.

اريدىب بۇغازوئا تۇھمىيە جىيىم كى. /
اريدىب بۇغازوئا تۇكەمەيە جىيىم كى.
اسىنيەندە آغ جىيەرى گۇرسىنى.

اسەنەندە آغ جىيەرى گۇرسىنر.
ال مرد اولار، گۇز نامرد.

الۋن اوجادى، ھارا چاتتى اۋرا قۇي. /
الين اوجادىر، ھارا چاتتىر اۋرا قۇي.

الۋن اۋشنى اۋز جىيۈيە قۇي. / الين
اۋشۇيۇر اۋز جىيىنە قۇي.

الۋن وئر، ائەغۇنن تۇش دالينا. / الينلە
وئر، آياغىنلا دۇش دالينا.

الەيىم النىب، قىربائىم گۇيدە فئىرلىدى. /
الەيىم النىب، قىربائىم گۇيدە فئىرلىدىر.

الى الە وئىرسۇن سسى گلر. / الى الە
وئورسان سسى گلر.

الى قولونان اوزون گلى. / الى قولونان
اوزون گلىر.

الى كسىە الى كسىيىن دىدىن بىلر. / الى
كسىك الى كسىيىن دىدىن بىلر.

اۈرەيىندە شام ياندېرىنى. / اۈرەيىندە شام
ياندېرىم.

اۈزاختا مېنىم اۈلسۈن، يۈخونان بېرىم
اۈلمەسۈن. / اۈزاختا مېنىم اۈلسۈن،
يۈخوندان بېرىم اۈلمەسېن.

اۈز گۈزىمى اۈزۈم چىخارتىمىشام. / اۈز
گۈزۈمۈ اۈزۈم چىخارتىمىشام.

اۈزگە آروادىنىن تۇيغى يۈغون اولار. /
اۈزگە آروادىنىن تۇيوغو يۈغون اولار.

اۈزگە انۇن خوش گۈرن، اۈز انۇنە
ياتماغا دا گلزم.

اۈزگە ك...ى مازاتلى اولار. / اۈزگە
ك...ى مازادلى اولار.

اۈزگەنېن دولى آداما قىز گلر. /
اۈزگەنېن دولو آداما قىز گلر.

اۈزۈگىن قىيمتى قاشىندادى. / اۈزۈيۈن
قىيمتى قاشىندادىر.

اۈزۈم ھارا گندىنېن؟ گۈرن يترە. /
اۈزۈم ھارا گندىرسن؟ گۈرن يترە.

اۈزۈن آدامىن آغلى دابانىندا اولار.

اۈزۈن دىلىمى گۈدە ائلەدۈن. / اۈزۈن
دىلىمى گۈدە ائلەدىن.

اۈزۈنە جەرە ايرە بىلمى، اۈزگىتە گىلىم
تۇخنى. / اۈزۈنە جەرە ايسرە بىلمىر،
اۈزگىتە گىلىم تۇخويور.

اۈجا باشىمى آلچاغ ائلەدۈن. / اۈجا
باشىمى آلچاق ائلەدىن.

اۈچى بىرە دىتمز، بىرى ھىچە. / اۈچۈ بىرە
دىتمز، بىرى ھىچە.

اۈخ آتان اۈخى بىلىنى كىمە آتا. / اۈخ
آتان اۈخو بىلىر كىمە آتا.

اۈخخەدە اىستىسېن يىتمىش، سۈيغون دا
پىلىنە - پىلىنە يىشەم. / اۈقەدەر اىستىسېنى
يىتمىشەم، سۈيۈغونو دا پىلىنە - پىلىنە
يىتىم.

اۈخخىدېر قار گۈرمىشەم، دامجىدان
پىكامىم يۈخدى. / اۈقەدەر قار گۈرمۈشم
دامجىدان پىكامىم (قۇرخوم) (پىكام) (?) =
ناكام، آرزو { يۈخدور.

اۈراغ ايرى دوز آجى، ايكى چاتىنىن
دۈرت اۈجى. / اۈراق ايرى دوز آجى،
ايكى چاتىنىن دۈرد اۈجو.

اۈروس گلندە ماتوشكەسن، عۇثماننى
گلندە جۈجۈخ. / اۈروس گلندە
ماتوشكەسن، عۇثمانلى گلندە جۈجۈق.

اۈرە دىدوغون شۈشەدى، سىنسا داي
دۈزلىمز. / اۈرك دىدىيىن شۈشەدىر،
سىنسا داھا دۈزلىمز.

اۈرە يامماسا گۈزدن ياش چىخماز. /
اۈرك يانماسا گۈزدن ياش چىخماز.

دۇنيىمىز

ۋ

كىنايەلەر

قاپتاق: تەرجىمە ۋە تەپسىر مەنىسى،

شرح انوار، حيدر عباسى (پارىشناما)،

دەتر اولۇدن، بىرىنچى جىلد، نەشر مەما

تەھران، ۱۳۸۱

تۇپلاتان:

فرىدون محمدى

اوراقچىلار باشقاچى اولماق: اولار
تۈكەنى يىغىشىدۇرماق. اونون-بونون
داللىشچا سۆزۈنمەك. اۆزگەننن ايشىندىن
بەرەلنمەك.

اۆستۈنە يىت آتماق: اولار يىش
حېتىتلىرى ايله اويتىنماق. قارا ياخماق/
چاخىش سېمەك / ايفتىرا آتماق.

ايسىنى سىز، تۆستۈسۈز: راحتجاسىشنا،
دردىرسىز. زحمت چىكمەدن.
ايشنە يە ساپلاتماق: آرىشقلماق.

باشماق قارنىشنا گىرەك: قىلمەك،
تەجىبۇب اۆزىرە بىر آخسارلىشغۇ
دۆشۈنمەك، حىثىرت انلەمەك. الى قارنىشنا
گىرەك، قورمە يە دالماق / نىگران اولماق.
باشى پاجايبا تىكمەك: اوتانماق/
قىزارماق / خجالت اولماق.

آدى قولاغىشما دېمەك: مەرور اولماق.
چۇخ اوزاقلان انشىدىب تانىشماق. آدى
قولاغىشما دگىب (تانىشام).

آخىزى بوزلاتماق: اولدۇرمەك،
دەسىنى ياندۇرماق
آلا كىچى دىك بۇيۇز انلەمەك: روسو
انلەمەك.

آلتىنا سۈيۈك تىر اىلشەك: ھىچ
اولمادىشغۇ بىر حادىشەنى كۆرۈمەك
اۆزۈلمەك.

آپاغا دوزاق اولماق: پاتاۋا اولماق، انكل
اولماق، زحمتە سالماق.

ان سالماق: آيشن-شايشن اوتورماق.
ياپلاتماق، اۆز انوى كىمى آچىلىششەب
اوتورماق، آچىلىشماق.

اينىدن، دىنىدن كىسمەك: ھەر ياندىن
قىشقانجا آلماق.

باش بىر ياستىغا قويماق: بىرگە ياتماق /
ار-آرودا ياتماق.

پايىنى قونشو پايى ائلەمەك: پايىنى
آزاتماق.

پوخلارىشتا پە دئەن: آغى قارادان
سەنچمەن.

تورپاق يىتە دورسون (بىرىنە...)

ئىرە كىچىن، باتىش، تورپاق اوندان
اوجا دورسون، (اۋلسون، قىرە كىتىن).

تۆكۈمدەن دە خىرىم يۇخىدور: چۈخ
باشىم قارىشىپ، ان ياخىش زادلارنى
اونوتىموشام.

چۈمچە بوش قازانىش دىيىنە دىمەك:
الى بۇشا چىشماق. وار-يۇخىدان
چىشماق.

چىش باشىش گۆدەك: بۇش-بۇشونا
واخت سۇوماق.

داشىنى باشىش: باشىش: باشىش: باشىش
دارلىغىنى دانارلار. (بىرىن باشىش)
آتماق: اۋنو بىر يۇللوق اوندوب قىراغا
قۇيماق).

دۆبىدەنە ھۇلا قوشماق: بىرىنى يازىق
ائەلەمەك، ددەسىنى ياندىشماق، كۆكۈنە
سو قۇنماق.

دونو آغ اولماق: اۋزو آغ اولماق،
گۇناھسىز اولماق.

دىرىن - دىرىن اسمەك: قىزىش قانماز
قوللوقدا اولماق و باش ائندىرىمەك. زاغ-
زاغ اسمەك، يالتاق لىنماق.

دىشىن كىرىنى سوزماق: يۇخسوللوقدان
آج ياشماق، قارا گۆندە ياشماق.

دىندىرە مازانى، سۇدا وئىپ قازانى:
مازان (رمضان سۇزۇنۇن يۇنگۇلۇ) آدم
آدى دىش. «بىزە نە سىنن حالىش
قۇلاي دىش» دىمەك دىر.

زىش - دۆدۆيۈنە قۇيماق: زىش-بىلاباتا
سالماق، جار سالماق و سىس لىندىرىمەك،
روسۇدا ائەلەمەك.

زىشقا باتماق: عاجىز قالماق، زىمتە
دۆشمەك.

سەن دۇغانى جىن بۇغۇر: سىنن زىمتىن
زىي اولور.

سۇز قايىشتا تۆكمەك: يازماق.

فاتىحەسى اىلك آخشام اۋخونماق:
فاتىحەسى اىلك آخشام اۋخونموشدۇ:
اۋنون اۋچۇن فۇزىت يىتمىش! چۇخىدان
يازىق اولوب كىتىش.

ھوب كېلىدىنى اۈھماق: ھوب تۇتماق،
دېنمەك، سوسماق.

يۇخلۇغا آداخلا تىسىش: ايتىب يۇخ
اولسون.

يۇخلۇق الە يىندن الە نمك: آلت - اۆست
اولماق. يۇخسوللۇغون ھەر اۆزۈنۈ
كۆرمك.

يۇنگۇل ساققال اولماق: سۇيۇق ساققال
اولماق، سۇزۇ يترە دۆشمك.

آھزى آشا يىتىشمە يە نىن باشى داشا
يىتىش:

آنادان دۇغما كۆر بۇيىدادان يىرجە آد
يىلر:

الە يىر، الە يىر، كېمە يىنە قاتىش:
باشارىق سىزلىق يۆزۈندىن، سۇنۇندا اۈز
كۆردۈ يۆنۈ اۈز الە كۆرلا يىش. يازىق
آدامدىش.

ايشلد يىرىش شاخماغى ايلە ياخار، پىر
باخماغى ايلە.

اۆرەك اۈدلا تىماسا گۆزۈدن سو
چىشخماز.

(ھەر نە صىمى-ى قىلدىن گرە كدىرا)

قارنىش بالىش قارنى كىمى
يانىش دىش: (بالىش كىمى قارنىش ياندى
سو اچىندە سو دادمادىش) الەم خمىر،
قارنىش آج.

قارنىشدا قورد قارجاشماق: خوردوشو
قايتىنماق، گىچىك ائلەمك.

قوردان - قورھانا دۆشمك: ھنى يىرى -
يىرى سىندن سۇرۇشماق، سۇزۇن
آغىزلارا ۈ قازال لارا دۆشمەسى.

كۆرك لىرنە يىرە دۆشمك: خوشان -
خوسانا دۆشمك، يىر جىمىن نىگران
قالىب تالواسادا اولماسى.

قوردون قرآن اۈخوماسى: حىلە اۆزە
اۈزۈنۈ ياخشى دۇندا گۆرستمك، خوش
ظاھىرلىك.

قۇيرۇق الە وئرمەك: توتولماق،
توتۇق وئرمەك، جە قىشماق.

كۆرۈن شىلە بىزازلىش
ائەلە مەسى: گۆدۈن سىز ايش ۈ گۆلۈنج
داۋزانىش.

ھە-ھۆنە گىتىمك: تىز گىتىمك، ايكىنى
سائىشجا.

باش اولسه قویروق اولر، قویروق
اولسه باش اولمز.

بوغولان کیمسه نه ایلان ساربار.

یری ایتمیش اوکوزونه آغلا یئرلار، بیر
اوک سوزونه.

(اوک: آنا- اوکسوز: یتیم)

یشمیش ایستر کی، ییله یشمیشین
احوالی نه دیر.

چیرکینین اوره کدن آغلاماسی،
گوزه لین آغلاماهی، یاشینلاماسیتدان
اوره ک داغلا یاندیر.

دادان ییله، دادامایان یوخ.

عشقی ترسی - آواندی اولماز.

قورد قویونو یاخشی تانیبار، چوبان دا.
قیزیل تنشتی وار آما ایچینده قان
انده ریر.

نتیلم قیزیل تنشتی، ایچینه قان
قوسام؟

قیزیلدان قازما چکدیرسن گئنه ده
گوهن دیینی گوده ر.

کوزلار شهرینده بیر گوزلو شاه دیر.

سن ایره نی من توخوموشام:

سن آینادا گوزهنی من کریچده
گوزهرم.

مینو ایره ر، بیرو یتیره ر.

نیئت هارا، منزیل اورا.

یاغیشدان موئلرده بوی آتیرلار،
ایلشیم لرده.

یاغیش گول اوستونه یاغاندا عطیر
ساجیر، توز پاغا یاغاندا چامیر اوطور.

لاي لاي لار

ثرىا بخشى - زىنجان

لاي لاي دىدىم ياتىنجا
گۈزلەرم آي باتىنجا
زارا ، آمانا گلدېم
سەن حاصىلە چاتىنجا

لاي لايىن اويتاتىنجا
ياتمارام اويتاتىنجا
كسىم ياسدىغىن ياتىن
گۈزلەيم اويتاتىنجا

لاي لايىن اوجا اوجا
داغلار ئىن بۇيۇ اوجا
كۆرپەلەر جاۋان اولدۇ
اولدۇلەر قارى قوجا
لاي لاي قوشلار ھاۋادا
بالالار ئىن يۈۋادا

لاي لاي دىدىم ياتىنجا
باش ياسدىغا قۇيۇنجا
سەن يات گۈل ياتاغىندا
باخىم سەن دۇيۇنجا

لاي لاي دىدىم ياتىنجا
شېرىن يۇخۇ تاپىنجا
مىن دىل ايلە ساخلايم
آتان گلىب چاتىنجا

لاي لاي دىدىم ياتىنجا
گۈزلەيم آي باتىنجا
جاتىم بورنوما گلدى
سەن بۇ يىرە چاتىنجا

بىر خال وار باشى قارا

لاى لاي قادن داشلارا

قۇيۇن قوزو قۇچلارا

قارا تىلىن بنزەيىر

گۆي ككۆللۆ قوشلارا

لاى لاي بالام دورماغا

يىتتىشىب ، بوى آتماغا

سمر يوخوسو شيرين

قىيمارام اوئاتماغا

لاى لاي بالا گۆل بالا

آتماز ائلين ائل بالا

باشا بلا گتيرن

اول اولار ديل بالا

لاى لاي اۆرەيىم بالا

آرزىم، ديله يىم بالا

اۆرەيىمين باغىندان

آچان چيچەيىم بالا

لاى لاي نۆلويىدو بالا ؟

رنگين سۆلويىدو بالا

اوتان آنان دۇشلىرى

سۆتله دۆلويىدو بالا

كئىجە گۆندۆز اللريم

سنىن ايچىن دورادا

لاى لايىن اوتاغىندا

گۆل تۆكۆم ياتاغىندا

گۆل آچىلسىن قونچاسى

قىزارسىن ياناغىندا

لاى لاي دندىم لاىندا

ايلين بۆتۆن آىندا

شيرين يوخو جالادىم

گۆزلىرىن لاي لاىندا

لاى لاىنىام باش قارا

گۆزۆن اۆسته قاش قارا

آنا كۆنلۆ اۇخشاير

داغدا اريمىش قارا

لاى لاي گۆزۆندە قارا

سۆرمە گۆزۆندە قارا

بىر بىله آغلاماقدان

قالماز گۆزۆندە قارا

لاى لايىن باشى قارا

گۆزلىرى قاشى قارا

لالا كىمىن دۆشۆندە

کیپرک اوخلارین آتما
یاتاندا دا آیتی یات
یاتانلاری اویاتما

لای لای بالام، آسلانا
بنزری وار آسلانا
آنانین کونلو قییماز
بالا گوزو ایسلانا

لای لای بالام بوئونا
قوربان کسیم بوئونا
اولمه یه یدیم گوره یدیم
قیزلار گلکسین توئونا

لای لای دندیم بوئونا
بالام گتتسین قوئونا
سوروی ن قوزو گلر
ناز بالامین توئونا

لای لای دندیم آدینا
علی یتتسین دادینا
علی یتتسه دادینا
منی ده سال یادینا

آردی وار

لای لایتین هوشلا یوخلا
قملری بوشلا یوشلا
بوئان چمن، اولان کول
بیرینی خوشلا یوشلا

لای لای چاللام بالاما
خومار گوزلو آلاما
یان اوزرلیک، قادالار
توخونماستین بالاما

لای لای دندیم آغلاما
اوزه یممی داغلاما
بوئو بیر قوج ایکید اول
یادا اومود باغلاما

لای لای بالام آغلاما
داغدا لالام آغلاما
دردین آناوا گلکسین
قادان آلام آغلاما

لای لای نازیم آغلاما
سوزوم سازیم آغلاما
یازده هولان بولود تک
جان جیغازیم آغلاما

لای لای قاشلاری چاتما

تاپماجالار

تۇپلايان: نگار خياوى

- آلقاق دام دان قار ياغار
(الك و اون)

- ائويمىزده بىر كىشى وار،
كۆندەلن ياتىشى وار. (فارماش)

- ائويمىزده بىر كىشى وار،
نەم ايله ايشى وار. (سۆپۆرگە)

- اوئان قالا محمد، بوئان
قالا محمد، ياش ياشىرام، قورو

چكىرم، صل-ى على محمد.
(تندىر ايله چۆرەك)

- بو بۇئىدانا بۇئىو وار. ائو
دولوسو تۇئو وار. (چىراق)

- بو بۇئىدانا بۇئىو وار،
قىزمىزىندان دۇنو وار. (ايئىدە)

- بىر چووتال اونوم وار،
ايچىندە وردنە. (ايئىدە)

- بىز ايدىك، بىزلىر ايدىك.
اوتوز ايكى قىزلار ايدىك. ھىى

ازىلدىك، بۆزۆلدۆك، بىر تاختاچاينا
دۆزۆلدۆك. (اوتوز ايكى دىش)

- پىشىتىم پىشىتىم اۆيۇنباز،
ايكى سىرچەدى اۆيۇنباز. بىرى
گىرىر دليئە، موللا پونا پىتىك ياز.
(قىغىل)

- چاتى سوايچىر، دانا
شىشەر. (قاباق، بۇزانى)

- چۆلدە بىتر چۆر- چۆپ،
ايكى سىرچەنىن گۆزۆ دۆرد. (ھەر)

بىرىسى اۆزۆنۆن آچماسى دىر.
دئمەلى بورادا تاپىلاچاق بىر شى

ئۇخ)
- چىل آتتىم، چىل- چىل

آتتىم، چىلىنلەسە كىم بىلر. ىشدى

ھىصار ايچىندە، قولونلاسا كىم
بىلر. (بالىق) (چىلىنلەسە و

قولونلاما ھەر ايكىسى مال-
ھىئوانىن دۇغماسىنا آئىد

فئەل دىر)
- داغدان گلر آلاى خانىم،
اللىرى خىئالى خانىم. (ككلىك)

تاپماسا، دلىك ددە سىنىن آغزىنا.
(سىغار)

- گىجە دە گىندر، گۈندۈز دە
گىندر، يىرىندەكى يىرىندە. (دېرمان)
- گۈدە كۈزىمال، كۈلدىن

باخار. (خىتار)

- گۈندىن يىرە ساللار، ھەر
نە وئىرسىن آللار. (ياغىش، اوشاق)
- ھاپ- ھاپ، قىزىل
كۆپۈ، دۈۋزان دۈنر، چىچىك سېر
(تندىر ايله لاۋاش)

- ھاپ- ھاپ كىركى ساپى،
بىش بوداغى، بىر يارباغى (ال)

- ھادى آھانى، گۈز اوبانى،
آلتى آياغى، اىكى دابانى. (ترەزى)
- ھۈنۈ- ھۈنۈ كھەر آت،
ھۈنۈسۈ گۈزەل كھەر آت. آياغىندا
قىل سىجىم، دۈيۈنۈ گۈزەل كھەر
آت. (بال آرىسى)

- يىر آلتدا چوللو قۇدۇق.
(اولۇ)

- يىر آلتدان اۋخۇلۇ گىندر.
(ايلان)

- دام اۋستە سارى كۆپىك.
(قاباق، بۇرائى)

- دام دام اۋستە، تۈنلە دام
اۋستە. يىزىم ايلدىرىم، سىزىن دام
اۋستە. (تۈستۈ)

- ددەم ائۈندە قىز ايلدىم،
ھادى منىم قارنىمدايدى. الى يۈخ،
آياغى يۈخ، بودو منىم
قارنىمدايدى. (مىكە)

- دۈۋد گلىنىم وئىر، دۈردۈ
دە بىر يۈندا. (اۋتاغىن بوجاقلار)
- دۈەدن ھۈشۈدۈ تۈخماق،
اۋنو تاپمايان آخماق. (دۈەنىن
پۈتۈ)

- زىل زىلىم، زىنجىر كىلىم،
آغىردىم سىلكە بىلىمىم. (گۈزى)
- قارا تۈيۈق چۈكۈدۈ يىرە،
باغىر ساغىن تۈكۈدۈ يىرە. (قارا قازان
ۋاۋجاقدىكى اۋدونلار)

- قارى باشىندا تولا ياتار
(قىيىل)

- قارى دالىندا چىل- چىل
دۈۋشانە. (سۈپۈرگە)

- كاغىزىنا ھائى كاغىزىنا،
خوب ياراشىر آغزىنا، ھەر كىس اۋنو

شىنجاڭنامە

داستانىن آدى: طاھىر - زۆھرە

داستان اۇخۇنات يىشى: زىنجان

اۇخۇيان: آقىنىق مسلم مىگىرى

داستان اۇخۇنات تارىخ: ۱۳۵۵

ئاۋرا تەبىئەت الدن: اسلام مىرادلو

ئاۋاردان يازان: مىھمىد رىزانى

طاھىر - زۆھرە

(۲)

طاھىر مىرزە گۆزۈ ياشلى

تۇرپاقدان اۋېدۇ. احمد تاجىر دىدى

طاھىر اۋزۇن بىل ھارا گىدىرسىن گىت.

طاھىر قولاملارنى گۆتۈرۈپ تاجىر

احمدىن ياتىندان آيرىلىپ بىر بولاغىن

باشىنا گىدىلر. بولاغىن باشىندا اۋچۇ

دە يوخلادى. طاھىر بىر مۆددەتلىن

سۇنرا دوروب گۆردۈ كى قولاملار

اۋلۇپلر. آلدى گۆرەك ايندى نە دىتىر:

ھىچ كىم مىنمىك تىك اۋلماستىن

اۋزگە خىتالە قالماستىن

يانلى - ياتىندا اۋلماستىن

نۇجوان قوللارمى مىنمىك

ظالمىك فلىكك ايش قلىتىردى

ظولمۇلن ياردان آيتىردى

تۇرپاقدان سۆرگۈن بولۇردۇ

نە كسىر يۇللارمى مىنمىك

طاھىر دىتىر بو چاغىندا

سىنەسى زۆھرە داغىندا

چىرخ ھۆۈۋىنىن آيتىغىندا

سۇنالى گۆللىرىم مىنمىك

طاھىر مىرزە گۆردۈ بىر كاروان

گىلىر. بىر كاروان خان وئىردى

سۆزداگرىن ايدى. طاھىر سالام

وئىردى. خان وئىردى سالامىن آلىب

سۆرۈشدۇ بوردا نىتىلىرسىن اۋ ياتانلار

كىمدىلر؟ طاھىر جاپا وئىردى:

اۋنلار مىنمىك نۆكرىم ايدىلر بوردا

ھەر گۈن بىر باغچىن آچارىن وئىرەرسەن،
 طاھىر گىندەر اۈ باغدا گىزەر دولانار؛
 آنجا قىزىقچى باغچىن آچارىن مەن
 كەلمە مەش وئىرمە. بۇ پىرىقەن طاھىر
 ھەر گۈن بىر باغدا گىندەپ گىرىدى.
 نۆۋىت ۴۰-جى باغدا يىتىشىدى آنجا
 قىز آچارى وئىرمەدى. طاھىر گىلىپ
 باغچىن دىۋارىندان باغدا اندى؛ گۈردۈ
 بۆلبۈل گۈلە سۆز اۋخۇر. طاھىر مىرزە
 اۈ بۆلبۈلە اىستىر سوز اۋخۇسون.

سحرىن گۈلشەن چاغىندا
 نە گىزىرسەن باغى بۆلبۈل
 اۋخۇدون آغلىم آپاردىن
 سىن گىلىن بارى بۆلبۈل
 اۋخۇ بۆلبۈل دىلە گىلىن
 زۆھرەم دە منزىلە گىلىن
 يارىم گۈلە-گۈلە گىلىن
 مەن چالاندا سازى بۆلبۈل
 بۆلبۈل سەن نالە چكرسەن
 آھ چكىپ قان ياش تۈكرسەن
 دوققوز آي زەمت چكرسەن
 اۈچ آي يازى سارى بۆلبۈل

اولۇبىلەر. خان وئىردى امر ائىلەدى
 نۆكرلىرى قوتىلاستىلار؛ طاھىرە دە
 دندى: مەن بىردا نىئىلەرسەن؟ طاھىر
 آلىپ اۈز باشىندان كىچەنى خان
 وئىردى- مە سازىلان دىسەن:

سەن دىنىم خەلقلەر خانى سۆيەدەر
 آيرى دۆشەن مەن ائىل - اۈيامدان ھاراي
 دولەت مەشۇم مەن اولۇم قورىان
 آيرى دۆشەن مەن ائىل - اۈيامدان ھاراي
 يامان آدم بۇ ھەلەندا قالماستىن
 حق ياتىندان اۈدا پائىن آلماستىن
 اۈزۈن ھۆمۈر قىسا اولۇسون قالماستىن
 آيرى دۆشەن مەن ائىل - اۈيامدان ھاراي
 يامان آدم يامانلىقتىن بىلىدىرى
 آغلادىيان گۈز ياشىمى بىلىدىرى
 حاتم سولطان بىن آتامى اولدۇردۇ
 آيرى دۆشەن مەن ائىل - اۈيامدان ھاراي
 طاھىر مىرزە خان وئىردى
 سۆيەدەر لىن اۈزلىق اولدۇ. خان
 وئىردى طاھىرە دندى مەن بىر قىزىم
 ۋار اكر لىناقت گۈزەستەن قىزىمى
 سەن وئىرمە. خان وئىردى اۈزۈ
 بۆلبۈلۈغا گىندەپ قىزىنا تاپشىردى

بۆلۈل سىنىن بو سسىندىن

من ياتمارام ھوسىندىن

گىتىمىز طاھىر سىنەسىندىن

زۈھرە يارىن داغى بۆلۈل

طاھىر باغدان انۋە گلىپ خان

ۋىردىنىن قىزى (سىمىن عۆزار) گۆردۈ

طاھىرىن وضعى فرق ائىلەيتىپ. بىلدى

باغا گىرىپ ۋ بۆلۈلۈن قضايتاسىن

بىلىپ. طاھىر دىدى من ايسىتەيسىرەم

گىندەم. قىز دىدى دايمان آتام گلىسىن

سۇنرا گىت. طاھىر قبول ائىلەمەيتىپ

يۈلا دۈشۈد. يۈلا گۆردۈ خان ۋىردى

سفرىن قايتىدۇر. خان ۋىردى گۆردۈ

طاھىر گىندىر آداما بنزىر. طاھىر ايسىتىر

اۋز ھالىنى خان ۋىردىتە يىتىرسىن.

گۆيۈل دورىدو وطن سارى يىرىدى

بىر عرضىم ۋار سەن خان ۋىردى دىتىم

ھالال ائىلە دوز چۆرەينىن امگىن

قىزىن اۋز اليلە نان ۋىردى دىتىم

من دۇنمادىم اۋ سۇناتىن اۋزۈندىن

بوسەلر آلامدىم آلا گۆزۈندىن

يا ائىل طەنەسىندىن، فۇضول سۆزۈندىن

زۈھرە يارىم مىندىن يان ۋىردى دىتىم

طاھىر دىتىر جان جىسدىن اۋزۈلدۈ

خومارلايتىپ آلا گۆزلر سۆزۈلدۈ

شە پىر ۋوردو گۆل يازپاقدان اۋزۈلدۈ

بۆلۈل گۆل يۈلۈندا جان ۋىردى دىتىم

تاجىر احمد طاھىرى يۈلدان

قايتارىپ اۋنا تۈي تۈتۈر. قەدىم رىسم

ايدى جاماعت اوغلانلىدان

سۇرۇشاردىلار. اگر اوغلانلىن گۆنلۈ

اۋلماسايتىدى شىرىنى يىتمەيدىلەر.

جاماعت طاھىردىن سۇرۇشوبلار طاھىر

بىلە دىتىر:

باشىنا دۇندۇتۇم ائىلەشەن بىلەر

سىزلەر قىلىدىن علاجىم مىنىم

آياغىز تۈپراغى سىجدە گاهىمىدىر

اگر قبول ائىتىمىز مىنەراجىم مىنىم

آلنىما يازىلىپ مۇدام آغلانام

تانرى طرفىندىن بىلى باغلىتىم

ۋىزقانلى احمد ۋىزىر اوغلانام

مىسىردىن گلىرى خراجىم مىنىم

اوجا داغلار باشى اوغرو-سارقەلى

باشىما يىغىشىز قۇۋقاننى قالى

طاھىر دىتىر اۋزۈ بورقاننى

شاھلار شاھى بىلىر اۋ باجىم مىنىم

اتلئین آغ ساققاللاری خان
وئوردی سۆزۈلگرن داتیشیب خان
وئوردی قبول اتلئدی طاهیر اۆز شهرینه
قاتیدا. طاهیر میرزه یولا دۆشۈب
رودبارا طرف. یولدا بیر باغا راست
گلدی آج ۷ سوسوز. باغا گوردی. بو
باغ نرگیز خاتیمین ایدی.

نرگیز خاتیما خبر وئردیلر باغا
بیر آشتیق اوغلان گلیب. نرگیز دستور
وئردی اوغلانی گئیرین منیم یاتیما.
نرگیز اوغلانا دئدی کیمین ایجازه سیله
باغا گلدین؟ طاهیر دئدی سوسوزام،
آجام. نرگیز دئدی اگر بیزه تعریف
اوخوسان هنج، اوخوماسان سنی
وئرهجهیم بو قیزلار اولنهجه
وئرسونلار. طاهیر ایندی قیزلارا
تعریف اوخوئور:

بو دور گلدی باهار فصلی

آچیلیدیر لالا نرگیز

آغیز سۆتدۆ دوداق قایماق

دیلمین باتیب بالا نرگیز

الیوی وئرمیشم اله

جاتیم قوریان فیتنه تئله
شلهده کیمین اینجه بئله
توت قولومدان دولا نرگیز
سن طاهیری کۆسدۆرۈپسن
قول- قانادین سیندیر ییسان
گندر یولون کسدیریپسن
قوی بیر گندیم یولا نرگیز
سن سن قیرخ اینجه قیز باشی
ییشغیسان یاری یولداشی
ایچیپسن بیر قازان آشی
قازین دولوب دولا نرگیز
طاهیر باغدان چیخیب یولا
دۆشدۆ. گلیب رودبارین داغلاریندا
بیر چوبانا راست گلدی. طاهیر آلیب
چوبانا سۆز اوخوسون.

سنه دئیم چوبان قارداش

چوبان سنی هوس گۆردۆم

آلا گۆزدن آخار قان یاش

چوبان سنی هوس گۆردۆم

هاوا یاغار هاوار- هاوار

دلی گۆئلۆم قابار- قابار

یاردان منه دؤغرو خبر

چۈبان سنى ھوتس گۆردۆم

عرضىمى ائىلەرم بارى

مطلبىوى وئرسىن تارى

طاھىر مىوزە زھەرە يارى

چۈبان سنى ھوتس گۆردۆم

چۈبان سۆرۈشۈدۈ سىن طاھىر

مىرزە سىن. دىئىدى ھە من طاھىرم.

چۈبان دىئىدى خاتم سولطان طاھىرىن

قاتىن حالال ائىلەيىب ھەر كىس گۆرسە

اۋلدۆرە. آفجاق چۈبان طاھىر مىرزەنى

شلە ايلە قارىشىقۇ آپارىيىب كىندە

ائولترىنە. چۈبانتىن نەسى دىئىدى بالام

بو كىمدىر. چۈبان دىئىدى آنا بو طاھىر

مىرزەدى سىن گۈرەك بونو زۆھرەنىن

يائىنا آپاراسان. نەسى بىر ساندىق

يۈندۈرۈپ قىيىقلىنىۋاپچىرىدىن

قۇندۇردۇ. دۆۋرەسىنە دە ھوشامبا

توتدۇرۇپ طاھىرى قۇندۇ ساندىق

ايچىنە، آپاردى زۆھرە خاتىمىن

قالاسىنا. زۆھرە خاتىمى دىئىدى: من

مۇسافىر تە گىندىرەم بو ساندىقنى سىن

گۈزلەيە سىن من قايتىدام. بو طرحىن

طاھىر مىرزە ھەر كىچە ساندىقتان

چىقىپ بىر مىقدار شام ئىتىرىدى. بىر

كىچە گىلىپ زۆھرەنىن اۋزۇندىن

اۋىۋىپ گىتىدى. زۆھرە ئوخسودان

اۋىتايىپ آيتا باخىدى. كىزىلىرى تىز

چاغىرىيىپ دىئىدى: سىز ھە خىيانت

ائلىرىسىز. كىزىلىرى دىئىلەر: ئىۋىخ. بىر

بىلىجى كىزى ۋار ايدى دىئىدى: خاتىم

ايشى بو ساندىقتادىر. كىزى كىچە

ئوخونۇ اۋزۇنە ھارام ائىلەيىپ

ياتمادى. گۆردۈ كىچە ۋارىسى

ساندىق آچىلدى طاھىر چىقىپ بىر آز

شام ئىدى ۋ سۇنرا زۆھرە خاتىمىن

اۋزۇندىن اۋىپىدۇ. گىتىدى گىردى

ساندىغا. كىزى گىلىپ ايسىتىر زۆھرە

خاتىمدان مۇشتولۇق آلىشىن. گۆرۈك نە

دئىر:

خاب ايچىندە: ياتان زۆھرە

اۋىان زۆھرە ئارىن گىللى

قم - قۇسەيە باتان زۆھرە

اۋىان زۆھرە ئارىن گىللى

سازىشىن بىلىدى بولقار

ايتلەدیم ايراده گلديم
 طاهير دښتير يانه-يانه
 ياندى باهریم دوندو يانه
 نڅه قومچ قوزو قور يانه
 من سته قور يانه گلديم
 طاهير دښتير غلر اولدو
 سارايب گوللرين سولدو
 گول اوزلو يوطبولون اولدو
 سنى سالديم يادا گلديم
 خبر وئرديلر حاتم سولطائين
 آدمالار ئ گلير طاهير دىدى: منى
 ساندېغيتان سويالمت.
 باشينا دوندو قوم آي زوهره خاتيم
 قوئ آپارسين گورک سو منه نيتير
 دولاتيم باشيوا من اولوم قور يان
 قوئ آپارسين گورک سو منه نيتير
 اوشاغىکن عشق اولدونا يانديغيم
 اميب اميب الجرينى قالدېغيم
 موشامپالا سال دىتاي ساندېغيم
 قوئ آپارسين گورک سو منه نيتير
 طاهيرين ساندېغيتان يوندو بير ناشى
 اونا پرواز ائدن گولومون قوشو

دلى گولوم قاپار-قاپار
 مندن سته دوعرو خبر
 اويان زوهره يارين گلدى
 گيز سنين اوره ييندى داش
 آلا گوزدن آخار قان ياش
 سته ياردير بيزه قارداش
 اويان زوهره يارين گلدى
 زوهره دوروب سوروشدو نه
 خبر وئرديلر كئيل بوتون قضاياننى زوهره يه
 دښتير؛ زوهره ساندېغيتاننى گتيريب
 آچدىلار طاهيرى چىخاردىب.
 گوزوشدولر قوشول آدمالار حاتم
 سولطانا خبر وئرديلر طاهير ايستير بير
 نڅه بند سوز اوز سئوگىلىسيه
 اوخوسون:

يار سنى عدالت بيلديم
 يار قاپار يادا گلديم
 يولوندا چوخ چكديم جفا
 عومروم وئرديم بادا گلديم
 ياريم ايتلر من عيادت
 ياندى باهریم اولدو قارت
 خاك-ي پانيوه زيتارت

گوٲۆر آٲار ھر ھۆممانا گئدرسن
 امانندی قره وئرمه، سانديغيم
 گوٲۆر آٲار ھر ھۆممانه گئدرسن
 بيز ده قالدیق خان طاهيرين قمينده
 اۆتورمادیق صؤجبتينده - دمينده
 گوٲۆر آٲار قويمه «گيلان زمين» ده
 گوٲۆر آٲار ھر ديئاره گئدرسن
 طاهيرين سانديغي قالدی دوتادا
 چاغیر شاهلار شاهين يتيشمين دادا
 دريادن آتريلان قولونلو آدا
 گوٲۆر آٲار ھشترخانا گئدرسن
 حاتم سولطائين آداميلاري گليب
 سانديغي گۆرمه ديلر. سو سانديغي
 ھشترخان ويلايتينه آٲاريب؛ بو
 ويلايتده ملک نيسا آديندا بير خاتيم
 حؤکم سؤرؤردۆ. ملک نيسائين
 باغباني گؤردۆ سو باغا گلمه دي.
 گليب گؤردۆ آرخين بنديني بير
 سانديق توتوب. اؤزۆ سانديغي
 گؤتوره بيلمه دي. ملک نيسا خاتيم
 خبر وئردی. ملک نيسا قيرخ اينجه
 قيزلاريلان گليب سانديغي

يونيسي درياده ساخلايان کيشی
 قوی آٲارستين گؤرک سو منه نيتير
 طاهيري سانديغا قوتوب
 سانديغي موشامپالاديلار قيزيل اوزهن
 سوتونا سالدیلار. زؤهره آليب بير
 نچه سؤز اوخوسون.
 طاهير ياريم دؤشدۆ يولا
 يوللار اينگيللر اينگيللر
 گؤزؤم ياشی دؤندۆ قانا
 آغلار اينگيللر اينگيللر
 اللرين زؤلفون پيچينده
 شامامان قوينون اچينده
 خان طاهير سانديق اچينده
 آغلار اينگيللر اينگيللر
 قارا قاشلار آراسيندان
 کچه بيلم آراسيندان
 خان طاهيرين نالاسيندان
 چايلار اينگيللر اينگيللر
 زؤهره گؤردۆ اگر سانديغي
 تاپسالار بونون سيرري فاش اولاجاق.
 آليب سانديغا سؤز اوخوسون.
 چالپانا - چالپانا گئدن سانديغيم

آخى منىم اۆز سىنوكىلىم وار. قولاق
آشىن.

باشىنا دۇندۇيۇم قىرخ اينجه قىزلار
تانرىم منى سىزه قارداش ائىله سىن
جسدېم ايچىنده سۆمۆگوم سىزلار
تانرىم منى سىزه قارداش ائىله سىن
گۆنده بىر اولدوز وار آدى قمردى
تشنه اولان يار لىنى امردى

باشىنا دۇندۇيۇم گۆمۆش كمردى
تانرى منى سىزه قارداش ائىله سىن
گۆنده چاايب خان آرختىن اوزۇنه
قولاق وئرىن خان طاهىرىن سۆزۇنه
من قورىانام حاتم سولطان قىزىنا
تانرى منى سىزه قارداش ائىله سىن
ملك نىسا خاتىم چۇخ اىصرار
انله دى آما طاهىر قبول انله مەئىب;
گۆرك نه دئىير :

درين - درين دريالارا دولوبدور
سارااڭيان گۆل جمالى سولوبدور
زۆهره خاتىم گۆزۆ يۇلدا قالىيدىر
تانرى منى سىزه قارداش ائىله سىن
ملك نىسا جاواڭىندا دئىير:
باشىنا دۇندۇيۇم گۆل اۆزۆ اوغلان

چىخارتدىلار. ملك نىسا دندى اكر
مال - دۇولت اولسا سىزىن، اكر
اوغلان اولسا منىم. آچىب گۆردۆلر
اوغلاندى سازى دا ياتىندا. ملك نىسا
آايب هوشدان گئدن طاهىره بىر نىچه
كلمه سۆز اوخوسون.

باشىنا دۇندۇيۇم جاتىم اوغلان
اۆزۆم قورىان ساندېغىندان دور يئرى
دولاتىم باشىدا من اولوم قورىان
اۆزۆم قورىان ساندېغىندان دور يئرى
گل گۆرۆم، گل گۆرۆم نه مكانلىسان
معاغىللار كاتى سان، دور دهانلى سان
آايبىلار دريايه مگر قانلى سان

اۆزۆم قورىان ساندېغىندان دور يئرى
ملك نىسا بو سۆزلرىم سۆيىم
خنجىر آايب قره باغرىم تىلەيم
بو قىزلاردان سىنه تاهارىف ائىلهيم
اۆزۆم قورىان ساندېغىندان دور يئرى
طاهىر ميرزه هوشا گلىب ملك
نىسا دندى: اوغلان بىز قارلاشمىشيق
ثروت - مال اولسا قىزلارىن، اوغلان
اولسان منلن تۆي ائلىته. طاهىر دندى:

طاھیر میرزہ:

طاھیر میرزہ من سۆزۈمۈ سۆزلۈرم

خنجەرلن باغیریم باشین پیتلۈرم

من جاتییم سنه قوریان ایتلۈرم

ایجازه وثر گئدیم، قالان دئییلیم

ملک نیسا خاتیم گۆزۈمۈ طاھیر

قبول ائلمیم. دئدی: بیر شرعیلم وار

اگر زوهره منلن گۆزل اولسا من اونو

سنه آلام. یوخسا سنی اولدورورم.

ملک نیسا اوز قوشونونو گۆتمۈزۈب

گلدی.

رودبار ویلا تینه، قوشون

رودبارین یاخینلیغیندا قالیپ، ملک

نیسا خاتیم قیبرخ اینجه قیزلارین

زوهره خاتیمین گۆزۈشۈنه گتدیلم.

طاھیر ده بیر چامیر باشینا سالیپ

بونلارین یاتیجا گتدی. حاتم

سولطانان ایجازه آلیپ زوهره منین

اوتاغینا گلیب لر. زوهره یاتیشدی

ملک نیسا خاتیم ایستیر زوهره منی

یوخودان آیتیشین:

خلب ایچینده یاتان زوهره

اونان زوهره یارین گلدی

آل منی بوردا قال، گتتمه یین اولماز

دولاییم باشینا من اولوم قوریان

آل منی بوردا قال، گتتمه یین اولماز

طاھیر:

قوریان اولوم سنین کیمین سؤنايه

ایجازه وثر گئدیم قالان دئییلیم

خسته گۆنلۈم گلیر آه یز یولیه

ایجازه وثر گئدیم قالان دئییلیم

ملک نیسا:

من بوردا حقو کمرانام یتریمده

حتشقیق یو سۆزۈداسی وارچی سیریمده

چوخ آساندیر سنی اولدورمک الیمده

آل منی بوردا قال گتتمه یین اولماز

طاھیر میرزہ:

اوزاق دۆشدۈم من ائلیمدن آیاغام

نه مۆددتدی سیناره تک اویاغام

اولدورسن ده اولدور، سنه قوناغام

ایجازه وثر گئدیم، قالان دئییلیم

ملک نیسا:

ملک نیسا سۆزۈم باشه ییتیرم

خنجر ایلن اوزون داشه ییتیرم

من سنيله حوهرۈمۈم باشه ییتیرم

آل منی بوردا قال، گتتمه یین اولماز

ساندىق چىنخېب بىزىم باغا
 آباد گىلىب ايشىن زۆھرە
 نىسا دىشىر گل بحث لىشك
 سىن قىشك سىن يا مىن قىشك
 كىلدىم آتاتلان اللشك
 چىگىب كىلدىم قوشون زۆھرە
 زۆھرە خانىم، دىدى: مىل كى نىسا
 ايجازە وىر جاۋاب وىرىم:
 اوجا داغلاردان سىلەرم
 سىنەمىن اۋستە بىلەرم
 طاھىرى سىندىن اىستەرم
 طاھىر يارىم ھاردا قالدى
 قىزىل گۈلۈ اۋزۈم دىرم
 سىنەمىن اۋستۈنە سىرم
 طاھىرى گۈزەمەسىم اۋلىم
 طاھىر يارىم ھاردا قالدى
 فلەك اوچورتىدۇ قازىنى
 كىملىر گۈز چىكۈ نازىنى
 اۋزۈ سىلەڭلى سارنىنى
 كىملىر گۈز چالاجاق اولدۇ
 مىل كى نىسانىن ايشارە سىلە
 طاھىر چادىراسىن باشلىك گۈتۈردۈ.

ناز و قىمزە ساتان زۆھرە
 اۋتان زۆھرە يارىن كىلدى
 سارنىن بىدىدى بولقار
 دىلى گۈتۈم قابار قابار
 اۋتان زۆھرە يارىن كىلدى
 اۋتان زۆھرە يارىن كىلدى
 قىزىنىن اۋرە يىندى داش
 آلا گۈزدىن آخار قان ياش
 سىنە ياردىر بىزە قارداش
 اۋتان زۆھرە يارىن كىلدى
 زۆھرە يۈخسودان دوروب
 گۈردۈ نىچە نىر بونون دۈۋرە سىندە
 وار. آمما طاھىرىن سارى مىل كى نىسا
 خانىمىن اىندەدى. مىل كى نىسا دىدى
 زۆھرە ايجازە وىرسىن سىنە سۈز
 اوخوتوم:

ھىچ يىرىندە ھىچىن يۈخسودور
 ايللا سىن قىشكىن زۆھرە
 طاھىر كىمىن يارىن واردى
 بىختە وردى باشىن زۆھرە
 مىن قوربانام قاش - قىلغاغا
 بىر جۈت لالە تىك دۈداغا

گىشىيسن اينيۋە ئالى، قوماشى
باشى سونا سن سن من ياشىل باشى
سرخط وثررم هر نه دىسن دىلىمدن
حاتم سولطان دندى اگر اىستەسن سنى
من آلام.
ملک نيسا:

اينسان سان حاتم سن دانىشما بيجا
من دىتىلم گدا ائدم ايلتىجا
جنگ اندەرم بىللن مردسن يا شوچاج
شمشير ووررام قورتولمازسان ايلمدن
حاتم سولطان:

حاتم سولطانام بورادا خوكرمان
قان آغلار ايلمدن ماحال-ى گيلان
اولارام شاهمار يا افعى ايلان
وورارام هىچ يترده قالماز كۆلۆندى
ملک نيسا جاواب وثرير:

ملک نيسا دىشير دئمه بير قىزام
آسماندا شهپر ووران اولدوزام
فيكر ائىلمه من ده اوزۆم يالقيزام
هاوالانما آيرىلارسان ائلىندى

ملک نيسا دندى: زۆهره چوخ ابصرار
ائله ديم آما طاهير قبول ائله مەدى.
ايندى سىنن آتان گوئلۆ وار يا يۇخ؟
زۆهره دندى آتامىن گوئلۆ يۇخ. ملک
نيسا حاتم سولطانا دندى: سن گرک
زۆهرەنى طاهير ميرزه يە وثرەسن.
حاتم سولطان دندى اولماز. ملک نيسا
جاوابىندا دندى: يا وثر يا جنگه آماده
اول. حاتم سولطان آليب گوۆرک ملک
نيسا خاتىما نه دىشير:

خوش گلييسن گوۆۆم اۆسته يىثرين
وار

ايلتىماسىم بودور اۆتور يىثرينده
من سولطانام مرد دىثيرلر آدىما
قىيىناق چاللام تۆكۆن قالماز سرينده
ملک نيسا:

لاف وورما چوخ دا منم دئمه سن
آليجى قوش هىچ قورتولماز ايلمدن
دۆنيايه گلە ييب بير بىله اوغلان
قاناد چالا تنز سوۆوشا پريمىدن
حاتم سولطان:

دانىشما بير چووال فسادلار باشى

اؤزۈۈ ايفتيخار بيلمه سن بيل كي
جنگده آسلانام سن سن بير تۆلكۆ
آديم ملك نيسا سالديرلرم توكين
ديل توتماستين سنه دنديم باريشاق
حاتم سولطان:

من حاتم سولطانام سايمارام سنى
بير دينار حشبابا آلمارام سنى
قارانتليق زيندانا يوللارام سنى
قودرت يۇخ، بير نفر قاپشنى آچماز
ملك نيسا دندى: حاتم سولطان
يازارام اطرافىما قوشون گلر سنلن
داعوا اندهرم گل زؤهره نى وثر. حاتم
سولطان قبول ائلمه مەدى. ملك نيسا
نادير قولوخانا نامه يازدى اونندان
قوشون ايسته دى. زؤهره نين ياتينداكى
قيزلار آغلاشيدىلار. زؤهره خاتيم
دئير سبز نه يه ناراحات سيز. منيم
سۆزلىرime قولاق آستين.

باشينا دۇندۇرۇم قيزلار
عجب بختى قاره اولدوم
سۆزلىرىم دۇشدۇ داستانه
يامان بختى قاره اولدوم
سئوگىلىمدن آيرى دۇشدوم

حاتم سولطان دندى هنج
اولماز. ملك نيسا آليز گورك نه
دئير:

حاتم سولطان قبول ائيله سۆزۈمۆ
گل سنيلن بو سۆزۈدادا باريشاق
تۆكمە سن سينه قضب كۆزۈمۆ
گل سنيلن بو سۆزۈدادا باريشاق
حاتم سولطان:

ملك نيسا آھرېن آچىب سۆيلمه
بو سۆزۈدادان سنه هنج واخت كار
آچماز
سن آروادسان داعوا ائتمك عئيب دير
شمشير تورماق سن آروادا ياراشماز
ملك نيسا:

دۆزدۆ من آروادام عار گلير سنه
بو دۇنيا ايندى ده دار گلير سنه
كنجه گۆندۆز آه و زار گلير سنه
گل سنيلن بو سۆزۈدادا باريشاق
حاتم سولطان:

كثيرمه سه دۇنيادا جلال و ثروت
وثرمهرم سنه من بير دست ي بئيت
پول وثرن يالواران ائيله ين ميننت
آلا قارغا ترلانيلىن ساواشماز
ملك نيسا:

سۆزىلە باشىوئى بىگ اندىم گىرگ
 اولدىوررم قوشونون مىسات اولار
 گۆزۈن

قوللارنىن باغلاشيم چىگ اندىم گىرگ
 مىلك نىسا:

يىتتىسىن گىلاننى بوردا رودبارنى
 تانىشمان گۆرۈرم نە خالىق تارنى
 قوردوررام قايندا من آغاج دارنى
 جىنازىن داردا سىگ اندىم گىرگ
 حاتم سولطان:

اينسان اول اوژۈن سالما فېلىتە
 چۈخ دا آلدانما مال - دۈۋىتە
 كىسدىرىم اليۈى گللىن عېرتە
 حىسرتلە دۈنيادا جان وئىرن گىرگ
 مىلك نىسا:

من مىلك نىسا تام اولدىوررم سىنى
 بىلرسىن دۈنيادا ياخچى ئاماننى
 آلارام طاھىرە قىزىن زۆھرەنى
 من ايكى گۆزۈلۈ شاد اندىم گىرگ

من حاتم سولطانام واريمدى قوشون

توتۇن سۆز بىر اودا دۈشدىم

عجب آه و زارە دۈشدىم

عومۇرۇمدە بىچارە اولدىم

طاھىر يار آيرىلدى مىلدىن

سۆزلىرى گىتىمىز سىنەمدىن

گۆزۈم تۈكرىتەر شېنم

زۆھرەيم آوارە اولدىم

نامە رىشتە نادىر قولوخانا

يىتتىشىپ، نادىر قولوخان مىلك نىسا

خاتىما قوشون يۈللەدى. حاتم سولطانا

خبر وئىردىلەر حاتم سولطان چىگە

آمادە اول. ايكى قوشون بىر - بىرىنىن

قاباغىندا صف باغلادىلار. مىلك نىسا

آلىپ حاتم سولطانا بىر نىچە كىمە

سۆز دىسىن.

حاتم سولطان قوشونوم وار دالىمدا

حاضىر اول سىنىلە چىگ اندىم گىرگ

خبر آلسان احوالىمىدان حالىمىدان

دۈنيانى گۆزۈۋە تىگ اندىم گىرگ

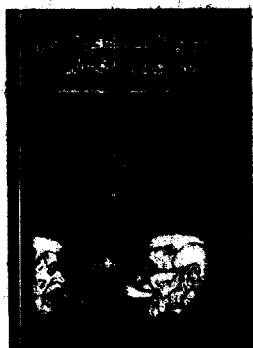
حاتم سولطان:

آغلىن يۈخدو سىن داتىشما سۆزۈن

حاتم سولطان:

عار گلير بو منه حائين سۈرۈشۈم
 قىزىمىڭنىڭ ئۆلدۈرۈم كىسەرم باشىن
 داغلارنىڭ باشىندا جان وىتىم
 گۈل
 حاتم سولطان دىدى قىزىڭ
 ئۆلدۈرۈم، ھاھىر مىرزەيە وىتىمەرم.
 جىڭ باشلاپ حاتم سولطان
 قوشۇنى شىكست يىتتى. حاتم سولطان
 ئۆزۈدە ئۆلدى. مەلىك نىسا ھاھىر
 زۇھرەنىڭ تۈيۈن ئالەمىيى ھاھىرى دە
 ئوردا خۇكىمران قويدى. ساغ ئۆلۈن
 ساغ تاشايىش.

كىتاب ئانىما

كىتابىن ئادى: خىرب المثل ھاى تىكى در گويىش زىچانى

تۈپلانى: ھاىمە شاھمەدى، ذىيى اللە شاھمەدى

ناشىر: زىچان: انتشارات نىكان كىتاب، چاپ اول، تابستان ۸۳

بو كىتاب تۈپلانىلارنى سىنىنى و تىجۈرە سىنىنى دىققەت

اتىمكە تۈركچە آتالار سۆزۈ ساھە سىنىندە انىتىپارلى بىر قاتىناق

كىمى سايىلا بىلر. بو كىتاب اۆست- اۆستە اۆچ مىن دۆرت يۈز اۆن آلتى (۳۴۱۶) آتالار سۆزۈنۈ

انھىدا اندىر. بورادا خىرب و مثل لىرىن فارسجا آلامى، اولسا مۇعادىلى و تىپىرى گلدېكىچە

ابىضاحى قىچىد اۆلۈتۈپ. دىرلى نۇقتەلرىندىن بىرى دە بىدور كى، كىتابىن سۆنۈندا مشھور

زىچانلى عالم، حكيم ھىدىچى نىن دېھانلىندان سىنچىلن يۈز اۆن بىر (۱۱۱) خىرب و مثل و

ابىطىلاح دا اۆخوجونون اىختىيارىندا قۇيولۇپ.

يىتتى قارداش لار

گۆندەرن: محمد رزاقى

بىر شەھردە بىر شاھ ۋاردى كى بونون ۷ اوغلو ۋاردى اوغلانلار ۶ سى بىر آرواددان ۋ بىرى دە كى
 آخىرىنچى سى اولا آيرى آرواددان ايدى ۋ آدى دا محمد ايميش. بو شاھىن اوغلانلار ددەلر پىنە
 دىتەرلر كى بىزە آرواد آل ددەلر دىتتىر: گىندىن اوزوز تاپىن آما محمد اوزوم بىر قىز آلاجاھام. شاھ
 اوغلانلار گىندە محمد دە بونلار ۶ تان گىندىر. بولار نىچە گۆن يول گىندىن سونرا بىر قىصرە
 يىتتىرلر. اوزدا اوتراق سالىرلار. ۋ قرار اولور ھەر گۆن بىرى قىصرە قالسىن، بولار آخىر
 بىشىرسىن. بۇيۇك اوغلان اول گۆن انودە قالىپ اۋ بىرىسىلر شىكارا گىندىرلر. بۇيۇك قارداش
 تۇرمللى ناھار بىشىرىر، بىردىن گۆرۈر بىر قۇجا كىشى قىصرە گىرىپ بوندىن ناھار ايسىتىر. بو بىر
 بالاجا بۇشقاب بونا ناھار ۋتيرىر. قۇجا اونو يىتتىر دىتتىر گىنە دە ۋتير. بۇيۇك قارداش دىتتىر: ناھار
 قارداشلار ۶م اۋچون بىشىرىشىم، سە ۋتەرمەرم. اتلە بونو دىتەندە قۇجا توتور بۇيۇك اوغلان
 قۇللار ۶م باغلىر ۋ چىقىر گىندىر. بۇيۇك اوغلان گۆچۈن قۇللار ۶م آچىر ۋ تىز بىر زاد بىشىرىر ۋ
 قارداشلار ۶م شىكارا ۋتيرلار ۋ با ھەم خۇرك يىتتىرلر. بو قارداشلار ۶م اتلىسىنى دا كى انودە
 قالىرلار ناھار بىشىرىرلر بو قۇجا كىشى ھەرسىن بىر گۆندە قۇلون باغلىر ۋ اوغلانلار دا گۆچۈن
 آچىرلار بىر گۆن تۇرۇپ محمد يىتتىرىر. محمد ناھار بىشىرمىشىدى. قۇجا تاپتىر. محمد دىتتىر
 اوھول مە بىر آخىر ۋتير يىتتىم. محمد اونا بىر بالاجا بۇشقاب ۋتيرىر. قۇجا اونو يىتتىر دىتتىر: بىر
 آخىر ۋتير محمد يىتتە دە ۋتيرىر. قۇجا دىتتىر دۇمادىم بىر آخىر ۋتير. محمد دىتتىر بو ناھار
 قارداشلار ۶م دى اولار آخىر قالمىشاق كى. قۇجا ايسىتىر محمد دىن دە ال- قۇلون باغلاپ محمد
 قىلىنچىن ۋرور بونون باشى گىندىر. قۇجانىش باشى دىتتىر: اگر مال ۋ دۇولت ايسىتەسن منىم
 لىشىمىن دالىشىنچا گىت ۋ اگر قىز ايسىتەسن منىم دالىمچا گىل. محمد دە بونون باشىش دالىنچا
 گىندىر. گۆرۈر باش دۇشۇق بىر قۇيۇقا اۋ قۇيۇنو نىشانلايتىر. گىلىر قارداشلار ۶م ناھار ۋتيرىر
 گىزلىنچە گىلىر قۇيۇنون ياتتا. انىر قۇيۇنون ايچىنە گۆرۈر ۷ دىنە دۇر اوزدا ۋاردى، دىتلىر بۇيۇك
 دىتتىر: محمد سى بىزىم بابامىزنى اۋلدۇرۇپسەن اگر بىز دىننى ايشى گۆرسەن سىن نى ايشىمىز يۇخىدور.
 آنچاق اتلە مەسەن سىنى اۋلدۇرەرىك. محمد دىتتىر: ايشىز نەدى دىتتىر: بوردا بىر شاھ ۋار ۷ قىشۇق
 ۋاركى بىر چادىردادى. چادىرىن ۷نگى ۋار اتلە كى بىز ايسىغىرىك چادىرا پانچىلاشق چادىرىن
 زىنگىرى سى ۋتيرىر ۋ اۋردا كى كۆپك ھۆرۈر، سى اۋ قىزلارنى بىزىم اۋچون گىرىسەن. محمد قىبول
 اتلىر دىتتىر بس بىر نىچە گۆن مە ۋتەن ۋتيرىن تا من گىندىم گىلىم. محمد گىلىر بىر آخىر بىشىرىر
 ايچىنە بى ھوشلوق داۋاسى تۇكۇر ۋ بىر آخىر پىنە اۋزۇن گۆتۈرۈر ۋ دىتلىر ياتتا گىندىر. دىتلىر
 دىتتىر مى اۋ چادىرىن ياتتا آپارىن. دىتلىر بونو آپارىرلار چادىرىن ياتتا. اۋزلىرى كىناردا دىتلىرلار
 محمد فىرى آتير كۆپەگە. كۆپك اونو يىتتىر ۋ ھوشدان گىندىر محمد پىنەلىرى زىنگىلىرىن ايچىنە
 دىتلىر ۋ چادىرىن ايچىرىسەن گىرىر گۆرۈر ۷ دىنە قىز اوزدا ياتتىلار. قىزلار ۶م بالاجاسىن

اوزو گونو اوز اوزوگونین دیشیر. دنولره ده دئیر بیر- بیر ایجری گلین هرزه بیر قیز وئیریم
 آپارشن. دنولر بیر- بیر ایجری گیریرلر محمد ده بونلاری اولدورور. هر یئددی سی ده اولن دن سؤرا
 محمد بولارین آلرین قولقلارین بورونلارین کسیر اوزونین آپاریر قارداشلارین یاتینا. قارداشلارینا
 دئیر دورون منن گلین گئدک سیزه قیز وئیریم. بولار محمدی مسخره یه توتورلار. آنجاق با هم
 گئدیرلر گورورلر جاماعت ییغیشیب اولاردان سوروشورلار- نه اولوب؟ جماعت دئیر: ۷ دنه دئو
 اولدورورلر شاه دئیب هر کس او دنولری اولدورور قیزلاریم اونا وئره جه ایم. محمد گئدیر
 شاهین یاتینا و بیر کبسه شاها وئیریر. شاه گورور دنولرین قولاق، بورون و دنولرین اللری دی. شاه
 محمد دئیر یئددی قیزیم وار اولاری سنه وئره جه ایم. محمد دئیر شاه ساغ اولسون بیز ده یئددی
 قارداشیق. هریمیز بیرینی آلایق. بو قارداشلارین آلتی سئ ائله اوزادا توی ائیله ییرلر محمد آما دئیر
 من گئده جه ایم دده مین یاتیندا توی ائیله ییم. محمدین قارداشلاری کی توی ائیله ییرلر محمد ده بیر
 قوجا آروادین انونده قوناق قالیشدی. بولار توی لارین قوتارانان سؤرا ایسته ییرلر گلر اوز
 شهرلرینه. محمد گلیر قوجا آروادان حاللاشا و گئده قوجا آرواد دئیر: محمد اگر گئدیرسیز سنه
 بیر نجه سؤز دئیریم. بو شهردن چیخدیز اوج دره وار او اوج دره ده هنج اوتراق سالمین تا
 ساغلیقتان اوز اولکزه ییتسه سیز. محمدده قوجا آروادان آیریلیب گلیر گورور قارداشلاری
 اولینجی دره ده اوتراق سالیلار. اولار دئیر دورون بوردان گئدک قارداشلاری دئیر بورا گوزل
 یئدیر بو گئجه بوردا قالما ییق. گئجه محمد یوخلایر. گورور بیر دئو گلدی. ایستیر بونون
 قارداشلارین اولدوره محمد دئیر دئو گل منی اولدور. دئو دئیر سنی حتمن اولدوره جه ایم. سن
 منیم بویوک آتامی و ۷ عی می اولدورورسن. محمد بو دئوی ده اولدورور. سحر چاغی قارداشلار
 دورورلار گورورلر محمد بیر دئو اولدورور. محمدی اوزدا قوتوب گئدیرلر. محمد دورور گورور
 هنج کس یوخدو آما. گئده نلرین آياقلاریمین ایزی بیلینیر. گئدیر گورور ایکینجی دره ده بولار یتنه
 اوتراق سالیلار. بو دره ده محمد گئجه بیر دئو اولدورور آما اوچونجو دره ده دئو محمدی
 گوتورور اوزونین آپاریر و بیر آغاجین باشیندا باغلی ییب بونون قاتیدان سورور. محمدین
 قارداشلاری یوخودان دوروب گورورلر محمد یوخدو. اوز یوللارینا ایدامه وئیرب گئدیرلر. محمد
 بیر گون هوشا گلیر گورور بونون یاتیندا بیر قیزی دا الی قولو باغلی آغاجدادی. اونندان سوروشور
 سن نیته بوره یسان قیز دئیر: دئو منی دده مین شهریندن اوغولا ییب گتیریب بورا تا من اوننان داییشام
 اودا منن کشف ائله یه آما من اوننان داییشمیرام او دا منی ورور. محمد دندی بو دغه سن اوننان
 داییش آما دئی سنین جاتین هارادای بو حیله یین قیز دئوین جاتین یترین بیلیر محمد دئیر.
 محمد ده دئوین جاتین گوتورور دئو اونا یالوار- یاخار ائیله ییر. محمد دئو دئیر بیزی آپار منیم
 دده مین شهرینه. دئو بولاری ایسته یی یتره آپاریر. محمد دده سینین یاتینا گئدیر و باشیندان کچه نی
 اونا دئیر دده سی ده محمدین تویونو ائله ییر. محمد دئوین جاتین داشا چالیر دئو اولور اولار اوزدا
 شاد اولورلار سیز ده شاد اولون.

افلىن سۆزۈ

گۆز مېنجىقى

حسن بى - تېرىز

خالق يارادىچىلىقىندىن نۆمۈنەلەر:

۱- بالالار ئىم! خۇرۇزلار بانلاياندا

قولاق آسىپ، سىنلىرى آنلاياندا

قىپ- قىپ اندىپ تۇيۇغۇ دانلاياندا

گاھ حىطدە، گاھ تالۋاردا، دامدادى

خورۇش لارى پىلۋۇ اۆستە اۆمبادى

۱- اتلىلار ھا اتلىلار

تىكمە قارا بۇرتلۇر (بۇرتلۇر)

خان ائوتىنە گىدرسىز

پىر چۆرك ئىتەرسىز

سىچان اۇغلو سىلمانا دىئىرسىز

پىش پىشلا پۆستە خانىم

دايانى چوستا خانىم

تۆشۈب درىن درىن درىلاردا قىرق

اولوب قالىپ. (آت آياغىتىندىن

آچىلمىش چۆخور، پىش پىشلا

دۆشۈب قالىپ)

۳- يۇنخو گۆرمك: اوشاق يۇنخوسو

بالالار ئىم پىشكىلرېن بالاسى

سئومەلى اولۇر آغى، بۇزۇ قاراسى

بالا گىدر، آنا ائۇدە قالاسى

گاھ آزد پىرىپ گامدان غۇحف

وئىرەرلر

دام دىواردا گىچە - گۆندۈز گۆرلر

گۈزە - گۈزە بىر بىرلرېن گۆرەرلر

۴- بىز آچاندا سۆفرەنى

پىشكىك ئىندى كۆفەنى

آنام گىتتەدى وورماغا

پىشكىك قالىخدى جىرماغا

كىرخەلېردى آنانى

جىرماقلادى سۇنانى

سۇنا قۇرخوب آغلادى

آنا الېن بلغلادى

۵- ھا كىچىدىم ھا، ھا كىچىدىم

زوردوم گىلانى كىچىدىم

ايكى خۇرۇز اللتىدى

بىرى قانا بلشدى

قان گىتتەدى چايدان آشدى

چايدان گۆنرچىن اوچىدو

ئالواردى پىشىغمېرە

پىشىغمېرىن بىش اتلى

بىشىن دە سحر اتلى

۹- باغىشلايتىن سىز اۈرۈج سوز

خىشىر من اۈرۈج دىنىلىم

مىنىم قارداشىم اۈرۈج دو

امما مەنە چۈخ اۈخشار

ھاممى دىشىر بەكى من اۈرۈجام

اۈرۈجونان ئىشىرىسىز

واللاھ ائىلە آدانان آدانان ئىشىرىك

آجانان- آجانا بەبەنە گۈزل

۱۰- بازار خان دالانى

خان داتىشماز يالانى

نەجە قېرە قۇتارلار

يار دردىندىن اولنى

۱۱- بورا بىر باخچا ايدى

بورا بىر قوش قۇندۇ

بىرى توتىدۇ

بىرى پىشىردى

بىرى ئىندى

چۈچۈلۈتە دە قالمايدى

۱۲- چۈخ سۈنۈرم اۈزۈمۈ

گۈزۈچىن آلا تاختا (آلا داغدا)

يۈواسى بولا تاختا (بوز داغدا)

يارىم ياتىب اوتاقدى

۶- پىشىكلەر پىشىكلەر، سارى

پىشىكلەر

سىزى گۈزۈم قىرىسىن تىنرى

پىشىكلەر

بىرىسى اۈزۈدۈ بىرىسى ھىرامى

بىرىسى ياندا جادان ۋىرر سالامى

بىرىسى كىلىت دانى ياپالاق ئىتلىدى

بىرىسى قۇرۇق مانى سۇراق ئىتلىدى

تىنرىنىن آپاردى سارى پىشىكلەر

سىزى گۈزۈم قىرىسىن تىنرى

پىشىكلەر

۷- دۈدۈ دۈدۈ دۈدۈ

چۈمچە قاشىق نە اىستەر

آلاھدان ياغىش اىستەر

دۈدۈ دۈدۈ گۈزۈدۈنمۈ

دۈدۈيا سالام ۋىرر دىنىمى

۸- آلاھۈمە سىللىسى

كىچى نىن سىقلىسى

كىچى چىخىدى مېرە

گۆز گۆز انلەدی، ھامى سېنى بىردىن
آپاردى.

۱۵- قارقىش لار

ساغ گىلمەمىش.

سئوداسىز قالمىش.

جەننەمىن اىستى بوجاغىنىدا قالاسان.

گۆن گۆرمەمىشەن بىرى گۆن

گۆرمەمىش.

قارنىنا چىيان چىخىشىن.

۱۶- ددە: اوغول آلما آروادىن دولونو

سلاتار ائوتىن چال چولونو

يىشغار اونون پولونو

اوزونە گۆت آلتى قايىشراو

اوغول دول آلما دول آلما

دولا قول اولما قول اولما

اوغول: دول آرواد گىلدىر سولدوزا

گۆزلرى باخىر اولدوزلا

دول وار كى دىر مېن قىزا

ددە دول آللام، دول آللام

دولا قول اوللام، قول اوللام

۲۰- تکرلەمە (Takarlama)

گىنجە يومدوم گۆزۆمۆ

باغا سارى تىز قاچدىم

باغ ديوارنىدان آشدىم

ال آتанда اۆزۆمە

بىر شى باتلى اۆزۆمە

باخدىم گۆردۆم آرىدى

قاناتلار سارىدى

آرى دۆندۆ دۆنۆ اولدو

باغدا دۆندۆ ائۆ اولدو

قۇرخلوم دندىم ائى ولى آنا خوڭخودو

آنام دندى قۇرخما بالام يوخودو

من يوخودان اوتاندىم

يئاسدىغىما دايتاندىم

من ھامىنى اوتاندىم

سۇنرا باشىم قۇتدوم ياتدىم.

۱۳- جۇجۇكە آرور اوتىنماغا چول

دنىك

چاخ چاخ ھەر نە باشىن يئره دۆتسەدە

(دىرمانىن بىلدىنى يىندەدى)

گۆپلامالار

ائى وائى آباچى پىشىك دامما يۇرغان

آپاردى.

قدمی اورزالی (Urzali) اولسون.

آتالی - آنالی بویوسون.

دوغانی وار اولسون.

دار گونو اوزاق اولسون.

اوغانلی اولسون (اوپچولارا دئیلن

سوز)

آیدانئینق اولسون (دوغان قبول)

بیر گون بیر قوجا آرواد واریدی، اونون

بیر پیشینی واریدی، پیشیک اولدو.

آرواد آپاریر اونو قویلایر. قییر

داشیندا یازیر: بیر قوجا آرواد واریدی،

اونون بیر پیشینی وار ایدی...

۲۱- تامارا تمار توپ (Top)

(گرک تات اول) قیزی

اثرمنی سالدات قیزی

تامارا گتیدی بش گونه

کلمه دی اون بش گونه

تانی یالقاسین بئله یالقاسین

(Yalqasm)

۲۲- پوستمودو ها پوستمودو

او کیشی منیم دوستومودو

گتیدی بازارا گلمه دی

یا یلیغیم گتیرمه دی

یا یلیغیمین اوجو قره

یالواریرام پشیغمبره

بلکه دوستوم گله

یا یلیغیم گتیره

آلغیش لار

بختی اوجالستین.

یانگلتماچ لار (۲)

توپلاتان:

علی برازنده خلیلی (تورک)

• قوزلاشسان دا قوزلاشاجاغام،
 قوزلاماشماسان دا قوزلاشاجاغام.
 • قشیرخ کوپ، قشیرخ قشیرپی
 قشیرتیق کوپ.
 • کوپ قولپو، خوب کوپ
 قولپو.
 • گتتدیم گوردوم بیر درده
 یئددی قارا، قاشقا، توپال، ساققالی
 کتچی وار. دئدیم: آی یئددی قارا،
 قاشقا، توپال، ساققالی کتچی، منیم
 یئددی قارا، قاشقا، توپال، ساققالی
 کتچیمی گوردونوز؟ دندیلر: سنین
 اویئددی قارا، قاشقا، توپال
 ساققالی کتچینی منیم یئددی قارا،
 قاشقا، توپال، ساققالی کتچیمین
 بالالاردیرلار.

• سو دیواردان دامجیلانمالی می؟
 دامجیلانمالی می؟
 • سوتامانی سو آتاق قابلازینا
 یامالامالی می، یامالامالی می؟
 • شمس پاشا پاسازیندا سسی
 بوزوشور
 • «علی ایش» له «مه میش»
 محکمه مه نه گتتمیش، محکمه مه ده
 محکمه لشمیش لرمی،
 محکمه لشمه میشلرمی؟
 • عم قیزیمین، آغ مینجیغی.
 • قاتیغی ساریمساق لاسان دا
 یتیمک اولار، ساریمساق لاماسان دا.
 • قلمه! منه قلمه لنمه؛ من اوزوم
 قلمه لنن لردنم

• گول دىبى بولبول دىبى، گول

دىبى بولبول دىبى،...

• گوئىدن ايكى دامجى دوشدو،

بىرى منىم آنلىما، بىر آنامىن آنلىما،

بىرى ملىم آنلىما، بىر آنامىن

آنلىما...

• گىردىم تىندىره، سىلدىم

سوپوردوم، سىلكه لىدىم چىخدىم.

• لىلبى چى، لىلبى لىرى،

لىلبى چىه، لوزوملو لوزومسوز،

لازاباللىق ياپميش.

• موللا عمامه لىلى مى،

عمامه له نمه مەلىمى؟

• يوزغانا يوزغول يوزغون.

• گىتدىم گوردوم شاه عباسىن

باش اشپازى اشپز عباس اش

آساندا بوزباش آسمىر، بوز باش

آساندا اش. دىدىم شاه عباسىن

باش اشپازى عباس نيته اش آساندا

بوزباش آسمىرسان، بوز باش

آساندا اش؟ دىدى: من شاه عباسىن

باش اشپازى باش اشپاز اش آساندا

بوزباش آسمىرام بوز باش آساندا

اش؛ اونا گوزه كى، آشان بوزباش،

بوزباشان اش يولا گىتمىر.

• گىتدىم گوردوم كورپو آلتىندا

ايكى كوركو يىرتىق كىرپى واز.

اثر ككه كوركو يىرتىق كىرپى

دىشى كوركو يىرتىق كىرپى تىن

كوركو نو يامىر.

اودونچو کیشی ايله آسلان حیکایه سی

تۇپلايان: علی نوروزی (تۆرك قارداشی)

بیری وار اییدی بیری یوخ اییدی. آلاهی بندوسی چوخ اییدی. بیر اودونچو کیشی وار اییدی گۆنده کی گۆنده گندیب مشه دن اودون ییغیب گتیریب شهرده ساتیردی کیشی بو پول ایله آرواد اوشاغی نیشن باشینی دولاندیریردی. گۆنلرین بیر گۆنۆنده اورماندا اولان آسلان اودونچو کیشی نین بالتاسی نیشن قاپ - توپ سسینی اتشیدیرکن نریلده یه - نریلده یه، قابارا - قابارا، دیشلرینی خیرچیلدادا - خیرچیلدادا، برهله برهله ایسته ییردی اونو قشیناقلاری نین آلتینا سالیپ سوکوب داغیتسین آما گئنه او کیشی یه یازیشی گلیب ال ساخلادی. بو هورومو گورن کیشی حشوتانیشن هشیته نی گوروب آز قالدی سیچان دلیگین ساتین آلتین. آخی اورداکئ حشوتانلار و یا خود اینسانلاردا اورمانداکئ سولطانلار ایدین سیز مشه یه اصلا گیرمه ز اییدی. آنجاق باشینی تری آغریتمیشرام اونلار بیر - بیرینه یاخینلاشارکن یوزوشوب یولداش اولدولار. اوندان سونرا آسلان کیشی یه یاردیشم اندیب مشه نین قورو - قورو آغاجلاری شندان کور - کورتو گۆندن، بور - بوداغیشندان، جیر - جوووروندن ایپین آراسینا ییغیب شله سین قاتیپ چکیب دالینا آتیب

كۆپىيىپ شەھردە ساتىش دى. بىللەلىكلە اودونچو اسلاننىن ياردىشمىتىلا بول- بول پول
قازا ئىب بىختە وۇر اولموشدۇ.

كۆنلرىن بىر كۆنۆندە اۇ كىشى قرار وئردى كى، بلكە اسلاننىن يۆزدە بىر
ياخشىلىشىغىنىن بىرىنى اوده مىش اول. بونون اۇچۇن اۇ اسلاننى اۇز ائوئىنە قوناق
چاغىردى. اۇنلار يىمىگە باشلاپاندا دىمە اسلاننىن اغزىنىن سوو آخسىن.
اودونچونون اروادى بو صحنەنى كۆرەرك دىدى: اولماز ايدى بو حىئونىن ياللىن
ائىشكىدە آتايدين ئىشەيدى؟ اسلان بو سوؤز ائىشىدندە آز قالدى كى، هېرسى
باغىرساغىنىن كىسىن. اۇ حىئون آجىق ائەلىب لاپدان دىك آياغا قالخىب مشەيە
سارى يۇلا دۆشدۇ. بىر نىچە كۆن اسلان كۆزە كۆرۈنمەدى آنچاق اودونچو كىشى
اونو اۇنلەيە- اۇنلەيە چاغىرا- چاغىرا كىزىب دولانىش تاپدى. اسلان اودونچو
كىشىنى كۆرمىك ھىمىن قىزىش. دىدى آى كىشى يا گرگ مىنى ووراسان، يۇخسا
من سنى سو كۆپ داغىشدا جايام. نەرە چكىب اونا سارى آتلىدى. كىشى ايستەمىردى
يۇلداشنى وورسون. آما اۇز جانيىنىن قورخوسوندان بالتانى كۆتۈرۈپ اونا سارى
يۇتۈرۈپ تەسەندى بىر ضىرە ائىدىردى. اۇ حىئونىن باشىنى قانى لاپدان
قىشقىرىپ سىزىلداپا - سىزىلداپا، زىنگىلدەيە- زىنگىلدەيە اۇ ھندوردن قۇتۇپ
كندىب اوزاقلاشدى.

اۇ حىئون دامى دۇرد آى كندىب كۆزە كۆرۈنمەدى. كىنە كۆنلرىن بىر كۆنۆندە
كىشى اسلاننى آختارىپ مشەنىن بىر كۆشەسىندە تاپدى. اسلان اودونچو كىشىنى
كۆرن كىمى دىدى: باخ! من يالاي- يالاي يارامى تۇختامىشام؛ آما سىنن اروادىنى
دىل ياراسى ھە دە مىم اوزىمدىن كىتمەيىب.

باياتىلار (۲)

ثرىيا بخشى - زىنجان

قاينادئ گلدى جوشا
بو يار منىم دىيىلدى
قاخىنجى گلدى باشا

زىنگان اوستو مراغا
تتلىم گىلمز داراغا
هر كسىن يارئ گىدىب
گىلىسنى گىمدەك سوزاغا

بوردان اوزاق مراغا
تتلىن گىلمز داراغا
منىم يارام بالادئ
اويىرەتمەيىن ايراغا
باخچامىزدا نارلىغا
گۆرەنمە بو وارلىغا
گۆزلىك، وارلىق گىندر
الىن دوشەر دارلىغا

آغ آت گىلىر بورا - بورا
چىيىنىدە وار قىزىل قوزا
آغ آت بۇيۇن سىنايدى
قارداشىم باتىب توزا

لەندىم باغا، گىلاسا
تۆكۈلدۈ كاسا - كاسا
آللا قىزى يارادىب
اوغلان باغرىنا باسا

گىندىم گىندن اولسا
پۇلو گۆرسەدن اولسا
يارا نامە يازمىشام
يانىنا گىندن اولسا

نارغىنچىن تۆكدۈم آشا
قاينادئ گلدى جوشا
سندن مە يار اولماز
قاخىنجىن گلدى باشا

نارغىنچى تۆكدۈم آشا

نه نامرده بئل باغلا

قاپی دوتین کیم اولا

آج گله حکیم اولا

یارالاریم سیزیملدیر

بلکه ده یاریم اولا

سو اوزوند قاپلاما

گوزون قوریان آغلاما

کندیرسن تنز قایتیت گل

یادلارا بئل باغلاما

آغ چارقادین باغلاما

گوزون قوریان آغلاما

گندهرم تنز گلهرم

یادلارا بئل باغلاما

آردی وار

تگم گندیپ خانلیغا

باش قوتوب سولطانلیغا

تگمی اولدوردولر

آتدیلار سامانلیغا

داغلاردا گوردوم لالا

الده دوتوب بیتلا

کیم گورویبدور دونیادا

ظولم اتوی آهاد قالا

بو قالا بیزیم قالا

همیشه بیزیم قالا

قورمادیم اوزوم قالام

قورموشام ایزیم قالا

بو قالا داشلی قالا

چینغیللی داشلی قالا

قوزخورام یار گلمهیه

گوزلریم یاشلی قالا

آل کمری بئل باغلا

ساجلاوین آج تئل باغلا

نه یادا سیرین دانیش

دۆزگۆن يئر آدلاری

حاضرلایان: مینا پۇوم
(آبتام امکداشلیغی ایله)

آیدیشندیشرکی، هر بۆلگه نین کتچمیش تاریخینین بللی اولماسیندا اؤنملی اولان عامللرین بیر یئر آدلاریدیر. ۱۳۰۴- جۆ ایلدن بری، دنمک ریضا پهلوی نین ایش اؤستۆنه گلیب، اۆلگه نین ایشلرینی اله آلان تاریخدن سؤنرا، ایستعمار نقشه لری اساسیندا، بیر دؤولت-بیر میللت یاراتماق فیکرینده اولان پهلوی رژیمی، آذربایجان و بۆتۆن ایراتین باشا-باشیندا اولان قئیر-ی فارس یئر آدلارینی دیشمه یه باشلادی. بو آدلارین بۆلگه میزین دۆزگۆن تاریخی نی تاتیماقدا اؤنملی نقش ایلدوغونا گۆره بونلاری تۆپلائیپ و سؤنرا ایسه آراشدیرماق بۆتۆن فۆلکلور شؤناس لارین بۆرجودور.

تۆپلایان: ائلایر هیرمولوجو

خالخال منطقه سی یئر آدلاری

دۆزگۆن	پانلیش	دۆزگۆن	پانلیش
ایزاناو	یوزناب	کوموک	کچق
وارساوا	وارث آباد	سهل آوا	سکر آباد
انوؤؤس	اناویز	پرؤن	فاراب
سنگیلی	سنجبدله	کۆچۆ	کبودچلی
چره للی	چالگروود	بئرگه	بیرق
ارسین	ارسون	چینارلیق زئیویه سی	زلیویه جعفر آباد
آلیشما	آل هاشم	گیل گیلاب	گل گلاب
پیریک	پروج	نودو	نوده
لومه دنش	لمعه دشت	ایسبو	سفیدآباد
گۆرانسارا	گورانسراب	سوجاهرو	سجهرود

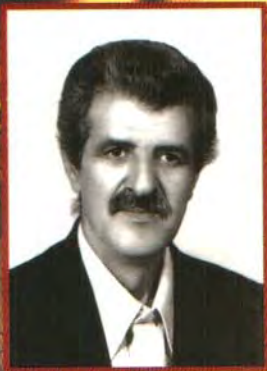
آلوار	علی آباد	آغ داغ	سفید کوه
میزین	مزه جین	سوساوا	سوسهاب
فیشین	خوجین	هیشین	هشتجین
زئینه	زاویه	میروان (مروان)	میانرودان
گولوز قهوه سی	فجر آباد	کرن کش	عزیز آباد
واهر اوارد (وار اوارد)	بغراجرد	دورد انولر	چهار خانوار
گوسون	قوسه جین	شور خاننا	شور مینه
اسمری	اسمرود	اینالوا	ایلوانق
گوه راوارد	ساربانان	موکتیلانلی	بنیاد آباد
سوته ازر	سوته زار	شمس آوا	شمس آباد
کرگ آوا	سعید آباد	شاهساوولرلی	اسلام آباد
کنجل دره	سلطان آباد	ناتاوا	اعظم آباد
موزه رانلی	آقجه قشلاق سفلی	آفتاوا	آفتابه
آسلانلی	آقجه قشلاق علیا	تیناناو (تیناوا)	غیاث آباد
پیره نئی	برهنی	کیوی (کویو)	کوثر
دوداق خاننا (دودا خاننا)	داود خانن	شاهرود	امامرود
چای گزور	گزور سفلی	نیشخر	نیاخرم
داش گزور	گزور علیا	کزه	کزج
سوره بوره	سوره برقی		

دوزگون	پاتیش	دوزگون	پاتیش
توفارقان	آذرشهر	لایجان	لاهیجان
علمدار گرگز	هادی شهر	آرازبائی	ارسباران
ساری بولاق	بستان آباد	پشته شالوار	شادباده
اوجان	بستان آباد	موتاللی	متعلق
سولدوز	نقده	پتره	فیروروق
سوئیوق بولاق	مهاباد	مجارشین	میرزاوشین
آی دوغدر	ماه نشان	اثینالی	عون بن علی
سرسکند	هشترود	جیغائی	زرینه رود
ملیک کنده	ملکان	توتائی	سیمینه رود
چالدریان	سیه چشمه	آجی چای	تلخه رود
قاراچای	سیه رود	قوروچای	مهرانه رود
سایین قالا	شاهین دژ	یتددیلر قبری	مقبره هفت تنان
کوسلار	کوه سالار	یام	پیام
ساری قیه	سارقیه	دوه چی	شتریان
آخماقایا	اخمقیه	آلاندوز	القلندیش
سیدان	سنگ بان	قره آغاج	قوچ
گوموش قیه	دمشقیه	باهار	رنجبر
گوجووار	کجاباد	قورد مئیدانی	میدان قطب

انجمن ایفاگران موسیقی آذربایجان
فراگیرترین انجمن فرهنگی کشور
در تبریز رسمیت یافت.

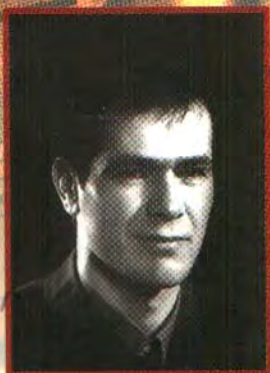
صمد چایلی (رئیس)

علی فرشاده (دبیر علمی)

محمود شاطریان (قائم مقام)

رشید دانشجو (دبیر اجرایی)

بهزاد کیاست (خزانه دار)

این حادثه تاریخی را به اعضای انجمن، سازمان دهندگان آن و همه علاقمندان
به فرهنگ موسیقی تبریک می گوئیم.
با آرزوی موفقیت (باخ ص ۱۱۰)